Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Cahier 2012-11

Civiel schadeverhaal door slachtoffers van strafbare feiten

De rol van de civiele procedure: gebruik, knelpunten en oplossingsrichtingen

W.M. Schrama
T. Geurts

Cahier
De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.
Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Veiligheid en Justitie weergeeft.

Alle WODC-publicaties zijn gratis te downloaden van www.wodc.nl

Voorwoord

Een van de doelen van het slachtofferbeleid van het ministerie van Veiligheid en Justitie is het verbeteren van de mogelijkheden voor slachtoffers van criminaliteit om schadevergoeding te krijgen. Het verbeteren van de positie van het slachtoffer past in een nationale en internationale ontwikkeling, die tot nu vooral beslag heeft gekregen in de strafrechtketen. Met het onderhavige onderzoek is voor het eerst in kaart gebracht welke rol de civiele procedure speelt bij het compenseren van slachtoffers voor schade als gevolg van een strafbaar feit. Het gaat hierbij zowel om natuurlijke personen als rechtspersonen.

In deze studie zijn eerst de verschillende mogelijkheden uiteengezet die een slachtoffer van een strafbaar feit heeft om schade vergoed te krijgen en is nagegaan hoeveel slachtoffers van deze mogelijkheden gebruikmaken. Vervolgens is door middel van dossieronderzoek bij 17 van de 19 rechtbanken vastgesteld hoeveel slachtoffers in 2010 een civiele procedure bij de sector civiel gevoerd hebben tegen de dader om hun schade vergoed te krijgen. Daarnaast zijn de kenmerken van de procespartijen en de procedures inzichtelijk gemaakt en hoe vaak deze procedures succesvol zijn. Tot slot is via interviews met rechters, advocaten en wetenschappers verkennend onderzocht welke knelpunten slachtoffers kunnen ondervinden als ze civiel procederen en welke oplossingen daar denkbaar voor zijn.

Dit onderzoek is tot stand gekomen met de medewerking van een aantal instanties en personen. We zijn in de eerste plaats de rechtbanken erkentelijk voor hun medewerking aan het dossieronderzoek en de Raad voor de rechtspraak voor het leveren van de data. De geïnterviewde professionals hebben hun medewerking verleend aan dit onderzoek, waarvoor onze hartelijke dank. De voorzitter en de leden van de begeleidingscommissie (zie bijlage 1) hebben een bijzonder constructieve bijdrage aan het onderzoek geleverd, hetgeen wij waarderen. Aan de totstandkoming van deze rapportage hebben Janine Hazeleger en Elise Beenakkers meegewerkt, waarvoor onze dank. Ten slotte spreken we onze waardering uit voor de leescommissie van het WODC, die bestond uit Annemarie ten Boom en Monika Smit.

Prof. dr. Frans Leeuw
Directeur WODC

Inhoud

Afkortingen — 9

Lijst van figuren en tabellen — 11

Samenvatting — 13

1 Inleiding — 15
1.1 Achtergrond — 15
1.2 Maatschappelijke relevantie — 17
1.3 Wetenschappelijke relevantie — 20
1.4 Doel van het onderzoek — 21
1.5 Onderzoeksopzet — 23
1.6 Rechtsontwikkelingen op aanpalende terreinen — 23
1.7 Leeswijzer — 25

Deel I Routekaart — 27

2 Inleiding — 29
2.1 Onderzoeksvragen — 29
2.2 Methode — 29
2.3 Leeswijzer — 29

3 Routekaart algemeen — 31

4 Routekaart bij onbekende dader — 33
4.1 Eigen voorziening: uitkering door eigen verzekeraar — 33
4.2 Fondsen — 34
4.2.1 Schadefonds Geweldsmisdrijven — 34
4.2.2 Waarborgfonds Motorverkeer — 36

5 Routekaart bij bekende dader — 39
5.1 Het strafrechtelijk traject — 41
5.1.1 Slachtofferhulp Nederland — 41
5.1.2 Schaderegeling door de politie — 42
5.1.3 Schaderegeling door het OM — 43
5.1.4 Schadevergoeding in het strafrechtelijk geding — 45
5.2 Het civiele traject — 59
5.2.1 Schadeverhaal via de verzekeraar van de dader — 60
5.2.2 Schadevergoeding door dader via schikking — 60
5.2.3 Schadevergoeding door dader via een civiele procedure — 61
5.2.4 Verhaal — 65

6 Samenvatting — 67
6.1 Routemogelijkheden — 67
6.2 Routegebruik — 70

Deel II Civiele schadevergoedingszaken — 73

7 Inleiding — 75
7.1 Onderzoeksvragen — 75
7.2 Methode — 75
7.3 Leeswijzer — 78

8 Civiel procederen — 81
8.1 Aantal procedures — 81
8.2 Aanleiding voor de procedure — 82
8.3 De procespartijen — 84
8.4 De vordering — 87
8.5 De civiele procedure — 88
8.6 De civiele procedure naar delicttype — 89
8.6.1 Gevorderde bedragen — 89
8.6.2 Slachtoffers van vermogensdelicten — 90
8.6.3 Slachtoffers van geweldsdelicten — 91
8.6.4 Slachtoffers van overige delicten — 92

9 Resultaat van civiel procederen — 93
9.1 Afdoening van de zaak — 93
9.2 Toegekende bedragen — 96
9.3 Verschil tussen gevorderd bedrag en toegewezen bedrag — 98
9.4 Tegenspraak — 99
9.5 Redenen voor afwijzing — 100
9.6 Strafrechtelijke route — 102

10 Samenvatting en conclusie — 105

Deel III Knelpunten voor slachtoffers die civiel procederen Interviews met professionals — 109

11 Inleiding — 111
11.1 Onderzoeksvragen — 111
11.2 Methode — 111

12 Mogelijke knelpunten volgens professionals — 115
12.1 Beslissing over civiel procederen — 115
12.2 Hoge kosten voor een civiele procedure — 116
12.3 Lange duur van een civiele procedure — 117
12.4 Toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand — 117
12.5 Kwaliteit van de rechterlijke macht — 118
12.6 Knelpunten inzake de bewijslevering — 119
12.7 Emotionele belasting van een civiele procedure — 121
12.8 Verhaalsproblematiek — 122
12.9 Knelpunten volgens respondenten in specifieke situaties — 123
12.9.1 Specifieke knelpunten bij een minderjarige dader — 123
12.9.2 Specifieke knelpunten bij nabestaanden — 123

13 Voorgestelde oplossingsrichtingen — 125
13.1 Oplossingen per knelpunt — 125
13.1.1 Beslissing over civiel procederen — 125
13.1.2 Hoge kosten — 125

13.1.3 Lange duur van een procedure — 125
13.1.4 Betere toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand — 125
13.1.5 Kwaliteit van de rechterlijke macht — 126
13.1.6 Bewijslevering — 126
13.1.7 Emotionele belasting — 126
13.1.8 Verhaal — 127
13.1.9 Oplossing genoemd voor specifieke gevallen — 127
13.2 Oplossingen voor meerdere knelpunten — 127
13.2.1 Aanpassing van civiel systeem — 128
13.2.2 Mogelijkheden schadeverhaal in het strafrecht beter benutten — 129
13.2.3 Verzekering — 130

14 Samenvatting — 131

15 Conclusies — 135
15.1 Aanleiding en belang van het onderzoek — 135
15.2 Methode — 135
15.3 Resultaten — 136
15.4 Conclusie — 142

Summary — 145

Literatuur — 149

Bijlagen
1 Samenstelling van de begeleidingscommissie — 155
2 Cijfers bij de Inleiding bij hoofdstuk 1 — 157
3 Cijfers bij deel I — 159
4 Uitleg van de boxplot (deel II) — 161
5 Lijst van geïnterviewde professionals — 163

Afkortingen

BOS	Beslissing ondersteunend systeem
BW	Burgerlijk Wetboek
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de burgerlijke vrijheden
mln.	miljoen
SGM	Schadefonds Geweldsmisdrijven
SHN	Slachtofferhulp Nederland
Rb	rechtbank
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
SEH	Spoedeisende Hulp
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
WAM	Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen
WSG	Wet schadefonds geweldsmisdrijven
WVPS	Wet versterking positie van het slachtoffer in het strafproces

Lijst van figuren en tabellen

Inleiding

Figuur 1 Geschat aantal delicten naar hoogte van de schade
Tabel 1 Aantal ondervonden delicten en aantal slachtoffers in 2010

Deel I

Figuur 2 Routes voor het slachtoffer om de schade vergoed te krijgen
Figuur 3 Schematische weergave van de routes die slachtoffers kunnen doorlopen bij het verhalen van de schade op de dader
Figuur 4 Transactieaanbod van OM en resultaat
Figuur 5 Schematische weergave van routes die slachtoffers doorlopen hebben in de strafrechtelijke keten
Figuur 6 Opties voor het slachtoffer om de schade vergoed te krijgen via het civiele traject
Figuur 7 Schematische weergave van de routes die slachtoffers kunnen doorlopen bij een civiele procedure
Figuur 8 Aantal vervolgzaken, afdoeningswijze en succesvolle schadevergoedingen

Tabel 2 Geschat aantal delicten met meer en minder dan € 4.544 schade
Tabel 3 Samenvattende tabel van de belangrijkste routemogelijkheden

Deel II

Figuur 9 Het strafbaar feit waarvoor civiel is geprocedeerd
Figuur 10 De schadepost waarvoor civiel is geprocedeerd
Figuur 11 Het type schade per soort strafbaar feit
Figuur 12 Juridische aanduiding van slachtoffers
Figuur 13 Type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 14 Strafbaar feit naar het type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 15 De hoogte van het gevorderde bedrag in de civiele procedure
Figuur 16 Doorlooptijd van de civiele procedure
Figuur 17 Gevorderd bedrag door slachtoffers van een vermogensdelict en geweldsdelict
Figuur 18 Doorlooptijd voor slachtoffers van vermogensdelicten en gewelds-delicten
Figuur 19 Gevorderd bedrag door slachtoffers van een vermogensdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 20 Doorlooptijd voor slachtoffers van een vermogensdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 21 Gevorderd bedrag door slachtoffers van een geweldsdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 22 Doorlooptijd voor slachtoffers van een geweldsdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 23 Afdoening van civiele zaken voor schadeverhaal
Figuur 24 Gevorderd bedrag naar afdoening van de zaak

Figuur 25 Doorlooptijd naar afdoening van de zaak
Figuur 26 Afdoening naar het type strafbaar feit
Figuur 27 Afdoening naar het type relatie tussen procespartijen
Figuur 28 Hoogte van het gedeeltelijk toegekend bedrag en volledig toegekend bedrag
Figuur 29 Hoogte van het toegekend bedrag naar het soort strafbaar feit
Figuur 30 Hoogte van het toegekend bedrag naar type relatie
Figuur 31 Het verschil tussen het gevorderd en toegewezen bedrag bij gedeeltelijke toekenning
Figuur 32 Het verschil tussen het gevorderd en toegewezen bedrag naar strafbaar feit
Figuur 33 Het verschil tussen het gevorderd en toegewezen bedrag naar het type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 34 Percentage procedures zonder tegenspraak per soort strafbaar feit
Figuur 35 Percentage procedures zonder tegenspraak per type relatie tussen eiser en gedaagde
Figuur 36 Redenen voor gedeeltelijke en volledige afwijzing van een vordering voor schadeverhaal
Figuur 37 Schematisch overzicht van de kenmerken van de slachtoffers en de civiele procedure

Tabel 4 Aantal keer dat een bepaalde reden is gegeven voor gedeeltelijke of volledige afwijzing van de vordering
Tabel 5 Minimaal en maximaal aantal slachtoffers waarbij tegen de dader wel of geen strafrechtelijke procedure is gevoerd en het aantal civiele procedures tegen een veroordeelde en vrijgesproken gedaagde
Tabel 6 Samenvattende tabel van civiele schadeverhaalzaken

Bijlagen

Tabel b2.1 Geschat aantal delicten naar de hoogte van de schade
Tabel b3.1 Het aantal bij de rechtbank ingeschreven strafzaken voor misdrijven met slachtoffers in 2010 en het aantal dat is afgedaan in dat jaar door het OM en door de rechter in eerste aanleg
Figuur 38 Interpretatie van de boxplot

Samenvatting

In deze rapportage is onderzocht welke rol civiele procedures voor de vergoeding van schade spelen voor slachtoffers van strafbare feiten, welke knelpunten zich daarbij voor slachtoffers kunnen voordoen volgens professionals en welke oplossingen voor geconstateerde knelpunten denkbaar zijn.
De rol van civiele procedures is onderzocht door het aantal slachtoffers dat gebruikmaakt van de civiele procedure vast te stellen en af te zetten tegen andere mogelijke routes voor schadeverhaal door slachtoffers. In beginsel kan compensatie voor schade verkregen worden via een fonds (Schadefonds Geweldsmisdrijven, Waarborgfonds Motorverkeer), via een verzekering of via de dader. Voor deze routes gelden verschillende juridische voorwaarden (onder meer soort schade, hoogte van de vergoeding, het type strafbaar feit, de kring van gerechtigden). Slachtoffers met een onbekende dader, waarvan naar schatting sprake is bij 67% tot 75% van de delicten, hebben slechts beperkte mogelijkheden om schade vergoed te krijgen. Zij kunnen om die reden geen civiele procedure tegen de dader starten. In deze rapportage is, voor zover mogelijk, in kaart gebracht hoeveel slachtoffers gebruikmaken van de verschillende routes om hun schade vergoed te krijgen.
Uit het dossieronderzoek bij de rechtbanken komt naar voren dat in 2010 naar schatting 483 rechtszaken zijn afgedaan waarin een slachtoffer schadevergoeding vordert van de dader. Het werkelijke aantal zaken kan afwijken van deze schatting, maar het ligt met 95% zekerheid tussen 411 en 556. Het gaat hierbij alleen om zaken behandeld door de sector civiel. In 2010 was de sector civiel bevoegd te oordelen over vorderingen vanaf € 5.000 en vorderingen van onbepaalde waarde. Ook bij de sector kanton worden civiele schadeverhaalzaken gevoerd: in 2010 ging het om vorderingen tot € 5.000. Vanwege registratieproblemen is het binnen het bestek van dit onderzoek niet mogelijk daar zicht op te krijgen. Van 400 van de 483 zaken van de sector civiel zijn gedetailleerde gegevens beschikbaar, waaruit blijkt dat het om 343 eisers (86%) gaat die slachtoffer zijn geworden van een vermogensdelict, 50 van een gewelds- of zedendelict (13%) en 7 van een ander delict (2%). Ongeveer 292 eisers (73%) zijn een rechtspersoon en 108 eisers zijn een natuurlijk persoon (27%). Van de 292 rechtspersonen zijn er 184 leverancier van de gedaagde (46%); het gaat hierbij waarschijnlijk om energiemaatschappijen die schadevergoeding vorderen voor elektriciteitsdiefstal in verband met wietteelt. Er zijn duidelijke verschillen tussen zaken waarin geprocedeerd wordt vanwege enerzijds vermogensdelicten en anderzijds vanwege geweldsdelicten (bijv. qua doorlooptijd, gevorderd bedrag en verstekpercentage). In een kwart van de dossiers wordt de behandeling van de rechtszaak beëindigd (‘doorgehaald’) voordat het eindvonnis wordt gewezen; waarschijnlijk komen partijen er in overleg uit zonder dat de rechter uitspraak hoeft te doen. In 37 rechtszaken (9%) is de vordering van het slachtoffer geheel afgewezen, bij 94 (24%) gedeeltelijk toegewezen en 176 vorderingen (44%) zijn geheel toegewezen. Een punt van aandacht is het verstekpercentage van 31%. Dat wijst op mogelijke verhaalsproblemen bij de inning van de vordering, omdat uit eerder onderzoek blijkt dat verstek daarvoor een indicator is.
Uit de literatuur en interviews met professionals (zes rechters, vijf advocaten en twee wetenschappers) komt een aantal potentiële knelpunten naar voren voor slachtoffers die een civiele procedure (overwegen te) voeren tegen de dader. Het gaat hierbij om hoge kosten voor de procedure en de lange duur van een procedure. Daarnaast wordt erop gewezen dat een deel van de slachtoffers een ontoereikend besef van de eigen rechtspositie heeft en niet zelf terecht komt bij deskundige rechtsbijstand. De kwaliteit van de rechtsbijstand van slachtoffers en daders is een

potentieel knelpunt, dat genoemd wordt, onder meer in verband met strafrecht-advocaten die civiel procederen en bij niet-gespecialiseerde advocaten die rechtsbijstand verlenen in complexe letselschadezaken. Bij een civiele procedure doen zich mogelijk problemen voor in verband met de bewijslevering, waarbij volgens professionals een rol speelt dat het vanuit het perspectief van het slachtoffer moeilijk te begrijpen is dat er bewijs geleverd moet worden en dat de gedaagde met verweren kan komen. Een strafrechtelijke veroordeling kan de bewijslevering voor de aansprakelijkheid vereenvoudigen, maar wat betreft het causaal verband en de omvang van de schade kan de bewijslevering ook met een strafvonnis moeilijk zijn. De emotionele belasting van een procedure, waaronder de confrontatie met de dader op de zitting en de angst voor represailles, kan groot zijn voor slachtoffers, aldus de professionals. Daarnaast is een slechte verhaalspositie van het slachtoffer een punt van aandacht: een toewijzend vonnis voor het slachtoffer betekent niet dat het geld ook daadwerkelijk aan het slachtoffer betaald wordt. Slachtoffers zijn daar niet op bedacht. De resultaten uit de interviews zijn verkennend van aard, gelet op het beperkt aantal interviews met een selecte groep professionals. De vraag of en in welke mate slachtoffers deze knelpunten daadwerkelijk ervaren, is interessant voor nader onderzoek. Dit onderzoek biedt daarvoor aanknopingspunten.

Verschillende oplossingen worden door de professionals voorgesteld om mogelijke knelpunten te verminderen, die uiteenlopen van praktische oplossingen voor specifieke knelpunten, het uitbreiden van de dekking voor schade door een strafbaar feit via de aansprakelijkheidsverzekering, het beter benutten van de mogelijkheden om schadevergoeding in het strafproces te krijgen tot het invoeren van een apart regime voor slachtoffers van misdrijven die civiel procederen.

Gelet op het geschatte aantal delicten ondervonden door natuurlijke personen met een schade hoger dan € 4.544 is het aantal civiele procedures (108) door natuurlijke personen voor de civiele sector aanhangig gemaakt, klein. Daarnaast blijkt dat andere routes voor schadeverhaal in 2010 vaker gebruikt zijn door slachtoffers. Om vast te stellen wat de rol van de civiele procedure precies is in verhouding tot de andere routes om schade gecompenseerd te krijgen, is echter meer kennis nodig. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op gedetailleerd inzicht in de aard en omvang van schade die verschillende typen slachtoffers lijden en op het nader in kaart brengen van de routes die slachtoffers volgen om hun schade vergoed te krijgen. Met name de rol die verzekeringen bieden voor schade als gevolg van een strafbaar feit, zou nader onderzocht kunnen worden. Zaken die bij de sector kanton spelen verdienen ook aandacht, mede gelet op de verhoging van de competentiegrens, waardoor een aanzienlijk deel van de rechtszaken nu bij de kantonrechter behandeld wordt. In ieder geval is duidelijk dat in 2010 maar weinig slachtoffers gebruik hebben gemaakt van civiel schadeverhaal om schade als gevolg van een strafbaar feit vergoed te krijgen van de dader; de knelpunten voor slachtoffers die zich volgens de professionals kunnen voordoen bij een civiele procedure, spelen hierbij vermoedelijk een rol.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Het strafrecht is van oudsher primair gericht op de positie van de verdachte in relatie tot de staat en het handhaven van de openbare orde.[1] Sinds de jaren zeventig is er evenwel aandacht gekomen voor de positie van het slachtoffer in het straf(proces)recht. Hierbij gaat het om de vraag hoe het straf(proces)recht zo kan worden ingericht dat daarin ook recht gedaan wordt aan de belangen van slachtoffers. Slachtoffers worden daarbij als belanghebbenden erkend en slachtofferparticipatie is een belangrijk uitgangspunt.[2]

De ontwikkeling van slachtofferbeleid beperkt zich niet tot Nederland, maar doet zich ook in andere westerse landen voor.[3] Internationale instrumenten als de VN-resolutie 'Declaration of Basic Principles of Justice' en de door de Raad van Europa ontwikkelde Recommendation on the Position of Victims in the Framework of Criminal Law and Procedure (1985) en de Recommendation (8) on Assistance to Crime Victims (2006) geven hier blijk van.[4] Naar aanleiding van het internationale debat in politiek en wetenschap hebben bepaalde basisrechten van slachtoffers brede erkenning in Europa gevonden. In 2001 is het Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure aangenomen (2001/220/JBZ). Dit besluit bevat bindende regels voor de lidstaten. Van recentere datum is de Communicatie van de Commissie inzake 'Strengthening victims' rights in the EU'.[5] Daarin worden voorstellen gedaan voor de versterking van de positie van slachtoffers, waarvan restorative justice (herstel van de emotionele en materiële schade van slachtoffer en samenleving, bijvoorbeeld met een excuus) een van de onderdelen is.[6]

De veranderingen die zich in Nederland hebben voorgedaan zijn het resultaat van actief beleid gericht op het beter behartigen van belangen van slachtoffers.[7] Daarbij zijn recent drie doelen van het slachtofferbeleid geformuleerd: in de eerste plaats het versterken van de mogelijkheden voor opvang van het slachtoffer, in de tweede plaats het scheppen van waarborgen rond de positie van het slachtoffer in het strafproces en ten slotte het verbeteren van de mogelijkheden tot het verkrijgen van schadevergoeding.[8] Deze ontwikkelingen worden hierna kort geschetst om een beeld te geven van het beleid en de veranderingen die daarvan het gevolg zijn.[9]

---

1 Claassens & Wabeke 2005, p. 13.

2 Melai, Groenhuijsen et al., 2010, nr. 2 en daar vermelde bronnen; Groenhuijsen & Kooijmans 2010; Wemmers 1995.

3 Maas-de Waal 2006, p. 9.

4 Schneider 2001, p. 544. Zie ook Brienen & Hoegen 1999.

5 COM (2011) 274/2.

6 A Directive establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, replacing the 2001 Framework Decision. The Directive will ensure that victims are treated with respect and that the special needs of vulnerable victims are properly addressed. It will also ensure that victims receive the support they need, that they can participate in proceedings and receive and understand relevant information, and that they are protected throughout criminal investigations and court proceedings, COM(2011) 274/2, p. 8.

7 Groenhuijsen 1996.

8 *Kamerstukken II* 2006/07, 31 101, nr. 1, p. 3, Beleidsdoorlichting Justitie.

9 Onder meer Bijlsma 2010; Groenhuijsen 1996 en 2008.

In 1985 werd de Commissie Wettelijke voorzieningen slachtoffers ingesteld, die tot taak had aanbevelingen te doen ter verbetering van de positie van slachtoffers. In 1988 verscheen het advies van deze commissie, dat heeft geleid tot aanpassing van het Wetboek van Strafrecht (Sr), het Wetboek van Strafvordering (Sv) en de Wet schadefonds misdrijven (WSG). In april 1995 zijn deze wijzigingen met de Wet Terwee landelijk in werking getreden. Met die wet werd een aantal mogelijkheden van slachtoffers in de strafrechtketen verruimd. Voeging van een civiele vordering tot schadevergoeding werd uitgebreid tot de mogelijkheid van voegen via een voegingsformulier, zodat het slachtoffer buiten de strafzitting om, zonder confrontatie met de dader, toch aanspraak op schadevergoeding kon maken. Daarnaast werd het maximumbedrag waarvoor een vordering kon worden ingediend, geschrapt en werd het mogelijk om de schadevergoedingsvordering te splitsen. Belangrijk is ook de introductie in 1995 van de schadevergoedingsmaatregel. Met deze maatregel wordt aan de veroordeelde de verplichting opgelegd om aan de staat een vastgesteld bedrag te voldoen, dat door de staat aan het slachtoffer wordt uitgekeerd. De inning van de schadevergoedingsmaatregel is neergelegd bij het Centraal Justitieel Incassobureau. Ook na 1995 zijn diverse aanpassingen gedaan om de positie van het slachtoffer te optimaliseren. Zo is bijvoorbeeld het spreekrecht voor slachtoffers ingevoerd in 2005. Een van de doelstellingen van het slachtofferbeleid is het ondersteuning bieden aan slachtoffers om hun schade te kunnen verhalen. In het beleidsplan *Slachtoffers centraal: Kwaliteitsimpuls uitvoering slachtofferondersteuning* van het ministerie van Veiligheid en Justitie[10] wordt geconstateerd dat dit een knelpunt is. In minder dan een derde van de gevallen wordt de schade geregeld. Daarom worden maatregelen voorgesteld om dit binnen en buiten het strafrecht te verbeteren. Dit onderzoek is hier een uitvloeisel van. De meest recente stap is de invoering op 1 januari 2011 van de Wet versterking positie van het slachtoffer in het strafproces (WVPS). Deze wet heeft de mogelijkheden van slachtoffers in het strafproces verder verruimd en wordt besproken in deel I.

Een tweetal recente ontwikkelingen wordt hier nog kort genoemd. In de eerste plaats is de staatssecretaris voornemens om ten behoeve van slachtoffers conservatoir beslag door de staat mogelijk te maken. Er komt een beslagregeling in het Wetboek van Strafvordering op grond waarvan conservatoir beslag kan worden gelegd op het vermogen van verdachten. Het beslag voorkomt dat de verdachte zijn vermogen laat 'verdwijnen'. De regeling moet bevorderen dat de door het slachtoffer geleden schade door de verdachte c.q. veroordeelde wordt vergoed. Dit wetsvoorstel ligt bij de Raad van State voor advies.[11]

In de tweede plaats heeft de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak aangegeven in de rechtspleging meer aandacht te zullen besteden aan het slachtoffer.[12] Er is een modelregeling ontwikkeld voor gerechten over de omgang met slachtoffers.[13] Ook is door de voorzitter geopperd het strafproces in twee fasen op te knippen, de zogenaamde tweefasenstructuur. Bij de rechtbank Amsterdam staat hiervoor momenteel een pilot in de steigers. Voor slachtoffers met een (te) ingewikkelde vordering voor behandeling door de strafrechter zou een andere innovatie uitkomst kunnen bieden, namelijk het zogenaamde 'klapluik'-systeem: een systeem waarbij de strafrechter een bepaalde vordering zelf door kan zetten naar een versnelde en

---

[10] Ministerie van Justitie 2007. Slachtoffers centraal, Kwaliteitsimpuls uitvoering slachtofferondersteuning, Den Haag 2007.

[11] www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/wetsvoorstellen/2012/01/16/wetsvoorstel-conservatoir-beslag-door-de-staat-t-b-v-het-slachtoffer-v-j.

[12] Zie de website: www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak/Nieuws.

[13] Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers: zie www.rechtspraak.nl/Procedures/Landelijke-regelingen/Sector-strafrecht.

kosteloze behandeling bij de civiele rechter of kantonrechter. Deze maatregel zou het voor deze categorie slachtoffers makkelijker en goedkoper moeten maken om hun schade te verhalen. Als laatste innovatie is door de voorzitter genoemd het verkennen van de mogelijkheden tot mediation in het strafrecht.

Binnen de strafrechtketen zijn dus de laatste jaren verschillende stappen gezet. Het beleid richt zich nu voor het eerst expliciet op het terrein van de civiele procedure.[14] Het gebruik van en de ervaringen van slachtoffers met het civiele procederen zijn nog een blinde vlek.[15] Wat betreft de ervaringen van slachtoffers wordt er in de parlementaire stukken gewezen op de lange periode die een aansprakelijkheidsprocedure in beslag kan nemen, de vele ingewikkelde juridische vragen die daarbij een rol kunnen spelen, de grote belangentegenstellingen tussen partijen, de inschakeling van deskundigen en de verharding van de verhoudingen tussen de procespartijen.[16] Om met het oog op slachtofferzorg meer zicht te krijgen op de omvang van civiel schadeverhaal door slachtoffers van strafbare feiten en om in kaart te brengen welke knelpunten daarbij mogelijk een rol spelen, wordt dit onderzoek uitgevoerd.

1.2 Maatschappelijke relevantie

Burgers en bedrijven zijn regelmatig slachtoffer van strafbare feiten. In tabel 1 is het totale aantal delicten en slachtoffers weergegeven voor 2010. Er zijn naar schatting 3,7 miljoen slachtoffers die in totaal naar schatting 8,2 miljoen delicten hebben ondervonden. Natuurlijke personen werden geconfronteerd met in totaal naar schatting 5,7 miljoen delicten en bedrijven met in totaal 2,5 miljoen delicten. Uit de verhoudingen tussen het aantal delicten en het aantal slachtoffers valt op te maken dat bedrijven gemiddeld vaker met meer dan één delict te maken krijgen dan natuurlijke personen.

Tabel 1 Aantal ondervonden delicten en aantal slachtoffers in 2010 (in mln)

	Aantallen	%
Delicten		
Natuurlijke personen	5,7	70
Bedrijven	2,5	30
Totaal	**8,2**	**100**
Slachtoffers		
Natuurlijke personen	3,5	95
Bedrijven	0,2	5
Totaal	**3,7**	**100**

Bron: Integrale Veiligheidsmonitor 2010 en Monitor Criminaliteit Bedrijven 2010, bewerking WODC

[14] Barendrecht 2003, `Het privaatrecht is pas de allereerste stappen aan het zetten om de procedurele en relationele belangen van slachtoffers institutioneel te gaan waarborgen'.

[15] Er is wel onderzoek verricht naar letselschadeslachtoffers door medische missers, verkeersongevallen en arbeidsgerelateerd letsel. In die gevallen wordt, net zoals bij slachtoffers van criminaliteit, geprocedeerd op grond van het aansprakelijkheidsrecht. Zie Huver et al., 2007 en Akkermans et al., 2008. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de praktijk van schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven in het strafrecht: Van Wingerden et al., 2007.

[16] *Kamerstukken II* 2007/08, 31 518, nr. 3.

Van de 5,7 miljoen ondervonden delicten door natuurlijke personen zijn er 2,0 miljoen gemeld en 1,4 miljoen aangegeven bij de politie.[17] Hiervan zijn maximaal 287.000 delicten opgehelderd.[18] (Informatie over opheldering door de politie valt niet te specificeren naar persoonstype: het totale aantal opgehelderde delicten voor rechtspersonen en natuurlijke personen samen ligt op circa 287.000.) Uit de Monitor Criminaliteit Bedrijven 2010 blijkt dat bedrijven binnen de sectoren bouw, detailhandel, horeca, transport en zakelijke dienstverlening in 2010 geconfronteerd werden met in totaal ongeveer 2,5 miljoen delicten. De meest voorkomende misdrijven zijn diefstal, inbraak, geweld en vernieling. Van de bedrijfsvestigingen geeft 31% aan slachtoffer te zijn geworden van één of meer vormen van criminaliteit. Ongeveer 58% van de bedrijven die slachtoffer zijn geworden van één of meerdere misdrijven heeft melding gemaakt bij de politie en ongeveer 26% heeft aangifte gedaan.

De totale toegebrachte schade is groot.[19] De schade die op jaarbasis wordt geleden door huishoudens, bedrijfsleven en overheid samen wordt geschat op minimaal 16,9 miljard euro, en maximaal 7% van dit bedrag wordt op enige wijze en op enig moment vergoed (1,2 miljard euro). Voor huishoudens wordt het totale bedrag geschat op 13 miljard euro, waarvan 2,4 miljard euro voor materiële schade, 4,8 miljard euro voor medische kosten en 5,7 miljard euro voor emotionele en fysieke schade. Het schadebedrag voor bedrijven en instellingen wordt geraamd op 2,9 miljard euro en het schadebedrag voor de overheid op 1,1 miljard euro (grotendeels schade door fraude).

De impact van strafbare feiten op slachtoffers kan groot zijn, zowel emotioneel als financieel. Tussen delicten bestaan grote verschillen wat de financiële schade betreft.[20] Vooral slachtoffers van diefstal en vernieling lijden financiële schade, maar één op de vijf slachtoffers van mishandeling rapporteert ook financiële schade. In 70% van alle delicten waarvan een natuurlijk persoon slachtoffer is, blijft de schade beneden een bedrag van € 100.[21] In figuur 1 is het geschatte aantal delicten weergegeven naar de hoogte van de schade. Het gaat hierbij alleen om delicten gerapporteerd door natuurlijke personen in 2004. Recente data zijn niet beschikbaar. Data voor rechtspersonen ontbreken ook.

[17] Integrale Veiligheidsmonitor 2010.

[18] Wat betreft het 'ophelderen' van de politie gaat het om zaken waarbij 'één of meerdere verdachten zijn aangehouden of direct naar het Openbaar Ministerie doorgestuurd' (Wittebrood 2006). De enkele honderden zaken die door bijzondere opsporingsdiensten worden opgehelderd maken geen deel uit van de politiestatistieken van het CBS en zijn daarom buiten beschouwing gelaten.

[19] De schattingen van de bedragen in deze paragraaf komen uit de rapportage *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2010.*

[20] Maas-de Waal 2006, p. 61 e.v.; Lamet en Wittebrood, 2009 p. 38-39.

[21] Lamet & Wittebrood 2009, p. 38.

Figuur 1 Geschat aantal delicten naar de hoogte van de schade

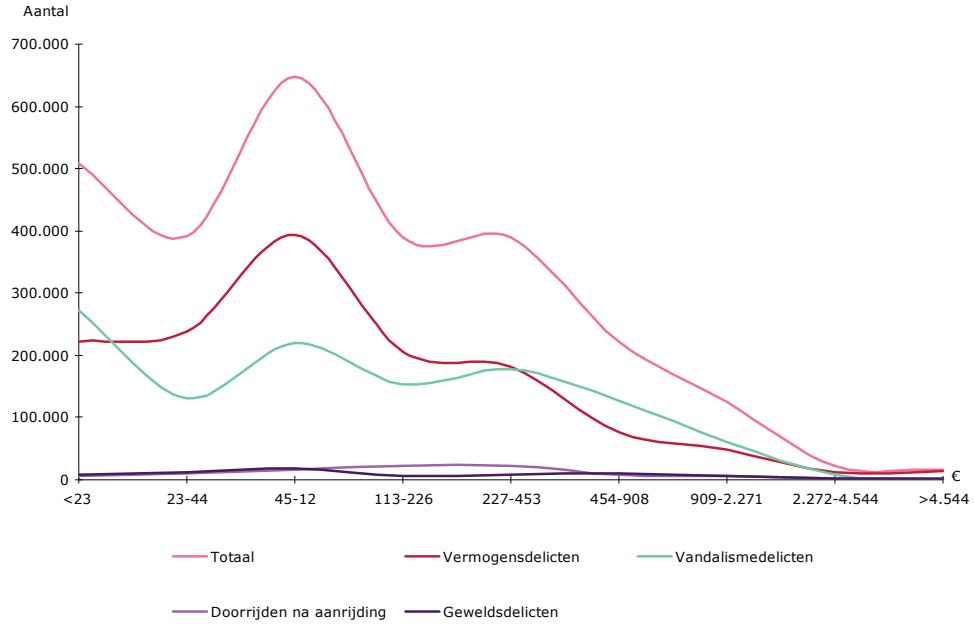

Bron: CBS, Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS), 2004; bewerking WODC

Zie tabel b2.1 in bijlage 2

Lamet en Wittebrood hebben het verband tussen emotionele en financiële schade van strafbare feiten onderzocht. Uit hun onderzoek blijkt dat als de financiële schade minder dan € 100 bedraagt, het voor de emotionele problemen niet uitmaakt of de schade wordt vergoed of niet. Is de schade hoger, dan maakt het wel verschil. Bij delicten waar meer dan € 500 schade is en waar de schade niet is vergoed, denkt 43% van de slachtoffers niet meer aan het misdrijf, terwijl 18% van de slachtoffers serieuze emotionele problemen heeft.[22] Uit onderzoek van Maas-de Waal blijkt dat slachtoffers met schade in ruim één op de drie gevallen geprobeerd hebben de schade vergoed te krijgen. Een groot deel van de schade wordt niet vergoed.[23]

Aannemelijk is dat de impact van het strafbaar feit op het leven van het slachtoffer invloed heeft op de knelpunten die door het slachtoffer worden ervaren. De impact hangt mede af van het soort schade (vermogensschade, letselschade of immateriële schade), de omvang van de schade (klein of groot) en of de schade blijvende gevolgen heeft (bijvoorbeeld voorbijgaand of blijvend letsel).[24] Wat betreft de omvang van de schade blijkt dat de kans op serieuze emotionele problemen toeneemt naarmate het lichamelijk letsel ernstiger is en de financiële schade groter is. Bij geweldsdelicten met zwaar letsel (meerdere malen medische hulp of een ziekenhuisopname) is de kans op serieuze emotionele problemen 3,5 keer zo groot als zonder dat letsel. Als de financiële schade meer dan € 500 bedraagt, is deze kans ruim vier keer zo groot. Bij delicten waarbij het slachtoffer de dader kent is er een grotere kans op emotionele problemen dan bij een onbekende dader.[25] De emotionele gevolgen voor het slachtoffer zijn vaak groter naarmate een misdrijf dichter in de privésfeer ligt of

[22] Lamet & Wittebrood 2009, p. 38.

[23] Maas-de Waal 2006, p. 63-65.

[24] Ten Boom et al., 46 en p. 55-56.

[25] Lamet & Wittebrood 2009, p. 45.

de lichamelijke integriteit meer aantast.[26] In dit opzicht lijkt het onderscheid tussen een natuurlijk persoon en een rechtspersoon van belang. Bij een rechtspersoon zal geen sprake zijn van een inbreuk op zijn persoonlijk leven, bij een natuurlijk persoon kan dat wel het geval zijn. In de literatuur zijn verder aanwijzingen te vinden dat de kenmerken van een delict een belangrijke rol spelen bij de emotionele verwerking.[27]

1.3 Wetenschappelijke relevantie

In Nederland is geen wetenschappelijk onderzoek verricht naar slachtoffers van strafbare feiten die specifiek via een civiele procedure hun schade vergoed proberen te krijgen van de dader.[28] Dit heeft vermoedelijk te maken met het geringe aantal slachtoffers dat een civiele procedure start voor het verhalen van schade op de dader. Wel zijn de behoeften van slachtoffers van criminaliteit in kaart gebracht[29] en is vanuit victimologisch perspectief onderzoek gedaan naar slachtoffers in de strafrechtketen.[30] Naar slachtoffers van letselschade als gevolg van een verkeersongeval, arbeidsongeval of medische missers is wel onderzoek gedaan.[31] Op basis van dat onderzoek is het niet mogelijk om resultaten te presenteren die specifiek betrekking hebben op slachtoffers die civiel (willen) procederen. Dat onderzoek kan echter wel aanknopingspunten bieden voor knelpunten die ook voor slachtoffers van een strafbaar feit die civiel (willen) procederen een rol kunnen spelen; in beide gevallen gaat het om het civielrechtelijke traject waar het civiele aansprakelijkheidsrecht en de civiele procedure een centrale rol spelen.
Uit de literatuur blijkt dat het van belang is onderscheid te maken tussen een repeat player en een one-shotter.[32] Een repeat player is een instantie of persoon die 1) te maken heeft gehad en anticipeert op herhaalde procesvoering, 2) een laag belang heeft bij de uitkomst van elke zaak, en 3) die de middelen heeft om eigen belangen op langere termijn na te streven.[33] Een one-shotter is een (rechts)persoon van wie de vorderingen te groot zijn (ten opzichte van de grootte van de eenheid) of te klein (in vergelijking met de kosten van oplossingen) om geschillen routinematig en rationeel te managen. Wat betreft civiel schadeverhaal zijn er omtrent one-shotters en repeat players twee soorten procedures te onderscheiden. Aan de ene kant zijn er rechtszaken waarin rechtspersonen als een repeat player schadevergoeding vorderen van een one-shotter (meestal een burger, bijvoorbeeld een leverancier tegen een schuldenaar), en aan de andere kant zijn er rechtszaken waarin een natuurlijk persoon schadevergoeding vordert van een andere burger (beiden one-shotters,

---

[26] Lamet & Wittebrood 2009, p. 78.

[27] Lamet & Wittebrood 2009, p. 45, p. 78 e.v.; Van Maas-de Waal 2006, p. 78 e.v.

[28] Voor zover kon worden nagegaan zijn er specifiek over slachtoffers van criminaliteit geen onderzoeksgegevens bekend die betrekking hebben op de Nederlandse situatie.

[29] Ten Boom et al., 2008.

[30] Bijv. Klerx-van Mierlo et al., 2009; Klerx-van Mierlo et al., 2011; Pemberton et al., 2006; Winkel et al., 2006; Van Dijk et al., 2007.

[31] Huver et al., 2007; Akkermans et al., 2008; Stichting de Ombudsman 2003; Stichting de Ombudsman 2008; Stichting de Ombudsman 2011; Weterings 1999. Mulder 2009 over de tevredenheid van slachtoffers met het SGM. Vgl. Faure et al., 2006. Zie voor uitkomsten over de ervaren tevredenheid van letselschadeslachtoffers in de VS: Lind et al., 1990.

[32] Galanter 1974.

[33] Een repeat player hoeft zich niet per se bezig te houden met procesvoering. Het kan ook gaan om het zich verzetten tegen vorderingen en bezwaren van de tegenpartij. De meest succesvolle repeat players zijn misschien wel diegenen van wie de tegenstanders ervoor kiezen te berusten in het besluit van de repeat player.

bijvoorbeeld bij een geweldsdelict). Zaken waarbij een one-shotter procedeert tegen een repeat player maken meestal deel uit van 'megazaken' en komen alleen sporadisch voor (bijvoorbeeld een groot aantal slachtoffers van een frauderend beleggingsfonds). Zaken van repeat players tegen repeat players zullen ook niet vaak voorkomen (een fictief voorbeeld zou boekhoudfraude zijn bij een overname van een grote internetondernemer door een andere grote marktpartij). Gelet op de literatuur ligt in de rede aan te nemen dat de repeat players beter in staat zijn om hun rechten te verdedigen en te realiseren dan one-shotters.[34] Dit verschil tussen repeat players en one-shotters kan implicaties hebben voor het gebruik van de verschillende mogelijkheden om schadevergoeding te krijgen en op mogelijke knelpunten bij civiel procederen.

1.4 Doel van het onderzoek

Het idee dat aan het beleid van het ministerie van Veiligheid en Justitie ten grondslag ligt is dat slachtoffers van strafbare feiten compensatie voor schade willen, die financieel of niet financieel van aard kan zijn. In de literatuur wordt breed onderschreven dat slachtoffers van een misdrijf onder meer behoefte hebben aan materiële en immateriële compensatie en aan erkenning.[35] Ook wordt aangenomen dat schadeloosstelling bijdraagt aan de verwerking van het delict.[36] Het is ook een in de strafrechtsbedeling erkend algemeen belang om de concrete nadelige gevolgen van een delict zoveel mogelijk weg te nemen.[37]
Het achterliggende doel van het onderzoek is om input te geven voor slachtofferbeleid; het idee is dat niet alleen de positie van slachtoffers in het strafrecht belangrijk is, maar dat ook de civiele procedure een rol speelt bij het compenseren van slachtoffers. Tot op heden bestaat er evenwel geen empirisch onderbouwd beeld van het belang van de civiele schadeverhaalprocedure, noch van de problemen die slachtoffers daarmee kunnen ervaren. Dit onderzoek heeft tot doel om de volgende vragen te beantwoorden:

1 Welke mogelijkheden hebben slachtoffers van strafbare feiten om schade vergoed te krijgen?
2 Welk gebruik wordt er van deze mogelijkheden gemaakt?
3 Welke rol spelen civiele procedures voor slachtoffers van strafbare feiten die hun schade vergoed willen krijgen van de dader?
4 Welke knelpunten spelen voor slachtoffers van strafbare feiten een rol bij het verhalen van schade op de dader via een civiele procedure?
5 Welke oplossingen zijn daarvoor mogelijk?

Het zwaartepunt ligt hierbij op het genereren van inzicht in het gebruik van civiele procedures, in absolute aantallen, maar ook afgezet tegen de positie die andere schadevergoedingsmogelijkheden innemen. In dat licht wordt onderzocht of de eiser

---

[34] Galanter 1974.

[35] Ten Boom et al., 2008; Huver 2008, p. 26-28; Klerx-van Mierlo et al., 2009.

[36] Groenhuijsen 1996; Groenhuijsen 2003.

[37] Groenhuijsen 1996. Daarbij wordt erop gewezen dat er een verschil bestaat tussen het civiele recht enerzijds en de publiekrechtelijke context van een strafgeding anderzijds. Wanneer gedurende het vooronderzoek wordt toegewerkt naar een bevredigende schaderegeling en een schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, geeft dat, behalve financiële compensatie, een symbolische steun in de rug van het slachtoffer. De rechtsgemeenschap maakt duidelijk dat herstel van het door het misdrijf veroorzaakte nadeel geen privézaak is tussen dader en slachtoffer.

in de civiele procedure ook via het strafrecht geprobeerd heeft schadevergoeding te krijgen en of dat succesvol was. Daarnaast is het oogmerk om in beeld te brengen wat de kenmerken zijn van deze procedures en de procespartijen, hoe vaak deze procedures succesvol zijn en waarom vorderingen niet (geheel) worden toegewezen. Van belang is welke knelpunten slachtoffers ervaren bij het civiele procederen en specifiek indien de dader minderjarig is.
De begrippen die in deze onderzoeksvragen worden gebruikt, worden hieronder nader gedefinieerd.

De term *slachtoffer* wordt in dit rapport gebruikt om natuurlijke personen en rechtspersonen aan te duiden die als gevolg van een strafbaar feit schade hebben geleden.[38] Het begrip strafbaar feit wordt hier ruim opgevat: het ziet ook op die gevallen waarin (nog) geen strafrechtelijke vervolging is ingesteld. Er wordt, net als in slachtofferenquêtes, aangeknoopt bij een kwalificatie van een gebeurtenis als strafbaar feit zonder dat vereist is dat de strafrechter daar een oordeel over heeft gegeven. Daarmee is de gebruikte omschrijving in het algemeen wat ruimer dan een juridische definitie die aanknoopt bij een strafrechtelijke veroordeling. De keuze voor deze ruime definitie is ingegeven door het streven alle rechtszaken mee te nemen waarin sprake is van civiel schadeverhaal na een strafbaar feit.[39] Bekend is dat een groot deel van de strafbare feiten niet wordt vervolgd en opgespoord (zie deel I), terwijl slachtoffers wel schade lijden. Het is belangrijk deze zaken wel mee te nemen; civiel schadeverhaal is juist in deze zaken relevant, omdat voeging in een strafproces niet mogelijk is. Een tweede reden voor een ruime definitie is dat een keuze voor het aansluiten bij een strafrechtelijke veroordeling in het dossieronderzoek ertoe zou leiden dat een onderschatting van het aantal zaken plaatsvindt, omdat in een aanzienlijk deel van de dossiers informatie ontbreekt over een strafrechtelijk traject (zie deel II, paragraaf 9.6).

De juridische terminologie voor slachtoffer loopt uiteen: in het strafrecht gaat het om de benadeelde partij en in het civiele recht om de eiser. Onder slachtoffer is in deze rapportage ook begrepen een nabestaande van een persoon die is overleden als gevolg van een strafbaar feit.

Het onderzoek gaat over schade van slachtoffers veroorzaakt door *strafbare feiten*. Daartoe worden zowel overtredingen als misdrijven gerekend. Of het gaat om een misdrijf dat in het Wetboek van Strafrecht of om een misdrijf dat in een andere wet strafbaar is gesteld, zoals de Wet wapens en munitie, de Wegenverkeerswet, de Wet op de economische delicten, is voor dit onderzoek niet relevant. Hoewel een groot deel van de strafbare feiten niet wordt opgespoord of vervolgd, bijvoorbeeld verkeersovertredingen, worden de mogelijkheden voor het slachtoffer om in deze gevallen een vergoeding voor schade te krijgen, wel in kaart gebracht. Deze strafbare feiten worden meegenomen bij de routekaart in deel I. In het dossieronderzoek in deel II naar civiele schadeverhaalzaken gaat het om rechtszaken waar het slachtoffer schadevergoeding vordert van de dader als gevolg van een strafbaar feit. Voor de bepaling of sprake is van schade als gevolg van een strafbaar feit wordt in beginsel aangesloten bij strafbare feiten waarvoor uit het dossier blijkt dat vervolging heeft plaatsgevonden of, als dit op basis van het dossier niet vast te stellen is, waar aannemelijk is dat sprake is van een strafbaar feit, omdat het niet om een standaard huis-, tuin- of keukenongeluk gaat (zie deel II, paragraaf 7.2). Rechtszaken die als gevolg van een strafbaar feit spelen in de verhouding tussen een ver-

[38] Dit sluit aan bij de definitie in het Wetboek van Strafvordering (*Kamerstukken II* 2004/05, 30 143, nr. 3 p. 6).

[39] Vgl. een soortgelijke keuze in het onderzoek van Lamet & Wittebrood 2006, p. 33.

zekeraar en de dader of die op een andere wijze indirect voortvloeien uit een strafbaar feit zijn niet meegenomen in het dossieronderzoek.
Tot slot zijn delicten, waar geen direct slachtoffer is, zoals strafbare feiten in het kader van drugs- en wapenwetgeving, buiten beschouwing gelaten.

Wat betreft de laatste drie onderzoeksvragen gaat het om *civiel schadeverhaal* bij de rechtbank. Daaronder wordt in dit onderzoek verstaan het vorderen van schadevergoeding door het slachtoffer van de (beweerdelijke) dader van het strafbaar feit in een civiele procedure bij de rechtbank. Het gaat dus niet om verhaal in enge zin (art. 3:276 BW). In deze studie wordt niet onderzocht in hoeverre de civiele rechtspraak een rol speelt in het kader van niet-financiële vorderingen van slachtoffers, zoals een straat- of contactverbod na een strafbaar feit.[40]

1.5 Onderzoeksopzet

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen 1 en 2 zijn juridische gegevens en empirische data verzameld. Door analyse van juridische bronnen (regelgeving, jurisprudentie en literatuur) zijn de routes en de voorwaarden in kaart gebracht waaronder een slachtoffer gebruik kan maken van bepaalde mogelijkheden om zijn schade vergoed te krijgen. Voor het empirisch gedeelte zijn data uit verschillende bronnen verzameld, waaronder het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Openbaar Ministerie (OM), het Schadefonds Geweldsmisdrijven (SGM) en het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) om vast te stellen hoeveel slachtoffers van een bepaalde route gebruikmaken.

De rol van civiele procedures voor het schadeverhaal van slachtoffers (onderzoeksvraag 3) wordt aan de hand van een kwalitatieve en kwantitatieve gegevensverzameling onderzocht. Om de aantallen slachtoffers vast te stellen wordt een grootschalig dossieronderzoek naar aansprakelijkheidszaken verricht. Geselecteerd worden rechtszaken die in 2010 zijn afgedaan bij de sector civiel van de rechtbanken. Van ieder dossier wordt een groot aantal gegevens geregistreerd om de kenmerken van de procespartijen en de procedures in kaart te brengen. Deze empirische data worden vervolgens geanalyseerd. Daarnaast worden interviews gehouden met een beperkt aantal professionals (rechters, advocaten en wetenschappers) om specifiek in beeld te krijgen welke knelpunten slachtoffers van strafbare feiten mogelijk ondervinden. Er is, onder meer gelet op de lage respons in slachtofferonderzoeken, voor gekozen om geen slachtoffers te interviewen (zie verder deel III, paragraaf 11.2).

1.6 Rechtsontwikkelingen op aanpalende terreinen

Verschillende rechtsontwikkelingen, die niet specifiek aan slachtofferbeleid gerelateerd zijn, kunnen van belang zijn voor de positie van slachtoffers die civiel gaan procederen tegen de dader om schadevergoeding te krijgen. Deze worden hier kort geschetst. In de eerste plaats is de verhoging van de competentiegrens voor de sector civiel van € 5.000 naar € 25.000 per 1 juli 2011 van belang.[41] Een deel van

[40] Dit is wel interessant. In de literatuur wordt erop gewezen dat het privaatrecht veel meer mogelijkheden biedt dan alleen een financiële vergoeding vorderen. Zie bijvoorbeeld Huver et al., 2007 en Akkermans et al., 2008; Akkermans 2008 Du Perron 2003; Barendrecht 2003.

[41] Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie, Stb. 2011, 255.

de rechtszaken die door slachtoffers aanhangig worden gemaakt zal bij de sector kanton ingediend moeten worden (zie verder deel II). Een belangrijk verschil tussen beide sectoren is dat bij de sector kanton procesvertegenwoordiging door een advocaat niet verplicht is en bij de sector civiel wel.
In de tweede plaats is relevant de aangekondigde, maar inmiddels controversieel verklaarde verhoging van de griffierechten.[42] Als dit plan wordt ingevoerd, gaan de tarieven voor een civiele procedure omhoog; in welke mate is mede afhankelijk van de financiële positie van het slachtoffer en van de hoogte van de vordering.
In de derde plaats heeft de Minister van Veiligheid en Justitie in de innovatieagenda op het terrein van het rechtsbestel een aantal plannen voorgesteld.[43] Het gaat onder meer om het verbeteren en efficiënter maken van gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures. Enkele voorbeelden zijn maatregelen gericht op vergroting van specialisatie binnen de rechterlijke macht, een grotere benutting van digitale mogelijkheden bij de rechtspraak, maatregelen gericht op het bevorderen van mediation en een stelselherziening van de gesubsidieerde rechtsbijstand. Deze plannen kunnen invloed hebben op het civiel procederen door slachtoffers.
Mogelijk van betekenis is in de vierde plaats een wetsvoorstel tot wijziging van de Wet collectieve afwikkeling van massaschade.[44] De Wet collectieve afwikkeling van massaschade is in 2005 ingevoerd om de afwikkeling van schadevergoedingsvorderingen te vereenvoudigen en te verbeteren door een collectieve afwikkeling mogelijk te maken. De wijzigingswet voorziet in technische verbeteringen en maatregelen die de totstandkoming van een collectieve schikking bevorderen. De mogelijkheden zijn met name interessant voor strafbare feiten als gevolg waarvan een groot aantal slachtoffers schade heeft geleden (zie deel III).
In de vijfde plaats kan van betekenis zijn het wetsvoorstel over het recht op inzage van bescheiden.[45] Met dit wetsvoorstel wordt de verplichting om anderen inzicht te geven in informatie verruimd. Ook al hebben slachtoffers reeds op grond van het strafrecht recht op inzage in het dossier, niet uitgesloten is dat dit wetsvoorstel een aanvullende rol kan spelen.
Wat de positie van nabestaanden betreft, heeft de Eerste Kamer in 2010 het wetsvoorstel vergoeding affectieschade verworpen.[46]
De vraag in hoeverre de Wet deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade[47] uitkomst biedt voor slachtoffers van letsel- of overlijdensschade als gevolg van een strafbaar feit, wordt beantwoord in deel I, paragraaf 5.2.2.

---

[42] *Kamerstukken II* 2011/12, 33 071, nr. 8, Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht, de Wet griffierechten burgerlijke zaken en enige andere wetten in verband met de verhoging van griffierechten. *Kamerstukken II* 2011/12, 33285, Verdere behandeling van aanhangige stukken, nr. 1.

[43] Kamerstuk 31 oktober 2011, Innovatieagenda rechtsbestel.

[44] *Kamerstukken II* 2011/12, 33 126, nr. 2, Wijzigingswet Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade.

[45] *Kamerstukken II* 2011/12, 33 079 nr. 2, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de wijziging van het recht op inzage, afschrift of uittreksel van bescheiden.

[46] *Kamerstukken I* 2004/05, 28 781, A, Aanpassing van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en de Wet schadefonds geweldsmisdrijven in verband met de vergoedbaarheid van schade als gevolg van het overlijden of ernstig en blijvend letsel van naasten.

[47] Wet van 17 december 2009 tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering tot invoering van een procedure voor deelgeschillen ter bevordering van de buitengerechtelijke afhandeling van letsel- en overlijdensschade (Wet deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade), Stb. 2010, 221.

1.7 Leeswijzer

Dit onderzoek is als volgt opgebouwd. In deel I komt de routekaart aan de orde, waarin onderzoeksvragen 1 en 2 worden beantwoord. Daarin wordt nagegaan welke routes slachtoffers van een strafbaar feit hebben om hun schade vergoed te krijgen. Het gaat daarbij zowel om de publiekrechtelijke als om privaatrechtelijke mogelijkheden. In kaart wordt gebracht welke juridische voorwaarden gelden om via een bepaalde route schade vergoed te krijgen en hoeveel slachtoffers via de uiteenlopende routes hun schade vergoed krijgen. Dit geeft een beeld van de rol die procederen voor de civiele rechter heeft in het geheel van opties.
In deel II wordt onderzoeksvraag 3 over de rol van de civiele procedure beantwoord. In dit deel staat de empirische analyse van de civiele rechtszaken centraal. Onderzocht wordt op basis van dossieronderzoek hoeveel slachtoffers jaarlijks civiel procederen en wat de kenmerken van procespartijen en de rechtszaken zijn, hoe vaak een vordering wordt toe- of afgewezen, met welke juridische redenen en of in een strafrechtelijke procedure schadevergoeding is toegewezen.
In deel III komen de resultaten uit het kwalitatief onderzoek aan de orde. Op basis van een beperkt aantal interviews met rechters, advocaten en wetenschappers wordt gerapporteerd over knelpunten die mogelijk een rol spelen voor slachtoffers van criminaliteit bij het verhalen van schade via een civiele procedure tegen de dader (onderzoeksvraag 4). Daarnaast is professionals gevraagd naar oplossingen voor geconstateerde problemen (onderzoeksvraag 5).
Tot slot volgt een conclusie, waarin de resultaten uit de afzonderlijke delen met elkaar in verband gebracht en de onderzoeksvragen geïntegreerd beantwoord worden.

Deel I

Routekaart

2 Inleiding

2.1 Onderzoeksvragen

In deel I worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:
1 Welke routes hebben slachtoffers van strafbare feiten om hun schade vergoed te krijgen en hoe verhouden deze zich juridisch tot elkaar?
2 Hoeveel slachtoffers volgen welke routes?

Het doel hiervan is inzicht te krijgen in de mogelijkheden die slachtoffers hebben om hun schade vergoed te krijgen en in hoeverre van die verschillende mogelijkheden daadwerkelijk gebruikgemaakt wordt. Er kan in dit opzicht sprake zijn van samenhang tussen de mogelijkheden voor een slachtoffer om in een strafrechtelijke procedure schadevergoeding te krijgen en de mogelijkheid om via een civiele procedure schadevergoeding te verkrijgen: slagen veel slachtoffers van een strafbaar feit erin om hun schade in het strafrechtelijke traject vergoed te krijgen (inclusief fondsen), dan is de rol die de civiele routes spelen, beperkter. Met deze routekaart en de bijbehorende cijfers, kan enigszins inzichtelijk worden gemaakt welke rol de civiele procedure verhoudingsgewijs op dit terrein speelt.

2.2 Methode

De onderzoeksvragen vereisen juridisch en empirisch onderzoek. Door juridisch onderzoek worden de voorwaarden in kaart gebracht waaronder een slachtoffer gebruik kan maken van een bepaalde route om zijn schade vergoed te krijgen. Empirisch onderzoek maakt inzichtelijk hoe groot de stromen slachtoffers zijn die van een bepaalde route gebruikmaken. Beide typen onderzoeken kennen hun eigen terminologie en onderzoeksmethoden. In dit deel van het onderzoek worden ter beantwoording van de juridische onderzoeksvragen gegevens verzameld en geanalyseerd uit juridische bronnen, met name wet- en regelgeving, beleidsnota's, literatuur en rechtspraak. Op basis daarvan wordt vastgesteld welke voorwaarden uit het juridische kader voortvloeien. Voor het empirisch gedeelte worden data verzameld afkomstig van verschillende bronnen, waaronder het CBS, het OM, het SGM en het CJIB. De verwerking van de data resulteert in een schematisch overzicht waarin de verbanden tussen de routes, de specifieke voorwaarden en het gebruik door slachtoffers zijn aangegeven, toegelicht in de tekst. Omdat het de doelstelling is een globaal kader te schetsen, wordt geen nieuw empirisch materiaal verzameld. Voor iedere route worden de meest recente data gebruikt; als gevolg daarvan zijn niet alle data uit hetzelfde jaar afkomstig.

De juridische en de empirische onderzoeksvragen worden na elkaar per route besproken, zodat aan het einde van dit deel een overzicht kan worden gegeven en een aantal vergelijkende bevindingen over de routes kan worden gepresenteerd.

2.3 Leeswijzer

In de volgende paragrafen worden de routes die slachtoffers van een delict kunnen doorlopen om hun schade vergoed te krijgen, uiteengezet, eerst voor het publiekrecht (strafrecht en fondsen) en daarna voor het privaatrecht (schikking, civiele

procedure). Beantwoord wordt daarmee de vraag welke routes een slachtoffer heeft om de schade die is geleden als gevolg van een strafbaar feit, vergoed te krijgen. In de eerste plaats kan een onderscheid worden gemaakt tussen de mogelijkheden die het straf(proces)recht biedt en het civiele proces. Daarbinnen zijn verdere verfijningen aan te brengen naar het stadium in de keten waarin de schade vergoed wordt (voorfase, tijdens het proces of erna) en de vraag wie (in eerste instantie) de schade uitkeert aan het slachtoffer (dader, overheid en verzekeraar). Van belang voor de mogelijkheden die een slachtoffer heeft, is of de dader bekend is of wordt. Hierna wordt eerst een algemene routekaart gepresenteerd, waarin de opties voor alle situaties zijn weergegeven. Daarna passeren de diverse routes de revue in chronologische volgorde (voorfase, tijdens het strafproces of erna), eerst voor slachtoffers van onbekende daders en dan voor slachtoffers van bekende daders. Daarbij komen de verschillende instanties die de schade vergoeden ook aan bod.

3 Routekaart algemeen

De routes die een slachtoffer heeft om zijn schade te verhalen, zijn hieronder in figuur 2 weergegeven. Het uitgangspunt is een slachtoffer dat schade heeft geleden als gevolg van een strafbaar feit. In de meeste gevallen zijn er drie opties om de schade vergoed te krijgen: in de eerste plaats kan het slachtoffer een beroep doen op zijn eigen verzekering. Afhankelijk van de schade kan het gaan om een zorgverzekering, een inboedel- of opstalverzekering of een ongevallenverzekering. Daarnaast biedt de overheid bepaalde voorzieningen aan, die specifiek gericht zijn op compensatie voor schade als gevolg van misdrijven en ongevallen. Voor verkeersongevallen gaat het om het Waarborgfonds Motorverkeer en voor slachtoffers van gewelds- en zedendelicten staat een beroep open op het SGM. Als derde optie kan een slachtoffer stappen nemen om de schade te verhalen op de dader. Welke opties in een concreet geval open staan voor een slachtoffer, is mede afhankelijk van de vraag of de dader bekend is. Is de dader niet bekend, dan kan het slachtoffer de schade niet verhalen op de dader. Is de dader wel bekend, dan kan het slachtoffer een keuze maken uit de verschillende mogelijkheden.

Figuur 2 Routes voor het slachtoffer om de schade vergoed te krijgen

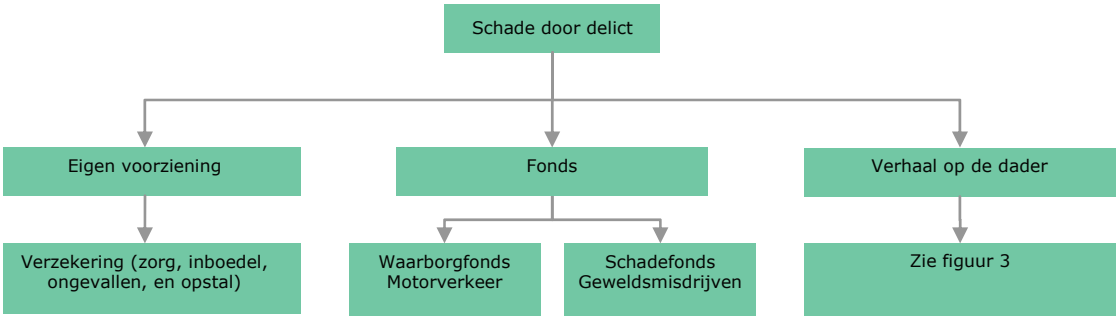

Het bekend zijn met of bekend worden van de identiteit van de dader is in grote mate bepalend voor de mogelijkheden van het slachtoffer om schade vergoed te krijgen. De identiteit kan al bekend zijn bij het slachtoffer *voordat* het misdrijf plaatsvond of kan na het strafbaar feit achterhaald worden. Dit gebeurt in de regel door opsporing door de politie. Hierna wordt in kaart gebracht hoe vaak de identiteit van de dader bekend is of bekend wordt. Hierbij wordt gekeken naar slachtofferschap van natuurlijke personen en, voor zover er gegevens beschikbaar zijn, naar slachtofferschap van rechtspersonen.[48]

Uit de Integrale Veiligheidsmonitor 2010 van het CBS blijkt dat in 2010 ongeveer 29% van de slachtoffers die als natuurlijk persoon slachtoffer zijn geworden van een delict, aangeeft de dader of daders van het delict te kennen.[49] Dit percentage representeert de ondergrens van de mate waarin de identiteit van daders uiteindelijk bekend wordt: een onbekende dader kan na een aangifte immers nog worden

[48] We gebruiken de definitie van het CBS: 'een rechtspersoon is elke niet-persoon die in het recht als rechtssubject is erkend. Voorbeelden van rechtspersonen zijn besloten vennootschappen, naamloze vennootschappen, verenigingen, en stichtingen.'

[49] Aan respondenten werd de vraag gesteld: 'Kende u de dader of één van de daders?'en, indien bekend, 'Waar kende u de dader(s) van?'

opgespoord. Het bekend worden van de identiteit van de dader varieert overigens naar het type delict:[50] de dader is vaker een bekende van het slachtoffer bij geweldsdelicten (59%) dan bij diefstal (14%) of andere vermogensdelicten (15%).

De mate waarin daders bekend worden bij de politie (eventueel na opsporing), kan grofweg worden achterhaald door het aantal geregistreerde verdachten (382.555) en opgehelderde misdrijven (287.485) af te zetten tegen het totale aantal geregistreerde misdrijven met slachtoffers (ongeveer 1,1 miljoen; cijfers uit 2012 van het CBS over het jaar 2010). Het gaat hier om misdrijven die door de politie in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal zijn vastgelegd. De cijfers omvatten zowel natuurlijke personen als rechtspersonen die slachtoffer zijn geworden van een misdrijf. Het aantal geregistreerde verdachten per 100 geregistreerde misdrijven is ongeveer 33 en het aantal opgehelderde misdrijven per 100 misdrijven bedraagt ongeveer 25. Bij deze cijfers is het van belang op te merken dat niet elk uniek misdrijf één dader en één slachtoffer kent. Bovendien wordt regelmatig geen aangifte gedaan door het slachtoffer. Ook al levert dit een vertekening van de cijfers op, toch geven deze cijfers een indicatie van de mate waarin daders onbekend blijven. Het percentage slachtoffers waarvoor de identiteit van de dader bekend wordt, zal bij benadering tussen 25% en 33% liggen. Voor de overige slachtoffers is de dader geen bekende van het slachtoffer en wordt de dader ook niet succesvol opgespoord. Voor deze slachtoffers zijn er slechts beperkte mogelijkheden om de schade vergoed te krijgen. Een specificatie naar natuurlijk persoon en rechtspersoon als slachtoffer kan niet worden gemaakt.

[50] Wittebrood 2006.

4 Routekaart bij onbekende dader

Hierna komen drie routes aan de orde die kunnen resulteren in dekking voor schade van het slachtoffer als de dader onbekend is: eerst wordt de mogelijkheid van het aanspreken van een eigen voorziening behandeld, waarbij het slachtoffer een beroep doet op dekking onder een verzekering die door hem is aangegaan. Vervolgens komen de twee mogelijkheden aan bod waarbij de staat en verzekeraars een belangrijke rol spelen, namelijk het SGM en het Waarborgfonds Motorverkeer. Deze routes staan in beginsel ook open voor slachtoffers van bekende daders, al heeft het schadefonds een subsidiair karakter (zie hierna) en biedt het Waarborgfonds met name uitkomst in gevallen waarin de dader onbekend is. Slachtoffers van een onbekende dader hebben uitsluitend deze routes, terwijl slachtoffers van bekende daders daarnaast ook andere mogelijkheden hebben. Om die reden worden deze routes op deze plaats besproken, maar bedacht dient te worden dat ook slachtoffers van bekende daders hier gebruik van kunnen maken.

4.1 Eigen voorziening: uitkering door eigen verzekeraar

De mogelijkheid om de eigen verzekeraar aan te spreken wordt bepaald door de vraag of het slachtoffer een verzekeringsovereenkomst is aangegaan met een verzekeraar voor een risico dat dekking biedt voor de schade. Het gaat om een civielrechtelijke aanspraak tot nakoming van de verzekeringsovereenkomst. Het is dus geen schadevergoeding die wordt betaald door de verzekeraar, maar een uitkering op grond van het verzekeringscontract. De rechtsverhouding tussen verzekeringnemer (slachtoffer) en verzekeringgever wordt beheerst door het verzekeringsrecht, geregeld in Boek 7 Burgerlijk Wetboek (BW) en de polisvoorwaarden van de verzekeringsovereenkomst. Een van de voorwaarden voordat tot uitkering van (een deel van) de schade wordt overgegaan is dat de schadeposten onder de dekking van de verzekeringspolis van het slachtoffer vallen. Er zijn verschillende soorten schadeverzekeringen die dekking bieden voor vermogensschade, bijvoorbeeld een inboedelverzekering die vergoeding biedt tegen materiële schade als gevolg van diefstal of een zorgverzekering voor lichamelijk letsel.[51] In de regel vallen kosten om de schade te beperken en vast te stellen ook onder de dekking van de polis. De polisvoorwaarden bepalen waar precies recht op bestaat. Er kunnen beperkingen zijn in verband met de aard van de schade (immateriële schade wordt bijvoorbeeld niet gedekt), de hoogte van het schadebedrag, een eigen risico, onderverzekering en het niet voldaan hebben aan verplichtingen uit de verzekeringsovereenkomst. Waarschijnlijk gaan verzekeraars niet in alle gevallen tot uitkering van het schadebedrag over.

Per verzekeraar kan de feitelijke gang van zaken uiteenlopen, maar in grote lijnen dient na een schademelding door of namens het slachtoffer vastgesteld te worden of de feitelijke gebeurtenis onder de dekking van de polis valt. Vervolgens dient, als het schadebedrag niet direct helder is, een begroting plaats te vinden, waarbij een verzekeringsexpert een rol kan spelen. Vereist is in de regel dat de verzekeringnemer aangifte bij de politie doet van het strafbare feit dat tot de schade heeft geleid. Als aan de polisvoorwaarden is voldaan, dan keert de verzekeraar een bedrag

[51] Wittebrood 2006, p. 176.

uit aan de verzekeringnemer. Omstreden kan zijn of de schade onder de dekking van de polis valt en ook de omvang van de schade kan ter discussie staan.

Indien en voor zover de verzekeraar overgaat tot een uitkering aan het slachtoffer, vindt subrogatie plaats en gaat de vordering die het slachtoffer heeft op de dader over op de verzekeraar (art. 7:962 BW). De verzekeraar kan dan proberen de schade alsnog bij de dader te verhalen (mits die bekend is of wordt).

Er zijn geen betrouwbare cijfers beschikbaar over de omvang van de dekking via de eigen verzekering tegen schade als gevolg van strafbare feiten. In de literatuur wordt er op gewezen dat cijfers van het Centrum voor Verzekeringsstatistiek van de verzekeringsbranche zelf slechts een beperkt beeld bieden. Hoewel verzekeraars bij het indienen van claims vragen waardoor de schade is ontstaan en of er sprake is van een misdrijf, wordt bij de bedragen van schade-uitkeringen die zijn gepubliceerd niet aangegeven wat de oorzaak van de schade is. Ook het centrum zelf rapporteert niet over de omvang van de door criminaliteit veroorzaakte schade.[52]

4.2 Fondsen

4.2.1 Schadefonds Geweldsmisdrijven

Slachtoffers van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven kunnen op grond van de Wet en het Besluit schadefonds geweldsmisdrijven terecht bij het SGM. Dit is door de staat opgericht op basis van een maatschappelijke solidariteitsgedachte en geeft uitvoering aan Europese normen.[53] Het schadefonds is een zelfstandige publiekrechtelijke rechtspersoon en wordt gefinancierd uit algemene middelen. Het schadefonds geeft een financiële tegemoetkoming aan mensen die slachtoffer zijn geworden van een geweldsmisdrijf met ernstig letsel. Hiertoe worden onder meer gerekend: diefstal met geweld, straatroof, bedreiging met een wapen, eenvoudige en zware mishandeling, verkrachting, huiselijk geweld, stalking, incest, poging tot moord en doodslag en lichtere seksuele delicten zoals ontucht en aanranding.

Het schadefonds verstrekt eenmalige uitkeringen, als tegemoetkoming voor leed dat slachtoffers is aangedaan (smartengeld) en voor bijvoorbeeld medische kosten of verlies van inkomen, maar niet voor geroofde bezittingen.

De voorwaarden voor ontvankelijkheid van een aanvraag, zoals geformuleerd in de Wet schadefonds geweldsmisdrijven (hierna WSG) zijn als volgt:
1 Het strafbare feit dient opzettelijk gepleegd te zijn door de verdachte. Dit houdt in dat het letstel willens en wetens moet zijn toegebracht.
2 Het moet gaan om een gewelds- of zedenmisdrijf. Onder geweld wordt lichamelijk en geestelijk geweld verstaan. Ook grote psychische druk kan hieronder vallen.
3 Het moet gaan om ernstig lichamelijk of geestelijk letsel als gevolg van het misdrijf.[54]
4 Het strafbare feit moet in Nederland zijn gepleegd.

---

[52] Maas-de Waal 2006.

[53] Europees Verdrag inzake schadeloosstelling aan slachtoffers van geweldsmisdrijven en Richtlijn nr. 2004/80/EG van de Raad van de EU betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven.

[54] Uit de beleidsrichtlijnen volgt dat het schadefonds een indeling in een aantal standaardschalen hanteert om het letsel in te delen, zie Beleidsbundel 2010, p. 10.

5 De indiening van een verzoek tot vergoeding moet plaatsvinden binnen drie jaar na de dag waarop het misdrijf is gepleegd.

Deze voorwaarden zijn nader uitgewerkt in beleidsvoorschriften, gepubliceerd in de Beleidsbundel Wet schadefonds geweldsmisdrijven 2010.[55] Belangrijk is dat niet vereist is dat de dader bekend is; het schadefonds is bedoeld om een voorziening aan het slachtoffer te bieden als de dader onbekend is of geen verhaal biedt. Daarnaast hoeft een geweldsmisdrijf niet bewezen te worden (zoals bij de strafrechter), maar moet het delict door de aanvrager van een vergoeding aannemelijk worden gemaakt. Het slachtoffer zelf, en in geval van overlijden diens nabestaanden (art. 3 WSG), kunnen aanspraak maken op een vergoeding. Onder nabestaanden worden kortweg verstaan de echtgenoot of geregistreerde partner, minderjarige kinderen en een beperkte kring van andere personen die door de overledene werden onderhouden.

Er geldt een maximumuitkering van € 22.700 voor materiële schade en € 9.100 voor immateriële schade. Verschillende typen schadeposten komen in beginsel voor vergoeding in aanmerking, bijvoorbeeld onverzekerde ziektekosten, het inschakelen van een hulp in de huishouding of verlies aan arbeidsvermogen. Bedacht dient te worden dat slechts een deel van de schade wordt vergoed; het is een tegemoetkoming naar redelijkheid en billijkheid. In de beleidsbundel zijn voor een aantal posten forfaitaire bedragen opgenomen. Een voorbeeld is een forfaitair bedrag van € 2.500 bij het staken van een onderneming door het slachtoffer binnen drie jaar na de oprichting; de reële schade is vermoedelijk gemiddeld aanzienlijk hoger.

Het SGM heeft een subsidiair karakter; als het slachtoffer de schade op een andere manier vergoed kan krijgen, bestaat geen aanspraak op een uitkering. Het feit dat het slachtoffer zich kan voegen in een strafrechtelijke procedure staat evenwel niet aan een uitkering in de weg. De uitkering wordt dan verstrekt onder de voorwaarde dat als in een later stadium een vergoeding van de dader wordt verkregen, het slachtoffer de uitkering geheel of gedeeltelijk zal terugbetalen aan het schadefonds. In 2009 is de praktijk van het schadefonds onderzocht.[56]

Met ingang van 1 januari 2012 is de kring personen die een aanspraak kunnen maken op een uitkering uit het schadefonds verruimd.[57] Nu kunnen ook ouders en kinderen en broers en zussen aanspraak maken op een uitkering na het overlijden van hun naaste familielid. Het vereiste dat sprake is van financiële afhankelijkheid van de overledene, is geschrapt.

Uit het jaarverslag van het SGM over 2010 blijkt dat het schadefonds in dat jaar 8.218 aanvragen heeft afgehandeld, waarvan 1.167 aanvragen zijn ingetrokken of voortijdig zijn afgesloten. Bij een voortijdige afsluiting gaat het om aanvragen die niet aan de formele eisen voor het indienen van een aanvraag voldeden. In totaal zijn er 7.051 besluiten genomen. In de meeste gevallen werd een uitkering toegekend (4.344 zaken; 63%). Voor 1.785 afgedane zaken is de aanvraag afgewezen (25%).[58] Tot slot ging het in 922 beslissingen (13%) over het verrekenen van een

[55] Te raadplegen op: https://schadefonds.nl/voor-instanties/informatie-materiaal.

[56] Hoogeveen & Van Burik 2009; Mulder 2009. Zie ook de onderzoeken vermeld op de website van het schadefonds: https://schadefonds.nl/voor-instanties/informatie-materiaal.

[57] Staatsblad 2011, nr. 276. *Kamerstukken II* 2009/10, 32 363, nr. 3, Memorie van Toelichting.

[58] Indien een slachtoffer het niet eens is met een besluit van het schadefonds, kan een bezwaarschrift worden ingediend. In 2009 zijn 719 bezwaarschriften ontvangen, waarvan er 238 gegrond werden verklaard.

uitkering uit het schadefonds vanwege een later ontvangen schadevergoeding door een derde, zoals de dader. Het jaarverslag uit 2004 geeft inzicht in de redenen voor afwijzing[59]: in ongeveer 58% werd een verzoek in 2004 afgewezen omdat er geen sprake was van ernstig letsel. Tot slot blijkt uit het jaarverslag 2010 dat in dat jaar aan slachtoffers van delicten in totaal 10,7 miljoen euro is uitgekeerd.

De meeste aanvragen die zijn afgehandeld door het SGM betreffen mishandeling (33%), gevolgd door diefstal met geweldpleging (24%), misdrijven tegen de zeden (10%), misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (7%) en misdrijven tegen het leven gericht (7%). Voor een aanzienlijk deel van de misdrijven is op het aanmeldingsformulier geen classificatie aangegeven (18%).

Voor hoeveel van alle slachtoffers met ernstig letsel speelt het schadefonds een rol voor de schadevergoeding? Om hier een beeld van te krijgen gebruiken we informatie die afkomstig is uit de registratiegegevens van de Spoedeisende Hulp (SEH) voor 2010 en van slachtofferenquêtes die zijn gehouden tussen 1992 en 2004. Er zijn geen recentere slachtofferenquêtes met informatie over de omvang van slachtofferschap waarvoor medische hulp noodzakelijk is, maar er is geen aanleiding om te veronderstellen dat deze aantallen tussen 2004 en 2010 sterk zijn veranderd.[60] Op basis van de slachtofferenquêtes schat Wittebrood (2006) dat er jaarlijks ongeveer 20.000 mishandelingen plaatsvinden waarvoor medische hulp nodig is, waarbij voor ongeveer 4.000 mishandelingen ziekenhuisopname nodig zou zijn. Aannemelijk is dat dit aantal in 2010 van ongeveer dezelfde grootte is. De registratiegegevens van de SEH sluiten redelijk goed aan op de inschatting voor 2010. Het aantal SEH-behandelingen, waarbij bekend is dat het letsel is veroorzaakt door geweld,[61] wordt geschat op 30.000 behandelingen in 2010.[62] Voor 2.800 behandelde personen was ziekenhuisopname noodzakelijk. De op de slachtofferenquête gebaseerde aantallen komen dus in grote lijnen overeen met de geschatte aantallen SEH-behandelingen. Het aantal slachtoffers ligt echter vrijwel zeker hoger, omdat in veel gevallen niet wordt duidelijk gemaakt op de SEH dat het gaat om letsel gerelateerd aan geweld. Als deze aantallen (20.000 tot 30.000) worden vergeleken met het aantal personen dat een uitkering krijgt van het schadefonds (4.344), dan blijkt dat een niet onbelangrijk deel van de slachtoffers met letsel door geweld via het schadefonds een uitkering krijgt.

4.2.2 Waarborgfonds Motorverkeer

Slachtoffers van een verkeersongeval kunnen onder bepaalde voorwaarden hun schade vergoed krijgen via het Waarborgfonds Motorverkeer. Dit is geregeld in de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorvoertuigen (WAM). Het fonds wordt grotendeels gefinancierd door verplichte bijdragen van WA-verzekeraars. Voorwaarde voor een uitkering uit het fonds is dat het gaat om een ongeval in Nederland met een motorvoertuig (art. 25 en 26 WAM). Het slachtoffer heeft een aanspraak op een uitkering jegens het Waarborgfonds in een aantal limitatief in de wet opgenomen gevallen, waaronder het doorrijden na een ongeval (onbekende dader) of na schade

---

[59] Er zijn geen recentere gegevens over de redenen voor afwijzing.

[60] Tussen 1992 en 2004 is dit aantal niet significant veranderd.

[61] Voor zover bekend zijn er in Nederland geen cijfers beschikbaar over het aantal geweldsmisdrijven met ernstig letsel bij het slachtoffer.

[62] Consument & Veiligheid, 2009. Voor zover bekend blijft één op de zes van daders onbekend. Er kwamen 160 personen te overlijden. Van de slachtoffers die bij de SEH terechtkomt, doet 17% aangifte bij de politie (Cozijn 1996).

veroorzaakt door een onverzekerd motorvoertuig.[63] Zowel schade aan zaken als letselschade valt onder de te vergoeden schadeposten; immateriële schade evenwel niet. De bedragen waarvoor vergoeding kan worden gevraagd zijn gemaximeerd tot 5 miljoen euro voor personenschade en 1 miljoen euro voor zaakschade.[64]

In 2010 heeft het Waarborgfonds 57.174 claims ontvangen en 58.776 claims afgehandeld.[65] Wat betreft de aard van de schade gaat het bij de ontvangen claims meestal om parkeerschade (30.869 claims), gevolgd door schade aan wegmeubilair (18.483 claims), overige materiële schade (5.888 claims) en personenschade (1.724 claims). In verreweg de meeste van deze claims wordt een beroep op het Waarborgfonds gedaan, omdat de dader onbekend is gebleven (54.207 claims). Als de dader wel bekend was, dan betreft het zaken waarin de dader niet WAM-verzekerd was (2.254 claims) of de dader in een door diefstal of geweld verkregen voertuig reed (420 claims). Ongeveer 75% van de afgehandelde aanvragen werd gedeeltelijk of geheel toegekend. Wat betreft personenschade werd 68% van de claims toegekend. Op grond van deze cijfers is het niet mogelijk om te bepalen in hoeverre in deze situaties sprake is geweest van een strafbaar feit; het doorrijden na een ongeval valt daar wel onder, maar niet iedere aanrijding waarbij schade ontstaat, levert een strafbaar feit op.

[63] Art. 25 Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (WAM).

[64] Art. 26 jo. art. 22 WAM jo. art. 2 Besluit bedragen aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen.

[65] Jaarverslag Waarborgfonds Motorverkeer 2010. De afgedane claims zijn deels uit een ander jaar.

5 Routekaart bij bekende dader

Alleen in het geval de dader bekend is, is verhaal van de schade op de dader mogelijk. Figuur 3 laat zien welke mogelijkheden er zijn om de schade te verhalen op de dader, welke stappen het slachtoffer moet zetten voor die route (aangifte doen, voegen, dagvaarden of een schadeclaim indienen), welke instantie daarbij betrokken is (politie, OM, strafrechter, civiele rechter, aansprakelijkheidsverzekeraar), wat het resultaat is en tot slot door wie de inning plaatsvindt (slachtoffer zelf of CJIB).

De gebruikelijke gang van zaken is dat het traject begint met een melding van het slachtoffer van een strafbaar feit bij de politie, eventueel gevolgd door een aangifte. Het slachtoffer komt daarmee in de strafrechtketen terecht; aannemelijk is dat het strafrecht het startpunt is voor de meeste slachtoffers, die schade vergoed willen zien van een bekende dader.[66] Er is geen rechtsregel die hindernissen voor het slachtoffer opwerpt om direct, zonder strafrechtelijk 'voortraject', zijn schade via andere routes vergoed te krijgen, bijvoorbeeld via een aanspraak tot een uitkering krachtens een verzekering. Ook kan het slachtoffer de dader direct aanspreken tot vergoeding van de geleden schade, al dan niet gevolgd door een procedure voor de civiele rechter. Cijfers over de verhouding tussen slachtoffers die direct via een niet-strafrechtelijk traject hun schade vergoed proberen te krijgen en degenen die eerst de strafrechtketen doorlopen en daarna de overstap maken naar een andere route, zijn er niet. Evenmin is bekend hoeveel slachtoffers zich niet voegen in een strafrechtelijke procedure, maar na een veroordeling van de dader door de strafrechter schadevergoeding vorderen van de dader in een civiele procedure. Wel zijn op basis van het empirisch onderzoek cijfers beschikbaar over civiele procedures, die in deel II besproken worden.
Hierna wordt eerst ingegaan op de routes waarbij het slachtoffer via het strafrecht verhaal op de dader neemt en daarna komen de civielrechtelijke opties van schikking met de dader en een civiele procedure tegen de dader aan de orde.

[66] Of een vordering van een benadeelde partij in het strafproces toewijsbaar is als hij al een procedure aanhangig heeft gemaakt bij de civiele rechter is niet geheel duidelijk. Zie Hof Den Bosch 1 december 2004, *LJN* AT4328 (afwijzend); Langemeijer 2010, p. 112, pleit voor een bevestigend antwoord.

Figuur 3 Schematische weergave van de routes die slachtoffers kunnen doorlopen bij het verhalen van de schade op de dader

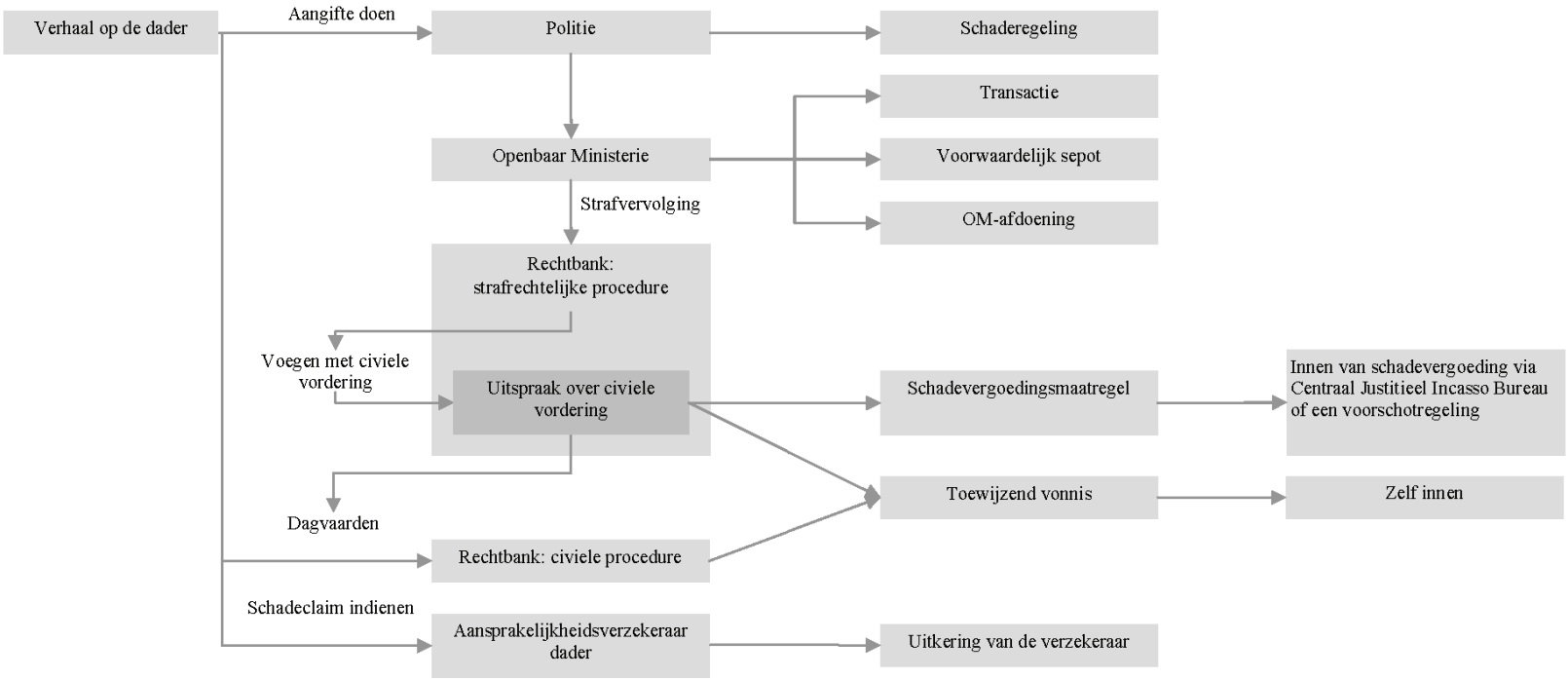

Noot: Voor een meer gedetailleerde weergave van de route bij een strafrechtelijke procedure wordt verwezen naar figuur 4 en 5 en bij een civiele procedure naar figuur 6 en 7.

5.1 Het strafrechtelijk traject

In het strafrechtelijke traject kan schadevergoeding op drie momenten aan de orde komen. In eerste instantie kan de politie proberen een schaderegeling te treffen tussen dader en slachtoffer. Vervolgens kan, indien dit niet lukt of juridisch niet mogelijk is, de stap gezet worden naar het OM. Dit kan een transactievoorstel doen. Als de bemiddeling door het OM niet leidt tot schadevergoeding, dan kan er worden gevoegd in het strafproces. Bij deze laatste stap in het strafrechtelijke traject kan in het strafrechtelijke proces besloten worden dat de schade door de dader aan het slachtoffer moet worden vergoed. Als de strafrechter een schadevergoedingsmaatregel oplegt, dan wordt het CJIB ingeschakeld voor de inning van het geld. Indien het slachtoffer via het voegen in het strafproces de schade niet of deels vergoed heeft gekregen, dan staat de civielrechtelijke keten open, tenzij de strafrechter de vordering op inhoudelijke gronden heeft afgewezen, bijvoorbeeld dat de schade niet vaststaat.
In deze paragraaf zal elk van deze drie momenten in het strafrechtelijke gedeelte van schadeverhaal in detail worden beschreven (zie figuur 3). In alle gevallen gaat het om een slachtoffer (of een nabestaande van een slachtoffer) dat als gevolg van een strafbaar feit schade heeft geleden. In de beschrijving zal eerst het juridische kader worden gegeven om zicht te krijgen op de mogelijkheden van een financiële vergoeding, gevolgd door een beschrijving van het aantal slachtoffers dat een route doorlopen heeft. Hierna komen eerst kort de rol van Slachtofferhulp Nederland en het Slachtofferloket aan de orde, omdat deze instanties een belangrijke ondersteunende rol spelen bij het verkrijgen van schadevergoeding in het strafrechtelijke traject.

5.1.1 Slachtofferhulp Nederland

Slachtofferhulp Nederland (SHN) is een organisatie met 75 kantoren, waar 1.800 mensen, onder wie 1.500 vrijwilligers, werkzaam zijn. Het doel is het kosteloos aanbieden van hulp aan slachtoffers van misdrijven, verkeersongevallen en calamiteiten. Het gaat daarbij zowel om praktische, juridische als psychosociale hulpverlening. Slachtoffers moeten zelf aankloppen bij SHN. Via verschillende wegen blijken slachtoffers het aanbod aan hulp te vinden. De officier van justitie stuurt met het voegingsformulier informatie over SHN.[67] Ook een voegingsadviseur kan doorverwijzen naar SHN. Tijdens dit traject kan de benadeelde partij gebruikmaken van de dienstverlening door SHN. Medewerkers van SHN bieden hulp bij het invullen van het voegingsformulier. Het slachtoffer wordt door SHN voorgelicht over de gang van zaken. Nagegaan wordt welke schadeposten voor vergoeding in aanmerking komen, mede gelet op het delict dat ten laste wordt gelegd. Ook wordt geadviseerd over de hoogte van de schadevergoeding en de bewijsstukken die moeten worden overgelegd om de schade aan te tonen.

In 2010 werden meer dan 162.000 zaken aangemeld bij SHN.[68] In totaal hebben de 162.000 aangemelde zaken in 2010 geleid tot dienstverlening aan ongeveer 108.000 slachtoffers. Bij 45% van deze meldingen gaat het om geweldsmisdrijven en bij 32% om vermogensdelicten. Emotionele ondersteuning speelde het vaakst een rol (34.000 zaken); gevolgd door praktische ondersteuning (29.000 zaken). Ongeveer 13.000 zaken hadden betrekking op het verhalen van schade. Een slachtoffer kan ook van meerdere soorten ondersteuning gebruikmaken. Uit gegevens van

[67] Van Wingerden et al., 2007, p. 56.

[68] Jaarverslag Slachtofferhulp Nederland, te raadplegen via de website www.slachtofferhulp.nl onder organisatie.

het CBS over slachtofferhulp blijkt dat er in 8.346 zaken hulp verleend is door SHN bij het voegen in de strafzaak tegen de dader en in 4.187 zaken bijstand is gegeven bij het verkrijgen van een uitkering via het SGM of het Waarborgfonds Motorverkeer. Tot slot werden een kleine duizend slachtoffers geholpen bij het verkrijgen van een tegemoetkoming in de schade via de verzekering van de dader.

Het Slachtofferloket
Om slachtoffers van misdrijven beter te kunnen ondersteunen, zijn politie, SHN en het OM recent nauwer gaan samenwerken in het Slachtofferloket. Het Slachtofferloket informeert, adviseert en begeleidt het slachtoffer tijdens het hele strafproces. De gedachte is dat door het fysiek bij elkaar zitten van de verschillende instanties die een rol spelen voor slachtoffers en door de korte lijnen beter en efficiënter kan worden gewerkt. Zo kan het slachtoffer beter ondersteund worden. De dagelijkse leiding van het Slachtofferloket is in handen van een onafhankelijke coördinator. Bij het loket kunnen slachtoffers terecht voor informatie tijdens de opsporingsfase en de procesfase. Zo kunnen slachtoffers uitleg krijgen over wat er met hun aangifte gebeurt, over de procedure tijdens de zitting, over de uitspraak of over de afdoening van de strafzaak. Ook wordt bij het loket juridische ondersteuning geboden, zodat een slachtoffer beter gebruik kan maken van zijn rechten. Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan het spreekrecht tijdens de zitting, of het recht om zich te voegen in de strafzaak om zo op een snelle manier de schade te kunnen verhalen.

5.1.2 Schaderegeling door de politie

Een slachtoffer van een strafbaar feit kan een melding of aangifte doen bij de politie. Aan het strafrechtelijke geding gaat een traject vooraf, waarin de politie een actieve rol dient te spelen wat betreft de schade van het slachtoffer. Van de politie wordt verwacht dat er bij een aangifte bij het slachtoffer wordt geïnformeerd naar schade. Schaderegeling door de politie is niet neergelegd in de wet, maar gebaseerd op de Aanwijzing slachtofferzorg 2010.[69] Er geldt een aantal voorwaarden voor schadebehandeling door de politie:
- er is sprake van een eenvoudig feit;
- het slachtoffer wenst schadevergoeding;
- het schadebedrag is bekend en onbetwist;[70]
- de verdachte is gehoord en heeft bekend;
- de schaderegeling heeft geen invloed op de doorlooptijd binnen de politiefase.

Er zijn twee opties: een politiesepot, waarbij de zaak niet wordt doorgestuurd aan het OM (de zogenoemde 'boter-bij-de-vis'-zaken) en schaderegeling door de politie gevolgd door doorverwijzing naar het OM.
Bij het politiesepot gaat het om de zogenoemde boter-bij-de-vis-zaken. De politie kan, voorafgaand aan een eventuele aangifte, een regeling proberen te treffen tussen de verdachte en de benadeelde. Daarbij is het doel dat de schade door de verdachte direct vergoed wordt. Dit is alleen mogelijk als beide partijen hiermee akkoord gaan.
De tweede optie, voor gevallen waarbij wel vervolging plaatsvindt, is dat schadebehandeling plaatsvindt door de politie; bij de meeste politieregio's zijn daarvoor speciale schaderegelaars aangesteld. Deze schaderegelaar neemt contact op met het slachtoffer, hij beoordeelt de onderbouwing van het schadebedrag met bewijzen en informeert bij de verdachte of hij de schade wil vergoeden. Indien het schadebedrag

[69] Aanwijzing Slachtofferzorg 2010, Staatscourant 2010, 20 476, inwerking getreden per 1-1-2011.

[70] De schadenormering van het OM (BOS-schade) kan hierbij behulpzaam zijn.

niet (voldoende) onderbouwd kan worden, wordt gebruikgemaakt van het ondersteuningsprogramma BOS-schade. Via betaling door de verdachte aan de politie komt het geld bij het slachtoffer terecht. Als de dader de schade niet (geheel) vergoedt of de schadebehandeling anderszins mislukt, komt de zaak bij het OM terecht. De politie dient in een proces-verbaal in een 'verslag schaderegeling' melding te maken van het niet in aanmerking komen van een zaak voor schaderegeling door de politie of het mislukken ervan. Dat de schade reeds vergoed is, kan een van de factoren zijn die meespelen bij de beslissing van het OM om al dan niet te vervolgen en bij het bepalen van de strafeis.
Voor het beantwoorden van de vraag hoeveel slachtoffers hun schade vergoed krijgen via schaderegeling door de politie, zijn gegevens nodig over hoe vaak de politie een schaderegeling tot stand brengt. In het verleden was de omvang van schaderegeling door de politie niet goed vast te stellen; registratie van schaderegeling door de politie vond niet plaats. In 2011 is een nieuwe slachtoffermodule binnen de Basisvoorziening Handhaving (BVH) gerealiseerd. Deze module ondersteunt de politie bij het verlenen van slachtofferzorg en het regelen van schades. Uit een ketenbrede kwantitatieve slachtoffermonitor zal blijken hoeveel schaderegelingen tot stand worden gebracht, maar in dit onderzoek kunnen hierover geen gegevens worden gepresenteerd.

5.1.3 Schaderegeling door het OM

Wordt de schade niet vergoed in het voortraject bij de politie, dan komt het onderwerp vervolgens aan de orde bij het OM. Het verkrijgen van schadevergoeding voor het slachtoffer is een wezenlijk element van het beleid, zelfs als dit een snelle afdoening van de zaak belemmert (art. 2.1 Aanwijzing Slachtofferzorg 2010). Er is geen rechtstreekse wettelijke basis voor schadebehandeling[71] door het OM. In art. 2.4.1 van de Aanwijzing slachtofferzorg 2010 wordt de optie van schadebehandeling door het OM voor de zitting genoemd; er gelden geen algemene beperkingen of voorwaarden. In beginsel kan dit dus bij iedere zaak plaatsvinden, maar uit onderzoek naar het functioneren in de praktijk blijkt dat een aantal voorwaarden tot ontwikkeling is gekomen, die per arrondissement uiteenlopen. Soms wordt schaderegeling beperkt tot zaken die in aanmerking komen voor een transactie, een voorwaardelijk sepot of een OM-taakstraf.[72]

Wat betreft de omvang van de schadevergoeding (niet alleen bij schadebehandeling, maar ook bij voeging) wordt in de praktijk gewerkt met het normenstelsel BOS-schade. BOS-schade is een ondersteuningsprogramma om de hoogte van de materiële en immateriële schade te bepalen, primair gericht op schadebegroting bij veel voorkomende misdrijven. Er wordt gedifferentieerd naar de aard van de schade (materieel of immaterieel) en of het slachtoffer bewijsstukken inzake de schade kan overleggen zoals aankoopbonnen. Ook wordt bekeken of herstel van beschadigde zaken een optie is.[73] Voor een tiental strafbare feiten kent het programma minimumbedragen voor de hoogte van de immateriële schade. De bedragen zijn vastgesteld op basis van de richtlijnen van het SGM, de Smartengeldgids van de ANWB, jurisprudentie en ervaringen uit de praktijk.

---

[71] De taken van het OM worden op dit terrein met uiteenlopende terminologie aangeduid, bijv. schadebemiddeling, schaderegeling en schadebehandeling, zie onder meer de Aanwijzing Slachtofferzorg 2010., Stcrt. 2010, 20476.

[72] Van Wingerden et al., 2007, p. 37.

[73] Zie de site van het OM: www.om.nl/onderwerpen/slachtofferzorg/schadevergoeding_in/, geraadpleegd op 26 mei 2011.

De betaling van de schadevergoeding door de verdachte vindt in deze gevallen plaats op vrijwillige basis. Het OM kan de dader, ondanks de vrijwilligheid, wel stimuleren een schaderegeling te treffen met het slachtoffer door een voorwaardelijk sepot (art. 167 lid 2 Sv) aan te bieden. Dat houdt in dat het OM de dader niet verder zal vervolgen als hij de schade vergoedt aan het slachtoffer. Ook kan het OM de dader een transactie onder voorwaarden aanbieden (art. 74 lid 2 sub e Sr), waarbij betaling van de schade aan het slachtoffer een voorwaarde is. Het aanbieden van een transactie is beperkt tot delicten waarop een gevangenisstraf van maximaal zes jaar is gesteld (art. 74 lid 1 jo. lid 2 onder e Sr). Wordt een transactie aangeboden, dan ziet het OM af van verdere vervolging; een terechtzitting vindt dan niet plaats. Als de verdachte niet meewerkt om het vastgestelde schadebedrag (volledig en tijdig) vóór de zitting te vergoeden, wordt de schadevergoedingsvordering op de zitting behandeld.

Het OM kan ook via een 'OM-afdoening' een regeling treffen voor de schadevergoeding (art. 257a Sv).[74] Bij het uitvaardigen van een strafbeschikking kan de officier van justitie een verplichting opleggen aan de verdachte om aan de staat geld te betalen ten behoeve van het slachtoffer (art. 257a lid 2 onder d Sv) of een aanwijzing waaraan de verdachte moet voldoen, die kan inhouden dat de verdachte geld moet storten in het SGM of een andere instelling die slachtofferbelangen behartigt (art. 257a lid 3 onder d Sv). De officier van justitie kan een strafbeschikking uitvaardigen indien het strafbaar feit een overtreding betreft of een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving gevangenisstraf is gesteld van niet meer dan zes jaar. Op dit moment gaat het slechts om art. 8 Wegenverkeerswetzaken en bepaalde andere zaken die voor afdoening door middel van een strafbeschikking in aanmerking komen.[75] In de toekomst wordt dit uitgebreid naar andere categorieën.

Met behulp van gegevens van het ministerie van Veiligheid en Justitie kan worden vastgesteld hoeveel slachtoffers schade vergoed krijgen door de dader via schaderegeling van het OM. De OM-afdoening is hierbij niet meegenomen: het aantal slachtoffers dat via deze route de schade vergoed krijgt, is niet te achterhalen met behulp van bestaande gegevensbestanden.[76] In figuur 4 is weergegeven hoe vaak het OM in 2010 een transactievoorstel heeft gedaan met als voorwaarde de betaling van schadevergoeding aan het slachtoffer. In totaal zijn er 2.465 transacties aangeboden. In 2.120 zaken (86%) heeft dit aanbod geresulteerd in een vergoeding van de schade. Meer specifiek ging het hier om 66 voorwaardelijke sepots en 2.054 transacties. Daarmee was de zaak afgedaan en vond er verder geen vervolging plaats. In 345 zaken (14%) heeft het transactieaanbod niet geleid tot schadevergoeding: de verdachte heeft het aanbod niet geaccepteerd of heeft niet voldaan aan de voorwaarden van de transactie. Van het totaal aangeboden transacties wordt uiteindelijk 2% geseponeerd, terwijl 12% in een dagvaarding resulteert.

[74] Melai/Groenhuijsen et al., 2010, Artikel 257a.

[75] Aanwijzing OM-afdoening van 6 juni 2011, Stcrt. 2011, 10937 (inwerkingtreding op 1 juli 2011, geldig tot 30 juni 2015).

[76] OM-afdoeningen worden geregistreerd in de categorie strafbeschikking, waarin ook andere strafcomponenten worden geregistreerd (geldsom, taakstraf, ontneming, bijzondere voorwaarden, etc).

Figuur 4 Transactieaanbod van OM en resultaat (2010)

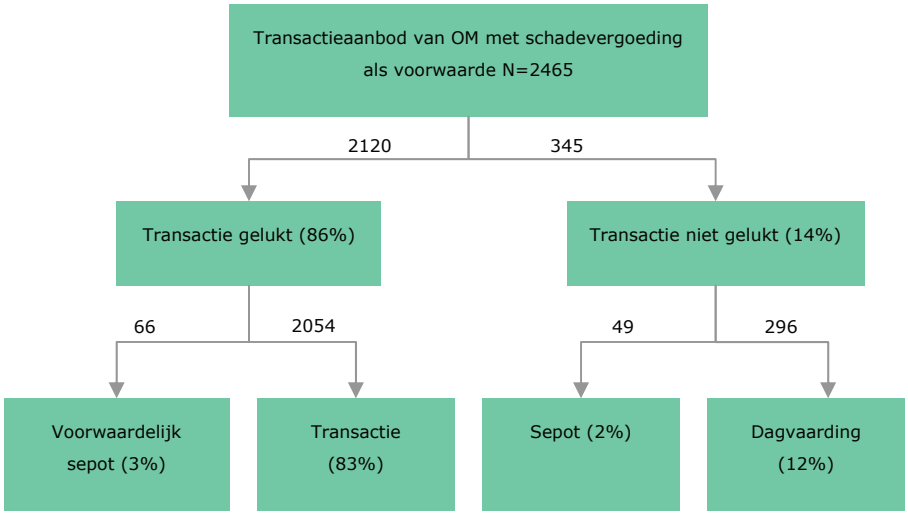

Bron: Ministerie van Veiligheid en Justitie, WODC, OMdata.

5.1.4 Schadevergoeding in het strafrechtelijk geding

Naast schadevergoeding in het voortraject bestaan er, als de zaak aan de strafrechter ter beoordeling wordt voorgelegd, in hoofdzaak twee manieren waarop het slachtoffer zijn schade vergoed kan krijgen binnen het strafgeding. De belangrijkste hiervan is de voeging van het slachtoffer als benadeelde partij met een civiele vordering tot schadevergoeding. In de tweede plaats kan de rechter een verplichting tot betaling van schadevergoeding opleggen aan de veroordeelde als een bijzondere voorwaarde. Daarnaast kan de rechter een schadevergoedingsmaatregel opleggen, die vaak (maar niet uitsluitend) wordt opgelegd na een toewijzende beslissing op de voeging. In het kader van de schadevergoedingsmaatregel is enerzijds de voorschotregeling van belang en anderzijds de inning door het CJIB. Deze onderwerpen komen hierna aan de orde, zowel wat betreft de juridische aspecten als de aantallen slachtoffers die deze routes doorlopen.

5.1.4a Schadevergoeding als bijzondere voorwaarde

De eerste mogelijkheid is dat de rechter een bijzondere voorwaarde verbindt aan een voorwaardelijke straf, bijvoorbeeld een geldboete die voorwaardelijk niet ten uitvoer wordt gelegd als de dader de schade aan het slachtoffer vergoedt (art. 14c lid 2 onder 1 Sr). Deze mogelijkheid bestaat ook wanneer het slachtoffer zich niet als benadeelde partij in het strafproces heeft gevoegd.[77] Een voordeel van deze optie is dat de schade niet rechtstreeks het gevolg hoeft te zijn van het strafbare feit; het kan ook het indirecte gevolg van het delict zijn. In vergelijking met de voeging als benadeelde partij is de kring van personen die gebaat zijn bij deze optie ruimer. Ook kan de rechter de bijzondere voorwaarde stellen dat de dader de schade herstelt door een bijdrage in natura te voldoen.[78] Dat kan bij onvoldoende financiële draagkracht van de dader een oplossing bieden. Ook als het slachtoffer zich wel gevoegd heeft en de rechter de vordering tot vergoeding van schade

[77] Langemeijer 2010.

[78] Langemeijer 2010. Al verdient opmerking dat dit bij een voeging via de toepassing van het aansprakelijkheidsrecht theoretisch ook mogelijk is, nu art. 6:103 BW deze mogelijkheid biedt.

toewijst, kan een bijzondere voorwaarde worden opgelegd. De bijzondere voorwaarde kan dan als stok achter de deur voor betaling gelden. Ook het omgekeerde is mogelijk; een situatie waarin een voorwaardelijke straf met een bijzondere voorwaarde wordt opgelegd, maar ook nog schadevergoeding wordt toegekend. Mocht de dader niet betalen, dan kan met de uitspraak van de rechter getracht worden de vordering te verhalen op de goederen van de dader. Aangenomen wordt in de literatuur dat de begroting van de schade door de strafrechter in het kader van een bijzondere voorwaarde niet bepalend is voor de vaststelling van de schade in het civiele recht.[79] Er geldt geen beperking qua hoogte van de gevorderde schadevergoeding, noch qua type strafbaar feit. Hieronder is bij paragraaf 5.1.4f opgenomen om welke aantallen per jaar het gaat; daaruit blijkt dat deze route niet vaak wordt gevolgd.

5.1.4b Voegen als benadeelde partij

Het slachtoffer dat schade heeft geleden als gevolg van een strafbaar feit, kan zich in het strafproces tegen de verdachte voegen met een civiele vordering. Voeging is geregeld in het Wetboek van Strafvordering in titel IIIA 'Het slachtoffer', in de tweede afdeling over 'Schadevergoeding' en in art. 361 Wetboek van Strafvordering. In de loop van de tijd zijn de voorwaarden voor voeging in de wet aanzienlijk verruimd,[80] recent met de inwerkingtreding van de WVPS op 1 januari 2011. De strafrechtelijke term voor degene die schade heeft geleden en zich in het strafgeding voegt is de 'benadeelde partij'.

In geval van voeging vordert de benadeelde partij vergoeding van de schade op basis van een onrechtmatige daad (art. 6:162 BW) jegens hem gepleegd door de verdachte. Het idee achter deze mogelijkheid is dat het slachtoffer niet een nieuwe procedure hoeft te starten voor de burgerlijke rechter om zijn schade vergoed te krijgen. Het strafrechtelijke vonnis geeft hem een volledige titel om bij toewijzing tot executie volgens de regels van het civiele recht over te gaan.[81]

De benadeelde partij kan ervoor kiezen om een vordering in te dienen voor alle schade die hij heeft geleden, maar ook is een opsplitsing mogelijk in een deel eenvoudig aan te tonen schade en een complexere vordering die wordt afgesplitst voor een zaak voor de civiele rechter (art. 51f lid 3 Sv). Voeging is mogelijk voor alle soorten schade, zowel voor vermogensschade als ander nadeel (immateriële schade).

Kring van voegingsgerechtigden
Art. 51f Sv bepaalt dat voeging als benadeelde partij mogelijk is voor degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit. Dit geldt zowel voor natuurlijke personen als voor rechtspersonen. Van rechtstreekse schade is sprake als iemand is getroffen in een belang dat door de overtreden bepaling wordt beschermd.[82] In de regel hebben strafbepalingen tot doel de belangen van benadeelden te beschermen (persoon, goederen), maar niet die van derden. Verzekeraars vallen daarmee niet onder de reikwijdte van degenen die rechtstreeks schade hebben geleden. Dit is wel een punt van discussie geweest bij de totstandkoming van

[79] Langemeijer 2010.

[80] Van Dijk & Groenhuijsen 1993.

[81] *Kamerstukken II* 2004/05, 30 145, nr. 3, MvT, p. 9.

[82] Zie voor de opvattingen in de literatuur op dit punt: Kool 2011, aantek. 6 bij art. 51f Sv.

de WVPS.[83] Ook een werkgever die verplicht is loon door te betalen aan zijn werknemer valt hier buiten, net als een aandeelhouder van een vennootschap die schade heeft geleden en rechtsopvolgers onder bijzondere titel.[84]

Naast het slachtoffer kunnen ook nabestaanden en erfgenamen van een slachtoffer dat is overleden als gevolg van een misdrijf onder voorwaarden voor bepaalde soorten schade een civiele vordering binnen het strafproces indienen.[85] Erfgenamen treden als rechtsopvolger op grond van het erfrecht in de voetsporen van het slachtoffer. Zij kunnen vergoeding van materiële schade vorderen. Immateriële schade die de erfgenamen lijden door het verdriet na het overlijden komt niet voor vergoeding in aanmerking.[86] Immateriële schade die het slachtoffer heeft geleden komt voor vergoeding in aanmerking, voor zover het slachtoffer daar zelf voor zijn overlijden aanspraak op heeft gemaakt ten opzichte van de verdachte (art. 6:106 lid 2 BW).[87] Ook voor het overige kunnen erfgenamen in het geval dat de benadeelde overlijdt nadat hij zich heeft gevoegd, maar voordat over de vordering is beslist, met succes datgene vorderen wat de benadeelde zou zijn toegekomen.[88]

De wet kent een specifieke regeling voor de situatie waarin het slachtoffer voor zijn overlijden bepaalde personen onderhield. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën nabestaanden (art. 51f lid 2 Sv). Directe nabestaanden die van het slachtoffer afhankelijk waren voor hun levensonderhoud kunnen zich in het strafproces voegen voor de vordering tot vergoeding van de schade die zij lijden door het derven van dat levensonderhoud (art. 6:108 BW). De wet heeft het oog op de echtgenoot, geregistreerde partner en minderjarige kinderen van het slachtoffer. Zij kunnen het bedrag vorderen dat het slachtoffer hun verschuldigd zou zijn op grond van zijn wettelijke onderhoudsplicht. Ook andere familieleden die werden of hadden moeten worden onderhouden door de overledene, kunnen een vordering voor deze schadepost indienen in het strafproces.
Voor degenen die niet onder deze categorieën vallen, maar wel in gezinsverband met het slachtoffer samenwoonden en die door het slachtoffer onderhouden werden, geldt dit ook, mits aannemelijk is dat de overledene dit onderhoud zou hebben voortgezet als hij in leven was gebleven en als de betrokkenen niet zelf in hun onderhoud kunnen voorzien.
De persoon met wie de overledene samenwoonde in gezinsverband waaraan de overledene bijdroeg door het doen van de gemeenschappelijke huishouding kan een vordering indienen voor zover hij schade lijdt vanwege het feit dat daarin na het overlijden op een andere manier moet worden voorzien.
Tot slot geldt dat de persoon die de kosten van de lijkbezorging heeft voldaan, in het strafproces een vordering tot vergoeding van die kosten kan indienen.[89] Dit alles is geregeld in art. 6:108 BW.

---

[83] *Kamerstukken II* 2004/05, 30 145, nr. 3, MvT, p. 15. De minister heeft dit afgewezen op basis van het argument dat dit zal resulteren in een toename van de werklast bij de gerechten en de politie en vanwege de grotere impact van een misdrijf op het slachtoffer dan op een verzekeraar.

[84] Langemeijer 2010.

[85] Art. 51f lid 2 Sv.

[86] Kool 2011, aantek. 6 bij art. 51f Sv.

[87] Van Maurik 2011; Claassens & Stoker-Klein 1995, p. 170.

[88] HR 13 juli 2010, *NJ* 2011, 259, m.nt. Cleiren; Hof Amsterdam 21 december 2000, *NJ* 2001, 168.

[89] Langemeijer 2010.

Voegen bij zaken waarin de verdachte minderjarig is
Kan een slachtoffer zich voegen in een rechtszaak tegen een minderjarige verdachte? Dit punt wordt hier besproken tegen de achtergrond van de onderzoeksvraag of zich in het civiele proces specifieke knelpunten voordoen bij een minderjarige dader. De mogelijkheden die in het strafrecht bestaan om schadevergoeding te krijgen, zijn namelijk van invloed op de noodzaak om civiel te gaan procederen.
Dit is afhankelijk van de leeftijd van de minderjarige. Vier categorieën zijn te onderscheiden: 1) het kind is jonger dan 12 jaar; 2) het kind is 12 of ouder, maar jonger dan 14 jaar; 3) het kind is 14 jaar of ouder, maar jonger dan 16 jaar; 4) het kind is 16 jaar of ouder. Omwille van de volledigheid worden alle gevallen besproken, ook als er van aansprakelijkheid geen sprake is.

1 Minderjarige is jonger dan 12 jaar
Kinderen jonger dan 12 jaar zijn niet strafrechtelijk aansprakelijk. Er is dus geen strafrechtelijke procedure waarin voeging zou kunnen plaatsvinden. Kinderen jonger dan 14 jaar zijn niet zelf civielrechtelijk aansprakelijk voor schade die door hen is veroorzaakt (art. 6:164 BW). Wel zijn de ouders met gezag of de voogd(en) aansprakelijk voor de schade die is veroorzaakt door hun kind voor een handelen dat hem als een onrechtmatige daad zou kunnen worden toegerekend als zijn leeftijd daaraan niet in de weg zou staan (art. 6:169 lid 1 BW).[90] Alleen als het om een puur nalaten gaat, bestaat de aansprakelijkheid niet. Het betreft een risicoaansprakelijkheid; schuld is geen voorwaarde voor aansprakelijkheid. Wil het slachtoffer de schade vergoed zien, dan dient dus een civielrechtelijke procedure gevoerd te worden tegen degenen met het gezag/voogdij over het kind.

2 Minderjarige is 12 of ouder, maar jonger dan 14 jaar
Kinderen tussen de 12 en 14 jaar zijn niet civielrechtelijk aansprakelijk, maar wel strafrechtelijk. Er kan dus een strafrechtelijke procedure lopen tegen een kind uit deze leeftijdscategorie, maar voeging als benadeelde partij op grond van een onrechtmatige daad van het kind was tot 1 januari 2011 niet mogelijk, omdat het kind zelf niet tot vergoeding van de schade kon worden aangesproken.[91] Het strafprocesrecht kende geen bepaling op grond waarvan het slachtoffer in het strafgeding een vordering kon indienen tegen degenen die wel aansprakelijk zijn, namelijk de wettelijke vertegenwoordigers van het kind. Wettelijke vertegenwoordigers zijn civielrechtelijk aansprakelijk voor een als doen te beschouwen handeling van een kind onder de 14 jaar (art. 6:169 lid 1 BW). In die gevallen moest voor vergoeding van de schade dus een vordering voor de civiele rechter worden gebracht.

Sinds de inwerkingtreding van de WVSP wordt de vordering van de benadeelde partij geacht te zijn gericht tegen de ouders[92] of voogd van het kind (art. 51g lid 4 Sv). Het gaat hierbij alleen om kinderen jonger dan 14 jaar. Wordt de vordering toegewezen, dan wijst de rechter de vordering toe ten laste van de ouders of de voogd en worden zij veroordeeld tot betaling van de schadevergoeding (art. 361 lid 5 Sv). De ouders en voogd hebben het recht vragen te stellen en verweer te voeren tegen de vordering, maar zij kunnen niet zelf getuigen of deskundigen oproepen.[93]

[90] Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nrs. 173-181.

[91] Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nrs. 173-181.

[92] Art. 131 Sv bepaalt dat onder ouders wordt verstaan ouders die het gezag over de minderjarige uitoefenen.

[93] Langemeijer 2010.

3 Minderjarige is 14 of ouder, maar jonger dan 16 jaar
Voor de leeftijdscategorie 14- tot 16-jarige kinderen geldt civielrechtelijk een dubbele aansprakelijkheid voor de schade. Voor schade aan een derde toegebracht door een aan het kind toerekenbare onrechtmatige daad waarvoor geen rechtvaardigings- of schulduitsluitingsgronden zijn, zijn naar burgerlijk recht de ouders met gezag of de voogd aansprakelijk.[94] Dat is slechts anders als de wettelijk vertegenwoordiger(s) niet kan worden verweten dat zij het gedrag van het kind niet hebben belet (art. 6:169 lid 2 BW). In de civielrechtelijke literatuur wordt in dit verband opgemerkt dat het voor de ouders of voogd in de meeste gevallen niet moeilijk zal zijn om hiervan bewijs te leveren.[95] Het kind zelf is in de regel ook aansprakelijk, doch aannemelijk is dat het vermogen van het kind niet veel verhaal biedt. Het is in deze gevallen wel mogelijk om een vordering tot schadevergoeding tegen het kind in het strafproces in te brengen; of dit veel kans van slagen heeft wat betreft de nakoming is de vraag. Het is niet mogelijk om de vordering in de strafrechtelijke procedure te richten tegen de ouders of de voogd.

4 Minderjarige is 16 of ouder
Voor kinderen vanaf 16 jaar zijn degenen die het ouderlijk gezag uitoefenen, niet aansprakelijk. Alleen het kind zelf is aansprakelijk voor schade als gevolg van een onrechtmatige daad; voeging in het strafproces levert dan dus geen problemen op; het nakomen door de minderjarige van een toewijzend vonnis in de regel vermoedelijk meer.

Het voorgaande houdt in dat het strafrecht niet langer beperkingen kent als gevolg waarvan het niet mogelijk is om in de strafprocedure schadevergoeding te vorderen. In die zin is er aldus geen juridisch knelpunt. Dat minderjarigen in de regel niet bijzonder vermogend zijn, hetgeen aan succesvol verhaal in de weg kan staan, kan in de praktijk wel voor belemmeringen zorgen, in die gevallen dat de ouders niet zelf civielrechtelijk aansprakelijk zijn.

Opgemerkt wordt in dit verband nog dat de ouders of voogd van een minderjarige verdachte ter terechtzitting worden opgeroepen om te verschijnen; doen ze dat niet, dan kan hun oproeping worden bevolen als het strafbare feit een misdrijf is. De rechter kan de medebrenging van de ouders en voogd bevelen (art. 496 Sv); deze maatregel is in werking getreden per 1 januari 2011.

Tijdstip van voegen
Voeging kan op verschillende momenten in de strafrechtelijke keten plaatsvinden. De officier van justitie zendt het slachtoffer bij de mededeling dat vervolging van de verdachte plaats zal vinden een voegingsformulier toe (art. 51g Sv). In de praktijk loopt dit niet in alle arrondissementen zo.[96] Voeging kan plaatsvinden vóór de terechtzitting door het invullen van het voegingsformulier.[97] Daarop moet de benadeelde partij een aantal persoonsgegevens vermelden, plaats en datum van het strafbare feit, of er een gemachtigde voor hem optreedt, de gevolgen van het strafbare feit, de aard en hoogte van de schade en eventuele vergoedingen uit andere bron. Ook moeten bewijsmiddelen van de schadeposten worden overgelegd. De officier doet van een voeging voorafgaand aan de terechtzitting zo spoedig mogelijk mededeling aan de verdachte (art. 51g lid 2 Sv). De benadeelde partij hoeft niet

[94] Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nr. 168.

[95] Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nr. 178.

[96] Van Wingerden et al., 2007, p. 51.

[97] Te raadplegen via www.rechtspraak.nl/Naar+de+rechter/Formulieren/ onder rechtsmiddelen.

aanwezig te zijn op de zitting, hoewel aanwezigheid bij onduidelijkheid of betwisting van de vordering wel de mogelijkheid biedt om vragen van de rechter te beantwoorden.

De andere optie is dat de benadeelde partij zich pas later voegt, namelijk ter terechtzitting, maar in ieder geval vóór het requisitoir van de officier van justitie. De opgave van de schade kan ook mondeling worden gedaan. Het slachtoffer hoeft niet alle schade onder te brengen in de vordering; hij kan de schadeposten splitsen. Oordeelt de rechter dat een bepaald deel van de vordering te gecompliceerd is, dan volgt een niet-ontvankelijkverklaring. Ook kan de rechter ambtshalve een splitsing maken tussen schade die voldoet aan de voorwaarden voor afdoening in het strafrecht en schade waarbij dat niet het geval is.[98] Het slachtoffer kan dit deel van de vordering later voor de civiele rechter brengen (art. 361 lid 3 Sv).

Er vindt geen schriftelijke uitwisseling van stukken plaats tussen de benadeelde partij en de verdachte over de vordering. Ook hoeft de verdachte zijn standpunt op dit punt niet vooraf aan de benadeelde partij kenbaar te maken. Als de verdachte pas op de zitting duidelijk wordt dat de benadeelde partij zich voegt, is het afhankelijk van de omstandigheden welke gevolgen daaraan in het licht van een eerlijk proces worden verbonden. Denkbaar is dat een nieuwe zittingsdatum wordt vastgesteld.[99] Als aan de verdachte verstek is verleend, maar hij wel op de hoogte was van de vordering, dan kan wel behandeling plaatsvinden.

Voorwaarden voor ontvankelijkheid
Om door de rechter ontvankelijk verklaard te worden, is op grond van art. 361 Sv vereist dat:
a de verdachte een straf of maatregel wordt opgelegd of schuldig is verklaard zonder oplegging van een straf of maatregel krachtens art. 9a Sr, en
b de rechtstreekse schade is toegebracht door het bewezen verklaarde feit of door een strafbaar feit, waarvan in de dagvaarding is meegedeeld dat het door de verdachte is erkend en ter kennis van de rechtbank wordt gebracht, en waarmee door de rechtbank bij de strafoplegging rekening is gehouden;
c de behandeling van de vordering van de benadeelde partij naar het oordeel van de rechtbank geen onevenredige belasting van het strafgeding oplevert. De rechter kan een gehele of gedeeltelijke niet-ontvankelijkheid van de benadeelde partij uitspreken.

De schade dient rechtstreeks het gevolg te zijn van het bewezen verklaarde feit of het feit dat door de verdachte is erkend en waarmee de rechter rekening heeft gehouden bij het opleggen van de straf. Dit is een uitbreiding gerealiseerd door de WVPS. Het is hiermee nu ook mogelijk een vordering ontvankelijk te verklaren bij ad informandum gevoegde feiten. De ontvankelijkheid van de vordering van de benadeelde partij is dus afhankelijk van de strafrechtelijke beoordeling van de zaak; de rechter dient dit ambtshalve na te gaan. Dit wordt het grondslagvereiste genoemd. Van rechtstreekse schade is sprake als er een nauw verband is tussen de schade en het bewezen verklaarde delict.[100]

---

[98] HR 19 maart 2002, *NJ* 2002, 497.

[99] Langemeijer 2010.

[100] Langemeijer 2010, p. 110-111 wijst erop dat er ruime mogelijkheden zijn om schade toe te rekenen aan een bewezen verklaarde gedraging, waartoe ook bijkomende kosten voor onderzoek gerekend kunnen worden. Voor proceskosten bestaat een exclusieve regeling in art. 592a Sv.

Voor de wetswijziging op grond van de WVPS op 1 januari 2011 gold het criterium dat de vordering van eenvoudige aard moest zijn om ontvankelijk te zijn. Dat hield in dat de strafrechter zich niet hoefde te buigen over complexe civiele vorderingen, die worden betwist en waar bewijs geleverd diende te worden met deskundigen en getuigen. Of dat nu anders wordt, moet worden afgewacht. Aanwijzingen dat rechters vorderingen niet-ontvankelijk verklaarden zonder dat daar voldoende reden voor zou zijn, zijn er niet. Een reden waarom sommige schadeposten niet geschikt zijn voor behandeling in een strafrechtelijke context is dat de omvang van bepaalde schadeposten pas na verloop van tijd duidelijk wordt of moeilijk te begroten is. Dat geldt met name voor letselschadezaken waar nog geen fysieke eindtoestand is ingetreden, zodat de schade niet kan worden begroot. De rechter kan, wanneer de benadeelde partij dit niet zelf heeft gedaan, de civiele vordering splitsen in een eenvoudig deel en een gecompliceerd deel. Een voorbeeld van niet eenvoudig vast te stellen schade is shockschade.[101] Voor meer informatie over de praktijk onder het oude recht wordt verwezen naar het onderzoek van Van Wingerden et al.[102]

Wat onder 'geen onevenredige belasting' wordt verstaan, blijkt niet helder uit de parlementaire geschiedenis.[103] De toelichting op het amendement meldt dat het enkele feit dat:[104] 1) een vordering wordt betwist; 2) een vordering niet onmiddellijk met voldoende bewijsmiddelen wordt onderbouwd; 3) dat er bijvoorbeeld een enkele getuige of deskundige moet worden gehoord; 4) het gevorderde bedrag hoger is dan gemiddeld, geen reden (meer) mag zijn de vordering om die reden niet-ontvankelijk te verklaren.[105] In de literatuur worden als voorbeelden van een onevenredige belasting genoemd die gevallen waarin de behandeling van de schadevordering de strafzaak ernstig dreigt te ontwrichten of ernstig dreigt op te houden. Daarvan kan sprake zijn als er nog geen medische eindtoestand is als gevolg waarvan de omvang van de schade niet goed is vast te stellen of wanneer onderzoek door deskundigen nodig is om de schade vast te stellen. Is er sprake van een groot aantal benadeelden waarbij de vorderingen worden betwist op verschillende gronden, dan kan voldaan zijn aan dit criterium, bijvoorbeeld bij financiële fraude. Op basis van de vereisten die uit art. 6 EVRM voortvloeien, moeten de verdachte en de benadeelde partij op gelijke voet getuigen of deskundigen kunnen bevragen.[106] Ook is voldoende tijd nodig om een oordeel over de schadevergoedingsvordering te geven. Lukt dat niet, dan is een niet-ontvankelijkverklaring aangewezen boven een afwijzing van de vordering. In dat laatste geval kan de vordering namelijk niet meer voor de civiele rechter worden gebracht,[107] terwijl dat in het eerste geval wel kan.[108]

Ook al oordeelt de strafrechter over de vordering, het is en blijft een vordering op basis van het civiele recht. De strafrechter dient na te gaan of aan de eisen van het civiele recht is voldaan voordat hij de vordering kan toe- of afwijzen. De grondslag die aan de vordering tot vergoeding van schade is een onrechtmatige daad van de dader jegens het slachtoffer als gevolg waarvan het slachtoffer deze schade heeft

---

[101] Kottenhagen 2011.

[102] Van Wingerden et al., 2007, p. 75.

[103] Art. 361 lid 3 Sv. Het betreft een aangenomen amendement, dat aanvankelijk werd afgewezen door de minister *Kamerstukken II* 2004/05, 30 145 nr. 8, Nota naar aanleiding van het verslag, p. 12-14.

[104] *Kamerstukken II* 2007/08, 30 145 nr. 16. Dat de omvang van de schade – ook immateriële – wellicht vaker dan nu het geval is zal worden bepaald door schatting, acht de indiener van het amendement geen groot bezwaar.

[105] De nieuwe formulering is ontleend aan Van Strien 2001, p. 273.

[106] Langemeijer 2010, p. 108.

[107] HR 15 september 2006, *NJ* 2007, 484.

[108] Langemeijer 2010.

geleden. Art. 6:162 BW regelt de onrechtmatige daad (zie ook paragraaf 5.2.3). Er moet voldaan zijn aan de volgende voorwaarden: 1) een onrechtmatige daad (onrechtmatigheid); 2) toerekenbaarheid van de onrechtmatige daad aan de dader; 3) schade; 4) causaal verband tussen de onrechtmatige daad en de schade en 5) relativiteit (een vereiste dat in dit geval betrekking heeft op de vraag of de strafrechtelijke norm tot doel heeft het geschonden belang van de benadeelde te beschermen). In de literatuur wordt erop gewezen dat de vereisten die in een civiele procedure onderbouwing vragen door de eiser in een strafprocedure via een voegingsformulier minder expliciet aan de orde komen. De onrechtmatigheid en de toerekenbaarheid liggen besloten in de tenlastelegging en de causaliteit komt niet expliciet naar voren in een voegingsformulier.[109] Er geldt een vrije bewijslevering, hetgeen inhoudt dat bewijs niet alleen aan de hand van documenten (aankoopbonnen, foto's, reparatierekeningen) kan worden geleverd, maar ook bijvoorbeeld door overlegging van zaken waaraan de schade is ontstaan. Dat kan ook ter zitting (art. 334 Sv). De benadeelde partij kan geen getuigen of deskundigen laten oproepen, maar wel vragen stellen aan getuigen en deskundigen die door de rechter worden gehoord, voor zover het vragen over de schade betreft (art. 334 Sv). De bewijswaardering is aan de rechter. Verklaringen van getuigen, een erkenning door de verdachte of algemene ervaringsregels kunnen hierbij van belang zijn.[110]

De strafrechter kan de benadeelde partij oproepen om te verschijnen (art. 332 Sv). Als de benadeelde partij naar het oordeel van de rechter kennelijk niet-ontvankelijk is in zijn vordering, dan kan de rechter dit zonder nader onderzoek bepalen (art. 333 Sv). In de regel doet de rechter tegelijk met de einduitspraak in de strafzaak een uitspraak over de vordering (art. 335 Sv).

De strafrechter kan oordelen dat: 1) de vordering niet-ontvankelijk is; 2) de vordering deels niet-ontvankelijk is; 3) de vordering toewijsbaar is; 4) de vordering gedeeltelijk toewijsbaar is; 5) de vordering afgewezen moet worden. Combinaties hiervan zijn mogelijk, bijvoorbeeld niet-ontvankelijkheid van een deel van de vordering en ontvankelijkheid en (gedeeltelijke) toewijsbaarheid van het andere deel. Om een vordering toe te wijzen is nodig dat het tenlastegelegde feit bewezen is en dat de verdachte strafbaar is (art. 348 en 350 Sv). Slaagt een beroep van de verdachte op noodweer of noodweerexces, dan volgt ontslag van alle rechtsvervolging; de strafrechter kan de schadevergoeding dan niet toewijzen. Wel kan alsnog een vordering worden ingediend bij de civiele rechter.[111]

De rechter kan de dader ook veroordelen in de proceskosten van de benadeelde partij.[112] Proceskosten zijn geen rechtstreekse schade in de zin van art. 51a Sv en kunnen dus niet op die voet worden gevorderd, maar wel op basis van art. 592a Sv. De rechter geeft hierover een afzonderlijke beslissing. Dit geldt ook voor kosten door de verdachte gemaakt. Voor de normering van de kosten voor rechtsbijstand wordt aansluiting gezocht bij de regeling van de proceskosten in het civiele proces.[113] Als de vordering wordt afgewezen, kan de benadeelde partij in de kosten van de dader worden veroordeeld.[114] De benadeelde partij krijgt een afschrift van het vonnis (art. 554 Sv).

---

[109] Vellinga 2001.

[110] Langemeijer 2010.

[111] Langemeijer 2010.

[112] Bijv. HR 9 december 2008, *LJN* BF8845.

[113] HR 29 mei 2001, *NJ* 2002, 123. Claassens & Wabeke 2005, p. 79.

[114] Bijlsma 2005.

De benadeelde partij kan, als het OM of de veroordeelde geen hoger beroep instelt, in hoger beroep komen bij de civiele rechter bij het niet toewijzen van de vordering tot schadevergoeding (art. 421 lid 4 Sv).[115] De bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering inzake hoger beroep en cassatie zijn dan van toepassing (art. 421 lid 4 Sv). Wel geldt de appelgrens van € 1.750; is de vordering lager dan is geen appel mogelijk.

Indien de civiele vordering wordt toegewezen, kan voor hetzelfde bedrag een schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd.[116] In dat geval neemt het CJIB de inning van de vordering over.
Ook indien de schadevergoedingsvordering niet-ontvankelijk wordt verklaard, kan de rechter een schadevergoedingsmaatregel opleggen (zie hierna paragraaf 5.1.4c).[117]

De cijfers over voegingen komen in paragraaf 5.1.4f aan de orde.

5.1.4c De schadevergoedingsmaatregel

Het opleggen van een schadevergoedingsmaatregel is geregeld in art. 36f Sr. Het gaat om een maatregel (titel IIa) en niet om een straf (titel II). Het idee is dat het slachtoffer hersteld wordt in de oude toestand, voor zover dat mogelijk is. Het opleggen van de maatregel is niet beperkt tot bepaalde misdrijven, maar geldt voor ieder strafbaar feit. De rechter bepaalt in dat geval dat de dader een bepaald bedrag dient te betalen aan de staat ten behoeve van het slachtoffer; de strafrechter kan hiertoe ambtshalve besluiten.[118] De staat keert dit bedrag 'onverwijld' uit aan het slachtoffer. De maatregel kan worden opgelegd indien de verdachte jegens het slachtoffer op grond van het civiele recht aansprakelijk is voor de schade die door het strafbare feit is toegebracht. Voor de beoordeling gelden de civielrechtelijke maatstaven voor de omvang van de schade en de bewijslevering. Vanuit juridisch perspectief kan er bij de maatregel niet soepeler met bewijs worden omgegaan dan in een civiele procedure.[119]
Tot de schade worden niet gerekend de proceskosten, waaronder de kosten voor het inschakelen van rechtshulp.[120]

Bij de invoering van de schadevergoedingsmaatregel is overwogen de voeging af te schaffen, maar uiteindelijk heeft het belang van het slachtoffer bij de mogelijkheid op eigen initiatief en met een eigen processuele positie schadevergoeding te vorderen de doorslag gegeven. Bij een schadevergoedingsmaatregel ligt de beslissing namelijk in handen van het OM.[121]

Het strafbare feit dient in de tenlastelegging opgenomen te zijn en door de rechter bewezen te zijn verklaard. Sinds de WVPS kan ook een schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd voor feiten die slechts ad informandum ter kennis van de rechter

[115] Kool 2011, aantek. 14 bij art. 51f Sv.

[116] Bijlsma 2005, p. 93, Langemeijer 2010.

[117] Zie over de geschiedenis van de schadevergoedingsmaatregel: Noyon-Langemeijer-Remmelink 2010, art. 36f aantek. 1.

[118] HR 20 november 2007, *NJ* 2007, 646.

[119] Claassens & Wabeke 2005, p. 87.

[120] HR 18 april 2000, *NJ* 2000, 413; HR 29 mei 2001, *NJ* 2002, 123. Zie Bijlsma 2005, p. 137, Langemeijer 2010, p. 102.

[121] Kool 2011, aantek. 15 bij art. 51f Sv.

zijn gebracht, mits uit de dagvaarding blijkt dat deze strafbare feiten zijn erkend door de verdachte en ter kennis van de rechter zijn gebracht (art. 36f lid 1 Sr). Wordt de verdachte ontslagen van rechtsvervolging, dan is het opleggen van een schadevergoedingsmaatregel niet mogelijk.

De schadevergoedingsmaatregel kan ook worden opgelegd voor betaling van schadevergoeding aan de nabestaanden van het slachtoffer (art. 36f Sr).[122] Dat geldt evenzeer voor degenen die geen nabestaanden zijn, maar wel een vordering hebben in de zin van art. 6:108 BW (zie paragraaf 5.1.4b bij kring van voegingsgerechtigden).[123]

Als een slachtoffer een deel van de schade vergoed heeft gekregen via het SGM staat dat niet aan het opleggen van de maatregel in de weg; de uitkering uit het fonds moet dan door het slachtoffer worden terugbetaald aan het schadefonds. In de literatuur wordt ervan uitgegaan dat vooral in zaken waarin de schade eenvoudig is vast te stellen een schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd.[124] Ook wanneer het slachtoffer geen schadevergoeding heeft gevorderd, kan een schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd. In de literatuur wordt hierover opgemerkt dat dit in veel situaties niet voor de hand ligt, bij gebrek aan informatie of de schade nog bestaat, of het slachtoffer nog behoefte heeft aan schadevergoeding en wat de omvang van de schade is.[125] Er is dus wel informatie nodig van het slachtoffer over de omvang van de schade, nu slechts een maatregel kan worden opgelegd voor zover de verdachte ten opzichte van het slachtoffer aansprakelijk is in civielrechtelijke termen. In de praktijk komt het voor dat de rechter een schadevergoedingsmaatregel oplegt, terwijl het slachtoffer geen schadevergoeding heeft gevorderd.[126] In de literatuur wordt ervan uitgegaan dat een schadevergoedingsmaatregel in beginsel niet kan worden opgelegd, als de vordering tot schadevergoeding niet-ontvankelijk is.[127] De praktijk laat anders zien (zie hierna paragraaf 5.1.4f). Wordt de vordering inhoudelijk beoordeeld, maar afgewezen, dan kan geen schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd.[128] De rechter heeft ook de mogelijkheid een schadevergoedingsmaatregel op te leggen naast de toewijzing van de vordering; in het vonnis wordt dan opgenomen dat de veroordeelde aan zijn betalingsplicht heeft voldaan als hij op één van de twee manieren de schade heeft vergoed.[129]

De rechter heeft de vrijheid om geen schadevergoedingsmaatregel op te leggen. Aan het niet-betalen bij een schadevergoedingsmaatregel door de dader dient de rechter vervangende hechtenis te verbinden. De rechter heeft niet de bevoegdheid om daarvan af te zien (art. 36f Sr jo. 24c Sr). Uit de evaluatie van de Wet Terwee bleek dat rechters vanwege de verplichte vervangende hechtenis soms afzien van het opleggen van een schadevergoedingsmaatregel als de dader te weinig draagkracht heeft om de schuld te voldoen. In dat geval zou de dader namelijk maximaal een jaar vervangende hechtenis moeten uitzitten, bovenop de straf. In de jurisprudentie is bepaald dat het gebrek aan draagkracht slechts in bijzondere gevallen een

[122] HR 19 mei 2009, *LJN* BH2793, HR 13 juli 2010, *LJN* BL9105.

[123] Noyon-Langemeijer-Remmelink 2010, art. 36f aantek. 4.

[124] Bijlsma 2005, p. 138.

[125] Claassens & Wabeke 2005, p. 87.

[126] Kool 2011, aantek. 15.1 bij art. 51f Sv.

[127] Claassens & Wabeke 2005, p. 87. In andere literatuur is hierover niets te vinden. Noyon/Langemeijer & Remmelink, Wetboek van Strafrecht, Artikel 36f.

[128] Claassens & Wabeke 2005, p. 87.

[129] Langemeijer 2010, p. 106; Noyon/Langemeijer & Remmelink 2010, Artikel 36f.

reden voor de rechter mag zijn om geheel af te zien van een schadevergoedingsmaatregel.[130]

De rechter kan ook kiezen voor het opleggen van een schadevergoedingsmaatregel naast de toewijzing van een schadevergoedingsvordering. Om te voorkomen dat de dader een dubbele verplichting tot schadevergoeding zou hebben, neemt de rechter in het vonnis op dat de veroordeelde aan zijn plicht tot betaling heeft voldaan, indien hij op een van de twee wijzen heeft betaald.

Het grote voordeel van de schadevergoedingsmaatregel boven de toewijzing van een vordering tot schadevergoeding is dat de executie van de schadevergoedingsmaatregel door het OM (via het CJIB) ter hand wordt genomen (art. 572 Sv). Daardoor zijn de verhaalsmogelijkheden beter (zie deel I voor cijfers) en hoeft het slachtoffer zelf geen stappen te ondernemen. Indien de dader niet draagkrachtig is en verhaal door het OM niet mogelijk blijkt, dient de dader vervangende hechtenis uit te zitten.

5.1.4d Voorschotregeling

Bij nota van wijziging is in de WVPS de voorschotregeling van art. 36f lid 6 Sr ingevoegd, die nader is uitgewerkt in het Uitvoeringsbesluit voorschot schadevergoedingsmaatregel.[131] Sinds de invoering van deze nieuwe regelgeving geldt dat de staat het bedrag dat acht maanden na het onherroepelijk worden van de veroordeling waarbij een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, nog niet betaald is, uitkeert aan het slachtoffer. Het is volgens de minister onwenselijk dat slachtoffers van ernstige strafbare feiten langer dan acht maanden na de uitspraak van de strafrechter moeten wachten op de door de rechter vastgestelde vergoeding. Aan de voorschotregeling is een aantal voorwaarden verbonden. De regeling geldt alleen voor natuurlijke personen en hun nabestaanden.[132] Daarnaast is de voorschotregeling beperkt tot een aantal categorieën ernstige gewelds- en zedenmisdrijven.[133] Mogelijk wordt het bereik in een latere fase uitgebreid. Qua temporeel toepassingsgebied moet de veroordeling van de dader plaatsvinden na 1 januari 2011. Voor de enige twee categorieën waarvoor de regeling nu al van toepassing is (slachtoffers van gewelds- en zedenmisdrijven)[134] geldt geen maximumbedrag. De uitvoering vindt plaats door het Centraal Justitieel Incasso Bureau.

5.1.4e Centraal Justitieel Incasso Bureau

Als de rechter een schadevergoedingsmaatregel heeft opgelegd aan de dader, dan wordt de zaak, nadat deze onherroepelijk is geworden, door het OM ter executie aangeboden aan het CJIB. Het OM is formeel belast met de tenuitvoerlegging van schadevergoedingsmaatregelen, maar in de praktijk is de tenuitvoerlegging ondergebracht bij het CJIB. Het CJIB vordert betaling van de veroordeelde (Besluit tenuitvoerlegging ontnemings- en schadevergoedingsmaatregelen). Ook de kosten voor

---

[130] HR 19 juni 2007, *NJ* 2007, 359. Zie ook Langemeijer 2010, p. 103.

[131] Kool 2011, aantek. 17 bij art. 51f Sv.

[132] Art. 36f lid 6 Sr.

[133] Gezamenlijke openlijke geweldpleging, misdrijven tegen de zeden (titel XIV WvSr), mensenhandel, misdrijven tegen het leven (titel XIX), mishandeling, diefstal met geweld en afpersing.

[134] Op grond van art. 36f lid 6 Sr in samenhang met het Uitvoeringsbesluit voorschot schadevergoedingsmaatregel. In beginsel is het uit te keren bedrag gemaximeerd tot € 5.000, maar nu er voor de twee categorieën waarvoor de regeling op dit moment geldt, een uitzondering is gemaakt, geldt er de facto dus geen maximum.

de inning zijn verhaalbaar op degene aan wie de maatregel is opgelegd (art. 11a Besluit tenuitvoerlegging ontnemings- en schadevergoedingsmaatregelen).

De inningsprocedure van het CJIB is alleen van toepassing op de inning van een schadevergoedingsmaatregel. De rechter legt niet standaard een schadevergoedingsmaatregel op in geval de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen en dat betekent dat de benadeelde partij in dat geval zelf de inning ter hand moet nemen.
Heeft de rechter een schadevergoedingsmaatregel opgelegd, dan stuurt het CJIB een eerste aanschrijving tot betaling aan de veroordeelde. Als het openstaande bedrag niet wordt betaald, dan volgt een eerste en eventueel een tweede aanmaning. Het te betalen bedrag wordt in beide gevallen verhoogd. Bij de eerste aanmaning met € 15 en bij de tweede aanmaning met 20% van het nog openstaande bedrag. Blijft de schuldenaar in gebreke met betaling, dan kan het OM het bedrag gaan verhalen. Op bepaalde inkomsten zoals loon en pensioenen kan het OM eenvoudig verhaal nemen (art. 575-576 Sv). Tot verhaal van de schuld op goederen van de dader kan het OM een dwangbevel uitvaardigen: de zaak gaat naar de gerechtsdeurwaarder die het bedrag probeert te innen. Lukt dit niet, dan kan een arrestatiebevel worden uitgevaardigd om vervangende hechtenis ten uitvoer te leggen. De vervangende hechtenis heft de verplichting tot betaling niet op. Het is vooral bedoeld als een pressiemiddel om betaling af te dwingen. Betaalt de veroordeelde, dan gaat dit bedrag eerst naar het slachtoffer en pas als er voldoende geld over is, worden uit de opbrengst de kosten aan de staat voldaan. Zijn er meerdere slachtoffers en is het beschikbare bedrag te laag om alle schulden geheel te voldoen, dan wordt het bedrag naar rato verdeeld.[135]
Slaagt het CJIB niet in de executie, dan kan het slachtoffer theoretisch nog zelf de executie ter hand te nemen (art. 36f lid 7 Sr). De benadeelde partij kan een afschrift van het vonnis opvragen bij de griffier; dat levert een grosse voor civielrechtelijke tenuitvoerlegging op (art. 554 lid 2 Sv). Vervolgens dient een deurwaarder het vonnis te betekenen aan de veroordeelde en hem aan te manen tot betaling. Wordt het verschuldigde bedrag niet betaald, dan kan verhaal worden gezocht op goederen van de betrokkene. De kosten die de deurwaarder in rekening brengt, vallen in de regel onder de kostenveroordeling in het vonnis.[136] In de literatuur wordt erop gewezen dat het in de praktijk niet eenvoudig is om verhaal te nemen. Weliswaar hebben de politie en het OM krachtens de Aanwijzing Slachtofferzorg tot taak om gegevens te verzamelen over de betalingsbereidheid en de draagkracht van de verdachte, maar in de regel beperkt zich dat tot de vraag of de betrokkene een betaalde werkkring of een uitkering heeft.[137]

5.1.4f Routes van slachtoffers die zich voegen

Nu beschreven is welke juridische mogelijkheden er zijn binnen de strafrechtelijke procedure tot het verkrijgen van schadevergoeding, zal in dit gedeelte onderzocht worden hoe de vergoeding van schade geleden door slachtoffers verloopt. We maken gebruik van gegevens van het CBS, het ministerie van Veiligheid en Justitie (OMdata) en van het CJIB. Al deze gegevens zijn geregistreerd op zaaksniveau. Omdat één zaak meerdere slachtoffers kan hebben, kan met deze gegevens niet exact worden achterhaald om hoeveel slachtoffers het gaat. De cijfers geven wel

[135] Langemeijer 2010.

[136] Langemeijer 2010.

[137] Langemeijer 2010.

een indicatie van de aantallen en de verhoudingen tussen de verschillende routes die doorlopen worden.

Op basis van OMdata blijkt dat er in 2010 ongeveer 17.200 uitspraken zijn gedaan door de strafrechter over schadevergoeding. Voor één op de tien uitspraken is op basis van deze gegevens niet te reconstrueren hoe de schadeafwikkeling is verlopen. De manier van registratie maakt het niet mogelijk eenduidig vast te stellen wat er in die zaak heeft plaatsgevonden wat betreft voeging, ontvankelijkheid en de toe- of afwijzing van de vordering. In sommige zaken blijkt uit de databestanden dat zowel een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, een vordering niet-ontvankelijk is verklaard en een vordering is toegewezen en afgewezen. Het kan daarbij gaan om gevallen waarin meerdere slachtoffers zich hebben gevoegd, en omdat niet wordt geregistreerd om hoeveel voegingen het per zaak gaat, kan de schadeafwikkeling voor dergelijke zaken niet worden gereconstrueerd.

Voor 15.600 van de 17.200 zaken in 2010 is inzichtelijk hoe vaak de benadeelde partij zich heeft gevoegd, of de rechter de vordering van de benadeelde partij ontvankelijk oordeelt, of de vordering wordt toe- of afgewezen en of een schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd (zie figuur 5). In ongeveer één op de vijf zaken waarbij de strafrechter een uitspraak heeft gedaan over schadevergoeding is het onduidelijk of het slachtoffer (of een nabestaande) zich wel of niet heeft gevoegd in de strafzaak. In al deze zaken werd door de rechter wel een schadevergoedingsmaatregel opgelegd. Volgens Van Wingerden, Moering en Van Wilsum (2007) komen deze 'losse' schadevergoedingsmaatregelen in werkelijkheid maar zelden voor en is het aannemelijk dat het hoge aantal een artefact is. Dit komt door de wijze waarop de uitspraak van de rechter in het registratiesysteem wordt opgenomen. Registratie van informatie omtrent de vordering blijft waarschijnlijk regelmatig achterwege, indien er sprake is van een schadevergoedingsmaatregel. De registratie is waarschijnlijk met name voor specifieke informatie omtrent het voegen niet altijd even betrouwbaar. Ook een tweetal geraadpleegde rechters meent dat er geen sprake kan zijn van een zo hoog aantal losse schadevergoedingsmaatregelen.

In de zaken waarin wel duidelijk sprake was van een voeging (10.386; 67%), wordt de vordering ongeveer even vaak volledig ontvankelijk verklaard (5.309 zaken) als volledig niet-ontvankelijk (4.588 zaken). Slechts in een klein deel van de zaken waarin de rechter oordeelde dat de vordering niet-ontvankelijk is, wordt een schadevergoedingsmaatregel opgelegd (486).[138] Ongeveer 4.100 slachtoffers proberen dus wel actief via het strafrecht hun schade vergoed te krijgen, maar slagen daar niet in.

Een klein deel wordt gedeeltelijk ontvankelijk verklaard (489 zaken). In de zaken waarin de rechter de vordering deels ontvankelijk oordeelt, vinden weinig afwijzingen plaats (326 zaken). Dit zou erop kunnen wijzen dat strafrechters voorzichtig zijn in het afwijzen van een vordering, omdat de civiele route voor schadevergoeding hiermee definitief wordt afgesloten.[139] Het kan er ook op duiden dat de rechter een vordering pas ontvankelijk verklaart, als hij iets ziet in toewijzing. 5.472 gevoegde vorderingen zijn gedeeltelijk of volledig toegewezen. Voor (deels) toegewezen vorderingen wordt vrijwel altijd ook een schadevergoedingsmaatregel op-

[138] Zie paragraaf 5.1.4c over de combinatie van een niet-ontvankelijke vordering en het opleggen van een schadevergoedingsmaatregel.

[139] Er bestaat nog wel de mogelijkheid om in hoger beroep te gaan.

gelegd: voor 5.208 van de circa 5.472 (deels) toegewezen vorderingen is deze maatregel opgelegd en voor 264 niet.

Ten slotte verdient opmerking dat een klein deel van de uitspraken (<1%) een schadevergoeding betreft die is opgelegd als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf.

Figuur 5 Schematische weergave van routes die slachtoffers doorlopen hebben in de strafrechtelijke keten (2010)

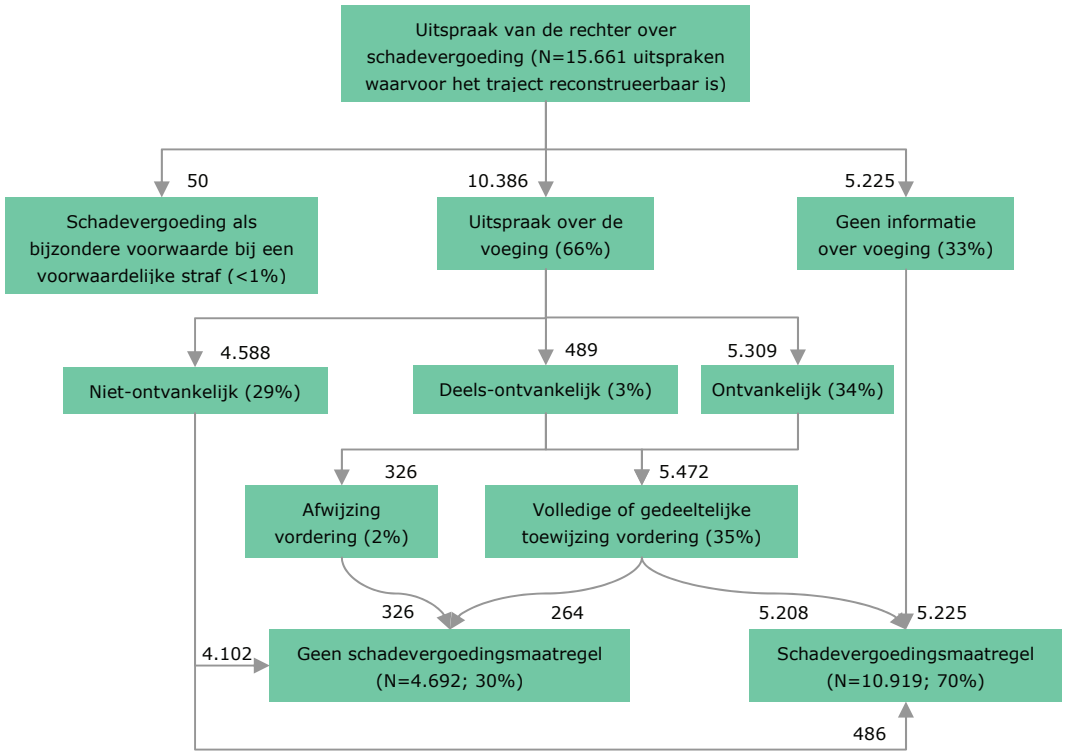

Bron: OMdata

Als een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, dan wordt deze maatregel ter executie aangeboden aan het CJIB. In 2010 zijn 11.126 schadevergoedingsmaatregelen aan het CJIB voorgelegd. Het aantal zaken dat werd afgehandeld bedroeg in dat jaar 12.202. Dit kunnen ook zaken zijn die vóór 2010 zijn ingestroomd. In 82% van de zaken heeft de dader betaald. In 16% was sprake van een vervangende hechtenis. Een klein deel van de veroordeelden heeft alsnog een regeling getroffen met het slachtoffer (<1%). Sommige zaken waren verjaard (<1%) en voor minder dan 1% van de zaken waren er andere redenen voor uitstroom. Kortom, ongeveer vier van de vijf zaken die door het CJIB worden afgehandeld, leiden tot het daadwerkelijk verkrijgen van schadevergoeding door het slachtoffer. Hoeveel slachtoffers geen schadevergoeding krijgen, blijkt niet uit de cijfers van het CJIB. Omdat de voorschotregeling van recente datum is, zijn er nog geen cijfers over het aantal slachtoffers dat gebruikmaakt van deze mogelijkheid.

Tot slot kunnen we een grove inschatting maken van het aandeel slachtoffers dat zich voegt in strafzaken door het aantal zaken waarin een uitspraak over schadevergoeding is gedaan af te zetten tegen het totale aantal door de rechter afgedane

strafzaken in 2010 voor delicten waarbij het waarschijnlijk is dat er slachtoffers bij zijn betrokken. In tabel b3.1 in bijlage 3 staat het aantal afgedane zaken in 2010 weergegeven naar het type strafzaak. In totaal zijn er door de rechter in eerste aanleg 54.405 zaken afgedaan voor delicten waarbij sprake is geweest van een slachtoffer. Dit aantal ligt mogelijk hoger: strafbare feiten waarbij in de meeste gevallen geen slachtoffers worden gemaakt, zoals rijden onder invloed en misdrijven tegen de openbare orde, zijn namelijk buiten beschouwing gelaten. In 2010 zijn 17.200 zaken afgedaan waarbij de rechter een uitspraak heeft gedaan over schadevergoeding (OMdata, zie paragraaf 5.1.3). In ongeveer één van de drie zaken speelt schadevergoeding in het strafgeding een rol, bij twee van de drie niet. Van de 15.661 zaken waarvoor het strafrechtelijke traject reconstrueerbaar is, is in 10.386 zaken een uitspraak gedaan over een voeging. Dit betekent dat zich voor ongeveer 19% van deze strafzaken één of meerdere slachtoffers gevoegd hebben.[140] Bij dit percentage moet worden opgemerkt dat dit een grove indicatie is: het zou hoger kunnen liggen (omdat het totale aantal strafzaken met een slachtoffer ruim is ingeschat) maar ook lager (omdat het aantal voegingen onderschat is door onvolledige registratie en de selectie van zaken waarvoor het traject reconstrueerbaar is). Desalniettemin geeft het percentage een ordegrootte.

5.2 Het civiele traject

Als de schade niet (geheel) vergoed is na het strafrechtelijke traject of er (nog) geen strafrechtelijke veroordeling is, biedt het civiele recht het slachtoffer verschillende opties om de schade te verhalen op de dader (figuur 6). Met uitzondering van de vergoeding door de verzekeraar van de dader, gaat het bij deze opties altijd om een vergoeding die van de dader moet komen. Voor alle opties is het van belang dat de identiteit van de dader bekend is.

Figuur 6 Opties voor het slachtoffer om de schade vergoed te krijgen via het civiele traject

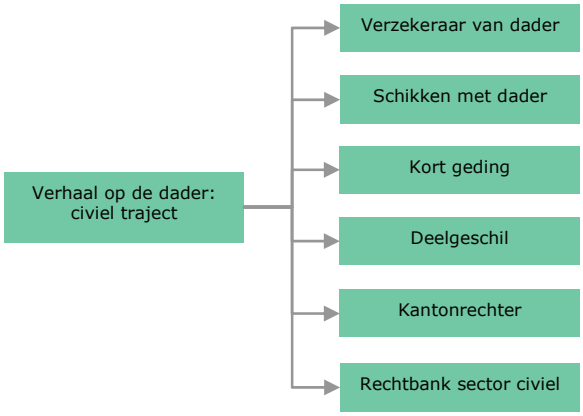

[140] 10.386 x 100 / 54.405 afgedane zaken = 19%.

5.2.1 Schadeverhaal via de verzekeraar van de dader

Als de dader bekend is, kan de verzekeraar *van de dader* worden aangesproken. Toch is de mogelijkheid om een uitkering te krijgen in geval de schade het gevolg is van een strafbaar feit in de praktijk niet groot. Als de dader verzekerd is voor de vergoeding van de schade die zich heeft voorgedaan, zoals een aansprakelijkheidsverzekering particulieren, dan zal zijn verzekeraar in de regel niet tot een uitkering in verband met de aansprakelijkheid van de dader overgaan. In dit kader is de zogenoemde opzetclausule van belang.[141] Op basis van deze bepaling, die deel uitmaakt van de polisvoorwaarden van particuliere aansprakelijkheidsverzekeringen, is de dekking van de verzekering uitgesloten voor aansprakelijkheid van een verzekerde voor schade die het beoogde of zekere gevolg is van zijn handelen of nalaten.[142] Het gaat om opzet (het willens en wetens veroorzaken van schade), al dan niet bewuste roekeloosheid of al dan niet bewuste merkelijke schuld bij de verzekerde.[143] Alleen bij culpoze delicten, waar schuld geen voorwaarde is, heeft een aansprakelijkheidsverzekering van de dader potentieel nut; het gaat bijvoorbeeld om dood door schuld en zwaar lichamelijk letsel door schuld (art. 307 en art. 308 Sr; voor verkeersongevallen art. 6 Wegenverkeerswet). Daarnaast kan in polisvoorwaarden schade als gevolg van strafbare feiten en seksuele gedragingen worden uitgesloten; het resultaat is dat er in dat geval geen uitkering plaatsvindt.

Er zijn geen betrouwbare cijfers beschikbaar over de dekking van schade voor slachtoffers via de verzekeraar van de dader.[144]

5.2.2 Schadevergoeding door dader via schikking

Het slachtoffer kan de dader ook direct aanspreken tot betaling van schadevergoeding. Deze route veronderstelt dat de dader bekend is en op te sporen is. Is de dader wel bekend, maar niet te traceren, dan is het wel mogelijk om een veroordelend verstekvonnis te krijgen, maar wordt het verhaal op het vermogen van de onvindbare gedaagde lastig.
Voor het verkrijgen van schadevergoeding van de dader staan een vrijwillige en een gedwongen route open. Als het slachtoffer en de dader in onderling overleg via een schikking tot een overeenkomst omtrent de schadeafwikkeling komen, dan is een gang naar de rechter niet nodig. De civiele procedure is een laatste middel. De civielrechtelijke aansprakelijkheid vormt het uitgangspunt voor onderhandelingen over de schadevergoeding. Partijen zullen, in de regel met professionele bijstand, onderhandelen over de hoogte van het bedrag, de betalingscondities, toekomstige schade als gevolg van het strafbare feit, de manier waarop rekening wordt gehouden met eigen schuld van het slachtoffer (bijv. bij verkeersongevallen of vechtpartijen) en risico's in verband met de betaling. Aan het einde van het onderhandelingstraject kunnen de afspraken worden neergelegd in een schriftelijke overeenkomst. Dat kan een vaststellingsovereenkomst zijn (art. 7:900 BW), waarbij partijen zich ter beëindiging of ter voorkoming van een geschil over hun rechtsbetrekking jegens elkaar binden tot de vaststelling van die rechtsbetrekking. Het doel van een vaststellingsovereenkomst is de beëindiging of het voorkomen van een bepaalde onzekerheid over de rechtsverhouding tussen dader en slachtoffer.

---

[141] Langemeijer 2010.

[142] HR 6 november 1998, *NJ* 1999, 20; HR 21 december 2007, *NJ* 2008, 283; Asser/Wansink, Van Tiggele & Salomons 7-IX* 2012, nr. 456.

[143] Asser/Wansink, Van Tiggele & Salomons 7-IX* 2012, nr. 456 e.v.

[144] Maas-de Waal 2006.

Voor gevallen waarin sprake is van letsel- of overlijdensschade kent het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering sinds 1 juli 2010 een aparte procedure, die gericht is op het faciliteren en versnellen van het buitengerechtelijke schadeafwikkelingstraject. De mogelijkheid een zaak aanhangig te maken staat open voor slachtoffers, aansprakelijke partijen en verzekeraars in een geschil over letsel- en overlijdensschade. De betreffende regels zijn neergelegd in art. 1019w-1019cc Rv. Als partijen op een bepaald punt niet tot overeenstemming kunnen komen, kan dat deel van de zaak in een deelgeschilprocedure aan de rechter worden voorgelegd (art. 1019w Rv). In beginsel kan het deelgeschil gaan over alle inhoudelijke en procedurele vragen, bijvoorbeeld aansprakelijkheid, causaal verband en omvang van de schade; in de rechtspraktijk moet duidelijk worden wat er wel en niet tot een deelgeschil gerekend kan worden.[145] De rechtsmiddelen die tegen een beslissing kunnen worden aangewend, zijn beperkt. Met een uitspraak van de rechter kan vervolgens verder worden onderhandeld. Inmiddels is enige ervaring opgedaan in de rechtspraak.[146] Een inventarisatie van 92 deelgeschilprocedures laat zien dat geen enkele zaak betrekking heeft op schade veroorzaakt door een delict, met uitzondering van verkeersongevallen.[147] In de literatuur wordt erop gewezen dat het effect van de deelgeschilprocedure op de letselschadepraktijk groter is dan alleen het aantal uitspraken, onder meer omdat de mogelijkheid om een deelgeschilprocedure te starten een voor de benadeelde positief effect heeft op het onderhandelingstraject.[148]
Voor zaakschade bestaat de mogelijkheid om een deelgeschil aan de rechter voor te leggen niet.

Het is niet bekend hoe vaak via een schikking schadevergoeding wordt betaald aan slachtoffers en in hoeverre daarmee alle schade die het slachtoffer heeft geleden, is vergoed.

5.2.3 Schadevergoeding door dader via een civiele procedure

Als betaling niet via een vrijwillig traject (al dan niet via een deelgeschil) kan worden gerealiseerd, kan de stap naar de rechter uitkomst bieden. De regels die bepalen of de dader van een strafbaar feit civielrechtelijk aansprakelijk is en voor welke schade zijn neergelegd in het civiele recht. In boek 6 van het Burgerlijk Wetboek is een regeling opgenomen over de onrechtmatige daad, schade en schadevergoeding.

Voor de aansprakelijkheid krachtens onrechtmatige daad gelden de volgende vijf vereisten (art. 6:162 en 6:163 BW):
1 onrechtmatige daad;
2 toerekenbaarheid van de onrechtmatige daad aan de dader;
3 schade;
4 causaal verband tussen onrechtmatige daad en schade;
5 verband tussen het doel van de overtreden norm en het geschade belang (het relativiteitsvereiste).

Ad 1: Onrechtmatige daad
Als onrechtmatige daad geldt een inbreuk op een recht, een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht, en een doen of nalaten in strijd met ongeschreven maat-

[145] De Groot 2011.

[146] De Groot 2011.

[147] Gezocht op trefwoord 'deelgeschil' in de periode van 1-1-2011 tot en met 1-1-2012 in Porta Iuris.

[148] Van & Akkermans 2011.

schappelijke normen (art. 6:162 lid 2 BW). Strijdigheid met de wet ziet onder meer op overtreding van bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht.[149] Gaat het om schade die is ontstaan als gevolg van een misdrijf, dan is in het algemeen aan deze voorwaarde voldaan: in de regel is sprake van handelen in strijd met strafrechtelijke normen.[150] Daarmee is de onrechtmatige daad een gegeven. Als de gedaagde in de civiele procedure in een strafrechtelijk proces is veroordeeld voor een feit waardoor schade is geleden, waarvan in de civiele procedure vergoeding wordt gevorderd, dan levert de aansprakelijkheidsvraag in beginsel geen onoverkomelijke hindernissen op.

Ad 2: Toerekenbaarheid
Voor civielrechtelijke aansprakelijkheid tot vergoeding van schade is niet alleen vereist dat de daad onrechtmatig is, maar ook dat deze daad kan worden toegerekend aan de dader. De wet bepaalt dat een onrechtmatige daad aan de dader kan worden toegerekend indien deze te wijten is aan diens schuld of aan een oorzaak die krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor rekening van de dader komt (art. 6:162 lid 3 BW). Het ontbreken van toerekening is uitzonderlijk.[151]
In het strafrecht is de aansprakelijkheid beperkt tot die daders aan wie de daad kan worden toegerekend. In het civiele recht ligt dat anders. Art. 6:165 BW bevat een grond voor aansprakelijkheid voor schadeveroorzakend handelen (en dus niet voor nalaten) onder invloed van een lichamelijke of geestelijke stoornis.[152] De stoornis kan wel een rol spelen bij het matigen van het schadebedrag ex art. 6:109 BW.[153]

Ad 3 en 4: Schade en causaal verband
De derde voorwaarde is dat er sprake moet zijn van schade die veroorzaakt is door de onrechtmatige daad. Het uitgangspunt van het schadevergoedingsrecht is dat schade waarvoor aansprakelijkheid bestaat volledig vergoed dient te worden.[154] Schade die op grond van aansprakelijkheid voor vergoeding in aanmerking komt is vermogensnadeel en ander nadeel (art. 6:95 BW). Vermogensnadeel omvat geleden verlies en gederfde winst (art. 6:96 BW) en ander nadeel ziet op immateriële schade. In de doctrine wordt een onderscheid gemaakt tussen personenschade, zaakschade en zuivere vermogensschade.[155] Personenschade omvat letselschade en overlijdensschade, waarbij het om ziektekosten, gederfd inkomen en immateriële schade kan gaan. Zaakschade is schade als gevolg van beschadiging of vernietiging van een zaak. Zuivere vermogensschade is die schade die niet is terug te voeren op letsel of overlijden of op zaaksbeschadiging.[156]

Bij het vaststellen van de vraag of van aansprakelijkheid sprake is, geldt als voorwaarde dat de schade zonder de onrechtmatige daad niet zou zijn opgetreden. Als dat zo is, komt de vraag aan de orde wat de omvang van de schade is die door de dader vergoed moet worden. De wet bepaalt dat slechts die schade voor vergoeding in aanmerking komt die in zodanig verband staat met de onrechtmatige daad dat

[149] Zie Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nr. 44.1.

[150] Over de verhouding tussen het strafrecht en het civiele recht inzake de onrechtmatige daad: zie Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nr. 6 en 7.

[151] Spier et al., 2011, nr. 74.

[152] Verder kan de dader zich wel beroepen op rechtvaardigingsgronden en schulduitsluitingsgronden; zie Groene Serie, Onrechtmatige daad, art. 6:165 BW, 4.2.

[153] Groene Serie, Onrechtmatige daad, art. 6:165 BW, 4.2.

[154] Spier et al., 2011, nr. 196.

[155] Spier et al., 2011, nr. 204.

[156] Spier et al., 2011, nr. 204.

deze schade de dader, mede gelet op de aard van de aansprakelijkheid aan de dader kan worden toegerekend. Er bestaan uiteenlopende juridische vuistregels om te bepalen welke factoren van belang zijn in welke situaties.[157]

De wijze van begroting van de schade geschiedt veelal door waardering. Het uitgangspunt is daarbij een concrete schadebegroting. In dit verband wordt in de literatuur een aantal problemen genoemd. Schadevaststelling kan ingewikkeld zijn. Dat geldt in het bijzonder wanneer het gaat om een vergelijking van situaties van nu met een hypothetisch toekomstig scenario (wat zouden de arbeidsinkomsten zijn als hem dit niet was overkomen)?[158] In de rechtspraak van de Hoge Raad is aanvaard, dat aan een benadeelde die blijvende letselschade lijdt geen strenge eisen mogen worden gesteld met betrekking tot het te leveren bewijs van schade door een verlies aan arbeidsinkomsten in de toekomst zou hebben genoten als het ongeval niet had plaatsgevonden.[159] In de literatuur zijn hier oplossingen voor gepresenteerd, die hier vanwege de complexiteit niet behandeld worden.[160]

Ad 5: Relativiteitsleer
De relativiteitsleer komt hierop neer dat de dader van een daad die in strijd is met een rechtsnorm en derhalve onrechtmatig is, slechts dán jegens de benadeelde aansprakelijk is voor de door die daad veroorzaakte schade, als de overtreden norm de strekking heeft de benadeelde in het geschonden belang te beschermen.[161] Het gaat bijvoorbeeld om de vraag of de strafrechtelijke norm die is overtreden tot doel heeft het belang van deze gelaedeerde te beschermen en of dat ook ziet op de schade die geleden is. Het uitgangspunt is dat een norm in beginsel strekt tot bescherming van allen die als gevolg van overtreding ervan schade kunnen lijden, en in beginsel ook ter bescherming tegen alle soorten schade.[162] Bij strafbare feiten als gewelds- en zedenzaken en diefstal of fraude lijkt daar in de regel geen probleem in te liggen in de directe verhouding tussen de dader en het slachtoffer.

Voor schade die reeds door de dader of de staat vergoed is, kan geen schadevergoeding meer gevorderd worden door het slachtoffer. Als de strafrechter na een voeging tot het oordeel komt dat de civiele vordering moet worden afgewezen, is het niet mogelijk om die vordering alsnog in te dienen bij de civiele rechter. Voor schadeposten die niet in het strafrechtelijke traject zijn ingediend, bijvoorbeeld omdat de schadebegroting te ingewikkeld is of de vaststelling van de omvang van de schade nog een tijd op zich zou laten wachten, kan dit wel. Ook na een oordeel van niet-ontvankelijkheid van de strafrechter, kan het slachtoffer met die vordering naar de civiele rechter.

Er zijn drie procedurele wegen: een bodemprocedure, een kort geding en een deelgeschil. In het eerste geval wordt de vordering ten gronde beoordeeld, waarmee de nodige tijd gemoeid is. In het tweede geval wordt een voorlopige voorziening gegeven, die alleen gevraagd kan worden in spoedeisende zaken. In een kort geding procedure kunnen spoedeisende vorderingen ter beoordeling aan de rechter worden voorgelegd (art. 254 e.v. Rv). Ook schadevergoedingszaken kunnen voldoen aan

[157] Spier et al., 2011, nr. 216 e.v.

[158] De Groot & Akkermans 2008; Dijkshoorn & Lindenbergh 2010.

[159] HR 15 mei 1998, *NJ* 1998, 624.

[160] Giesen 2001; De Groot & Akkermans 2008; Dijkshoorn & Lindenbergh 2010.

[161] Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* 2011, nr. 29.

[162] Spier et al., 2011, nr. 63.

het vereiste van spoed.[163] In kort geding kan bijvoorbeeld een voorschot op de schadevergoeding worden gevorderd. In het derde geval wordt in geval van letsel of overlijden op een specifiek punt een beslissing van de rechter gevraagd (zie hiervoor paragraaf 5.2.2).

De sector civiel was in 2010 bevoegd bij vorderingen vanaf € 5.000 en vorderingen van onbepaalde waarde. De sector kanton was voor de zaken met een gevorderd bedrag van onder de € 5.000 bevoegd. Op 1 juli 2011 is de competentiegrens voor de kantonrechter verhoogd van € 5.000 tot € 25.000. Vanaf deze datum is de kantonrechter bevoegd zaken te behandelen waarbij een schadebedrag beneden de € 25.000 wordt gevorderd (art. 93 Rv). Voor de kantonrechter geldt geen verplichte procesvertegenwoordiging (art. 79 lid 1 Rv). Voor zaken waarin bedragen boven € 25.000 worden gevorderd, is de sector civiel bevoegd. De competentiegrensverhoging betekent dat er de komende jaren meer zaken over schadevergoeding na een strafbaar feit bij de kantonrechter terecht zullen komen (zie deel II, paragraaf 8.4).

In deel II wordt ingegaan op het verloop van de civiele procedures in de onderzochte dossiers uit het jaar 2010, maar hier wordt ingegaan op de vraag hoeveel slachtoffers, gelet op de competentiegrens, in 2010 gebruik hebben kunnen maken van een civiele procedure voor de sector civiel. Voor de beantwoording van die vraag is van belang om inzicht te hebben in de hoogte van de schade die slachtoffers lijden als gevolg van een strafbaar feit. Daarvoor wordt gebruikgemaakt van gegevens uit een slachtofferenquête uit 2004 die is afgenomen door het CBS als onderdeel van het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS). Recentere gegevens zijn niet beschikbaar. De enquête bestond uit een representatieve steekproef, waarbij aan geïnterviewden is gevraagd of zij het voorgaande jaar slachtoffer zijn geweest van bepaalde delicten. In totaal hebben 10.552 personen deelgenomen waarvan 2.596 personen hebben aangegeven slachtoffer te zijn geworden van minimaal één (2.069) en 527 van meer dan één delict (maximaal drie delicten). Deze enquête is door het CBS omgezet naar een gegevensbestand waarin het schadebedrag per delict is gerapporteerd voor personen van 15 jaar en ouder.[164] De aantallen in tabel 2 zijn een schatting op basis van een steekproef en daarom kan het werkelijk aantal hiervan licht afwijken. Omdat ongeveer 20% van de slachtoffers meer dan één delict heeft gerapporteerd, kan het aantal delicten niet direct vertaald worden naar het aantal slachtoffers. Een tweede punt waarom dit aantal niet één-op-één gelijk loopt, is dat de hoogte van de schade niet precies gelijk is aan de € 5.000-grens. Een derde punt is dat de data uit 2004 zijn en geen inzicht geven in de recente ontwikkelingen. Om deze redenen geven deze getallen niet precies de grootte van de groep slachtoffers met een schade boven de competentiegrens weer, maar geven ze wel een indicatie van het aantal natuurlijke personen dat mogelijk een vordering zou kunnen indienen bij de sector civiel. Slachtoffers met een onbepaalde vordering zijn hier niet in begrepen. Voor rechtspersonen zijn geen gegevens beschikbaar. In die zin ligt het aantal slachtoffers dat voor de civiele sector kan procederen hoger.

[163] Zie deel II paragraaf 8.5 voor percentages zaken in kort geding.

[164] Voor een volledige beschrijving van dit onderzoek, zie www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Permanent_onderzoek_naar_de_leefsituatie_POLS.

Tabel 2 Geschat aantal delicten met meer en minder dan € 4.544 schade

	Gewelds-delicten	Vermogens-delicten	Vandalisme-delicten	Doorrijden na aanrijding	Totaal
€ 4.544 of minder	72.618	1.376.046	1.150.254	94.472	2.691.364
Meer dan € 4.544	2.418	14.070	[a]	[a]	17.016
Onbekend/weet niet	2.886	15.477	103.999	3.626	127.620

[a] Berekening niet mogelijk.

Bron: CBS, Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS), 2004, Bewerking WODC

Voor het starten van een civiele procedure zal het slachtoffer de dader voor de rechtbank laten dagvaarden door een deurwaarder. In de dagvaarding geeft de eiser aan wat hij van wie vordert op welke juridische grond. De dagvaarding wordt betekend aan de gedaagde, die een verweerschrift kan indienen. Er kan een comparitie (zitting) volgen. De rechter kan de vordering geheel toewijzen, geheel afwijzen of gedeeltelijk toe- en afwijzen (zie figuur 7). In een deel van de gevallen doet de rechter geen uitspraak, omdat de zaak doorgehaald wordt en niet verder behandeld wordt. Partijen komen dan onderling alsnog tot overeenstemming over de afwikkeling van de schade.[165]
Verschijnt de gedaagde niet op de zitting, dan wordt tegen hem verstek verleend en wijst de rechter de vordering toe, tenzij die hem onrechtmatig of ongegrond voorkomt (art. 139 Rv). Kan een van de procespartijen zich niet vinden in het vonnis van de rechter, dan kan onder bepaalde voorwaarden binnen drie maanden hoger beroep worden ingesteld.

Figuur 7 Schematische weergave van de routes die slachtoffers kunnen doorlopen bij een civiele procedure

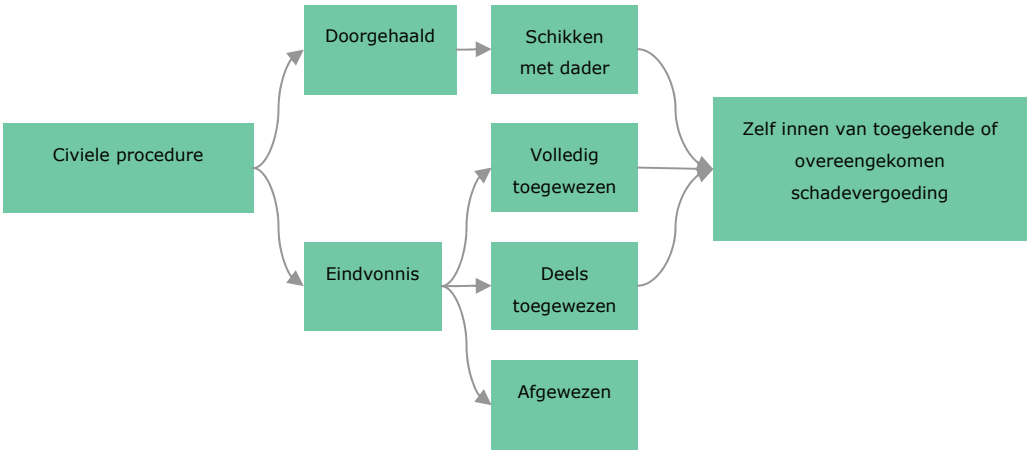

5.2.4 Verhaal

Op basis van een veroordelend vonnis van de civiele rechter tot voldoening van een bepaalde schadevergoeding kan de dader vrijwillig aan het slachtoffer betalen. Dat geldt ook indien partijen in overleg een schadevergoeding zijn overeengekomen in

[165] Zie Eshuis 2009, p. 63 voor informatie over schikkingen in de aanloop naar of het begin van de rechtszaak bij vorderingen bij de civiele sector.

het kader van een schikking. Gesteld dat vrijwillige betaling achterwege blijft, dan dient het slachtoffer stappen te ondernemen om het bedrag alsnog in handen te krijgen. Een vaststellingsovereenkomst levert op zichzelf geen executoriale titel op; daarvoor is vereist dat deze in de vorm van een notariële akte wordt gegoten (art. 430 Rv). Ook kan dit in een proces-verbaal worden neergelegd indien de schikking is bereikt in de loop van de gerechtelijke procedure. Is de gang naar de civiele rechter gemaakt, dan levert het vonnis direct een executoriale titel op waarmee beslag kan worden gelegd op het vermogen van de dader. Als het veroordelende vonnis betekend is aan de dader, kan het worden geëxecuteerd. De executant kan kiezen waarop hij verhaal neemt; als hoofdregel geldt dat een schuldeiser verhaal kan nemen op het gehele vermogen van de schuldenaar (art. 3:276 BW). Voor de beslagen op verschillende goederen gelden afzonderlijke regels; bijvoorbeeld voor loonbeslag, beslag op onroerende en op roerende zaken (art. 439 e.v. Rv).

Om het risico van het niet kunnen verhalen na afloop van een procedure te verkleinen, kan conservatoir beslag worden gevraagd (art. 700 Rv). Hiermee kan worden voorkomen dat de dader vermogen laat verdwijnen om zo verhaal door het slachtoffer te bemoeilijken. Met een verzoekschrift kan bij de voorzieningenrechter verlof worden gevraagd om conservatoir beslag te leggen. Daarna dient binnen een termijn van ten minste acht dagen een vordering in de hoofdzaak te worden ingediend. Als er al een vordering in de hoofdprocedure is ingesteld, dan is al aan die voorwaarde voldaan (art. 700 lid 3 Rv). De vraag rijst of een voeging in een strafrechtelijke procedure hiervoor ook meetelt. In de jurisprudentie[166] en juridische literatuur wordt dit wel aangenomen.[167] Daarbij is een argument dat de vordering bij de strafrechter strekt tot verkrijging van een veroordeling tot betaling van schadevergoeding, waarvoor het conservatoir beslag is gelegd.

Er zijn geen cijfers beschikbaar over het aantal gevallen waarin het verhaal door slachtoffers van strafbare feiten succesvol is. Ook is niet bekend hoe vaak alsnog een verhaalsprocedure wordt gestart bij de rechter.[168]

[166] In HR 3 oktober 2003, *NJ* 2004, 557 is aangenomen dat de eis niet per definitie voor de burgerlijke rechter gebracht hoeft te zijn.

[167] Langemeijer 2010, p. 179; Vermunt 1997.

[168] Uit onderzoek blijkt dat de volledige naleving van eindvonnissen van de civiele rechter in procedures op tegenspraak na drie jaar in de onderzochte zaken (n=1.500) 73% was, voor verstekvonnissen 31% en schikkingen 85%: Eshuis 2009, p. 43.

6 Samenvatting

In dit deel is onderzocht welke opties een slachtoffer van criminaliteit heeft om zijn schade vergoed te krijgen. Nagegaan is aan welke voorwaarden voldaan moet zijn om gebruik te maken van een bepaalde route (juridische analyse). Bovendien is nagegaan hoeveel slachtoffers er gebruikmaken van een specifieke route (empirische analyse). Op basis van deze kennis kan het dossieronderzoek naar civiele procedures (zie deel II) in zijn context worden geplaatst en zal in de conclusie van deze rapportage duidelijk worden welke positie de civiele procedure inneemt in het geheel aan opties om schade vergoed te krijgen.

6.1 Routemogelijkheden

In tabel 3 worden de belangrijkste routes en de voorwaarden voor het gebruik van elk van de routes samengevat. Er is onder meer aangegeven wie aanspraak kan maken op een vergoeding,[169] of dat een natuurlijke of rechtspersoon kan zijn, om welk type delicten het gaat, voor welke schade een vergoeding kan worden toegekend. Ook worden bijzonderheden vermeld. De voorschotregeling is hierbij buiten beschouwing gelaten. In dit overzicht wordt in één oogopslag duidelijk waar de verschillen en overeenkomsten tussen de regelingen zich voordoen.[170]

De mogelijkheden die een slachtoffer heeft worden primair bepaald door de vraag of de dader van het strafbaar feit bekend of onbekend is. Naar schatting blijft bij vijf van de zeven slachtoffers de dader onbekend. Voor deze slachtoffers zijn er slechts drie opties om de schade vergoed te krijgen: het SGM (voor gewelds- en zedenmisdrijven), het Waarborgfonds Motorverkeer (voor strafbare feiten gerelateerd aan het verkeer), en mogelijk de eigen verzekeraar (voor welke schade is afhankelijk van polis; in ieder geval wordt geen vergoeding betaald voor immateriële schade). In naar schatting twee van de zeven gevallen is of wordt de dader wel bekend. In dat geval zijn er meerdere mogelijkheden, zowel voorafgaand aan een strafrechtelijke procedure als tijdens. Als het delict en de dader bij de politie bekend zijn, heeft de politie tot taak om een actieve rol te spelen bij het verkrijgen van schadevergoeding door het slachtoffer. De politie kan gebruikmaken van een politiesepot, waarbij de schade vergoed wordt door de dader en de zaak niet wordt doorgestuurd naar het OM. Daarnaast is schaderegeling door het OM een optie. Met name het aanbieden van een transactie waarbij betaling van de schade aan het slachtoffer een voorwaarde is, is een interessante optie voor delicten waarop minder dan zes jaar gevangenisstraf is gesteld. Na betaling wordt de dader niet langer strafrechtelijk vervolgd. De OM-afdoening kan ook een rol spelen bij de afwikkeling van schade, maar in de praktijk is de werking tot nu toe beperkt tot bepaalde delicten.
Komt het eenmaal tot een rechtszaak voor de strafrechter, dan zijn er twee opties. De eerste optie is de schadevergoeding als bijzondere voorwaarde. Deze speelt in de

[169] Onder nabestaanden wordt hier verstaan degenen die krachtens een eigen recht aanspraak op vergoeding of uitkering kunnen maken. Degenen die als erfgenaam bepaalde aanspraken hebben, zijn begrepen onder 'slachtoffer'. Wat betreft de nabestaanden, opgenomen in de tabel, geldt dat in de betreffende regeling is neergelegd wie zich kwalificeren als nabestaanden. Opmerking verdient verder dat affectieschade (immateriële schade geleden doordat degene met wie die persoon een affectieve relatie heeft, ernstig en blijvend gewond raakt of overlijdt als gevolg van een gebeurtenis waarvoor een ander aansprakelijk is) niet voor vergoeding in aanmerking komt, nu het aansprakelijkheidsrecht daarin niet voorziet.

[170] Niet apart opgenomen is schadevergoeding als bijzondere voorwaarde; dit komt erg weinig voor (zie figuur 5).

praktijk geen rol van betekenis. De mogelijkheid voor de benadeelde partij zich te voegen in het strafgeding is de tweede optie en blijkt van grote praktische betekenis te zijn. Als een slachtoffer zich voegt, dan wordt de vordering tot vergoeding van de schade tegen de dader door de strafrechter beoordeeld. Er gelden geen maxima of beperkingen naar het soort schade; de belangrijkste beperking is dat de vordering geen onevenredige belasting van de zaak met zich mee mag brengen. Dat criterium beoogt een verruiming te bieden van de mogelijkheden om de vordering mee te nemen in het strafgeding ten opzichte van de situatie tot 1 januari 2011. In hoeverre de verruiming ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt, kan in dit stadium nog niet worden vastgesteld. Na een voeging kan de rechter een schadevergoedingsmaatregel opleggen waarbij de veroordeelde de schade aan het slachtoffer dient te vergoeden. Blijft betaling uit, dan dient de veroordeelde vervangende hechtenis uit te zitten, bovenop de straf. De rechter heeft een grote vrijheid bij het opleggen van de maatregel. Een schadevergoedingsmaatregel kan niet alleen worden opgelegd wanneer de civiele vordering (deels) wordt toegewezen, maar ook als de vordering niet-ontvankelijk is. Na een niet-ontvankelijkheid waarbij geen schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, kan het slachtoffer de overstap maken naar de civiele rechter. Dat kan niet als de strafrechter de vordering wel ontvankelijk verklaart, maar na een inhoudelijk oordeel afwijst. Als de vordering wordt afgewezen, dan kan geen schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd. Een schadevergoedingsmaatregel heeft als groot voordeel dat de inning van de vordering wordt overgedragen aan het CJIB. Is de vordering wel toegewezen, maar zonder oplegging van een schadevergoedingsmaatregel, dan dient het slachtoffer de vordering zelf te innen en is het risico van niet-verhaalbaarheid veel groter.

Levert de strafrechtketen niet het gewenste resultaat op of is dat (nog) niet aan de orde, dan kan het slachtoffer de dader (mits bekend) rechtstreeks aanspreken tot betaling van de geleden schade. Het civiele aansprakelijkheidsrecht vormt de basis voor onderhandelingen over een schikking. Op basis daarvan geldt als uitgangspunt dat de gehele schade vergoed dient te worden, zowel de materiële als immateriële schade. Het is onbekend hoe vaak partijen in onderling overleg tot een afspraak over de schadevergoeding komen.

Tot slot staat in alle gevallen de gang naar de civiele rechter open. Op basis van het aansprakelijkheidsrecht vordert het slachtoffer in rechte schadevergoeding van de dader. Dat kan een kort geding procedure zijn of een bodemprocedure. De dader kan worden gedagvaard, afhankelijk van de hoogte van de vordering, voor de kantonrechter of de civiele sector van de rechtbank. Verschijnt de gedaagde, dan volgt een inhoudelijke beoordeling. De rechter kan de vordering geheel of gedeeltelijk toewijzen. Vervolgens dient het slachtoffer zelf zorg te dragen voor de inning en het verhaal als de dader de uitspraak niet vrijwillig nakomt. Een potentieel belangrijk verschil dat gerelateerd is aan de juridische regeling tussen het strafrecht en het civiele recht betreft dus de inning van de schadevergoeding. Bij de strafrechtelijke opties heeft de benadeelde partij een grotere kans om zijn vordering ook daadwerkelijk betaald te zien dan bij de civiele route. Bij de bemiddeling door politie en OM is daadwerkelijke betaling van de schadevergoeding een voorwaarde voor het volgen van die route. Bij de schadevergoedingsmaatregel, die vaak wordt opgelegd, is de inning in de regel ook succesvol, zoals blijkt uit de cijfers van het CJIB. Het is niet duidelijk in hoeverre het slachtoffer na een veroordelend vonnis van de burgerlijke rechter problemen ervaart met het innen van de vordering (zie hierover (deel III, paragraaf 12.8). Het risico van niet-betaling en het verhaalsrisico gelden ook voor die slachtoffers van wie de vordering in een strafzaak is toegewezen zonder oplegging van een schadevergoedingsmaatregel.

Tabel 3 Samenvattende tabel van de belangrijkste routemogelijkheden

	Bekende of onbekende dader			Bekende dader				
	WSG	**Waarborgfonds Motorverkeer**	**Verzekering**	**Politie/OM**	**Voegen**	**SVM**	**Schikken**	**Civiele procedure**
Regeling	Wet en besluit schadefonds geweldsmisdrijven	WAM	Boek 7 BW-Verzekerings-polis algemene voorwaarden	14c lid 2 Sr, 167 lid 2, 257a Sv 74 lid 2 sub 2e Sr; Aanwijzing slachtofferzorg 2010 6:162 BW	51f Sv 361 Sv 6:162 BW	36f Sr 6:162 BW	6:162 BW en overeenkomst via contractenrecht	6:162 BW Rv
Wie?	So Nabest	So Nabest?	So	So	So Nabest	So Nabest	So Nabest	So Nabest[a]
Natuurlijk/ Rechtspersoon	Nat	Nat Rp	Nat en rp	Nat en rp	Nat en rp	Nat Rp?	Nat en rp	Nat en rp
Welke delicten?	Ernstige gewelds- en zedendelicten	Verkeersmisdrijven	Alle	Alle, bij transactie max. 6 jaar straf	Alle	Alle	Alle	Alle
Welke type schade?	Materieel Immaterieel, maar niet voor gestolen spullen	Alle	Alleen schade binnen dekking polis	Alle	Alle	Alle	Alle	Alle
Welk bedrag?	Max. 9.100 immaterieel; 22.700 materieel Alleen een deel van schade wordt vergoed.	Max. 1 miljoen zaakschade; 5 miljoen personenschade	Afhankelijk van de dekking polis	Geen max.	Geen max.	Geen max.	Geen max.	Geen max.
Bijzonderheden	In beginsel subsidiaire uitkering	Limitatief in wet opgenomen gevallen						
Inning	N.v.t.[b]	N.v.t.	N.v.t.[c]	Deels n.v.t.[d] Deels so	So	CJIB	So	So

svm = Schadevergoedingsmaatregel;so = slachtoffer; nat = natuurlijk persoon;rp = rechtspersoon; nabest = nabestaande.

[a] De nabestaanden kunnen een procedure starten voor de schade die zij zelf lijden als gevolg van het overlijden (art. 6:108 BW). Het gaat dan om kosten voor het derven van levensonderhoud en kosten van lijkbezorging.

[b] Niet van toepassing, omdat er vanuit gegaan mag worden dat de staat de verplichtingen nakomt en tot betaling overgaat als er recht op een uitkering bestaat.

[c] Afgezien van de mogelijke juridische discussies over de vraag of recht op een uitkering bestaat.

[d] Afhankelijk van de vraag of het om een transactie gaat, waarbij het een voorwaarde is die voldaan moet worden voordat de transactie succesvol kan worden afgewikkeld. Bij een voorwaardelijk sepot geldt ook dat eerst de schade betaald moet zijn. Alleen in die gevallen waarin de transactie of het sepot niet slaagt, komt de inning wellicht weer terecht bij het slachtoffer; dat is afhankelijk van de vraag of gevoegd wordt en of een schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd.

6.2 Routegebruik

Ter beantwoording van onderzoeksvraag 2, over het aantal slachtoffers dat een bepaalde route doorloopt, zijn gegevens verzameld uit verschillende bronnen zoals het CBS, het OM, het SGM en het CJIB. Voor zover de gegevens het toelieten, is het gebruik van de mogelijke routes voor het vergoed krijgen van de schade in kaart gebracht. Er zijn drie primaire routemogelijkheden onderscheiden: slachtoffers kunnen een eigen voorziening aanspreken, een fonds inschakelen, en de schade verhalen op de dader. Wat betreft de eigen voorzieningen gaat het om de vraag hoeveel slachtoffers van een strafbaar feit een uitkering hebben gekregen via de verzekeraar. Deze informatie bleek echter niet beschikbaar. Voor de fondsen kunnen we vaststellen dat het Waarborgfonds voor weinig slachtoffers van een strafbaar feit een rol speelt en dat het SGM een significante rol speelt. In 2010 heeft het SGM aan 4.344 van de geschatte 20.000 tot 30.000 slachtoffers per jaar van een gewelds- of zedenmisdrijf een bedrag uitgekeerd. In 1.785 gevallen is de aanvraag afgewezen. Tot slot is er nog de mogelijkheid de schade te verhalen op de dader. Zowel het civiele recht als het strafrecht biedt hiertoe mogelijkheden. Het strafrechtelijke traject is in kaart gebracht met behulp van bestaande gegevensbronnen. Voor het civielrechtelijk traject is er vrijwel geen informatie beschikbaar uit bestaande gegevensbronnen en is nieuw empirisch materiaal verzameld door dossieronderzoek te verrichten bij de rechtbanken in Nederland. De resultaten van het dossieronderzoek komen in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Voor het in kaart brengen van de verschillende mogelijkheden voor schadeverhaal bij de dader binnen het strafrechtelijke traject is het van belang in het achterhoofd te houden dat er geen conclusies kunnen worden verbonden aan de vraag in hoeverre individuele slachtoffers hun schade *in het geheel* vergoed hebben gekregen. Het is vaak niet duidelijk of een slachtoffer de geleden schade via de strafrechtketen *volledig vergoed* probeert te krijgen. Als op voorhand te verwachten is dat een vordering voor een deel van de schade moeilijkheden zal opleveren in de strafrechtketen (bijvoorbeeld omdat de schade moeilijk te begroten is), kan worden besloten om dat deel van de vordering niet in te dienen. Over de mate waarin slachtoffers hun schade volledig of gedeeltelijk proberen vergoed te krijgen zijn geen cijfers beschikbaar.

Figuur 8 vat de resultaten van dit hoofdstuk samen wat betreft het aantal slachtoffers dat een bepaalde route doorloopt voor het verhalen van schade op de dader. Als er geen cijfers beschikbaar waren over *het aantal slachtoffers*, is als ruwe indicator voor het aantal slachtoffers gekeken naar *het aantal delicten* met slachtoffers of *het aantal geregistreerde zaken*. Voor het strafrechtelijke traject zijn vijf wijzen onderscheiden waarop een slachtoffer schade vergoed kan krijgen: een succesvolle schaderegeling door de politie, een door de dader geaccepteerd transactievoorstel van het OM, een voorwaardelijk sepot van het OM waarbij aan de voorwaarde van schadevergoeding werd voldaan door de dader, en een succesvolle incasso van het CJIB na oplegging van de schadevergoedingsmaatregel door de strafrechter. Voor alle vijf routes geldt dat de identiteit van de dader bekend moet zijn.

De eerste wijze die we hebben onderscheiden en waar de meeste slachtoffers in eerste instantie voor in aanmerking komen is een schaderegeling van de politie. Er zijn nog geen recente cijfers omtrent schaderegelingen beschikbaar.

Slachtoffers kunnen vervolgens, indien de zaak door de politie is doorverwezen naar het OM, schade vergoed krijgen door middel van een strafbeschikking van het OM

(de OM-afdoening), een vrijwillige transactie van de dader naar het slachtoffer naar aanleiding van een transactievoorstel van het OM, of een voorwaardelijk sepot. In 2010 zijn er door het OM circa 41.000 zaken afgedaan waarbij er sprake was van een strafbaar feit met één of meerdere slachtoffers. Dit aantal zaken geeft een grove indicatie van het aantal slachtoffers dat in aanmerking zou kunnen komen voor schadevergoeding via het OM. In totaal zijn er 3.700 zaken geweest waarin het OM een transactievoorstel met schadevergoeding als voorwaarde heeft gedaan. De meeste van deze transactievoorstellen hebben geleid tot een succesvolle *vrijwillige* financiële transactie van de dader naar het slachtoffer (2.054 transactievoorstellen) of een sepot waarbij de dader heeft voldaan aan de voorwaarde van schadevergoeding (66 transactievoorstellen). In deze zaken is gevorderde schade vergoed gekregen en is de zaak afgedaan. Het slachtoffer kan daarnaast ook schade vergoed krijgen als het OM een schadevergoeding *oplegt* aan de dader en de dader deze vergoeding betaalt aan het slachtoffer. Het aantal van deze zogenoemde OM-afdoeningen is onbekend.

Als de politie en het OM voor het slachtoffer geen soelaas hebben geboden voor het verhalen van schade op de dader, dan kan het slachtoffer, indien het OM een strafrechtelijke vervolging instelt, zich voegen in de strafrechtelijke procedure. Het slachtoffer kan via deze schade route vergoed krijgen als de strafrechter een schadevergoedingsmaatregel oplegt die succesvol wordt geïnd door het CJIB. Er zijn in 2010 ongeveer 54.000 strafrechtelijke zaken geweest (in eerste aanleg) waar vrijwel zeker een slachtoffer is gemaakt. In 17.000 zaken heeft de rechter een uitspraak gedaan over schadevergoeding, en in circa 11.000 zaken heeft de strafrechter een schadevergoedingsmaatregel opgelegd[171]. Van deze circa 11.000 zaken heeft het CJIB naar schatting bijna 9.000 succesvolle incasso's verricht waarmee het slachtoffer de gevorderde schade vergoed heeft gekregen.

In circa 4.700 zaken is wel een vordering ingediend, maar is er geen schadevergoedingsmaatregel opgelegd. In de meeste gevallen gaat het hier om een voeging die niet-ontvankelijk is verklaard (4.100). Deze slachtoffers hebben dus wel actief geprobeerd om via het strafrecht hun schade vergoed te krijgen, maar zijn daarin niet geslaagd. Slachtoffers die civiel gaan procederen komen mogelijk uit deze groep, maar slachtoffers kunnen ook los van het strafrecht in een civiele procedure schade proberen te verhalen op de dader.[172] Slechts in weinig gevallen wordt de vordering geheel of deels toegewezen zonder oplegging van een schadevergoedingsmaatregel (264 zaken).

Hoewel de slachtofferstromen zo goed mogelijk in kaart zijn gebracht, is het van belang op te merken dat uiteindelijk niet is vast te stellen hoeveel slachtoffers de schade vergoed krijgen en hoe vaak de schade uiteindelijk door het slachtoffer zelf in het geheel of gedeeltelijk wordt gedragen. Hiervoor zijn vier redenen te geven.

[171] Voor ongeveer 5.200 van deze opgelegde schadevergoedingsmaatregelen is geen voeging geregistreerd. Waarschijnlijk wordt er vaker gevoegd dan blijkt uit het registratiebestand omdat de registratie onbetrouwbaar is.

[172] Dat blijkt ook uit de interviews uit deel III, waar respondenten aangeven dat een strafzaak soms niet wordt afgewacht en men direct een civiele procedure start; een voorbeeld daarvan zijn strafrechtelijk ingewikkelde fraudedossiers.

Figuur 8 Aantal vervolgzaken, afdoeningswijze en succesvolle schadevergoedingen*

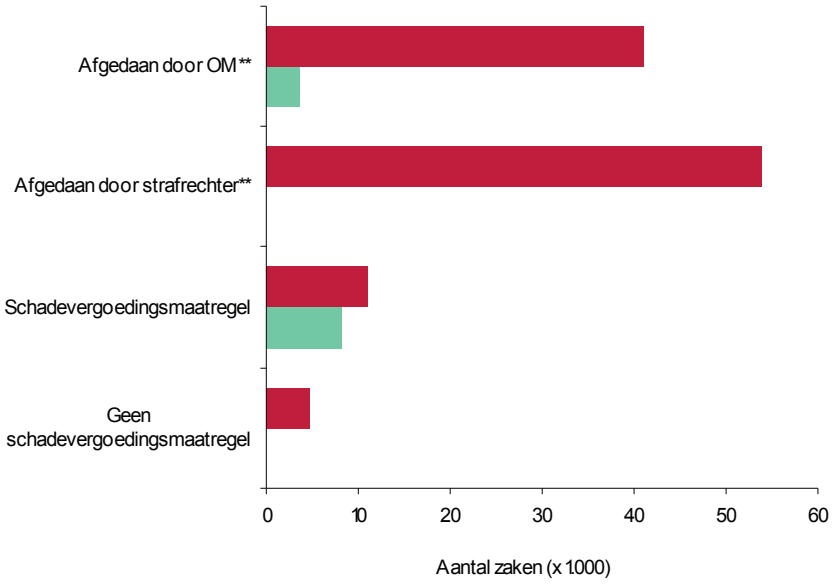

* Cijfers omtrent het aantal schaderegelingen dat de politie treft zijn weinig betrouwbaar en daarom niet opgenomen in deze rapportage. In het groen staat het aantal zaken met een succesvolle schadevergoeding (succesvolle transacties van het OM / succesvolle incasso's van het CJIB).

** Een OM- en strafrechtelijke afdoening kan betrekking hebben op delicten met een slachtoffer waarvan de identiteit niet bekend is (geworden) bij politie of justitie of zich niet heeft gevoegd in de strafrechtelijke procedure. Een specificatie naar het aantal zaken met een bekend slachtoffer en een onbekend slachtoffer is echter niet mogelijk.

Bron: CBS en OMdata, bewerking WODC en het jaarverslag 2010 van het CJIB.

Ten eerste is er geen informatie beschikbaar over het deel van de schade dat wordt gedekt door een verzekeringspolis. Ten tweede is het, indien de schade door de verzekeraar gedekt wordt, onbekend in hoeverre slachtoffers een uitkering hebben gekregen via de verzekeraar. Ten derde is er bij een delict met een bekende dader geen informatie beschikbaar over het aantal schikkingen tussen slachtoffer en dader. Ten vierde kan bij delicten met een bekende dader niet worden achterhaald in hoeverre daders de afspraken en vonnissen over schadevergoeding naleven.

Duidelijk is dat veel slachtoffers die schade hebben geleden, niet in beeld komen via de strafrechtketen.[173] De strafrechter oordeelde in 2010 naar schatting over 54.000 rechtszaken op basis van een strafbaar feit met een slachtoffer, waarvan in ruim 10.000 zaken een voeging heeft plaatsgevonden en in 5.200 zaken een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd zonder dat een voeging geregistreerd was. Dat betekent dus dat van het totale aantal rechtszaken met een slachtoffer in ongeveer 29% een uitspraak wordt gedaan over schadevergoeding (voeging en schadevergoedingsmaatregel samen), maar in 71% niet. Hiervoor zijn verschillende verklaringen denkbaar en nader onderzoek zou hier meer inzicht in kunnen bieden.

[173] Vgl. bevindingen van de Algemene Rekenkamer, Prestaties in de strafrechtsketen, februari 2012, *Kamerstukken II* 2011-2012, 33173, nr. 1, p. 25 e.v.

Deel II

Civiele schadevergoedingszaken

7 Inleiding

Voor het onderzoeken van de rol van de civiele procedure voor het vergoed krijgen van schade is dossieronderzoek verricht. Dit deel van de rapportage doet hier verslag van. Het dossieronderzoek beperkt zich tot civiele procedures die door slachtoffers zijn aangespannen tegen de dader van het delict. Dit betekent dat procedures waarbij een verzekeraar is betrokken die is gesubrogeerd in de rechten van het slachtoffer buiten beschouwing worden gelaten, evenals zaken tegen het SGM of de verzekeraar van het slachtoffer of dader. Zaken die gaan om 'secundair' slachtofferschap, van bijvoorbeeld een werkgever die procedeert omdat een werknemer slachtoffer is geworden van een geweldsdelict, worden evenmin meegenomen in dit dossieronderzoek. Tot slot hebben we als voorwaarde gesteld dat er sprake moet zijn van een procedure waarin een geldbedrag wordt gevorderd of van een vordering de schadevergoeding nader op te laten maken bij staat.

7.1 Onderzoeksvragen

De volgende hoofdvraag uit de inleiding staan in dit hoofdstuk centraal: Welke rol speelt de civiele procedure voor slachtoffers van een strafbaar feit die hun schade vergoed willen krijgen van de dader? Om deze vraag te onderzoeken zijn de volgende vijf deelvragen geformuleerd:

1 Hoeveel civiele procedures zijn er in 2010 afgedaan waarin een slachtoffer van een strafbaar feit een vordering tegen de dader heeft ingesteld om zijn schade vergoed te krijgen?
2 Wat zijn kenmerken van de procespartijen en civiele procedures?
3 Hoeveel slachtoffers die een civiele procedure hebben doorlopen, hebben een schadevergoeding toegewezen gekregen?
4 Om welke redenen wordt de vordering tot schadevergoeding afgewezen in de civiele procedure waarin de rechter geen vergoeding toekent?
5 Hoeveel slachtoffers die een civiele procedure hebben doorlopen, hebben eerst langs strafrechtelijke weg geprobeerd schade te verhalen?

7.2 Methode

Alle rechtbanken in Nederland zijn verzocht mee te werken aan dit onderzoek. Op twee rechtbanken na hebben alle 19 aangezochte rechtbanken hun medewerking verleend. Het dossieronderzoek heeft plaatsgevonden bij de rechtbanken Almelo, Amsterdam, Arnhem, Assen, Breda, Den Bosch, Den Haag, Dordrecht, Groningen, Haarlem, Leeuwarden, Maastricht, Middelburg, Rotterdam, Utrecht, Zwolle-Lelystad en Zwolle. Voor de selectie van relevante dossiers is gebruikgemaakt van het registratiesysteem voor de sector civiel (Rapsody) van de Raad voor de rechtspraak.[174] Dit systeem maakt het mogelijk om dossiernummers te achterhalen voor zaken afgedaan binnen de zaakstypering onrechtmatige daad, die in het registratiesysteem een subcategorie van het verbintenissenrecht is.[175]

[174] De rechtbank Arnhem werkt niet met dit systeem. Deze dossiers zijn via het interne systeem van deze rechtbank opgevraagd.

[175] Door onvolledige registratie konden niet alle dossiers worden opgevraagd. De registratiesystemen van de raad hebben twee primaire doelen: het proces in de gaten houden en bepalen in welke uitgavenpost een zaak valt.

De dataverzameling is beperkt tot zaken die zijn afgedaan in de sector civiel omdat – zo blijkt uit informatie van de Raad voor de rechtspraak – de registratie van kantonzaken in het registratiesysteem van de Raad vaak onvolledig is. Het opsporen van dossiers van relevante kantonzaken zou voor dit onderzoek om die reden te veel tijd kosten. Het onderzoek beperkt zich tot dossiers die zijn afgedaan in 2010 en heeft daardoor betrekking op zaken waarbij het financieel belang in beginsel hoger ligt dan € 5.000.[176]

Het registratiesysteem maakt geen onderscheid tussen civiele rechtszaken waarin schadevergoeding wordt gevorderd op basis van een strafbaar feit en zaken waarin dat niet het geval is. Dit maakt een afbakening van relevante rechtszaken niet eenvoudig. We hebben de volgende procedure gevolgd. In het registratiesysteem zijn eerst vier subgroepen geselecteerd binnen de registratiecategorie 'onrechtmatige daad' waarvan verwacht kan worden dat dergelijke zaken hierin staan geregistreerd.[177] Het gaat om de categorieën: 'in het verkeer', 'zaaksbeschadiging overige', 'letsel overige', 'diefstal en fraude' met in totaal 1.010 potentieel relevante dossiers. 79 van deze dossiers zijn afgedaan door de twee rechtbanken die niet hebben meegewerkt aan het onderzoek.[178] Verder bleken 21 dossiers niet traceerbaar bij de rechtbanken. Dit resulteerde in 910 potentieel relevante dossiers. Vervolgens zijn deze dossiers ingezien op de rechtbanken. Aan de hand van de stukken in het dossier is bepaald of de civiele procedure in verband staat met een strafbaar feit.

Als uit het civiele dossier blijkt dat de strafrechter heeft geoordeeld dat er sprake is van een strafbaar feit, is er op dit punt zekerheid. Ook als het OM of de politie de zaak hebben afgedaan, is er duidelijkheid over de vraag of het een strafbaar feit betreft. In veel gevallen is er echter geen informatie in het civiele dossier beschikbaar over een oordeel van de strafrechter (paragraaf 9.6) en of er al dan niet vervolging heeft plaatsgevonden. Daarnaast kan een civiele procedure vooraf gaan aan het oordeel van de strafrechter, vooral in gecompliceerde zaken. Bovendien komt een groot deel van de strafbare feiten niet in de strafrechtelijke keten terecht.[179] Als er geen zekerheid was over de vraag of een zaak voortkomt uit een strafbaar feit, is ervoor gekozen om die dossiers te selecteren waarin *waarschijnlijk* sprake is geweest van schade veroorzaakt door een strafbaar feit. Concreet betekent dit dat dossiers zijn geselecteerd waarin geen sprake is van een 'gewone' onrechtmatige daad. Alle zaken waarvoor uit het dossier bleek dat die niets met een strafbaar feit

---

Een gedetailleerde registratie is hiervoor niet altijd nodig. Ongeveer 6% van de dossiers die staan geregistreerd op het hoogste niveau (dagvaarding inzake) is niet terug te vinden op het tweede registratieniveau (verbintenissenrecht). De dossiers in het derde niveau (onrechtmatige daad) zijn volledig herleidbaar tot het tweede niveau. 3% van de dossiers die staan geregistreerd op het derde niveau raakt uit zicht als wordt gekeken naar het vierde registratieniveau (onrechtmatige daad). Dit betekent dat niet alle dossiers van relevante zaken konden worden ingezien. Het aantal gemiste dossiers zal tussen 90 en 250 dossiers liggen als uitval volledig willekeurig is. Het is echter niet geheel uit te sluiten dat sommige zaken in verkeerde registratiecategorieën terecht zijn gekomen.

[176] Per 1 juli 2011 is de competentiegrens verhoogd naar € 25.000.

[177] Andere categorieën binnen de hoofdtypering onrechtmatige daad zijn bijvoorbeeld aansprakelijkheid voor personen, productaansprakelijkheid, misleidende reclame, precontractuele fase, publicatie, meerdere typen onrechtmatige overheidsdaden. Dit zijn categorieën die voor dit onderzoek niet relevant zijn. De categorie 'straat- en contactverboden' (420 zaken) blijft buiten beschouwing, omdat dit niet gaat om het vergoeden van schade in geld (zie de inleiding). Zaken waarin de vordering een dwangsom betrof en waarbij er geen geldbedrag is gevorderd worden ook buiten beschouwing gelaten omdat het hier niet gaat om schadevergoeding.

[178] Naar schatting gaat het om 27 diefstal- of fraudezaken, 2 overige letselschadezaken, 1 overige zaaksbeschadiging, en 0 verkeerszaken.

[179] Zie paragraaf 1.2.

te maken hebben, zijn uit de selectie gelaten, zoals schade veroorzaakt door huis-, tuin- en keukenongelukken, schade als gevolg van verbouwingen, brand, schade veroorzaakt door kinderen en dieren, burenzaken, en onrechtmatige daden die samenhangen met wanprestatie en vrijwaringszaken.

Na deze selectie blijven de dossiers over die mogelijk een verband met het strafrecht hebben. In een aantal van deze rechtszaken is op basis van het civiele dossier geen directe link te leggen met een strafrechtelijke procedure. Het gaat bijvoorbeeld om een vordering tot vergoeding van schade wegens fraude of diefstal, waarbij niet duidelijk is of er vervolging is ingesteld en hoe de zaak in het strafrecht verloopt. Ook voor de civiele rechtszaken over schade als gevolg van mishandeling is niet zonder meer helder wat de strafrechtelijke stand van zaken is. Deze zaken zijn meegenomen in het dossieronderzoek. Van al deze zaken zijn gegevens geregistreerd die de basis vormen voor de analyses in dit deel.

Er is een vijfde registratiesubgroep, de restcategorie 'overige onrechtmatige daad' (1.483 afgedane dossiers in 2010), waarvan het op voorhand niet zeker is of hierin zaken worden geregistreerd die te maken hebben met schadeverhaal door slachtoffers van een strafbaar feit. Ter beantwoording van de eerste onderzoeksvraag, over de omvang van civiel schadeverhaal door slachtoffers, is het evenwel van belang te achterhalen of er relevante zaken in deze categorie geregistreerd staan, en zo ja, om hoeveel dossiers dit gaat. Het aantal dossiers in deze categorie is echter te omvangrijk om volledig te betrekken in het onderzoek. Daarom is een aselecte steekproef van 100 dossiers uit deze categorie getrokken, waarvan 89 dossiers zijn ingezien. De overige 11 dossiers uit de steekproef zijn afkomstig van de twee rechtbanken die niet hebben meegewerkt aan dit onderzoek.

Gegeven het feit dat niet alle dossiers uit 2010 zijn onderzocht, worden twee correcties toegepast op het aantal dossiers waarover wordt gerapporteerd. Ten eerste vindt een correctie plaats voor de twee rechtbanken waarvan de dossiers niet zijn onderzocht. Op die manier ontstaat er een totaalbeeld van de rol van de civiele rechtszaken voor alle 19 rechtbanken in Nederland. Dat houdt in dat de resultaten in dit hoofdstuk worden opgehoogd met circa 29 civiele procedures voor schadeverhaal.[180] Ten tweede wordt het aantal civiele procedures opgehoogd met een schatting van het aantal zaken in de categorie 'onrechtmatige daad overig'. Aan de hand van deze steekproef kunnen we schatten hoeveel procedures er in 2010 bij de sector civiel van de rechtbanken in Nederland afgedaan zijn die aanhangig gemaakt zijn door slachtoffers om schade ten gevolge van een strafbaar feit vergoed te krijgen van de dader. Voor het beantwoorden van de overige onderzoeksvragen laten we de categorie 'onrechtmatige daad overige' echter buiten beschouwing. De steekproef bevatte vijf zaken uit deze categorie die mogelijk voortkwamen uit een strafbaar feit, en dit maakt het onverantwoord om inhoudelijke uitspraken te doen over *alle* ontbrekende dossiers in deze categorie. Deze geringe omvang betekent waarschijnlijk dat dit type zaken niet structureel geregistreerd wordt in de overige categorie. Bovendien zijn deze zaken inhoudelijk gezien waarschijnlijk afwijkend van de zaken die geregistreerd staan in de vier categorieën die voor dit onderzoek volledig zijn doorgenomen. Twee zaken gingen om laster, één zaak om ontruiming

[180] Het gaat om 79 potentieel relevante zaken waarvan naar schatting 37% gerelateerd is aan een strafbaar feit. De schatting is gebaseerd op het percentage relevante zaken binnen elke relevante zaakscategorie van de andere 17 rechtbanken (82% diefstal/fraude; 1% in het verkeer; 14% overig letsel, 3% zaaksbeschadiging overig). Voor elk van deze categorieën is een schatting gemaakt van het aantal ontbrekende dossiers.

van een terrein dat door krakers in gebruik was genomen, één zaak om valsheid in geschrifte en één zaak om afgifte van een aanhanger.

Om de kenmerken van procedures en procespartijen in kaart te brengen, wordt een onderscheid gemaakt naar drie typen strafbare feiten en drie typen schade die daarvan het gevolg kunnen zijn bij drie typen personen. Voor het vaststellen van het type strafbaar feit sluiten we aan bij de standaardclassificatie van misdrijven van het CBS (1993) in drie hoofdcategorieën: vermogensmisdrijven, gewelds- en zedenmisdrijven en verkeersmisdrijven. Onder vermogensmisdrijven vallen valsheidsmisdrijven (art. 208-234 Sr), eenvoudige diefstal (art. 310 Sr), gekwalificeerde diefstal (art. 311 Sr), verduistering (art. 321-323 Sr), bedrog (art. 326-337 Sr), heling en schuldheling (art. 416-417 Sr). Onder geweldsmisdrijven vallen verkrachting (art. 242 Sr), feitelijke aanranding der eerbaarheid (art. 246 Sr), overige seksuele misdrijven (art. 243-245, 247-250 Sr), bedreiging (art. 285-286 Sr), misdrijven tegen het leven (art. 287-296 Sr), mishandeling (art. 300-306 Sr), dood en lichamelijk letsel door schuld (art. 307-309 Sr), diefstal met geweld (art. 312 Sr), en afpersing (art. 317 Sr). Onder verkeersmisdrijven vallen het rijden onder invloed (art. 8 Wvw), het doorrijden na een ongeval (art. 7 lid 1 Wvw), en overige misdrijven die vallen binnen de Wegenverkeerswet. Daarnaast zijn in dit onderzoek ook zaken die voortkomen uit een overtreding meegenomen. Hierna wordt de volgende indeling van strafbare feiten gebruikt: vermogensdelicten, geweldsdelicten, en overige delicten.

Voor de drie onderscheiden categorieën van strafbare feiten is onder andere bekeken hoe hoog het gevorderde schadebedrag was. Volgens de wet zijn er twee soorten schade: vermogensschade en ander nadeel (art. 6:95 BW). Bij vermogensschade gaat het om schade die aan het vermogen kan worden gerelateerd. Met ander nadeel wordt immateriële schade bedoeld. Voor de analyse van het gevorderd bedrag is gekeken naar het totale bedrag en de samenstelling van dit bedrag uit de volgende drie typen schaden: zaakschade, letselschade en immateriële schade. In afwijking van de gangbare juridische indeling (zie deel I, paragraaf 5.2.3) wordt hier een indeling gehanteerd die ons in staat stelt meer in detail te laten zien om wat voor schade het gaat. Onder zaakschade wordt voor het dossieronderzoek verstaan vermogensschade (geleden verlies en gederfde winst) die niet gerelateerd is aan letselschade. Onder letselschade verstaan we de schade die gerelateerd is aan letsel of overlijden en die niet immaterieel is. Onder immateriële schade wordt verstaan schade geleden door verdriet, pijn en het verlies aan levensvreugde, die het gevolg is van letsel of overlijden. Tot slot wordt in dit deel van het onderzoek onderscheid gemaakt naar de juridische aanduiding van de eiser: natuurlijke personen (inclusief nabestaanden) en rechtspersonen.

7.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 8 komen de onderzoeksresultaten aan de orde ter beantwoording van de eerste twee onderzoeksvragen. Het gaat om de vragen hoeveel civiele procedures die zijn gestart door een slachtoffer van een strafbaar feit zijn afgedaan in 2010, en wat de kenmerken van de procedures en procespartijen zijn. In paragraaf 9.2 tot en met paragraaf 9.5 worden de zaken met een eindvonnis nader beschouwd om daarmee onderzoeksvragen 3 en 4 te beantwoorden. Eerst wordt gekeken naar de afdoening van de zaak (doorhaling, toewijzing en afwijzing van de vorderingen), en vervolgens naar het verschil tussen het gevorderde en het toegewezen bedrag, de redenen voor afwijzing, de doorlooptijden en de mate waarin verstek voorkomt. In

paragraaf 9.6 komt de rol van het strafrechtelijke traject aan de orde (onderzoeksvraag 5). In de laatste paragraaf volgen een samenvatting en een conclusie.

8 Civiel procederen

8.1 Aantal procedures

Ter beantwoording van onderzoeksvraag 1 is geschat hoeveel slachtoffers jaarlijks via een civiele procedure pogen hun schade vergoed te krijgen van de dader. In 2010 zijn er naar schatting 483 civiele schadeverhaalprocedures afgedaan in de sector civiel van de rechtbanken. Dit aantal is inclusief het aantal geschatte zaken voor de twee rechtbanken die niet hebben meegedaan aan het onderzoek (29 dossiers) en de zaken uit de categorie 'onrechtmatige daad overig' (83 dossiers). Het aantal zaken kan afwijken van deze schatting. Daarom geven we een betrouwbaarheidsmarge: het aantal zaken ligt met 95% zekerheid tussen 411 en 556.[181] Aangezien de verhouding tussen het aantal afgedane procedures en het aantal slachtoffers ongeveer één op één zal liggen (zie hierna onder paragraaf 8.3) levert het aantal afgedane procedures een goede indicatie op van het aantal slachtoffers dat in 2010 een civiele procedure heeft doorlopen voor schadeverhaal. Dit zullen dus bij benadering 483 slachtoffers zijn.

Ter beantwoording van de tweede onderzoeksvraag, over de kenmerken van de procespartijen en de procedures, zal worden gekeken naar een vijftal kenmerken van procespartijen en een viertal kenmerken van procedures. Wat betreft de kenmerken van procespartijen gaat het om het strafbaar feit waardoor er een verbintenis bestaat tussen slachtoffer en gedaagde, de juridische aanduiding voor het slachtoffer, het type relatie tussen slachtoffer en gedaagde, minderjarigheid van de gedaagde, en de gevorderde bedragen voor schadevergoeding. Voor de procedures zullen de volgende kenmerken aan de orde komen: proceduretype, verstek en doorlooptijden. De afdoening van de zaak, het resultaat van de civiele procedure en de redenen voor afwijzing van de vordering komen aan de orde in paragraaf 3.

Ten behoeve van de leesbaarheid wordt in het vervolg van dit hoofdstuk het aantal afgedane zaken in 2010 gelijkgesteld aan het aantal slachtoffers waarvoor in 2010 de procedure tot een einde kwam. Daarnaast beperken we ons tot slachtoffers wier dossier staat geregistreerd in de zaakscategorieën 'in het verkeer', 'zaaksbeschadiging overige', 'letsel overige', of 'diefstal en fraude'. Over de dossiers van slachtoffers die geregistreerd zijn in de restcategorie 'onrechtmatige daad overige' (met naar schatting 83 relevante dossiers)[182] is te weinig inhoudelijke informatie beschikbaar. Het aantal slachtoffers waarover wordt gerapporteerd (zoals geïndiceerd door het aantal zaken afgedaan in 2010) neemt daarmee af van 483 naar 400 slachtoffers.

---

[181] Het dossieronderzoek omvatte 371 relevante dossiers van 17 rechtbanken binnen de registratiecategorieën 'in het verkeer', 'zaaksbeschadiging overige', 'letsel overige', 'diefstal en fraude'. Extrapolatie naar 19 rechtbanken geeft aan dat er in Nederland 400 relevante dossiers binnen deze categorieën staan geregistreerd. Het geschatte percentage relevante zaken in de overige categorie is 6%. Met 95% zekerheid ligt het werkelijke percentage tussen 0,73% en 10,50%. Het aantal relevante zaken binnen deze registratiecategorie ligt hiermee tussen 11 zaken (1483 x 0,0073) en 156 zaken (1483 x 0,1050). Het minimale aantal relevante zaken is 400 + 11 = 411 en het maximaal aantal relevante zaken is 400 + 156 = 556.

[182] Uit de steekproef van 100 zaken in de categorie 'onrechtmatige daad overige', hebben we informatie verzameld van 5 dossiers waarvan bleek dat er was geprocedeerd vanwege een strafbaar feit. Generalisatie naar 83 zaken op basis van vijf dossiers is niet mogelijk, omdat de onzekerheidsmarge en daarmee de kans dat een vertekend beeld ontstaat te groot is.

8.2 Aanleiding voor de procedure

Van de 400 slachtoffers die een civiele procedure hebben doorlopen (die is afgedaan in 2010)[183] zijn er 343 slachtoffer geworden van een vermogensdelict (86%), zoals ontvreemding van roerende zaken uit een woning, onrechtmatig vasthouden van goederen, fraude, diefstal, witwassen en heling (zie figuur 9). Er zijn 50 eisers slachtoffer geworden van een geweldsdelict (13%) en 7 van een ander soort delict (2%), zoals een ongeluk dat is veroorzaakt door het rijden onder invloed van alcohol.

Figuur 9 Het strafbaar feit waarvoor civiel is geprocedeerd[a]

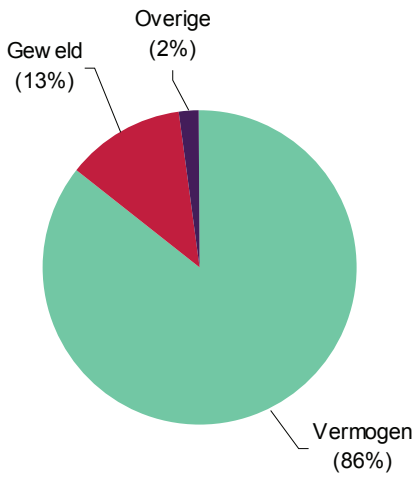

[a] Het totale aantal slachtoffers voor deze analyse is 400 (100%).

In figuur 10 is weergegeven wat voor type schade is ontstaan door het strafbare feit waarvoor slachtoffers civiel hebben geprocedeerd. Van alle 400 eisers hebben er 343 geprocedeerd voor het vergoed krijgen van alleen zaakschade (86%). Twee eisers hebben geprocedeerd voor alleen letselschade (1%) en negen voor alleen immateriële schade (2%). Bij 46 slachtoffers ging het om een combinatie van schades (12%), bijvoorbeeld letselschade en zaakschade.

[183] Voor de leesbaarheid zal in het vervolg de frase 'die is afgedaan in 2010' worden weggelaten.

Figuur 10 De schadepost waarvoor civiel is geprocedeerd[a]

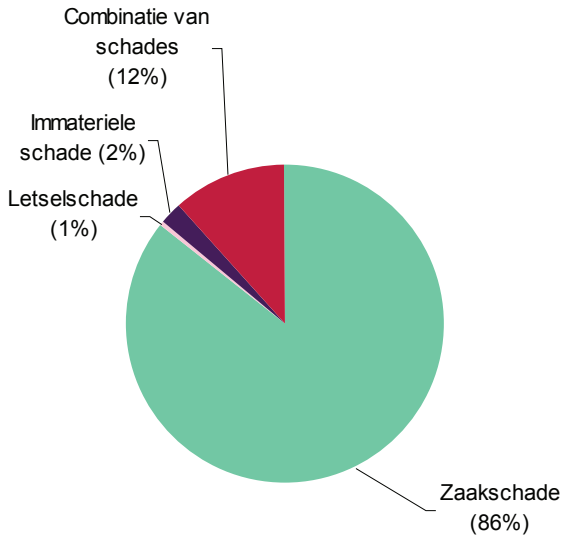

[a] Het totale aantal slachtoffers voor deze analyse is 400 (100%).

Uit figuur 11 blijkt dat vrijwel alle slachtoffers die vanwege een vermogensdelict civiel procederen, een vergoeding van zaakschade vorderen van de (vermoedelijke) dader. Dit is niet verwonderlijk omdat de meeste civiele zaken die in verband stonden met een vermogensdelict waarschijnlijk aanhangig zijn gemaakt door slachtoffers van diefstal en fraude. Bij geweldsmisdrijven gaat het veelal om een combinatie van schades, zoals een vordering voor letselschade en immateriële schade, en bij overige zaken in de regel om zaakschade of een combinatie van schades.

Figuur 11 Het type schade per soort delict

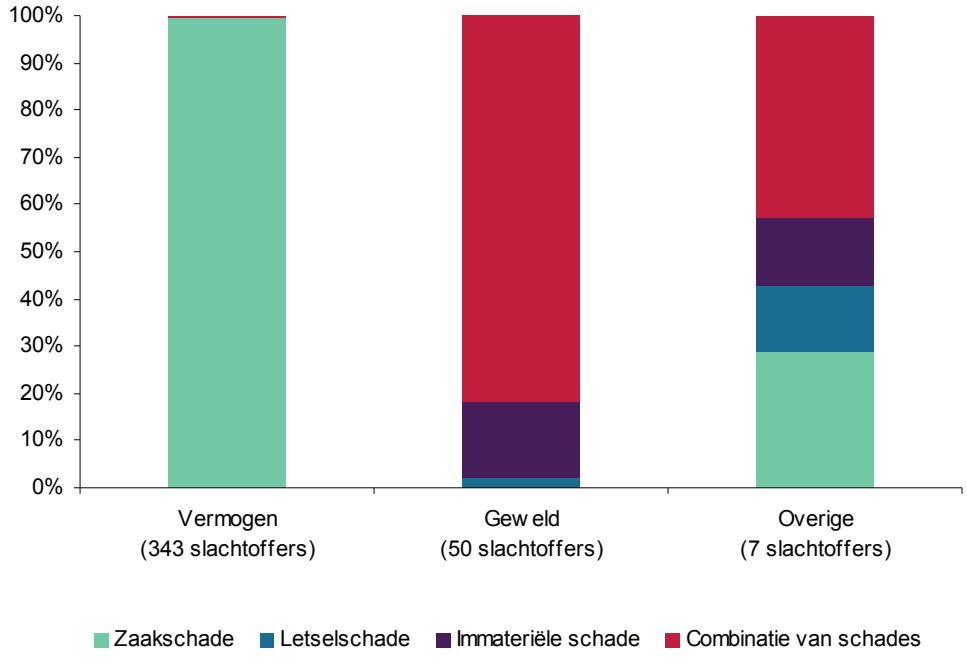

8.3 De procespartijen

In het dossieronderzoek is gekeken naar de juridische aanduiding voor de 400 slachtoffers voor wie de procedure is afgedaan in 2010 (figuur 12). Ongeveer 73% van de slachtoffers blijkt een rechtspersoon te zijn en circa 27% is een natuurlijk persoon.[184]

Vrijwel alle rechtspersonen (99%) hebben geprocedeerd vanwege een vermogensdelict. In één zaak ging het om een verkeersdelict waarbij de dader met de auto van de eiser en onder invloed van alcohol een ongeval had veroorzaakt. De natuurlijke personen hebben meestal geprocedeerd, omdat ze slachtoffer zijn geworden van een geweldsdelict (47%) of een vermogensdelict (47%). Ongeveer 6% van de natuurlijke personen heeft geprocedeerd vanwege een ander type delict zoals een verkeersdelict of een combinatie van een geweldsdelict en vermogensdelict. Wat betreft het type schade hebben rechtspersonen in alle civiele procedures een vordering ingesteld vanwege zaakschade. Van alle natuurlijke personen heeft 46% civiel geprocedeerd voor het vergoed krijgen van zaakschade, 2% voor letselschade, 9% voor immateriële schade, en 43% voor een combinatie van zaak-, letsel-, en immateriële schade.

Figuur 12 Juridische aanduiding van civiel procederende slachtoffers[a]

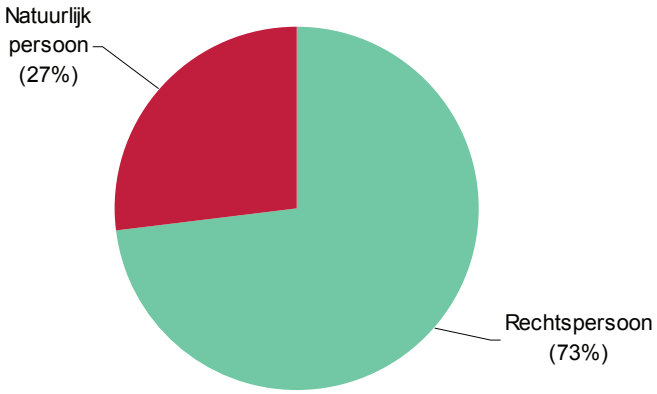

[a] Het totale aantal slachtoffers voor deze analyse is 400 (100%).

Via de dossiers is het type relatie tussen het slachtoffer en gedaagde achterhaald. Veel slachtoffers blijken te procederen, omdat ze als leverancier schade hebben geleden door handelen van een afnemer (184 slachtoffers; zie figuur 13). Het gaat hierbij waarschijnlijk om energiemaatschappijen die schadevergoeding vorderen van de afnemer voor schade als gevolg van diefstal van energie (voor wietteelt).[185] Daarnaast wordt met regelmaat civiel geprocedeerd door werkgevers[186] (48 slachtoffers) die schade hebben geleden door handelen van een werknemer, en wordt er geprocedeerd in de context van een contractuele relatie anderszins (48 slachtoffers), bijvoorbeeld tussen een verzekeraar en verzekeringnemer of een vereniging

[184] In twee zaken is er een dagvaarding uitgegaan op verzoek van zowel een rechtspersoon als een natuurlijk persoon. Deze twee zaken kenden dus meer dan één eiser. Voor de eenvoud is de ene zaak ingedeeld bij de rechtspersonen en de andere zaak bij de natuurlijke personen.

[185] Een exact aantal valt niet te geven op basis van de beschikbare gegevens.

[186] In een enkel geval zal het gaan om een werknemer die procedeert tegen zijn werkgever.

en bestuurslid. Voor ongeveer één op de tien slachtoffers ging het om schadeverhaal in het kader van een relatie in andere zin (bijvoorbeeld familieleden, partners en bekenden; 41 slachtoffers). Ongeveer één van de zes slachtoffers heeft een procedure aangespannen tegen een persoon die voorafgaand aan het delict geen bekende was van het slachtoffer (dus geen relatie; 65 slachtoffers). Voor een klein deel van de slachtoffers was niet te achterhalen hoe het slachtoffer voorafgaand aan het delict in relatie stond met de gedaagde (15 slachtoffers).

Figuur 13 Type relatie tussen eiser en gedaagde

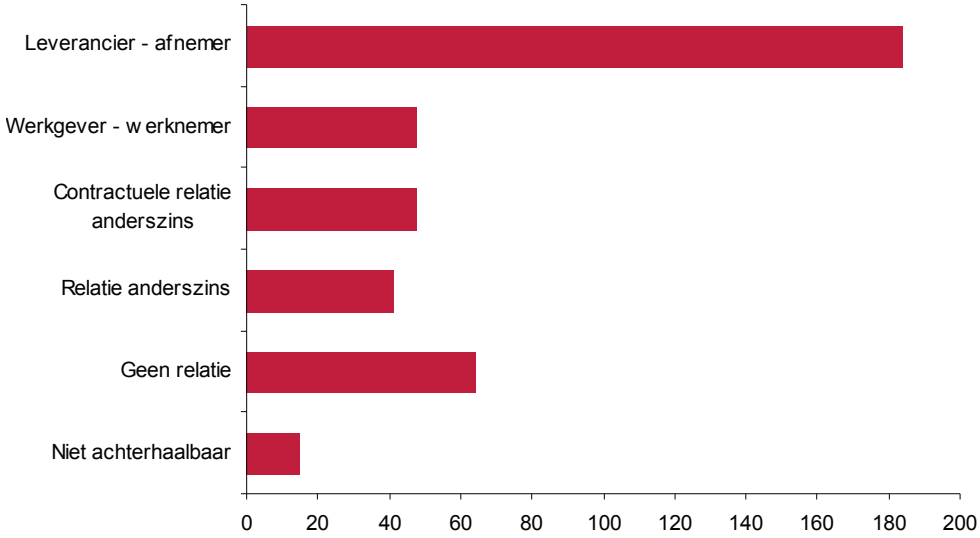

In figuur 14 is het strafbare feit opgenomen waarvoor is geprocedeerd voor elk type relatie tussen eiser en gedaagde. Als een leverancier of een werkgever een procedure begint tegen respectievelijk een afnemer of een werknemer, dan gaat het in alle zaken om een vermogensdelict. Als het type relatie een ander type contractuele relatie betreft, wordt ook meestal een procedure gevoerd in verband met een vermogensdelict (96%), maar in enkele gevallen ook in verband met een geweldsdelict (4%). Bij slachtoffers die hebben geprocedeerd tegen een (vermoedelijke) dader die een bekende is (buren, familieleden, partners, bekenden), ging het in de helft van de procedures om schade ten gevolge van een vermogensdelict (53%) en in de andere helft een geweldsdelict (47%). Als er voorafgaand aan het delict geen relatie bestond tussen eiser en gedaagde, ging het in de meeste gevallen om schade die voortkwam uit een vermogensdelict (50%) of een geweldsdelict (39%). In een klein deel ging het om een ander type delict (11%), zoals laster, smaad, joyriding en het niet voor laten gaan van ander verkeer bij het uitvoeren van een bijzondere manoeuvre (artikel 54 RVV). Slachtoffers voor wie de relatie niet is te achterhalen via het civiele dossier hebben te maken gehad met een vermogensdelict (73%) of een geweldsdelict (27%).

Figuur 14 Strafbaar feit naar het type relatie tussen eiser en gedaagde

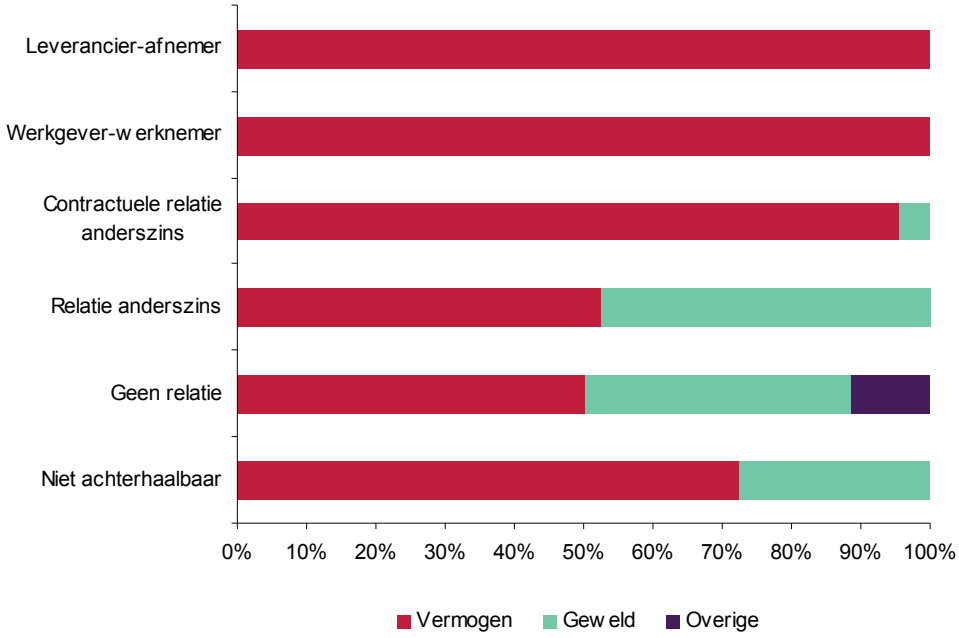

Om een beeld te krijgen van de gedaagde in de civiele procedure, is nagegaan hoe vaak er van meer dan één gedaagde een schadevergoeding wordt gevorderd. Daarnaast is vastgesteld of de gedaagde een bekende is van het slachtoffer en of de gedaagde minderjarig was. Wat betreft het aantal gedaagden per procedure blijkt dat de meeste slachtoffers één persoon voor de rechter hebben gedaagd (84%). Het aantal slachtoffers dat bij meer dan één persoon schade wil verhalen verschilt vrijwel niet naar het soort delict en het type schade waarvoor wordt geprocedeerd. Bij civiele procedures die zijn aangespannen door natuurlijke personen is echter procentueel gezien minder vaak sprake van meer dan één gedaagde (75%) dan bij rechtspersonen (87%).

De gedaagde is in de meeste gevallen een bekende van het slachtoffer: 84% van de slachtoffers heeft een civiele procedure gestart tegen een persoon die voorafgaand aan het delict een bekende was. Bekendheid met de dader verschilt naar slachtofferschap. Voor 51% van de slachtoffers van een geweldsdelict die civiel hebben geprocedeerd was de dader voorafgaand aan het strafbaar feit een bekende van het slachtoffer. Dit percentage is 91% voor slachtoffers van vermogensdelicten. Bij andere type delicten was de dader voorafgaand aan het strafbaar feit in geen enkel geval een bekende van het slachtoffer.

Het is weinig verrassend dat verreweg de meeste slachtoffers de procedure hebben doorlopen voor het verhalen van schade op een meerderjarige gedaagde. Slechts 1% van de gedaagden is minderjarig (3 zaken). Een van de onderzoeksvragen is of er specifieke knelpunten zijn als tegen een minderjarige dader wordt geprocedeerd voor de civiele rechter. Deze geringe omvang betekent dat deze onderzoeksvraag niet kan worden beantwoord op basis van het dossieronderzoek. Om toch een beeld te schetsen, wordt een korte beschrijving gegeven van deze zaken, waaruit geen algemeenheden kunnen worden geabstraheerd.

In alle drie zaken met minderjarige daders ging het om een geweldsdelict. Eén zaak kende een eindvonnis, terwijl de andere twee zaken zijn doorgehaald. In de doorgehaalde zaken blijkt uit de dossiers dat de partijen hebben geschikt. In een van deze zaken heeft de eiser de vordering ingetrokken en genoegen genomen met hetgeen hem reeds was betaald via een Bureau Schadebemiddeling. In één zaak heeft de kinderrechter de officier van Justitie niet-ontvankelijk verklaard in de strafrechtelijke vervolging van de minderjarige gedaagde. In één zaak was sprake van een verzetprocedure naar aanleiding van verstek.

8.4 De vordering

Om inzichtelijk te maken welke bedragen door eisers worden gevorderd, wordt gebruikgemaakt van een boxplot (zie bijlage 4 voor een gedetailleerde uitleg van de boxplot). Een boxplot is een figuur waarin de volgende gegevens zijn opgenomen: de mediaan (dat kan worden gelezen als het gemiddelde)[187], het berekende minimum en het berekende maximum van de vorderingen en het eerste kwartiel en het derde kwartiel (de bedragen die hiertussen liggen bevatten 50% alle vorderingen). Zaken die buiten het berekende minimum en maximum vallen, kunnen als uitschieters worden beschouwd. In een boxplot geeft de horizontale lijn de vorderingen aan die meestal voorkomen. Als er uitschieters zijn, dan worden deze buiten de lijn met stippen weergegeven. De vierhoek geeft aan welke bedragen rond de mediaan worden gevorderd door 50% van de slachtoffers. De verticale streep in het vierhoek representeert de mediaan.

Voor het beschrijven van het gevorderde bedrag is het van belang dat de competentiegrens in 2010 voor de sector civiel op € 5.000 of meer lag. Ook voor vorderingen van onbepaalde waarde is de sector civiel bevoegd. Als de vordering is het schadebedrag op te laten maken bij staat of als er wat anders wordt gevorderd dan een geldbedrag (bijvoorbeeld afgifte van een goed), wordt er soms minder dan € 5.000 of zelfs geen enkel bedrag gevorderd.

Uit figuur 15 blijkt dat gevorderde bedragen meestal tussen € 0 en € 67.000 liggen (de horizontale lijn). Zaken waarin minder dan € 5.000 wordt gevorderd, komen dus met regelmaat voor.[188] Verder blijkt dat de helft van de slachtoffers een bedrag vordert tussen € 7.500 en € 32.500 (de vierhoek). De mediaan ligt op € 13.200 (verticale streep in de rechthoek). Er waren 52 slachtoffers met een vordering die als uitzonderlijk hoog kan worden beschouwd (13%). Het hoogste gevorderde bedrag was 2,5 miljoen euro. Ongeveer twee van de vijf civiele procedures (39%) wordt gekenmerkt door een financieel belang dat ligt boven de nieuwe competentiegrens van € 25.000.

---

[187] De mediaan is een centrummaat, die aangeeft bij welk cijfer de populatie in tweeën wordt gedeeld. Bij gevorderde bedragen gaat het dus om het bedrag waar 50% van de slachtoffers onder zitten en 50% van de slachtoffers boven zitten.

[188] Er waren 32 slachtoffers met een vordering tot veroordeling van de gedaagde tot het betalen van schadevergoeding nader op te maken bij staat. Voor 23 vorderingen is er een bedrag gevorderd dat onder de competentiegrens ligt en is er geen verzoek gedaan om het bedrag nader op te laten maken bij staat. In de meeste gevallen is het niet te achterhalen waarom het bedrag lager lag dan de competentiegrens. Opmerking verdient dat het gevorderde bedrag in de meeste zaken wel dicht tegen de competentiegrens aan. Het zou om zaken kunnen gaan waarbij de eiser het bedrag gedurende de procedure naar beneden heeft bijgesteld.

Figuur 15 De hoogte van het gevorderde bedrag in de civiele procedure (400 slachtoffers)

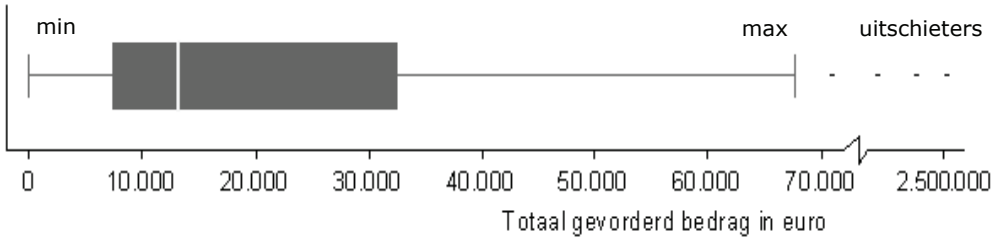

8.5 De civiele procedure

Slachtoffers maken in de regel gebruik van een bodemprocedure (86%). Kortgeding procedures komen minder vaak voor (14%). De meeste eisers kunnen rekenen op tegenspraak (69% contradictoire zaken), hoewel een substantieel deel van de procedures verloopt zonder tegenspraak (31% verstekzaken). In sommige gevallen wordt de zaak beoordeeld door een meervoudige kamer (2% tegen 98% enkelvoudige behandelingen). Soms wordt een deskundige ingeschakeld die als taak heeft de rechter te informeren, bijvoorbeeld via een medisch onderzoek ter beoordeling van aansprakelijkheid. Bij 9 zaken is een onafhankelijke deskundige aangesteld door de rechter. We hebben geen informatie in het onderzoek betrokken over het gebruik van deskundigenrapportages die zijn ingebracht door de procespartijen.

De doorlooptijd van civiele procedures (kort geding en bodemprocedures) ligt meestal tussen 0 en 28 maanden (figuur 16, de horizontale lijn). Voor de helft van de slachtoffers ligt de doorlooptijd tussen 1 en 12 maanden (de rechthoek). De mediaan van de doorlooptijd is 6 maanden. In 4% van de zaken is sprake van een uitzonderlijk hoge doorlooptijd van meer dan 28 maanden, met als meest uitzonderlijk geval een procedure met een doorlooptijd 113 maanden. De zaken waar de rechter een deskundige heeft aangesteld duurden gemiddeld meer dan drie jaar langer (38 maanden langer) voordat het tot een eindvonnis kwam of de zaak werd doorgehaald dan zaken waarbij er geen deskundige werd ingeschakeld. Opvallend is dat de mediaan van de doorlooptijd voor een bodemprocedure ongeveer twee maanden lager ligt dan een kortgeding procedure. De spreiding in de doorlooptijden is echter wel ongeveer gelijk, en bodemprocedures kenden iets minder uitzonderlijk hoge doorlooptijden (9%) dan kortgedingprocedurs (8%).

Figuur 16 Doorlooptijd van de civiele procedure (400 slachtoffers)

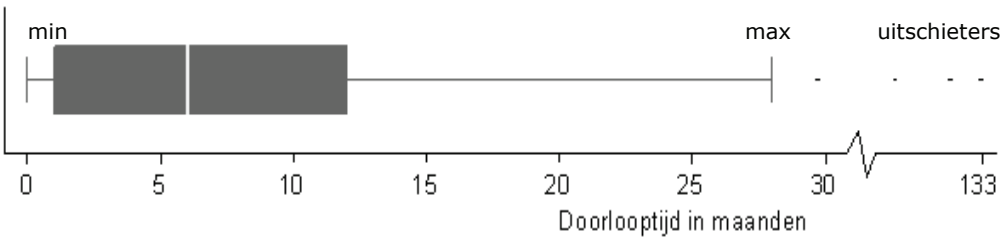

8.6 De civiele procedure naar delicttype

Nu de kenmerken van de procespartijen en de procedures in kaart zijn gebracht, wordt in deze paragraaf het civiel schadeverhaal nader beschouwd door in te zoomen op de kenmerken van de slachtoffers. Er wordt vooral gekeken naar slachtoffers van vermogensdelicten (343 slachtoffers) en geweldsdelicten (50 slachtoffers). Het aantal civiele procedures dat in verband staat met een andersoortig delict (7 slachtoffers) is te klein voor een uitgebreide analyse.

8.6.1 Gevorderde bedragen

In figuur 17 staan de gevorderde bedragen in de civiele procedure voor de twee onderscheiden delicttypen. De zaken waarbij gevorderd is de schadebedrag nader op te laten maken bij staat zijn buiten beschouwing gelaten (22 geweldszaken en 8 vermogenszaken). Uit figuur 9 blijkt dat slachtoffers in een civiele procedure wegens een vermogensdelict meestal tussen € 300 en € 71.000 vorderen en tussen € 2.500 en € 50.000 bij een geweldsdelict. In zaken waarin er minder dan € 5.000 werd gevorderd, is de schade naar beneden bijgesteld tijdens de procedure of is er, naast het geldbedrag, nog een andere vordering ingediend (zoals afgifte van een goed). De spreiding in het gevorderde bedrag is ongeveer gelijk: in de helft van de procedures wordt door slachtoffers van geweldsdelicten tussen € 9.000 en € 35.700 gevorderd en door slachtoffers van een vermogensdelict tussen € 7.700 en € 33.300 .[189] De mediaan ligt bij zaken in verband met een geweldsdelict (€ 17.000) ongeveer € 3.600 hoger dan bij civiele procedures voortkomend uit een vermogensdelict (€ 13.400).

Figuur 17 Gevorderd bedrag door slachtoffers van een vermogensdelict (335 slachtoffers) en geweldsdelict (29 slachtoffers)[a]

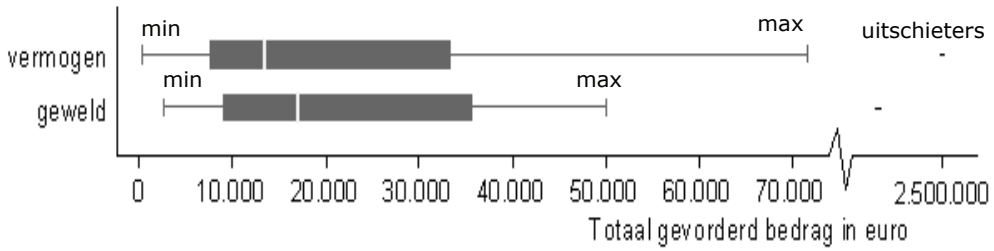

[a] Zaken met een schadevergoeding nader op te maken bij staat zijn buiten beschouwing gelaten (8 vermogenszaken en 22 geweldszaken)

De doorlooptijden voor zaken omtrent vermogensdelicten liggen meestal tussen 0 en 26 maanden (zie figuur 18). Voor zaken die aanhangig zijn gemaakt vanwege een geweldsdelict ligt de doorlooptijd tussen 1 en 28 maanden. De helft van de slachtoffers van vermogensdelicten krijgt in de civiele procedure te maken met een doorlooptijd van tussen 1 en 11 maanden en de helft van slachtoffers van geweldsdelicten tussen 7 en 18 maanden. De mediaan ligt bij procedures voor vermogensdelicten op 6 maanden en bij rechtszaken in verband met geweldsdelicten op 11 maanden. Civiele schadeverhaalzaken in verband met geweldsdelicten duren dus

[189] Gevorderde bedragen hoger dan € 50.000 kunnen bij geweldsdelicten als uitzonderlijk worden beschouwd; voor vermogenszaken ligt deze grens op het bedrag van € 72.000.

over het algemeen ongeveer 5 maanden langer voordat het tot een eindvonnis komt dan bij zaken als gevolg van vermogensdelicten.

Figuur 18 Doorlooptijd voor slachtoffers van vermogensdelicten (343 slachtoffers) en geweldsdelicten (50 slachtoffers)

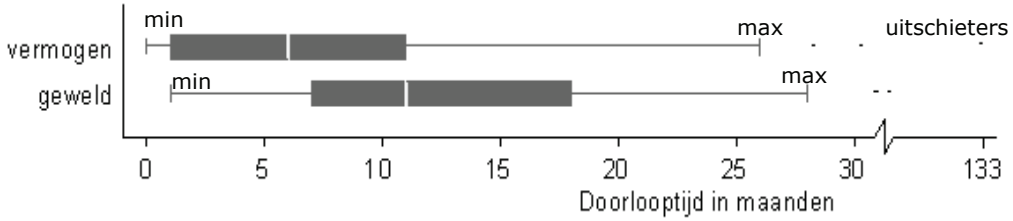

Nu de gevorderde bedragen en de doorlooptijden zijn beschreven, worden in de volgende paragrafen per delictcategorie de kenmerken van de slachtoffers en de procedures verder uitgediept.

8.6.2 Slachtoffers van vermogensdelicten

De meeste procedures voor schadeverhaal zijn aanhangig gemaakt door slachtoffers van een vermogensdelict (343 slachtoffers). Deze slachtoffers zijn vaak rechtspersonen (85%), maar ook natuurlijke personen (15%) hebben vanwege een vermogensdelict geprobeerd schade vergoed te krijgen via een civiele procedure. In de meeste gevallen was de gedaagde, al voordat het vermogensdelict had plaatsgevonden, een bekende van het slachtoffer (91%). De relatie tussen eiser en gedaagde is bij vermogensschade in de meeste gevallen een relatie tussen leverancier en afnemer (54%; 184 slachtoffers). In minder zaken ging het om de relatie tussen werkgever en werknemer (14%; 48 slachtoffers), of om een relatie in de context van een andersoortig contract (13%; 46 slachtoffers). Voor de overige slachtoffers was de relatie anderszins, onbekend of niet uit het dossier te achterhalen (in totaal 19%; 65 slachtoffers).

Voor de drie eerst genoemde relatietypes is in figuur 19[190] weergegeven welke bedragen worden gevorderd.[191] Hieruit blijkt dat in zaken tussen leveranciers en afnemers een minder hoog bedrag wordt gevorderd dan bij zaken tussen werkgevers en werknemers, en bij slachtoffers die procederen in het kader van een contractuele relatie anderszins. De spreiding in het gevorderd bedrag is behoorlijk kleiner bij leveranciers en afnemers dan bij de andere twee relatietypen. Zowel zaken tussen leveranciers en afnemers, werkgevers en werknemers, en andere contractuele relaties, kenden een paar zaken die, vergeleken met de hoogte van de gevorderde bedragen in de meeste andere zaken, als uitzonderlijk hoog kunnen worden beschouwd.

Voor het verhalen van schade ten gevolge van een vermogensdelict werd in de onderzochte populatie vaker een bodemprocedure aangespannen (86%) dan een kortgeding procedure (14%). In 35% van de onderzochte zaken voor vermogensdelicten liet de gedaagde verstek gaan.

---

[190] Gelet op de beschikbare ruimte in deze boxplot en de volgende figuren worden niet apart de teksten minimum, maximum en uitschieter vermeld.

[191] In acht zaken werd gevorderd de schade nader bij staat op te laten maken. Deze zaken zijn bij de analyse van de hoogte van het gevorderde bedrag buiten beschouwing gelaten.

Figuur 19 Gevorderd bedrag (x 1000) door slachtoffers van een vermogensdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde

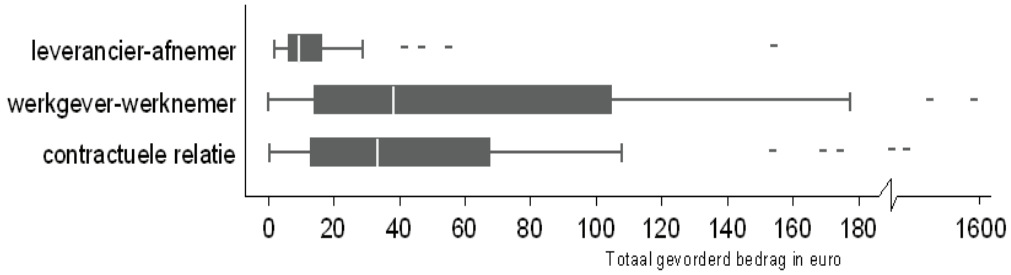

Ook de doorlooptijden verschillen naar het type relatie tussen eiser en gedaagde (figuur 20). De mediaan geeft aan dat leveranciers en afnemers de minste tijd zien verstrijken tussen het aanhangig maken van de zaak en de afdoening; voor slachtoffers die een andersoortig contract hebben met de gedaagde en voor zaken tussen werkgevers en werknemers duurt de procedure langer. De tijd die verstrijkt voor een individueel slachtoffer loopt het meest uiteen voor slachtoffers die de gedaagde kennen in contractueel verband. Doorlooptijden van meer dan 29 maanden zijn uitzonderlijk bij een contractuele relatie, terwijl dit bij werkgever-werknemer relaties meer dan 24 maanden is en bij leverancier - afnemer meer dan 19 maanden.

Figuur 20 Doorlooptijd voor slachtoffer van een vermogensdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde

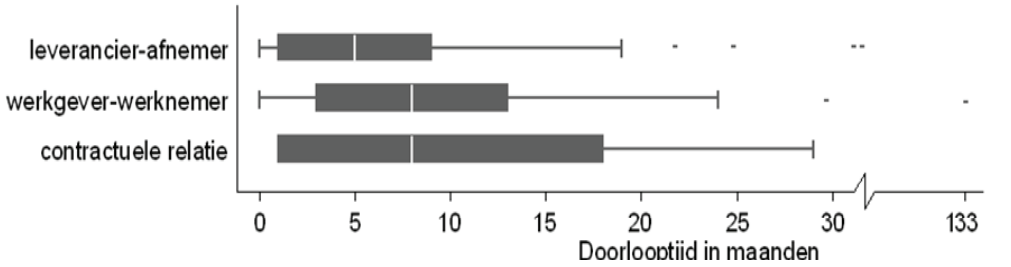

8.6.3 Slachtoffers van geweldsdelicten

Een deel van de procedures voor schadeverhaal is aanhangig gemaakt door slachtoffers van een geweldsdelict (50 slachtoffers). Deze slachtoffers zijn allen natuurlijke personen (100%). In de meeste gevallen is voor schadeverhaal ten gevolge van een geweldsdelict een bodemprocedure aangespannen (86%) en in een aantal gevallen een kortgeding procedure (14%). In dit type civiele schadeverhaalzaken is de gedaagde vaak een onbekende van het slachtoffer voordat het delict plaatsvond (49%) of een relatie anderszins (39%; bekende, familie, partner, buren). In zaken waarin het om een voorheen onbekende gedaagde ging, wordt er over het algemeen een hoger bedrag gevorderd dan in relaties anderszins (figuur 21). Slachtoffers van een geweldsdelict die de gedaagde niet persoonlijk kenden, variëren meer in de hoogte van het gevorderd totaal bedrag dan slachtoffers voor wie de gedaagde een bekende is, zoals een buurman of een familielid. Gevorderde bedragen hoger dan € 25.000 zijn uitzonderlijk bij relaties in het privé-domein en bij een onbekende gedaagde zijn bedragen van meer dan € 50.000 uitzonderlijk. De relatie van het slachtoffer met de gedaagde is in de overige gevallen een contractuele relatie (4%; bijvoorbeeld in de context van een vereniging) of kon niet worden achterhaald met

het dossieronderzoek (8%). Verstek komt bij zaken over schade door geweldsdelicten slechts weinig voor (4%). In de meeste gevallen is de zaak contradictoir (96%).

Figuur 21 Gevorderd bedrag door slachtoffers van een geweldsdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde

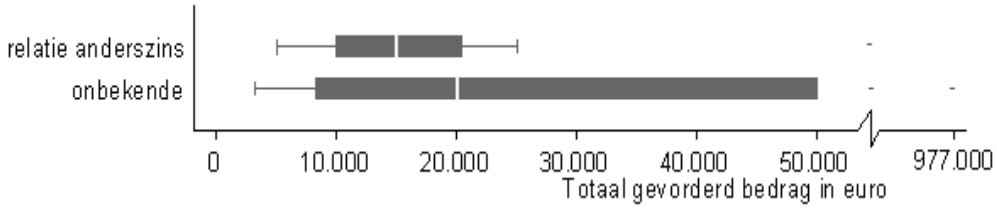

Noot: 21 zaken waarin gevorderd is het schadebedrag nader op te laten bij staat zijn buiten beschouwing gelaten.

Procedures voor geweldsdelicten die zijn gevoerd indien de gedaagde een onbekende was kenden over het algemeen een iets minder lange doorlooptijd dan in geval de gedaagde een bekende was van de eiser (in de zin van familielid en buren). Het verschil komt neer op ongeveer een halve maand (figuur 22).

Figuur 22 Doorlooptijden voor slachtoffer van een geweldsdelict naar het type relatie tussen eiser en gedaagde

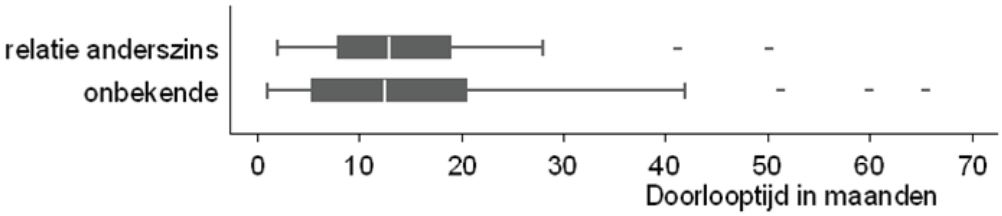

8.6.4 Slachtoffers van overige delicten

Een klein deel van de onderzochte civiele procedures voor schadeverhaal wordt aanhangig gemaakt door slachtoffers van een ander delict dan een vermogens- of geweldsdelict (7 slachtoffers).[192] Onder deze slachtoffers bevonden zich zes natuurlijke personen en één rechtspersoon. In alle zaken was de gedaagde een onbekende van het slachtoffer. In 2010 is er één kortgeding zaak doorlopen voor schadeverhaal (ten gevolge van een verkeersdelict) en zes bodemprocedures (voor onder andere smaad, laster en joyriding). De zaken waren minder vaak verstekzaken (15%) dan contradictoire zaken (85%).

[192] De statistieken in deze paragraaf zijn gebaseerd op 7 zaken en moeten daarom voorzichtig worden geïnterpreteerd. Hoewel exact kan worden weergegeven wat de kenmerken waren van deze overige zaken die zijn afgedaan in 2010, is het mogelijk dat andere jaren sterk afwijken van deze gegevens.

9 Resultaat van civiel procederen

In deze paragraaf staan de onderzoeksvragen 3 en 4 centraal waar het gaat om het aantal toe- en afwijzingen in civiele schadevergoedingszaken, de kenmerken van deze procedures, en de redenen voor afwijzingen. Eerst wordt de afdoening van de zaak onderzocht waarbij er tevens gekeken wordt naar gevorderd bedrag en doorlooptijden. Vervolgens worden het toegewezen bedrag en het verschil tussen het gevorderde en toegewezen bedrag geanalyseerd. Daarna komt de rol van verstek aan bod en tot slot komen de redenen aan de orde die gegeven worden door de rechter voor het gedeeltelijk of volledig afwijzen van de vordering.

9.1 Afdoening van de zaak

In figuur 23 is weergegeven hoe vaak een zaak wordt doorgehaald, hoe vaak een vordering volledig wordt toegewezen, deels wordt toegewezen en volledig wordt afgewezen. Van alle 400 civiele procedures in 2010 voor schadeverhaal in de sector civiel van de rechtbank eindigt ongeveer 23% met een doorhaling, 44% met een volledige toewijzing van de vordering, 24% met een gedeeltelijke toewijzing (en dus ook gedeeltelijke afwijzing) en 9% met een volledig afwijzing. Uit het feit dat ongeveer een kwart van de procedures wordt doorgehaald kan worden afgeleid dat de procespartijen regelmatig gedurende de procedure in onderling overleg tot een oplossing komen. Een eindoordeel van de rechter blijft in deze zaken achterwege. Er zijn geen verschillen gevonden tussen rechtbanken in het percentage doorgehaalde zaken.

Figuur 23 Afdoening van civiele zaken voor schadeverhaal (400 zaken)

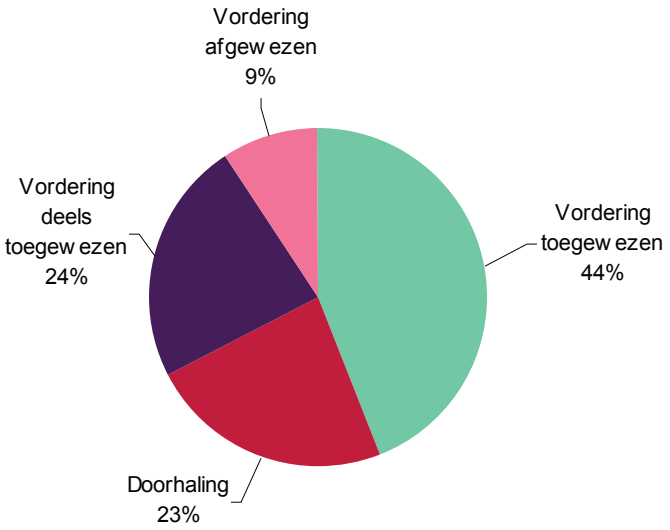

Bij zaken die zijn doorgehaald was het gevorderd bedrag over het geheel genomen wat hoger dan bij een eindvonnis: bij doorgehaalde zaken is de mediaan € 14.200 en bij zaken met een eindvonnis € 13.400 (figuur 24). Uit de analyse blijkt verder dat de zaken met een eindvonnis meer variatie kenden in de hoogte van het gevorderde schadebedrag.

Figuur 24 Gevorderd bedrag naar afdoening van de zaak (368 slachtoffers)

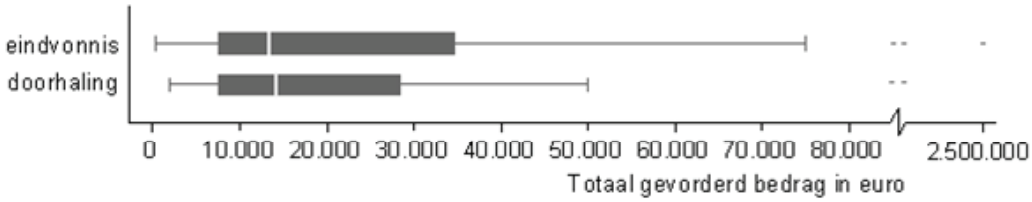

Noot: In 32 zaken is gevorderd het schadebedrag nader op te laten maken bij staat. Deze zijn in deze figuur buiten beschouwing gelaten

Doorgehaalde zaken duren over het algemeen ongeveer één maand langer dan zaken met een eindvonnis. De spreiding in de doorlooptijden verschilt echter behoorlijk naar afdoening van de zaak. De helft van de slachtoffers ziet vijf tot twaalf maanden verstrijken tussen het aanhangig maken van de zaak en de doorhaling. Dit ligt tussen één en elf maanden voor slachtoffers die een eindvonnis van de rechter hebben gehad. Er waren een aantal zaken die, vergeleken met de andere zaken, een uitzonderlijk hoge doorlooptijd hadden (figuur 25).

Figuur 25 Doorlooptijd naar afdoening van de zaak (400 slachtoffers)

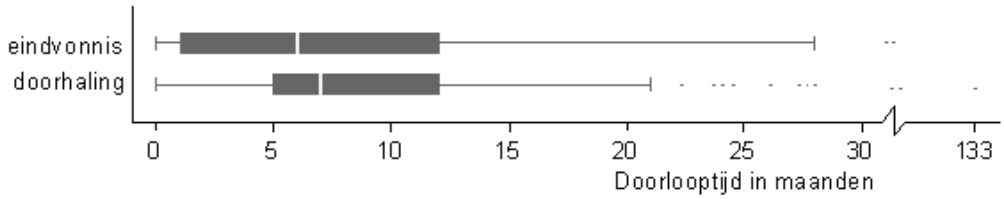

In figuur 26 is weergegeven hoe de zaak is afgedaan naar het type strafbaar feit waarvoor is geprocedeerd. In zaken die voortkomen uit een geweldsdelict wordt de vordering in weinig gevallen afgewezen[193] (8%). Meestal wijst de rechter de vordering gedeeltelijk (42%) of geheel toe (8%). Twee op de vijf zaken zijn doorgehaald (40%). Voor civiele procedures die voortkomen uit een vermogensdelict, wordt de vordering soms volledig afgewezen (9%) maar vaker gedeeltelijk (21%) of volledig toegewezen (50%). Ongeveer één op de vijf zaken zijn doorgehaald (21%). In de zeven zaken voor overige delicten die zijn afgedaan in 2010 is er één zaak geweest met een volledige afwijzing, twee zaken waarin de vordering deels is toegewezen, twee zaken met een volledige toewijzing van de vordering, en twee zaken die zijn doorgehaald .

[193] Onder de termen afwijzen en afwijzing worden alle gevallen begrepen waarin de vordering niet is toegewezen, ongeacht de vraag of de vordering inhoudelijk is beoordeeld. Het gaat hierbij deels om vorderingen die inhoudelijk door de rechter beoordeeld zijn, maar voor een kleiner deel ook om zaken waarin de rechter niet toekomt aan een inhoudelijke beoordeling, bijvoorbeeld vanwege onbevoegdheid. Juridisch technisch gezien is dat geen afwijzing, maar een niet-ontvankelijkheid. Dit soort zaken is hier evenwel gecategoriseerd als afwijzing.

Figuur 26 Afdoening naar het type strafbaar feit (400 zaken)

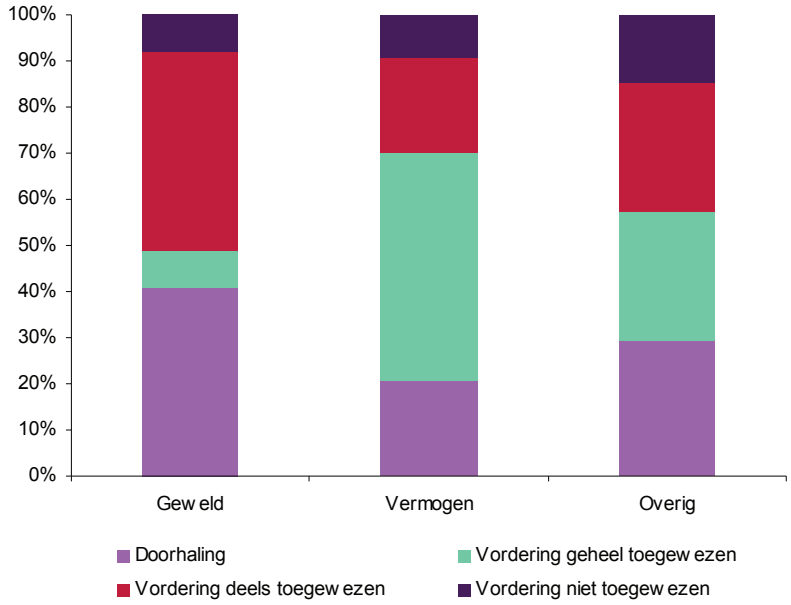

Het resultaat van een civiele procedure verschilt naar type relatie tussen de procespartijen (figuur 27). Het eindvonnis van de rechter pakt bij rechtszaken tussen leveranciers en afnemers meestal positief[194] uit voor de eiser. Vaak wordt de vordering gedeeltelijk (24%) of volledig (50%) toegewezen. In weinig zaken wijst de rechter de vordering af (4%). Met regelmaat zijn procedures tussen leveranciers en afnemers doorgehaald (23%). Dit geeft aan dat deze procespartijen regelmatig tot een schikking komen. Ook procedures tussen werkgevers en werknemers bieden in de meeste gevallen een positieve uitkomst voor de eiser. Zo wordt de vordering vaak gedeeltelijk (16%) of volledig (55%) toegewezen, en slechts weinig slachtoffers zien de vordering afgewezen worden (7%). Het aandeel doorgehaalde zaken bedraagt 23%. Zaken waarin de eiser en gedaagde een andersoortige contractuele relatie hadden, kennen wat vaker een afwijzing van de vordering (16%) en minder vaak een doorhaling (14%) dan de twee voorgaande relatietypen. In zaken tussen personen met een relatie anderszins (zoals buren en familieleden) komt een afgewezen vordering het meest voor (23%). Het percentage doorgehaalde zaken is wat hoger dan bij andere relatietypes (25%). Relatief weinig vorderingen worden volledig toegewezen (11%); meestal wordt de vordering gedeeltelijk toegewezen (41%). In zaken van slachtoffers die hebben geprocedeerd tegen een voorheen onbekend persoon is de vordering vaak gedeeltelijk (24%) of volledig (33%) toegewezen. Met regelmaat is de zaak doorgehaald (33%). Een volledige afwijzing komt niet vaak voor (10%). Vorderingen in zaken waarvoor de relatie niet te achterhalen is via het dossier worden regelmatig gedeeltelijk (21%) of volledig (44%) toegewezen, maar soms ook afgewezen (14%). In een deel van deze zaken kan een eindvonnis van de rechter achterwege blijven (21%).

[194] Onder positief wordt hier ook verstaan een gedeeltelijk toewijzing: of dit door de eiser als positief beoordeeld wordt, is een andere vraag.

Figuur 27 Afdoening van de zaak naar het type relatie tussen procespartijen

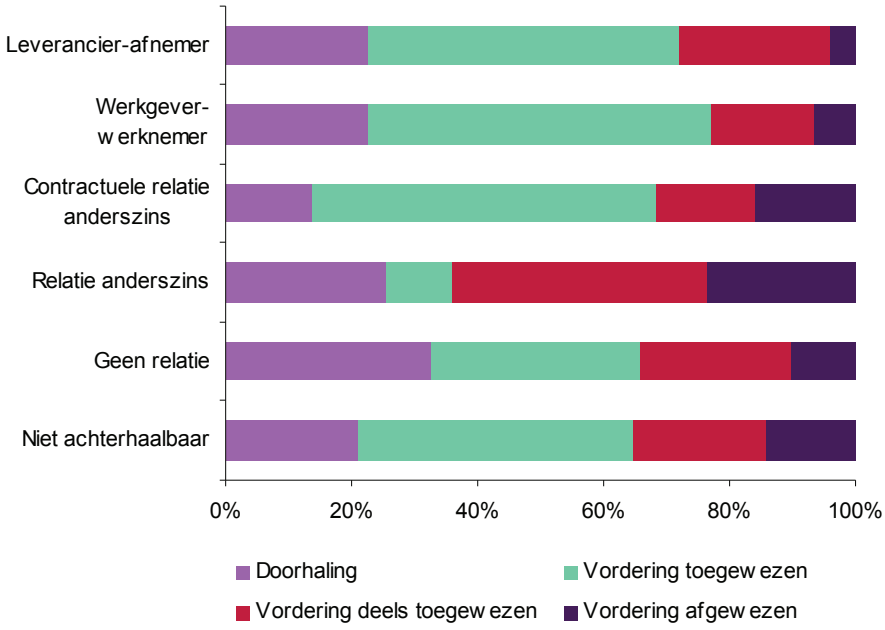

9.2 Toegekende bedragen

In het vervolg van deze paragraaf zullen we ons richten op de rechtszaken met een eindvonnis. De zaken die zijn doorgehaald worden hier buiten beschouwing gelaten, omdat de dossiers te weinig informatie bevatten over de verdere gang van zaken.

In figuur 28 komt de hoogte van het toegewezen bedrag aan de orde in zaken waarin de gevorderde schadevergoeding geheel (175 zaken) of gedeeltelijk (94 zaken) is toegekend. Uit figuur 20 blijkt dat de toegekende bedragen bij gedeeltelijke toewijzingen lager liggen dan bij volledige toewijzingen. De 50% van de bedragen bij een gedeeltelijke toewijzing liggen tussen € 6.000 en € 20.100 (de rechthoeken). Bij een volledige toewijzing ligt dit bedrag tussen € 7.100 en € 29.100. Als deze figuur wordt vergeleken met figuur 15 over het gevorderde bedrag, dan lijkt op het eerste gezicht dat het toegekende bedrag over het geheel genomen ongeveer € 2.000 lager ligt dan het gevorderde bedrag. Dit verschil heeft echter betrekking op alle zaken met een eindvonnis, dus inclusief procedures waarbij de schade later nog wordt opgemaakt bij staat. Als deze schadestaatprocedures buiten beschouwing worden gelaten,[195] blijkt dat het werkelijke verschil (van circa € 4.000) hoger ligt dan voorgaande analyse doet suggereren (zie figuur 31).

[195] In 2010 zijn 17 schadestaatprocedures geëindigd in een eindvonnis. Bij 11 zaken ging het om een aanvulling op het reeds gevorderde bedrag en bij 6 zaken om het volledige bedrag. In 7 zaken is de vordering deels toegewezen, in 5 zaken volledig toegewezen, en in 4 zaken volledig afgewezen.

Figuur 28 Hoogte van het gedeeltelijk toegekend bedrag (94 zaken) en volledig toegekend bedrag (175 zaken)

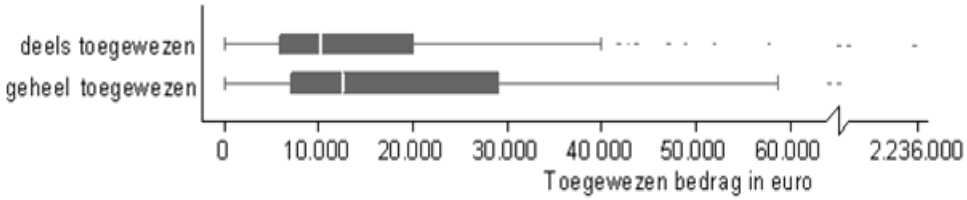

In figuur 29 is weergegeven hoe het totale toegewezen bedrag (gedeeltelijke en volledige toewijzing samen) verschilt naar het type strafbaar feit. Het totale toegewezen bedrag ligt over het algemeen hoger bij geweldszaken dan bij vermogenszaken. Hierbij is het van belang op te merken dat geweldszaken een groot aandeel schadestaatprocedures kennen. Deze bedragen kunnen niet worden meegenomen in de figuur, omdat de hoogte van de schadebedragen na afdoening van de rechtszaak nog moeten worden bepaald.

Figuur 29 Hoogte van het toegekend bedrag naar het soort strafbaar feit (264 zaken)

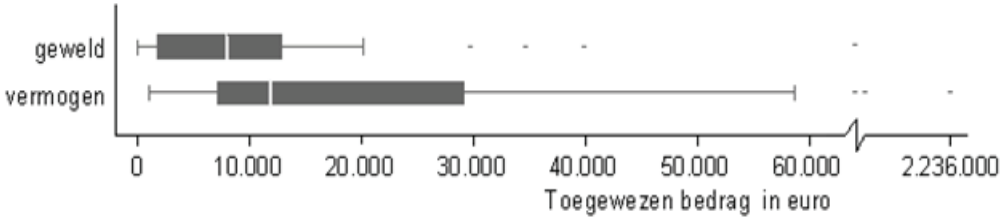

Noot: Zaken met een ander strafbaar feit zijn niet weergegeven vanwege het lage aantal (5 zaken)

De hoogte en de variatie van het toegewezen bedrag verschillen qua type relatie tussen procespartijen (figuur 30). In zaken tussen werkgevers en werknemers worden over het geheel genomen de hoogste bedragen gevorderd. Dit type zaken varieert bovendien het meeste in het toegekende bedrag: voor de rechtszaken afgedaan in 2010 ligt dit bedrag tussen € 1.300 en € 289.000. Het toegewezen bedrag ligt lager voor de rechtszaken waarin het type relatie tussen procespartijen niet te achterhalen was, gevolgd door contractuele relaties, zaken tussen procespartijen die geen relatie hadden of een relatie anderszins. In rechtszaken tussen leveranciers en afnemers is het toegewezen bedrag het laagst.

Figuur 30 Hoogte van het toegekend bedrag naar type relatie (270 zaken)

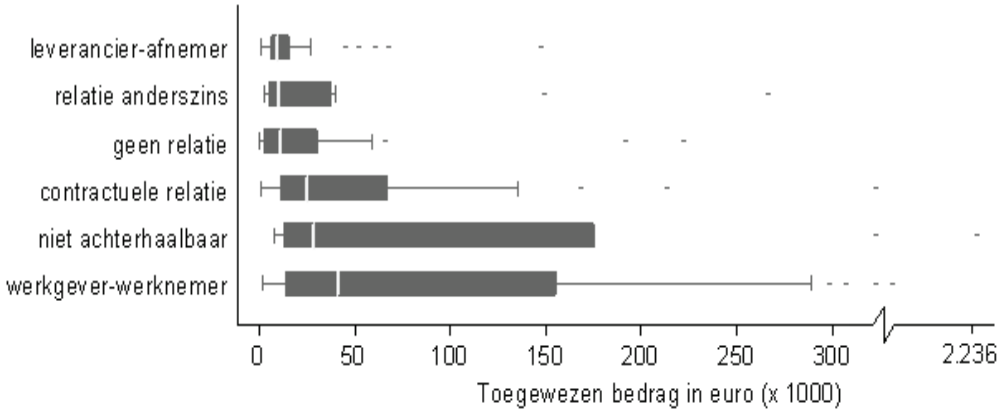

9.3 Verschil tussen gevorderd bedrag en toegewezen bedrag

In figuur 31 presenteren we de diversiteit in het verschil tussen het gevorderd bedrag en het toegewezen bedrag voor de 81 zaken waarin de vordering gedeeltelijk is toegekend en waarbij er geen sprake was van een schadestaatprocedure. Over het geheel genomen is het verschil circa € 4.000. Uit de figuur blijkt verder dat bij ongeveer de helft van de zaken met een gedeeltelijke toewijzing het verschil tussen gevorderd en toegekend bedrag tussen € 1.400 en € 16.500 ligt. Een verschil van meer dan € 27.000 kan als uitzonderlijk worden beschouwd: voor vrijwel ieder slachtoffer dat civiel procedeert is het verschil tussen het gevorderde bedrag en het toegewezen bedrag kleiner dan € 27.000. Het meest uitzonderlijke geval was een procedure over letselschade vanwege een geweldsdelict, waarin bijna 1 miljoen euro aan schadevergoeding werd gevorderd van de dader. Minder dan de helft van het gevorderde bedrag werd toegekend. Het verschil tussen gevorderd en toegewezen lag hierdoor voor deze zaak op het uitzonderlijk hoge bedrag van € 417.000.

Figuur 31 Het verschil tussen het gevorderd en toegewezen bedrag bij gedeeltelijke toekenning (81 zaken)

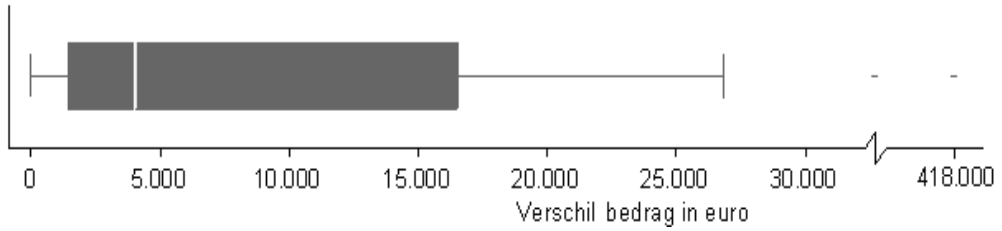

Het verschil tussen het gevorderde en toegewezen bedrag varieert niet alleen naar het type relatie, maar ook naar naar het type delict waarvoor het slachtoffer een civiele procedure is gestart (figuur 32). Gelet op het lage aantal zijn de overige zaken niet meegenomen in de figuur. Uit figuur 24 komt naar voren dat het verschil tussen het gevorderde en toegekende bedrag bij geweldszaken € 8.400 hoger is dan bij vermogenszaken. Het verschil ligt bij geweldsdelicten tussen ongeveer € 7.600 en € 19.200 voor ongeveer de helft van de slachtoffers die civiel geprocedeerd heeft en een gedeeltelijke schadevergoeding toegewezen heeft gekregen. In zaken voor vermogensdelicten ligt dit tussen € 1.300 en € 10.400.

Figuur 32 Het verschil tussen het gevorderd bedrag en toegewezen bedrag naar strafbaar feit

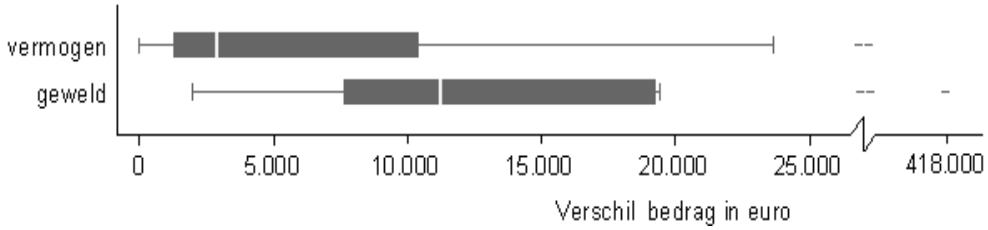

Het verschil tussen het gevorderde en toegewezen bedrag hangt ook samen met het type relatie tussen slachtoffers en gedaagde (figuur 33). Over het geheel genomen is het verschil het kleinst voor leveranciers en afnemers, gevolgd door werkgevers en werknemers, indien er geen relatie was tussen slachtoffer en gedaagde, en als er een andersoortige relatie was (buren, familie, e.d.). Het grootste verschil werd gevonden voor civiele procedures waarbij er sprake was van een andere contractuele relatie tussen slachtoffer en gedaagde. Het verschil voor hen bedraagt bij een gedeeltelijke toewijzing ongeveer € 25.600. Het verschil tussen het gevorderde bedrag en het toewezen bedrag is met € 1.900 het kleinst bij zaken tussen leveranciers en afnemers.

Figuur 33 Het verschil tussen het gevorderd bedrag en toegewezen bedrag naar het type relatie tussen eiser en dader

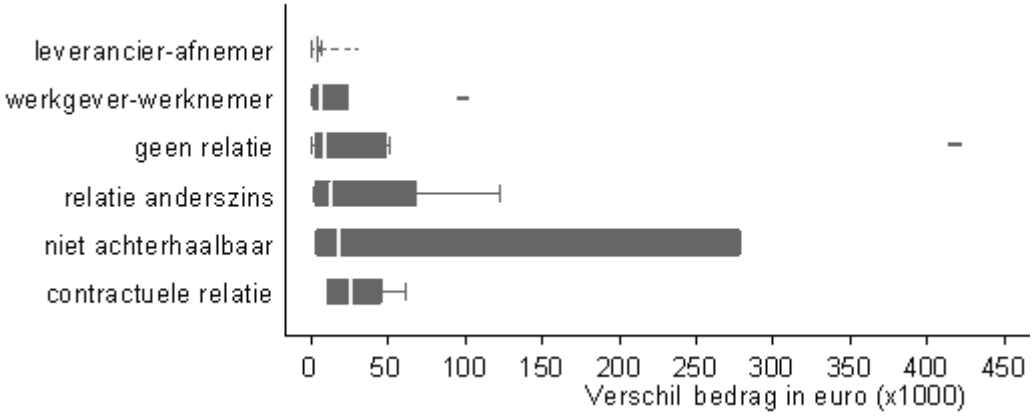

9.4 Tegenspraak

Het verkrijgen van een toewijzend eindvonnis houdt niet in dat de eiser de schadevergoeding ook daadwerkelijk in handen krijgt. Het toegewezen bedrag moet immers nog geïnd worden. Uit een nalevingsonderzoek van Eshuis (2009) blijkt dat de afdoening van de zaak (schikking, eindvonnis zonder tegenspraak, eindvonnis op tegenspraak) een indicator is voor de mate waarin afspraken worden nageleefd. Uit dat onderzoek blijkt dat procespartijen van een civiele procedure het vaakst hun afspraken blijken na te komen als er sprake is van een schikking (slechts 5% niet geheel nageleefd), gevolgd door een eindvonnis op tegenspraak (10% niet nageleefd) en een verstekvonnis (42% niet nageleefd).

Van alle 400 civiele procedures die door slachtoffers van een strafbaar feit zijn aangespannen en die zijn afgedaan in 2010, is 31% gevoerd zonder tegenspraak. Dit

percentage verschilt per strafbaar feit waarvoor is geprocedeerd (zie figuur 34). Slachtoffers van een geweldsdelict procederen in 4% van de procedures tegen een gedaagde aan wie verstek wordt verleend. Voor vermogensdelicten ligt dit percentage op 35% en voor overige delicten op 14%.

Figuur 34 Percentage procedures zonder tegenspraak per type strafbaar feit

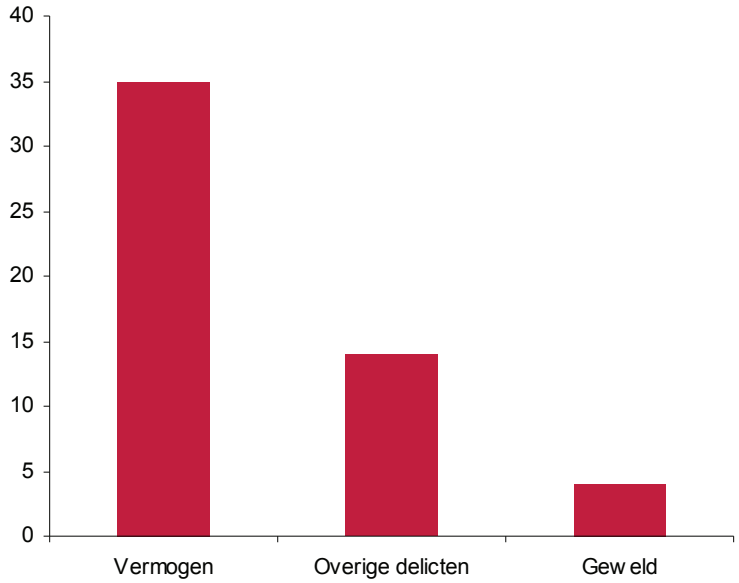

Het percentage verstekzaken verschilt ook naar type relatie tussen de procespartijen (figuur 35). Procedures zonder tegenspraak komen het meeste voor bij zaken tussen leveranciers en afnemers (39%), gevolgd door personen die elkaar niet kenden (25%), die een contractuele relatie anderszins hadden (27%), een arbeidsverhouding (23%), een ons onbekende relatie (22%), en een relatie anderszins (13%).

9.5 Redenen voor afwijzing

Van de onderzochte dossiers die in 2010 zijn afgedaan zijn 94 vorderingen voor civiel schadeverhaal gedeeltelijk afgewezen en 37 volledig. Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat er vaak een meer dan één reden voor de afwijzing is opgenomen in het eindvonnis (23%). In de vonnissen van de zaken waarin een vordering gedeeltelijk of geheel is afgewezen zijn in totaal 165 redenen voor een afwijzing gegeven. Deze redenen zijn gecategoriseerd (figuur 36). In veel gevallen is het juridische argument dat de schade niet kan worden aangetoond (54 keer), dat de BTW ten onrechte is gevorderd (26 keer), dat de aansprakelijkheid niet kan worden vastgesteld (25 keer), of dat de maatstaf voor de berekeningswijze ongeldig is (22 keer). De andere redenen voor afwijzing (31 redenen) lopen uiteen van een afwijzing vanwege het feit dat de gedaagde inmiddels al betaald heeft, er nader onderzoek nodig is waar een kortgeding zich niet voor leent, of er geen grondslag voor wanprestatie is aangetoond.

Figuur 35 Percentage procedures zonder tegenspraak per type relatie tussen eiser en gedaagde

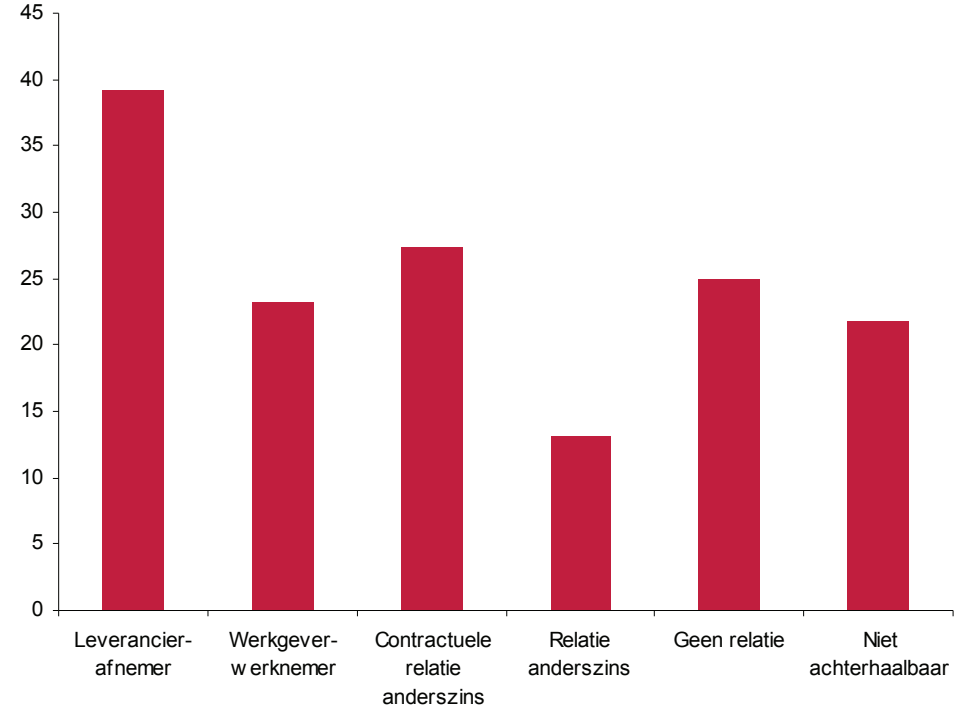

Figuur 36 Redenen voor gedeeltelijke en volledige afwijzing van een vordering voor schadeverhaal

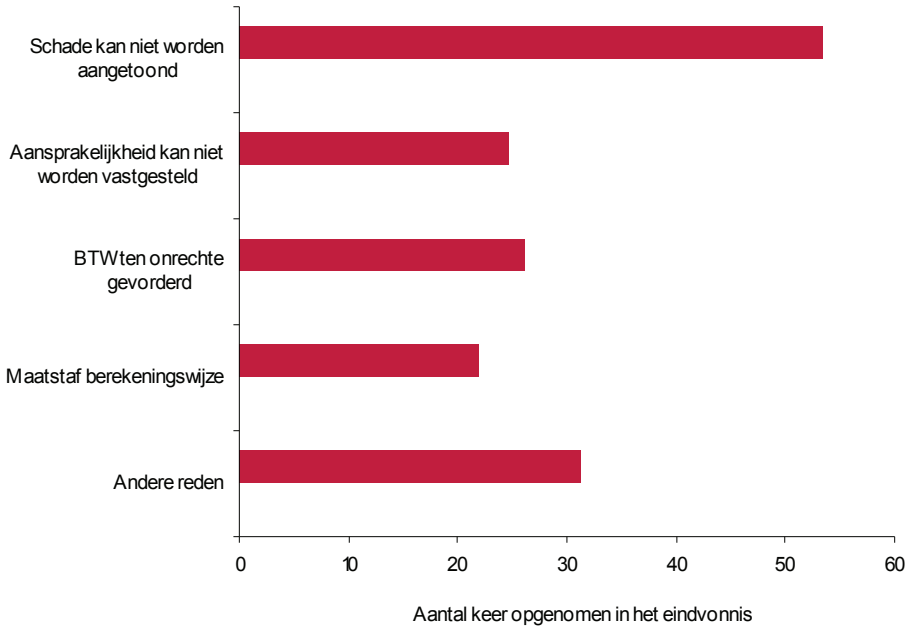

In tabel 4 is opgenomen hoe vaak een bepaalde reden in een vonnis is gevonden, waarbij onderscheid is gemaakt tussen redenen bij een volledige afwijzing en redenen bij een gedeeltelijke afwijzing. Uit de tabel blijkt dat een groot deel van de gedeeltelijke afwijzingen verklaard wordt door het volgens de rechter onterecht vorderen van de BTW. Ook een verschil van inzicht over de berekeningswijze speelt een rol. Uit de tabel kan ook worden opgemaakt dat het in veel zaken een vordering betreft waarbij de schade gedeeltelijk niet kan worden aangetoond, hetgeen dan resulteert in een gedeeltelijke afwijzing van de vordering.
Een volledige afwijzing heeft meestal te maken met het feit dat de aansprakelijkheid niet kan worden vastgesteld.

Tabel 4 Aantal keer dat een bepaalde reden is gegeven voor volledige (n=37) of gedeeltelijke (n=70) afwijzing van de vordering

	Volledig afgewezen	(%)	Gedeeltelijk afgewezen	(%)
Schade kan niet worden aangetoond	5	(15)	24	(25)
Aansprakelijkheid kan niet worden vastgesteld	11	(29)	4	(5)
BTW ten onrechte gevorderd	0	(0)	20	(21)
Maatstaf berekeningswijze	1	(3)	12	(12)
Andere reden[a]	13	(35)	11	(11)
Meer dan één reden	6	(18)	24	(26)

[a] Voorbeelden van andere redenen zijn: betaling is al verricht, onbevoegdheid rechter, niet-ontvankelijkheid eiser, geen spoedeisend belang, geen wettelijke grondslag voor de vordering, imputatieregeling incorrect toegepast.

9.6 Strafrechtelijke route

Een van de onderzoeksvragen is hoeveel slachtoffers die een civiele procedure hebben doorlopen, eerst langs strafrechtelijke weg geprobeerd hebben hun schade te verhalen. Voorafgaand aan een civiele procedure kunnen slachtoffers gebruikmaken van de mogelijkheid om via de strafrechtelijke route de schade te verhalen op de dader. In deel I is gedetailleerd beschreven welke opties er zijn voor schadeverhaal via de strafrechtelijke route. Via het dossieronderzoek konden we voor een deel van de slachtoffers een bescheiden reconstructie maken van de strafrechtelijke route. Deze paragraaf doet hier verslag van. In kaart wordt gebracht hoe vaak er aangifte is gedaan en wordt gevoegd in de strafrechtelijke procedure. In de dossiers waaruit blijkt dat een slachtoffer zich heeft gevoegd in de strafrechtelijke procedure, is nagegaan in hoeverre schadevergoeding is toegekend in de strafrechtelijke procedure.

Ook al is aangifte van een strafbaar feit geen voorwaarde voor het voegen in de strafzaak, het is vaak wel de eerste stap voor schadeverhaal via de strafrechtelijke route. Voor slachtoffers die een civiele procedure starten, heeft de voorafgaande route kennelijk niet tot het gewenste resultaat geleid. Uit de onderzochte dossiers van civiele rechtszaken blijkt dat 334 slachtoffers aangifte hebben gedaan en 2 slachtoffers niet. Voor 64 slachtoffers is het onduidelijk of ze aangifte hebben gedaan.

Voor 119 slachtoffers (30%) is het zeker dat er een strafrechtelijke procedure is geweest of nog loopt en voor 23 slachtoffers weten we zeker dat er geen strafrechtelijke procedure is geweest (5%). Voor de overige 258 slachtoffers (64%) is via het civiele dossier niet te achterhalen of er ook een strafrechtelijk proces is geweest tegen de dader van het strafbare feit. Dit maakt het presenteren van cijfers om-

trent de strafrechtelijke route op basis van deze dossiers onbetrouwbaar. Om toch enig zicht te krijgen op de strafrechtelijke route wordt rekening gehouden met deze onbetrouwbaarheid door een minimum en een maximum te geven (zie tabel 5). Uit de dossiers blijkt dat er in ieder geval ten minste 119 slachtoffers zijn geweest die in 2010 civiel hebben geprocedeerd na de strafrechtelijke vervolging van de dader. Dat getal bedraagt maximaal 377 slachtoffers. Voor 23 zaken is het zeker dat er geen strafrechtelijke procedure is gevoerd. Het maximum aantal kan oplopen tot 281. In ten minste 18 gevallen was de strafrechtelijke procedure nog niet afgerond op het moment dat de civiele zaak werd afgedaan. Minimaal 86 slachtoffers en maximaal 344 slachtoffers hebben een persoon die veroordeeld was in de strafrechtelijke procedure gedagvaard voor een civiel proces, tegenover minimaal 15 en maximaal 273 slachtoffers die een vrijgesproken gedaagde.

Tabel 5 Minimum- en maximum aantal slachtoffers waarbij tegen de dader wel of geen strafrechtelijke procedure is gevoerd en het aantal civiele procedures tegen een veroordeelde en vrijgesproken gedaagde

	Min.	Max.
Wel een strafrechtelijke procedure	119	377
Geen strafrechtelijke procedure	23	281
Civiele procedure tegen veroordeelde gedaagde	86	344
Civiele procedure tegen vrijgesproken gedaagde	15	273

De civiele dossiers waaruit bleek dat de dader strafrechtelijk is veroordeeld (86 zaken), bevatten veelal ook informatie over het voegen door slachtoffers in deze procedures. Uit de dossiers bleek dat 35 slachtoffers een civiele vordering in het strafproces hebben ingediend, terwijl circa 27 slachtoffers niet hebben gevoegd. Voor 25 slachtoffers was dit niet te achterhalen. De vorderingen van de slachtoffers die zich hebben gevoegd zijn in iets meer dan de helft in het strafproces ontvankelijk verklaard (18 zaken). Al deze ontvankelijk verklaarde vorderingen hebben geleid tot een toewijzende beslissing over de gevorderde schadevergoeding door de strafrechter.

De voorgaande aantallen moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd. Via de civiele dossiers kon slechts voor weinig slachtoffers de strafrechtelijke route worden gereconstrueerd. De zaken waarin informatie is terug te vinden over de strafrechtelijke procedure wijken inhoudelijk waarschijnlijk sterk af van de zaken waarin deze informatie niet terug te vinden is. De gegevens wijzen bijvoorbeeld uit dat informatie over het strafrechtelijke traject vaker is opgenomen in civiele dossiers van gewelddelicten dan van vermogensdelicten.

10 Samenvatting en conclusie

In 2010 zijn naar schatting 483 civiele rechtszaken afgedaan waarin slachtoffers schadevergoeding hebben gevorderd van de dader vanwege een strafbaar feit. Het gaat hierbij alleen om rechtszaken voor de sector civiel van de rechtbank. De sector kanton is niet in het onderzoek betrokken. In dit hoofdstuk is gerapporteerd over 400 van de 483 slachtoffers,[196] van wie er 343 hebben geprocedeerd vanwege een vermogensdelict, 50 vanwege een geweldsdelict en 7 vanwege een ander strafbaar feit. De meeste procedures zijn gevoerd voor het verhalen van zaakschade. Minder vaak gaat het om letselschade of immateriële schade. In de regel heeft de procedure tot een toewijzende beslissing geleid voor het slachtoffer: de vordering tot betaling van schadevergoeding wordt voor een aanzienlijk deel van de slachtoffers geheel of gedeeltelijk toegewezen.

De meeste procedures zijn gestart door een rechtspersoon. In deze procedures gaat het vrijwel zonder uitzondering om het verhalen van schade ten gevolge van een vermogensdelict. Iets meer dan een kwart van de procedures is aangespannen door een natuurlijk persoon. In de meeste gevallen zijn deze natuurlijke personen slachtoffer geworden van een geweldsdelict of een vermogensdelict. In 2010 zijn er geen civiele schadeverhaalzaken afgedaan die gevoerd zijn door een nabestaande. Civiele procedures tegen minderjarigen kwamen zelden voor (vier rechtszaken).

Het merendeel van de gedaagden (336) blijkt een bekende te zijn van de eiser. Veel slachtoffers zijn leveranciers die procederen, omdat ze schade hebben geleden door het handelen van een afnemer (184 slachtoffers). Vaak gaat het om energiemaatschappijen, die schade als gevolg van diefstal van energie (voor wietteelt), vergoed willen zien.[197] Het is waarschijnlijk dat deze maatschappijen beleid voeren op het verhalen van schade op de gedaagde. Het ondernemen van juridische stappen maakt waarschijnlijk onderdeel uit van interne procedures om energiediefstal aan te pakken en tegen te gaan.
Daarnaast wordt geprocedeerd door werkgevers die schadevergoeding vorderen van een werknemer (48 slachtoffers), door slachtoffers die in een contractuele relatie staan tot de gedaagde (zoals verzekeraars en bestuursleden; 48 slachtoffers) en door slachtoffers die in andere zin een relatie hebben met de gedaagde (zoals familieleden en buren; 41 slachtoffers).

De hoogte van het bedrag dat slachtoffers van de (vermoedelijke) dader vorderen in een civiele procedure loopt uiteen. De mediaan van dit bedrag is € 13.200. Dit bedrag doet echter geen recht aan de diversiteit in de gevorderde bedragen. Om hier zicht op te krijgen is in dit hoofdstuk gebruikgemaakt van een vijfgetallensamenvatting. Daaruit blijkt onder andere dat ongeveer de helft van de slachtoffers tussen de € 7.500 en € 32.500 schadevergoeding heeft gevorderd van de gedaagde.

Slachtoffers voeren in de regel een bodemprocedure (86%). Kortgeding procedures komen minder vaak voor (14%). In enkele gevallen wordt de zaak beoordeeld door een meervoudige kamer (2% tegen 98% enkelvoudige behandelingen). Soms wordt een deskundige ingeschakeld die als taak heeft de rechter te informeren, bijvoor-

[196] Het onderzoek betrof 371 dossiers van 17 rechtbanken. Door middel van extrapolatie is gerapporteerd over 400 dossiers (en dus 400 slachtoffers) zodat een beeld ontstaat voor alle 19 rechtbanken in Nederland.

[197] Een exact aantal valt niet te geven op basis van de beschikbare gegevens.

beeld aan de hand van een medisch onderzoek ter beoordeling van aansprakelijkheid. Bij 9 zaken is een onafhankelijke deskundige aangesteld door de rechter. De helft van de civiele procedures kent een doorlooptijd van minder dan zes maanden en de andere helft van meer dan zes maanden (figuur 16).

Iets minder dan een kwart van de procespartijen laat het uiteindelijk niet tot een eindvonnis van de rechter komen; deze zaken worden doorgehaald. Dit wijst erop dat slachtoffers met regelmaat tijdens de procedure een schikking treffen met de gedaagde. Zaken met een eindvonnis pakken veelal positief uit voor de eisers in de zaak: voor 176 slachtoffers is de vordering in het geheel toegewezen en voor 94 slachtoffers gedeeltelijk toegewezen. Aan een gedeeltelijke afwijzing ligt meestal ten gronde dat de schade niet voldoende is komen vast te staan. Het verschil tussen het gevorderde en toegewezen bedrag bij een gedeeltelijke toewijzing is ongeveer € 4.000. Slechts 37 vorderingen werden volledig afgewezen. De redenen voor een volledige afwijzing lopen sterk uiteen.

Een belangrijke indicator voor het daadwerkelijk in handen krijgen van het toegewezen schadebedrag is de vraag of de procedure met of zonder tegenspraak is gevoerd. De meeste eisers kunnen rekenen op tegenspraak (69% contradictoire zaken). Een substantieel deel van de procedures verloopt echter zonder tegenspraak: van alle 400 zaken die zijn afgedaan in 2010 is 31% gevoerd zonder tegenspraak. Voor deze groep is het mogelijk lastiger om de schadevergoeding uitbetaald te krijgen dan voor de slachtoffers waarbij de procedure is verlopen op tegenspraak.

De vraag hoeveel slachtoffers eerst via een strafrechtelijke procedure geprobeerd hebben hun schade vergoed te krijgen, is moeilijk te beantwoorden, omdat hierover in veel gevallen geen gegevens zijn te vinden in de civiele dossiers. In ten minste 119 gevallen waarin het slachtoffer civiel procedeert is de verdachte strafrechtelijk vervolgd, hetgeen 86 keer tot een strafrechtelijke veroordeling heeft geleid. Slechts in 35 van deze 102 zaken heeft het slachtoffer zich gevoegd in de strafrechtelijke procedure, waarvan 18 vorderingen ontvankelijk zijn verklaard en toegewezen zijn en 17 niet-ontvankelijk.

Civiele procedure naar het type delict

Tussen slachtoffers van verschillende typen delicten doet zich een aantal verschillen voor. In dit hoofdstuk zijn deze verschillen in kaart gebracht. Er zijn drie typen delicten onderscheiden: een vermogensdelict, een geweldsdelict en een ander delict. Er blijken maar weinig civiele procedures aanhangig te worden gemaakt door slachtoffers van een delict dat anders is dan een vermogens- of geweldsdelict. Figuur 37 geeft een overzicht van de verschillen tussen de procedures van slachtoffers van een vermogensdelict en een geweldsdelict. De mediaan van het bedrag dat wordt gevorderd door slachtoffers van een vermogensdelict is ongeveer € 13.000. In de meeste gevallen gaat het hier om leveranciers of werkgevers. De hoogte van de gevorderde bedragen verschilt nogal voor de verschillende typen relaties tussen het slachtoffer en de dader. Door werkgevers wordt bijvoorbeeld bijna € 30.000 meer gevorderd van de gedaagde dan door leveranciers. Ongeveer 35% van procedures voor vermogensdelicten wordt gevoerd zonder tegenspraak en ongeveer 14% is een kort geding-procedure. De doorlooptijd van de procedure is ongeveer 6 maanden. In ongeveer 21% van de procedures blijkt een uitspraak van de rechter uiteindelijk niet nodig en wordt de zaak doorgehaald. In bijna de helft van de procedures wordt de vordering volledig toegewezen (50%) en in één op de vijf procedures wordt de

vordering gedeeltelijk toegewezen. In ongeveer één van de tien procedures wijst de rechter het gevorderde volledig af.

Figuur 37 Schematisch overzicht van de kenmerken van de slachtoffers en de civiele procedure

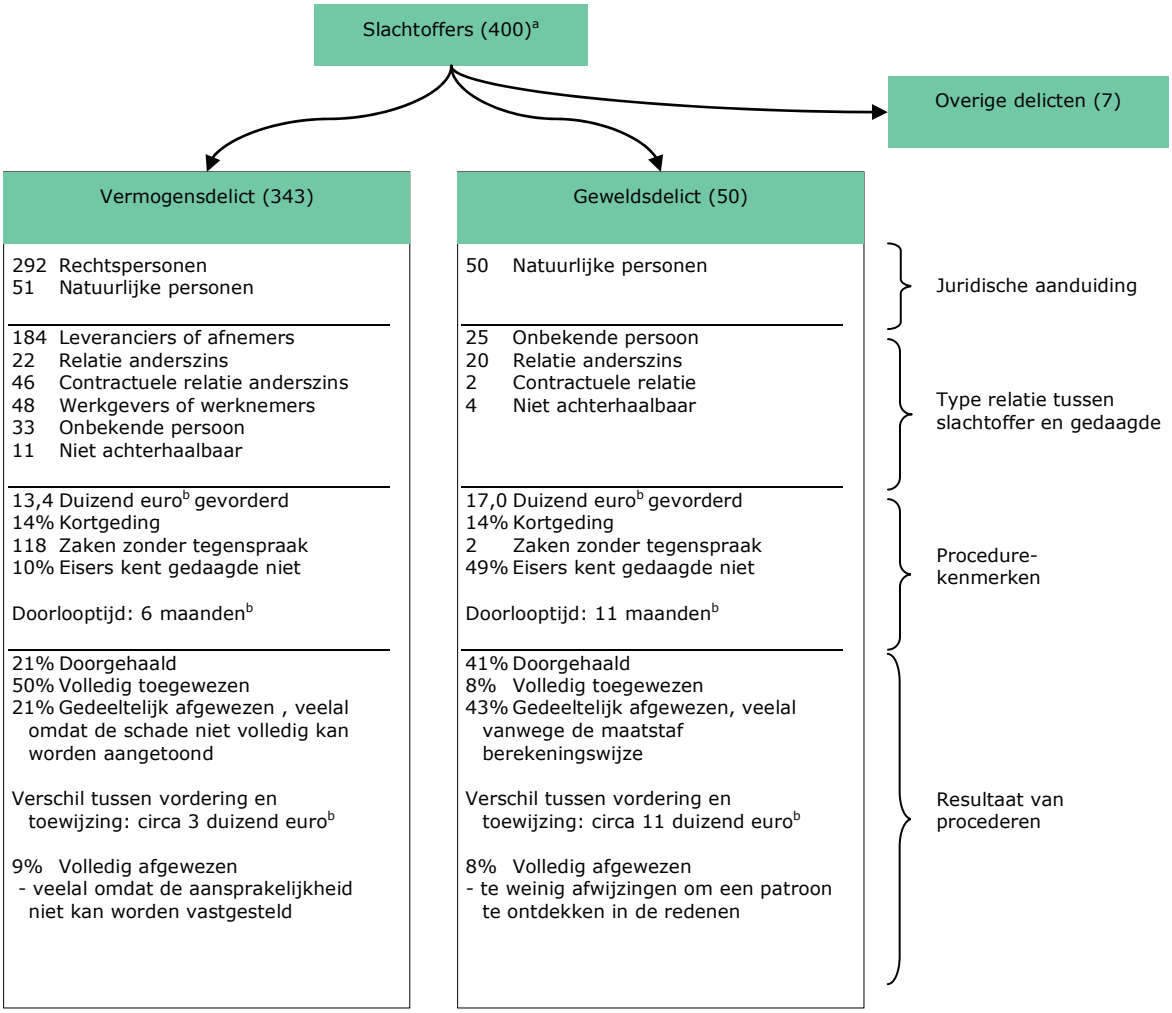

[a] Het betreft slachtoffers die civiele procedures hebben gevoerd voor het verhalen van schade ten gevolge van een strafbaar feit en voor wie de zaak was afgedaan in 2010. Het onderzoek betrof 371 dossiers van 17 rechtbanken. Door middel van extrapolatie is gerapporteerd over 400 dossiers (en dus 400 slachtoffers) zodat een beeld ontstaat voor alle 19 rechtbanken in Nederland. Het totale aantal slachtoffers ligt hoger: naar schatting hebben 483 slachtoffers een procedure gestart voor schadeverhaal die was afgedaan in het jaar 2010.

[b] Het gerapporteerde bedrag of aantal maanden is de mediaan om een vertekend beeld bij het gebruik van het gemiddelde te voorkomen (zie bijlage 4).

Een deel van de civiele procedures voor het verhalen van schade wordt gevoerd door slachtoffers, allen natuurlijke personen, van een geweldsmisdrijf. Meestal was er geen relatie tussen de dader en het slachtoffer, maar in sommige gevallen is de gedaagde wel een bekende (buren, familie, e.d.) of bestond een contractuele relatie. De mediaan van het bedrag dat slachtoffers van een geweldsdelict vorderen van de gedaagde is ongeveer € 17.000. Bij dit type strafbaar feit is het percentage procedures zonder tegenspraak veel lager dan bij vermogensdelicten. Het percentage eisers dat de dader niet kent ligt hoger dan bij de andere twee typen delicten

(49%). Het percentage van 41% doorgehaalde zaken doet vermoeden dat het ongeveer twee van de vijf slachtoffers lukt om met de gedaagde tot een oplossing te komen. De rechters wijzen bij procedures die voortkomen uit geweldsdelicten de vordering het minst vaak volledig toe (8%). Ongeveer 43% van de slachtoffers die civiel procederen voor schadeverhaal vanwege een geweldsmisdrijf moet genoegen nemen met een gedeeltelijke toewijzing door de rechter, terwijl 8% van de vorderingen geheel wordt afgewezen.

Het dossieronderzoek laat zien dat er maar weinig civiele procedures worden gevoerd door slachtoffers van een strafbaar feit. De civiele procedure heeft voor de meeste slachtoffers die wel een procedure hebben doorlopen een positief resultaat gehad. Een deel van de slachtoffers komt tijdens de procedure tot een schikking zonder een uitspraak van de rechter nodig te hebben. Het is goed denkbaar dat de juridische stappen hebben geleid tot een grotere bereidheid van de dader een schikking te treffen. Bovendien wijst de rechter de vordering vaak toe. Hoeveel slachtoffers erin slagen het toegewezen bedrag te innen, zou verder onderzocht moeten worden. In het volgende deel worden de resultaten van dit dossieronderzoek geïntegreerd met de resultaten uit de andere delen. Dat geeft naast de cijfermatige aspecten uit dit deel een verdere inkleuring aan de rol die de civiele procedure inneemt en welke knelpunten zich daarbij voordoen.

Deel III

Knelpunten voor slachtoffers die civiel procederen

Interviews met professionals

11 Inleiding

Een slachtoffer van een strafbaar feit heeft verschillende mogelijkheden om de daaruit resulterende schade vergoed te krijgen (zie deel I). Het voeren van een civiele procedure tegen de dader is een van deze opties. Hiertoe dient het slachtoffer een vordering tot vergoeding van de schade in bij de civiele rechter. Naar schatting zijn er in 2010 483 rechtszaken bij de sector civiel afgedaan waarin een slachtoffer van een strafbaar feit de dader heeft gedagvaard voor het verhalen van schade (zie deel II). Dit deel zal verslag doen van het onderzoek naar knelpunten die slachtoffers van een strafbaar feit volgens professionals mogelijk ervaren als ze civiel (willen) procederen en naar mogelijke oplossingen hiervoor.

11.1 Onderzoeksvragen

De eerste onderzoeksvraag is algemeen van aard en luidt: welke knelpunten spelen mogelijk een rol voor slachtoffers van strafbare feiten die (overwegen) een civiele procedure (te) voeren tegen de dader? Het gaat om knelpunten die een rol kunnen spelen bij de beslissing om te gaan procederen, bij het voeren van een civiele rechtszaak en de inning na een veroordelend vonnis van de civiele rechter. Uit het empirisch onderzoek in deel II is naar voren gekomen dat slechts een deel van het totale aantal slachtoffers civiel gaat procederen; de vraag is waarom zij wel gaan procederen en anderen niet.[198] Door slachtoffers verwachte knelpunten van een civiele procedure kunnen hier mogelijk een verklaring voor bieden. De tweede onderzoeksvraag is: doen zich specifieke knelpunten voor als een slachtoffer van een strafbaar feit een civiele procedure voert tegen een minderjarige dader, en zo ja, welke? De derde onderzoeksvraag is: zijn er specifieke knelpunten voor nabestaanden van slachtoffers van strafbare feiten als zij een civiele procedure voeren tegen de dader, en zo ja, welke? Bij deze twee onderzoeksvragen is van belang dat uit deel II blijkt dat er in 2010 slechts vier zaken zijn afgedaan waarbij de dader minderjarig was en geen enkele zaak is afgedaan waarin een nabestaande procedeerde tegen de dader. Op basis van het dossieronderzoek zijn dan ook geen aanwijzingen over knelpunten te vinden voor deze groep slachtoffers; de interviews kunnen hier mogelijk meer informatie over geven. De vierde onderzoeksvraag heeft betrekking op de vraag welke oplossingen denkbaar zijn voor geconstateerde knelpunten.

11.2 Methode

Om te onderzoeken welke knelpunten slachtoffers ondervinden als ze een civiele procedure aanspannen tegen de dader kunnen interviews met slachtoffers worden gehouden. Bij die aanpak doet zich naar verwachting het probleem voor dat de respons gering is, net zoals die bij andere slachtofferenquêtes laag is.[199] Daar komt in dit specifieke geval bij dat de groep slachtoffers die de route naar de civiele rech-

[198] In het onderzoek van Weterings 1999 wordt voor letselschadezaken (dus een bredere categorie slachtoffers dan alleen slachtoffers van strafbare feiten) een percentage van circa 3% tot 5% genoemd waarin het slachtoffer gaat procederen. Selectief onderzoek van Stichting de Ombudsman 2008 geeft een hoger percentage, namelijk 12%.

[199] Bijv. Akkermans et al., 2007; Klerx-van Mierlo et al., 2011.

ter neemt, erg klein is. Daarmee is de kans om voldoende slachtoffers te vinden die bereid zijn medewerking te verlenen, klein. Om deze reden is de keuze gemaakt om professionals te interviewen die beroepsmatig ervaring hebben met slachtoffers die een civiele procedure (overwegen te) voeren. Het doel is om op verkennende wijze enig zicht te krijgen op mogelijke knelpunten voor slachtoffers en oplossingen daarvoor. Drie groepen professionals spelen in dit veld een rol: rechters, advocaten en wetenschappers.
Rechters, werkzaam bij de sector civiel, behandelen civiele schadeverhaalzaken en hebben daarmee zicht op mogelijke knelpunten voor slachtoffers bij een civiele schadeverhaalzaak en op mogelijke oplossingen. Voor de interviews zijn zes rechters geselecteerd die werkzaam zijn bij de sector civiel van de rechtbanken, die allen ervaring hebben met civiele schadeverhaalzaken. De mate van ervaring loopt uiteen van gemiddeld twee zaken tot een twintigtal zaken per jaar. Een aantal rechters heeft in het verleden ook in de strafsector gewerkt en heeft daardoor ervaring met de voeging van slachtoffers als benadeelde partij. Deze diversiteit in ervaring zorgt voor een veelzijdig beeld van civiel schadeverhaal. Er zijn rechters geïnterviewd in Amsterdam, Den Bosch, Den Haag en Rotterdam.
Gelet op de verplichte procesvertegenwoordiging bij de sector civiel ligt een keuze voor respondenten uit de advocatuur voor de hand. Advocaten hebben niet alleen ervaring met cliënten die een civiele procedure voeren, maar ook met slachtoffers die afzien van een civiele procedure. Door het verlenen van rechtsbijstand aan slachtoffers tijdens en na de civiele procedure kunnen advocaten een inschatting maken van mogelijke knelpunten die slachtoffers ervaren als ze civiel procederen. Er is geselecteerd op advocaten die een (grote) letselschadepraktijk hebben en op advocaten die gespecialiseerd zijn in het bijstaan van met name slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven. Deze laatste groep advocaten verleent in de regel ook rechtsbijstand voorafgaand aan het civiele traject, bijvoorbeeld bij het invullen van het voegingsformulier en het onderbouwen van de vordering als benadeelde partij. De geïnterviewde letselschadeadvocaten staan cliënten in de regel bij na afloop van een strafzaak gedurende eventuele onderhandelingen met de dader en tijdens de civiele procedure. De vijf geïnterviewde advocaten houden praktijk in Alkmaar, Den Haag, Etten-Leur, Groningen en Haarlem. Alle advocaten vertegenwoordigen alleen slachtoffers.
Wetenschappers op het terrein van het aansprakelijkheidsrecht in relatie tot slachtoffers en op het terrein van de victimologie hebben zicht op de stand van zaken van onderzoek dat is verricht naar slachtoffers. Er zijn twee wetenschappers geïnterviewd: een van hen is gespecialiseerd in het aansprakelijkheidsrecht en de ander in het straf(proces)recht en de victimologie.

In totaal zijn dus zes rechters, vijf advocaten en twee wetenschappers geïnterviewd (zie bijlage 5). Opmerking verdient dat de kwalitatieve onderzoeksresultaten gebaseerd zijn op een klein aantal interviews met een selecte groep van indirect betrokken professionals. De resultaten zijn niet representatief, maar kunnen wel input geven voor onderzoek om het werkelijke belang van elk knelpunt voor slachtoffers te onderzoeken.

In de periode van november 2011 tot en met maart 2012 zijn semigestructureerde interviews afgenomen, die face-to-face zijn gehouden, op twee telefonische interviews na. De interviews duurden gemiddeld anderhalf uur. Aan de respondenten is meegedeeld dat het onderzoek betrekking heeft op natuurlijke personen en rechtspersonen voor zaken waarin op basis van onrechtmatige daad geprocedeerd wordt als gevolg van een beweerdelijk strafbaar feit. De vragenlijst is opgesteld door gebruik te maken van onderzoek dat inzicht geeft in knelpunten voor rechtzoekenden

in het algemeen en letselschadeslachtoffers in het bijzonder. Aan de hand van deze vragenlijst zijn de professionals bevraagd over algemene en specifieke knelpunten. Tevens zijn vragen gesteld over mogelijke oplossingsrichtingen voor geconstateerde knelpunten. Het semigestructureerde karakter van het interview maakte het mogelijk om, waar nodig, door te vragen. Qua mogelijke knelpunten is een eerste punt van aandacht of slachtoffers zich voldoende bewust zijn van hun rechtspositie[200] en of zij de weg naar rechtsbijstand weten te vinden.[201] Vervolgens is in de interviews een aantal specifieke punten de revue gepasseerd die in de literatuur genoemd worden als factoren die een knelpunt zouden kunnen zijn: kosten in verband met een procedure,[202] de lange duur van een civiele procedure,[203] toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand,[204] kwaliteit van de rechterlijke macht,[205] problemen met het leveren van bewijs, [206] emotionele belasting van een procedure[207] en verhaalsproblematiek.[208] In de literatuur wordt voor nabestaanden als knelpunt aangemerkt dat zij geen recht hebben op vergoeding van affectieschade.[209] Welke opties de rechters, advocaten en wetenschappers zien om civiel schadeverhaal door slachtoffers te verbeteren is als laatste onderdeel van het interview aan bod gekomen.

---

[200] Er zijn aanwijzigen dat basale kennis bij letselschadeslachtoffers over hun rechtspositie (dat zij de schade kunnen verhalen op de dader) te wensen over laat: Weterings 1999, p. 29.

[201] Van Velthoven & Klein Haarhuis 2010, p. 113-118, waaruit blijkt dat er geen aanwijzingen zijn voor substantiële hindernissen in de toegang tot rechtshulp. Daarbij gaat het niet specifiek om slachtoffers van strafbare feiten.

[202] Barendrecht et al., 2004; Van Velthoven & Klein Haarhuis 2010; Weterings 1999. Zie ook Ministerie van Justitie, Slachtoffers centraal. Kwaliteitsimpuls uitvoering slachtofferondersteuning, Den Haag 2007, p. 18.

[203] Bijv. Barendrecht & Gramatikov 2010; Gramatikov et al., 2009.

[204] Huver et al., 2008, p. 49.

[205] Barendrecht 2011.

[206] Met name de schadevaststelling kan problematisch zijn. Wanneer het bijvoorbeeld een letselschadezaak betreft, zijn er diverse kostenposten die aangetoond zullen moeten worden: materiële schade, letselschade, immateriële schade, kosten voor het vaststellen van de schade etc. Zie De Groot & Akkermans 2008, p. 194; Dijkshoorn & Lindenbergh 2010. Zie ook Giesen 2001.

[207] Bijv. Akkermans 2008; Barendrecht et al., 2004; Gramatikov et al., 2009; Visscher 2008.

[208] Eshuis 2009. Wat het verhaalsrisico betreft zijn verstekzaken een punt van aandacht. Uit empirisch onderzoek naar handelszaken bij de sector civiel blijkt dat de gedaagde in meer dan 40% van de gevallen niet verschijnt en verstek wordt verleend. Bij verstekzaken is het risico op het niet kunnen verhalen van de vordering wegens onvoldoende (te traceren) vermogen aanzienlijk. Uit empirisch onderzoek naar de naleving van rechterlijke uitspraken op basis van een steekproef uit civiele bodemzaken (500 vonnissen op tegenspraak, 500 verstekvonnissen en 500 geroyeerde zaken) blijkt dat de verstekzaken een aanmerkelijk lager nakomingspercentage hebben dan de contradictoire en schikkingszaken. Zie verder ook: Koppen et al., 1992: na drie jaar had 57% van de eisers in een bodemprocedure niet de hele vordering geïnd; Du Perron 2003. Specifiek voor letselschadeslachtoffers: Weterings 1999, p. 23.

[209] Akkermans et al., 2008; Akkermans et al., 2009. Vgl. Lindenbergh 2008a en 2008b.

12 Mogelijke knelpunten volgens professionals

12.1 Beslissing over civiel procederen

Uit de interviews komt een aantal punten naar voren als een potentieel probleem voor slachtoffers bij het civiel procederen voor schadeverhaal. In dat licht is een punt van aandacht dat er volgens de respondenten in een aantal situaties voor slachtoffers die schadevergoeding willen maar één route is, namelijk een civiele procedure. De strafprocedure biedt in deze gevallen geen mogelijkheden om schadevergoeding te krijgen. In een viertal situaties zijn slachtoffers aangewezen op de civiele schadeverhaalprocedure:

1 Bij complexe aansprakelijkheidskwesties, waar vorderingen in de strafprocedure niet-ontvankelijk worden verklaard;
2 In situaties waarin het slachtoffer ten tijde van de strafprocedure nog onvoldoende overzicht en besef heeft van schade en om die reden geen schadevergoeding vordert;
3 Indien een duidelijke eindtoestand van de eiser ontbreekt, zodat de schade ten tijde van de strafrechtelijke procedure nog niet berekend kan worden. Dit is bijvoorbeeld zo bij ernstig letsel waar de medische eindsituatie nog onbekend is en dus het verlies van verdienvermogen niet kan worden vastgesteld;
4 De situatie waarin er geen strafrechtelijke procedure is (geweest), bijvoorbeeld omdat het een grensgeval betreft waarvoor het moeilijk was om aangifte te doen, of omdat er geen opsporing of vervolging heeft plaatsgevonden.

Uit de interviews met de professionals komt naar voren dat er twee motieven van belang zijn voor de beslissing van slachtoffers om civiel te gaan procederen: een economisch motief en een emotioneel motief. Wat dat eerste betreft wordt opgemerkt dat slachtoffers eerder een keuze maken te procederen als het schadebedrag hoger is. Bij emotionele motieven gaat het in de eerste plaats om maatschappelijke erkenning van de impact van het strafbaar feit op het slachtoffer en in de tweede plaats om vergelding. In het algemeen is er een hoge drempel om te gaan procederen en degenen die gaan procederen zijn emotioneel geraakt door het strafbare feit. Dat doet zich volgens de professionals met name, maar niet uitsluitend, voor bij zeden- en geweldszaken. Een oordeel van de rechter dat de dader verantwoordelijk is voor hetgeen het slachtoffer is aangedaan is belangrijk, omdat het een vorm van erkenning is. Ook in de procedurele positie van de eiser kan een vorm van erkenning voor slachtoffers besloten liggen, die de keuze om te gaan procederen beïnvloedt: als eisende partij staat jouw vordering centraal vanuit een gelijkwaardige positie. Daarnaast kan sprake zijn van een vergeldingsmotief: de dader moet zelf ook flink last hebben van zijn misstap, liefst langdurig, net als het slachtoffer zelf. Dit is vooral als het slachtoffer blijvende beperkingen heeft opgelopen:'ik kom nooit meer vrij, hij ook niet.'
Meerdere respondenten merken op dat de beslissing om te gaan procederen ook samenhangt met het type slachtoffer en het strafbaar feit. Als het gaat om fraudezaken spelen bepaalde knelpunten een minder grote rol, bijvoorbeeld angst voor represailles van de dader. Bovendien bieden de daders vaker verhaal. Van belang voor de afweging is ook of het slachtoffer een repeat player is; die beslissen eerder te gaan procederen; zij weten de weg en hebben juristen in dienst. Wat veel voorkomt zijn rechtszaken over diefstal van energie in verband met hennepkwekerijen. Het terugvorderen van schade is beleid van de maatschappijen. Als een voeging als benadeelde partij in het strafrecht niet succesvol is (bijvoorbeeld omdat energie-

maatschappijen de schade ruim inschatten en daarvoor onvoldoende bewijs is in de strafprocedure), dan wordt een civiele zaak aangespannen. Ook voor werkgevers die verhaal willen nemen op een werknemer die een greep in de kas heeft gedaan, kan de afweging anders uitvallen, omdat de emotionele lading anders kan zijn.

In de interviews wordt een aantal factoren genoemd dat een remmend effect kan hebben op de beslissing civiel te gaan procederen: een groot verhaalsrisico (de dader heeft onvoldoende vermogen), een groot procesrisico (met name wanneer er geen strafrechtelijke veroordeling ligt), en hoge kosten van een civiele procedure. Daarnaast kan een rol spelen dat het slachtoffer er voor kiest om niet aan een civiele procedure te beginnen. Slachtoffers kunnen opzien tegen een confrontatie met de dader en willen niet nog meer emotioneel belast worden. In de regel hebben ze er al een heel traject op zitten (aangifte bij de politie, strafprocedure, een verzoek ingediend bij het SGM). Op deze en andere factoren die in potentie een knelpunt vormen wordt hierna ingegaan.

12.2 Hoge kosten voor een civiele procedure

Door de professionals worden kosten voor het voeren van een civiele procedure aangemerkt als een knelpunt voor slachtoffers die civiel (gaan) procederen. De kosten bestaan in beginsel uit griffierechten, kosten voor een advocaat, kleine kostenposten (uittreksels) en kosten voor deskundigen. De onderbouwing van de schade is, als daar deskundigen voor nodig zijn, vaak een hoge kostenpost. Als het slachtoffer de procedure wint, biedt de proceskostenveroordeling van de gedaagde vergoeding voor een beperkt deel van de kosten. De kosten van een deskundigenrapport moeten in beginsel door de aansprakelijke partij vergoed worden, maar moeten worden voorgeschoten door de eiser. De eiser dient daar wel de financiële middelen voor te hebben. Bovendien draagt de eiser het verhaalsrisico, zodat het slachtoffer onder omstandigheden uiteindelijk alle kosten draagt. Ook als een slachtoffer procedeert op basis van een toevoeging zijn er kosten van naar schatting circa € 600 aan een civiele procedure verbonden.
De aangekondigde – maar inmiddels controversieel verklaarde – verhoging van de griffierechten[210] vormt een bron van grote zorg bij de ondervraagde rechters, advocaten en wetenschappers. Het effect is voor eisers tweeledig: niet alleen de eigen kosten gaan omhoog, maar als er een proceskostenveroordeling voor de eiser bij komt, komen de hogere griffierechten van de gedaagde ook voor zijn rekening.
Alle slachtoffers van gewelds- en zedendelicten hebben, ongeacht hun inkomen of vermogen, recht op gesubsidieerde rechtsbijstand en zijn voor een toevoeging door de Raad voor Rechtsbijstand geen eigen bijdrage verschuldigd. Het slachtoffer heeft in deze gevallen geen kosten voor rechtsbijstand door een advocaat. Een toevoeging kan worden verleend voor zowel de civiele procedure tegen de dader als voor de voeging als benadeelde partij in het strafproces tegen de verdachte. Bij complexe zaken wordt een aanvraag bij de Raad voor Rechtsbijstand voor een uitbreiding van het aantal uren volgens twee respondenten ten onrechte niet altijd toegekend. Een advocaat geeft aan dat de Raad voor Rechtsbijstand in de betreffende regio minder snel een basistoevoeging afgeeft voor vertegenwoordiging en bijstand van het slachtoffer door een advocaat in de strafzaak tegen de dader dan voorheen.

[210] *Kamerstukken II* 2011/12, 33 071, nr. 8, Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht, de Wet griffierechten burgerlijke zaken en enige andere wetten in verband met de verhoging van griffierechten. *Kamerstukken II* 2011/12, 33285, Verdere behandeling van aanhangige stukken, nr. 1

Het is ingewikkeld om in te schatten wat de kosten voor het slachtoffer zijn voor juridische bijstand in een *strafprocedure*; een ruwe schatting door respondenten komt uit op € 1.500 tot € 2.000. Dat is mede afhankelijk van de vraag waar de strafzitting is en hoeveel reistijd daarmee gemoeid is. De kosten voor het verkrijgen van schadevergoeding door het slachtoffer in een strafrechtprocedure zijn lager dan in een civiele procedure, omdat de kosten van het griffierecht bespaard worden.

12.3 Lange duur van een civiele procedure

Breed gedeeld onder de respondenten is dat het voeren van een civiele procedure geruime tijd in beslag kan nemen en dat dit belastend kan zijn voor eisers. Dit geldt temeer, nu slachtoffers voorafgaand aan de civiele procedure vaak al een aantal stappen hebben gezet, niet alleen in het strafrecht, maar ook in het civiele traject, bijvoorbeeld in het kader van schikkingsonderhandelingen. Bij een civiele zaak moet een slachtoffer volgens respondenten regelmatig rekenen met één tot anderhalf jaar voordat er een eindvonnis is. Het is moeilijk te begrijpen voor cliënten dat een civiele procedure zoveel tijd in beslag neemt. Een strafproces gaat in de regel sneller dan een civiele procedure. De lange duur is een aspect waarmee de rechterlijke macht rekening kan houden door de procedure zo voortvarend mogelijk af te doen. In dit verband wordt opgemerkt dat de rechterlijke macht zich rekenschap kan geven van het belang voor slachtoffers om de datum waarop het vonnis bepaald is, ook daadwerkelijk te halen. In het algemeen kunnen zaken worden aangehouden met zes weken, waarna de termijn waarop vonnis wordt gewezen, kan worden verlengd. Als de advocaat van de eiser het bericht krijgt dat de beslissing wordt aangehouden, kan dit betekenen dat er zes weken later een uitspraak is, maar kan de beslissing ook worden aangehouden. De rechter kan ook bepalen dat na twee weken uitspraak wordt gedaan. Bij slachtoffers met letselschade is er bij een van de rechtbanken beleid om die datum te halen. De advocaat en het slachtoffer weten dan wanneer de uitspraak echt komt.

12.4 Toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand

Bij het voeren van een civiele procedure voor de sector civiel is procesvertegenwoordiging door een advocaat verplicht. Om bij een advocaat terecht te komen, moeten slachtoffers zich realiseren dat ze schade hebben geleden en dat ze in dat kader een advocaat kunnen raadplegen. Een eerste punt van aandacht is hierbij volgens respondenten dat bij een deel van de slachtoffers de gedachte aan een civiele procedure simpelweg niet als optie voor het verhalen van schade opkomt. Burgers realiseren zich niet zonder meer wat hun rechtspositie is, wat ze aan een civiele procedure hebben en wat ze daarvan kunnen verwachten.
Een tweede punt is dat een gedeelte van de slachtoffers niet uit zichzelf deskundige rechtsbijstand vindt, bijvoorbeeld omdat ze niet op de hoogte zijn van de specialismen binnen de advocatuur. De advocaten geven aan dat cliënten via verschillende wegen bij hun advocatenkantoor komen: via de website van het advocatenkantoor, een inloopspreekuur, via mond-tot-mond reclame, de sites van de Letselschade Advocaten (LSA) en Vereniging van Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade (ASP), het Juridisch Loket, een piketdienst en SHN. Met een korte vragenlijst is een aantal vragen gesteld aan een juridisch medewerker van SHN over de

dienstverlening aan slachtoffers in het kader van een civiele procedure.[211] Daaruit blijkt dat beleid van SHN is dat slachtoffers geïnformeerd worden over de verschillende mogelijkheden van schadeverhaal, waaronder de civiele procedure. Bij de doorverwijzing van slachtoffers naar de advocatuur is het beleid te adviseren een keuze te maken uit de advocaten of letselschadebureaus die zijn aangesloten bij de Stichting Keurmerk Letselschade.[212] De mate waarin de advocaten te spreken zijn over het doorverwijzen van letselschadeslachtoffers door SHN loopt uiteen. Twee advocaten merken op dat de doorverwijzing door SHN in hun regio niet zonder meer goed verloopt. Opgemerkt wordt dat de medewerkers slachtoffers met letsel regelmatig doorsturen naar niet bij het Keurmerk aangesloten advocaten of letselschadespecialisten. Dit is een derde mogelijk knelpunt. De andere advocaten zijn wel tevreden. Een vierde probleem is volgens een aantal respondenten dat een deel van de advocaten waar een slachtoffer zich meldt met een aansprakelijkheidszaak onvoldoende doorverwijst naar gespecialiseerde advocaten. De kwaliteit van de verleende rechtsbijstand kan hierdoor in deze gevallen onvoldoende zijn, hetgeen een vijfde punt van aandacht is. Het gaat hierbij met name om strafrechtadvocaten, die onvoldoende expertise van het civiele (proces)recht hebben om in dit soort zaken rechtsbijstand te verlenen. De civiele procedure vraagt om andere kennis dan een strafrechtelijke procedure, bijvoorbeeld over procestechnische aspecten, het onderbouwen van een civiele vordering en de bewijslevering in civiele zaken.
In mindere mate wordt genoemd dat advocaten met een civiele praktijk, maar zonder specialisatie in de letselpraktijk, onvoldoende doorverwijzen; als gevolg waarvan de kwaliteit onder druk kan staan. Dit geldt in het bijzonder met betrekking tot complexe zaken met letselschade waarin zich verlies van verdienvermogen voordoet. Ook van belang is, zo wordt benadrukt, dat niet alleen de eiser, maar ook de gedaagde een gespecialiseerde advocaat heeft. Als de gedaagde een strafrechtadvocaat heeft die de dader na de strafzaak bijstaat in de civiele zaak (wat vaak het geval is), dan is dat voor alle partijen lastig. Er wordt op gewezen dat het van groot belang is voor het slachtoffer om direct vanaf het begin een goede advocaat te hebben, omdat fouten en gemiste kansen in het begin gedurende de hele procedure doorwerken.
In de zesde plaats worden zorgen geuit in verband met de competentiegrensverhoging naar € 25.000, die een grote sprong inhoudt. In zaken voor de sector kanton is procesvertegenwoordiging door een advocaat niet verplicht. De toekomst moet uitwijzen of eisers als ze voor de kantonrechter procederen toch een advocaat in de arm nemen. Het is de vraag of de zaken (zeker over letselschade) zonder gespecialiseerde advocaat goed tot hun recht komen.
Tot slot is door verschillende rechters als problematisch aangemerkt dat soms (zwaar) overtrokken schadeclaims worden ingediend. Het slachtoffer verwacht in die gevallen gouden bergen, maar krijgt die niet. Al kunnen er onderhandelingstechnische redenen zijn om te overvragen, er zijn wel grenzen aan. Het is in dit opzicht belangrijk dat advocaten aan verwachtingenmanagement doen bij cliënten.

12.5 Kwaliteit van de rechterlijke macht

De geïnterviewde advocaten zijn te spreken over de wijze van behandelen van zaken door rechters uit de civiele sector. De civiele rechters worden aangemerkt als redelijk deskundig, met name gespecialiseerde rechters uit de letselschadekamers.

[211] Er is in november 2011 informatie uitgewisseld met mevrouw M. Toonen-Hamerlinck, Juridisch medewerker Helpdesk juridische zaken, SHN.

[212] Zie de website: www.stichtingkeurmerkletselschade.nl/.

De civiele rechter hakt wat makkelijker knopen door dan de strafrechter. Ook al is er in het algemeen sprake van tevredenheid, wel wordt geconstateerd dat er terughoudendheid bestaat bij de toekenning van schadevergoeding in specifieke omstandigheden. Het gaat hierbij om schadevergoeding wegens verlies van verdienvermogen bij slachtoffers van zeden- en geweldsdelicten, bijvoorbeeld wegens psychische klachten. Leidt een verkeersongeval tot psychische klachten, dan is de toekenning van schadevergoeding vaak geen probleem, maar als de schade veroorzaakt is door een geweldsdelict dan wordt voor deze schade vaak geen schadevergoeding toegekend. Door het terughoudende beleid komen veel advocaten niet met dit soort schadeposten voor hun cliënten.
Bij de *strafkamers* is volgens geïnterviewden de kennis over de positie van slachtoffers toegenomen in de afgelopen jaren, maar kan het beter wat betreft letselschade. Strafrechters hebben soms moeite met het oordelen over personenschade. Ook het oordelen over verlies van verdienvermogen vinden zij lastig.

12.6 Knelpunten inzake de bewijslevering

Volgens de advocaten maakt het een groot verschil of er een strafrechtelijk veroordelend vonnis is, omdat de bewijslevering van het strafbare feit in de civiele zaak eenvoudiger is. Een strafrechtelijk veroordelend vonnis levert in de civiele procedure dwingend bewijs op van de strafbare feiten die daarin zijn opgenomen. Daarmee staat de aansprakelijkheid van gedaagde in beginsel vast. Een gedaagde mag tegenbewijs leveren, maar dat kan, afhankelijk van de omstandigheden, lastig zijn. Als een gedaagde tegenbewijs inbrengt, kost dat veel tijd en moeite. Bovendien leidt het grote tijdsverloop ertoe dat het bewijs moeilijker te beoordelen is, omdat getuigen de zaak niet meer scherp hebben of onvindbaar zijn. De bewijslevering van de aansprakelijkheid ligt ook in zaken met een strafvonnis niet altijd eenvoudig, bijvoorbeeld bij geweld over en weer, waarbij één persoon gewond geraakt is. De eiser kan zelf ook verantwoordelijk zijn voor hetgeen er gebeurd is (eigen schuld). In dit opzicht rust het procesrisico dat de vordering (deels) afgewezen wordt op de eiser. Het beoordelen van een vordering kan ook lastig zijn bij grensgevallen als een ongeval of een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Het leveren van bewijs van aansprakelijkheid van de gedaagde is bij een minderheid van de gevallen het probleem, veel vaker is de omvang van de schade het probleempunt.

Als er geen strafrechtelijke veroordeling is, begint een civielrechtelijke procedure bij nul, volgens de respondenten. Het slachtoffer moet stellen en zonodig bewijzen dat de gedaagde een onrechtmatige daad heeft gepleegd jegens hem, welke schade daarvan het gevolg is en hoe groot de schade is. In dit verband is het volgens respondenten een probleem dat het voor slachtoffers lastig kan zijn om aangifte te doen. Soms vindt de politie het opnemen van een aangifte ingewikkeld. Dit kan zich voordoen bij fraudegevallen, bijvoorbeeld wanneer slachtoffers financieel uitgekleed zijn door de thuishulp of kaal geplukt door de familie. Een civiele procedure is in deze schemergebieden dan ook lastig, omdat er geen bewijs is vanuit de strafzaak. Het bewijs moet dan in de civiele procedure geleverd worden, terwijl de feiten niet eenduidig en niet makkelijk te bewijzen zijn: van wie was het geld, wie heeft er wanneer wat mee gedaan, was er toestemming? Behalve het feit dat het lastig is aangifte te doen, hebben bepaalde zaken volgens respondenten geen prioriteit bij politie en OM. Veel strafbare feiten blijven buiten het strafrechtelijk systeem. Bepaalde zaken worden niet snel vervolgd, ook al is er een strafbaar aspect aan verbonden. Daders van verkeersongevallen worden niet vaak vervolgd. Opgemerkt wordt dat voor het benutten van de mogelijkheden in het strafrecht het type slacht-

offer relevant is en dat geldt daarmee ook voor het civiele proces. Grote bedrijven doen bij een greep in de kas door een werknemer aangifte van fraude en krijgen het als grote speler eerder voor elkaar om de aangifte op te laten nemen. Ze hebben er de capaciteit en mensen voor in huis of een verzekering die er voor hen achteraan gaat.

De bewijskracht van een strafvonnis ziet alleen op de bewezen verklaarde feiten die uit dat vonnis blijken, maar die feiten zijn volgens respondenten om uiteenlopende redenen niet altijd de feiten die nodig zijn voor de civiele procedure. Bij diefstal kan om redenen die in verband staan met opsporing en vervolging de keuze zijn gemaakt om alleen bepaalde feiten ten laste te leggen, bijvoorbeeld diefstal van bepaalde zaken, maar niet ook andere goederen. Als de schade waarvoor de eiser vergoeding vordert niet blijkt uit hetgeen ten laste gelegd en bewezen geoordeeld is, dan moet de eiser ander bewijs voor de diefstal aandragen in de civiele procedure. Dat is niet eenvoudig. Het voorbeeld van diefstal is door alle rechters genoemd. Soms doet zich volgens respondenten het probleem voor dat de strafrechtelijke veroordeling ziet op een minder ernstig delict of op een minder lange pleegperiode dan het onrechtmatig handelen dat ter discussie staat in de civiele procedure. Als er strafrechtelijk geen bewijs voor dat meerdere geleverd is, wordt het, met name bij zedenzaken, waar vaak geen ander bewijs is, ook in een civiele procedure lastig.

Staat de aansprakelijkheid vast, dan spitst de discussie zich toe op het causale verband tussen strafbaar feit en de schade en de omvang van de schade. Wat volgens de advocaten moeilijk aan een cliënt is uit te leggen is dat hij als slachtoffer moet stellen en bewijzen wat er is gebeurd. Meerdere advocaten merken op dat slachtoffers zich niet begrepen voelen, het is toch evident dat de dader het strafbaar feit heeft gepleegd, dus waarom moet hij als slachtoffer dan van alles en nog wat bewijzen? In die gevallen kan een slachtoffer zich voor de tweede keer slachtoffer voelen. De mate waarin dit speelt, is ook afhankelijk van de wijze waarop de advocaat van de wederpartij omgaat met het slachtoffer. Er zijn volgens respondenten veel mogelijkheden om erkenning te geven zonder aansprakelijkheid te erkennen.
Bij de berekening van verlies van verdienvermogen heeft de rechter concrete onderbouwing nodig met feiten die door de eiser aangedragen moeten worden om tot een toewijzing te komen. Wat is het arbeidsverleden van de eiser? Wat is zijn opleiding? Wat volgt er uit een vergelijking van de situatie met en zonder het gebeurde? Het is dan meestal nodig om deskundigen te laten rapporteren over de klachten en beperkingen en het daaruit voortvloeiend verlies aan verdienvermogen. Ook dat kan volgens respondenten moeilijk zijn, bijvoorbeeld bij zedenzaken.

Als het slachtoffer een advocaat heeft die niet betrokken is geweest bij de strafzaak, heeft de advocaat niet altijd zicht op het strafdossier. Het slachtoffer krijgt geen strafdossier. De advocaat van de eiser moet dan zijn best doen om het strafdossier boven tafel te krijgen. Dossiers zijn niet altijd terug te vinden en zijn niet altijd volledig, aldus enkele geïnterviewden. Sinds de invoering van de WVPS in het strafproces krijgt een van de respondenten makkelijker toegang tot gegevens bij het OM, maar nog steeds kost het de nodige inspanning.

12.7 Emotionele belasting van een civiele procedure

Volgens respondenten is het voeren van een procedure een grote emotionele belasting voor cliënten. Het is voor slachtoffers van een strafbaar feit bovendien een rechtsgang waar niet om is gevraagd. Emotioneel belastend ervaren slachtoffers de onzekerheid over de uitkomst van de procedure. Ook de voortdurende confrontatie met en herinnering aan het strafbaar feit door het voeren van een rechtszaak kan emotioneel belastend zijn.
Naast de belasting van de civiele procedure komt daar volgens respondenten de confrontatie met de dader bij. Soms zijn slachtoffers bang voor represailles door de dader en zijn ze bang om vrijuit te spreken. Dat leidt er volgens enkele advocaten toe dat bepaalde slachtoffers in plaats daarvan een beroep doen op het SGM. Er zijn wel mogelijkheden, die ook benut worden, om de impact van een directe confrontatie zo klein mogelijk te maken. Genoemd wordt dat er bij bepaalde rechtbanken aparte wachtruimtes zijn waar eiser en gedaagde door hun advocaat naartoe begeleid worden, zodat ze elkaar niet tegenkomen in de wachtruimte. Er kan, als dat nodig is, apart gehoord worden in aanwezigheid van de advocaten van beide procespartijen. Soms wordt extra beveiliging geregeld. De ervaringen van advocaten met de mogelijkheden om de confrontatie met de gedaagde zo beperkt mogelijk te houden, zijn afhankelijk van de rechtbank in kwestie. Opgemerkt wordt dat van belang is dat de bodes goede instructies krijgen. Bij sommige gerechten is het goed geregeld met een aparte slachtofferkamer bij de advocatenkamers, waar een medewerker van SHN achter een duidelijk herkenbaar loket zit. De bodes zijn goed geïnstrueerd, vangen de slachtoffers op en brengen hen op een plaats waar ze de dader niet tegenkomen. In de rechtszaal zelf komen slachtoffer en dader elkaar tegen, als de dader op de zitting komt. Onder omstandigheden hoeft het slachtoffer niet per se zelf te verschijnen, zo wordt opgemerkt. Soms wordt een procedure geheel schriftelijk afgedaan. Het komt volgens enkele rechters wel eens voor dat nabestaanden van een slachtoffer de confrontatie niet aan kunnen, en daarom een gevolmachtigde sturen. Dit werkt minder goed, omdat de gevolmachtigde niet op de hoogte is van de persoonlijke ins en outs van de zaak.

In een civiele procedure kunnen slachtoffers volgens enkele geïnterviewde rechters en advocaten emotioneel belast worden door de opstelling van de wederpartij, bijvoorbeeld een zeer rationele benadering. In het civiele proces moet het slachtoffer verantwoording afleggen, althans zo wordt dat ervaren, voor het gebeurde en de geleden schade. Dat grijpt zeer diep in de persoonlijke levenssfeer in. Het leveren van tegenbewijs door de gedaagde kan voor slachtoffers emotioneel belastend zijn, waarbij een rol speelt dat slachtoffers het unfair vinden dat de gedaagde een andere lezing van de feiten geeft. Als verweer wordt door de gedaagde aangevoerd dat de schade bijvoorbeeld niet het gevolg is van het misbruik, maar ook van de voorgeschiedenis van het slachtoffer. Omgekeerd kan het slachtoffer menen dat alles door de dader en het strafbare feit komt. De civiele rechter dient hierbij zorgvuldig te oordelen op basis van de stellingen van de procespartijen en de bewijslevering. Bedacht moet worden dat ook sprake kan zijn van verloren herinneringen en valse aangiftes.
De emotionele belasting is waarschijnlijk groter bij zaken waar opzettelijk een inbreuk op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer is gemaakt in zeden- en geweldszaken. Deze zaken onderscheiden zich van andere aansprakelijkheidszaken zoals medische missers en verkeersongevallen. Bij diefstal- en fraudezaken, aan-

gespannen door energiemaatschappijen, is er geen emotionele belasting; het gaat daar om een zakelijke afweging.
De rechter kan wel een rol spelen bij het verwerken van emotionele problemen, door te informeren hoe het met slachtoffer gaat. Dit kan de afsluiting van de verwerking bevorderen. Met de wijze waarop rechters ruimte geven aan emoties van het slachtoffer, hebben de advocaten uiteenlopende ervaring. Bepaalde rechters, met name die uit gespecialiseerde letselschadekamers, geven voldoende ruimte voor het uiten van emoties door het slachtoffer. Bij de comparitie na antwoord kunnen slachtoffers hun hart luchten. Slachtoffers stellen dat op prijs. Toch is het ook sterk afhankelijk van de rechter in kwestie. Het gebeurt wel eens, dat door een rechter niet bijzonder veel rekenschap wordt gegeven van de kwetsbare positie waarin het slachtoffer zich bevindt. Daarnaast houden niet alle advocaten van de wederpartij rekening met de kwetsbare positie van het slachtoffer. Een punt van aandacht is volgens enkele rechters is dat advocaten bij ernstige zaken, zoals seksueel misbruik en overlijden, soms moeite hebben om door te vragen naar pijnlijke zaken bij hun eigen cliënt.
Een mogelijk knelpunt, genoemd door een van de wetenschappers, is dat uit onderzoek blijkt dat het voeren van een civiele procedure slecht kan zijn voor de gezondheid van slachtoffers. Slachtoffers die zijn gaan procederen, herstellen langzamer. Op basis van wetenschappelijk onderzoek is volgens de respondent aannemelijk dat het in belang van de gezondheid van slachtoffers is om geen procedure te voeren.

12.8 Verhaalsproblematiek

De verhaalsproblematiek is een potentieel knelpunt volgens respondenten, in de eerste plaats omdat daders regelmatig geen verhaal bieden. Het is volgens de geïnterviewden moeilijk om aan te geven hoe vaak zich de situatie voordoet waarbij 'van een kale kip niet te plukken is'. Bij een van de respondenten vallen circa zes op de tien zaken hieronder. Bij geweldsmisdrijven komt het regelmatig voor dat daders geen verhaal bieden, maar dat is toch ook niet standaard te noemen. Bij een andere respondent is verhaal tot nu toe altijd een blokkade geweest: deze advocaat heeft om deze reden nog nooit een procedure gevoerd voor schadeverhaal na een strafbaar feit.
Een tweede punt is dat slachtoffers zich na een veroordelend vonnis van de civiele rechter onvoldoende realiseren dat dit niet per definitie inhoudt dat veroordeelde de schadevergoeding ook daadwerkelijk betaalt. Het is moeilijk uit te leggen aan een slachtoffer van een geweldsmisdrijf dat er alleen een gang naar het SGM mogelijk is als de dader geen verhaal biedt. De inning kan lastig zijn als de dader een gevangenisstraf uitzit, als sprake is van betalingsonmacht of betalingsonwil of de verblijfplaats van de gedaagde onbekend of in het buitenland is. Een derde punt is volgens respondenten dat de dader stappen kan nemen om dit vermogen ergens anders, buiten bereik van het slachtoffer, te parkeren.
De implicaties die door de advocaten verbonden worden aan een potentieel slechte verhaalspositie van de gedaagde zijn niet altijd hetzelfde. Sommige advocaten adviseren hun cliënt niet te procederen als er geen verhaal mogelijk is. Anderen gaan toch civiel procederen en zien later wat er van de inning terecht komt. De emotionele aspecten van een veroordelende rechterlijke uitspraak spelen hierbij een rol.

Niet alleen het verhaal zelf kan problematisch zijn, ook het achterhalen van de gegevens over het vermogen van de dader kan volgens meerdere advocaten lastig zijn en veel tijd kosten. Als een advocaat de cliënt direct vanaf de strafrechtelijke vervolging van de dader bijstaat, zijn er meer mogelijkheden om informatie te ver-

garen over het vermogen van de dader, bijvoorbeeld doordat de advocaat de pro forma zitting tegen de verdachte bijwoont en door in een vroeg stadium al te proberen het strafdossier in handen te krijgen. Voor letselschadeadvocaten die pas na afloop van een strafrechtelijk traject in beeld komen, is er minder gelegenheid om hier zicht op te krijgen. Als het slachtoffer de dader kent, hetgeen regelmatig het geval is, dan levert dat vaak enige informatie op over de verhaalspositie van de dader. Met name in zedenzaken komt informatie over de dader en de verhaalsmogelijkheden vaak uit de omgeving van het slachtoffer. Opgemerkt wordt in dit verband door meerdere respondenten dat er van de zijde van politie en OM weinig hulp gegeven wordt. Het zou bijvoorbeeld helpen als er meer gegevens over de verdachte in het proces-verbaal opgenomen zouden worden.
Als duidelijk is dat er (enig) verhaal mogelijk is, leggen twee respondenten regelmatig conservatoir beslag op aanwezig vermogen (onroerend goed, auto) voordat een civiele procedure wordt gestart. Beslag leggen is nodig om te voorkomen dat het vermogen alsnog verdwijnt.
Volgens respondenten wordt wat betreft de inning het volgende opgemerkt. Een veroordelend vonnis wordt betekend door een deurwaarder. Via de advocaat van de dader of de dader zelf worden afspraken gemaakt over de betaling van het bedrag. Bij een van de respondenten lukt het in het algemeen wel om het bedrag te innen, hoewel het bij 'geheel kale kippen' onmogelijk is. De uitspraak moet betekend worden (kosten circa € 60 à € 80) door een gerechtsdeurwaarder. De incassokosten moeten door het slachtoffer worden betaald. Soms moet alsnog beslag gelegd worden op het vermogen van de dader om nakoming te realiseren, waaraan kosten verbonden zijn, die in eerste instantie voor rekening van het slachtoffer komen. Daar moet het slachtoffer wel geld en energie voor hebben.

12.9 Knelpunten volgens respondenten in specifieke situaties

12.9.1 Specifieke knelpunten bij een minderjarige dader

Geen van de geïnterviewden meldt specifieke knelpunten voor het civiel procederen tegen een minderjarige dader. Weliswaar kan het zo zijn dat deze jonge mensen minder verhaal bieden, maar dat kan in de toekomst nog veranderen. Soms voelen ouders zich verantwoordelijk en als het in die gevallen om niet al te hoge schades gaat, kan de buitengerechtelijke afwikkeling makkelijker zijn, juist omdat de ouders meewerken aan een oplossing.

12.9.2 Specifieke knelpunten bij nabestaanden

Voor nabestaanden van een slachtoffer dat door moord om het leven is gekomen, is het voeren van een civiele procedure tegen de dader zwaar, aldus meerdere advocaten. Een specifiek knelpunt dat genoemd wordt, is dat er slechts beperkte mogelijkheden zijn om schadevergoeding te vorderen. De vordering tot vergoeding voor de kosten van de teraardebestelling van de overleden nabestaande is in de regel eenvoudig toewijsbaar. Voor derving van inkomsten vanwege het wegvallen van kostwinnerschap van de overleden naaste (art. 6:108 BW) moet wel vaak civiel geprocedeerd worden om schadevergoeding te krijgen. De strafrechter vindt een dergelijke vordering doorgaans te gecompliceerd. Het gaat regelmatig om hoge vorderingen, voor schade die niet onder een verzekering valt, terwijl het verhaal op de dader slecht is. Daar komt de vraag bij of een kind onderhouden wenst te worden door de moordenaar van zijn ouder. Nabestaanden hebben geen eigen recht op smartengeld. Het feit dat dit niet mogelijk is, kan emotioneel zeer belastend zijn

voor nabestaanden. Vergoeding voor shockschade kan onder omstandigheden gevraagd worden, maar de toewijzing ligt moeilijk. Er is juridisch een verschil tussen shockschade, die onder zeer bijzondere omstandigheden vergoed wordt, en affectieschade, die niet voor vergoeding in aanmerking komt. Bij shockschade is het moeilijk te voorspellen of de vordering wordt toegewezen. Deze moeilijkheden bij deze schadeposten worden als knelpunt aangemerkt door een deel van de respondenten, terwijl twee rechters geen knelpunten noemen.

13 Voorgestelde oplossingsrichtingen

In deze paragraaf wordt verslag gedaan van mogelijke oplossingen voor potentiële problemen van slachtoffers, zoals die door respondenten worden genoemd. Hierbij wordt eerst per knelpunt nagegaan of en welke suggesties door de professionals zijn gedaan. Vervolgens wordt een aantal ideeën die een oplossing bieden voor meerdere knelpunten tegelijk behandeld.

13.1 Oplossingen per knelpunt

13.1.1 Beslissing over civiel procederen

Slachtoffers moeten in een aantal gevallen om schadevergoeding te krijgen civiel procederen, omdat het strafproces in die gevallen geen mogelijkheden biedt om schadevergoeding te krijgen. Een geval waarin dat aan de orde is, betreft complexe vorderingen, die vanwege hun complexiteit in de strafprocedure niet-ontvankelijk worden verklaard. Voorgesteld wordt om maatregelen te nemen om de mogelijkheden van het strafrecht beter te benutten (zie paragraaf 13.2.2).

13.1.2 Hoge kosten

In de interviews wordt gesuggereerd te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn van verzekering voor schade (zie paragraaf 13.2.3) Daarnaast zou de aangekondigde – maar inmiddels controversieel verklaarde – verhoging van de griffierechten geen doorgang moeten vinden.

13.1.3 Lange duur van een procedure

De lange duur van de procedure zou wellicht verkort kunnen worden, zo wordt geopperd, door een vereenvoudigde procedure in te voeren en meer zittingscapaciteit voor dit type zaken vrij te maken. Afdoening van de schade in het strafproces zou de termijn waarbinnen de schade vergoed is, ook sterk verkorten (zie paragraaf 13.2.2).

13.1.4 Betere toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand

Als oplossing voor het knelpunt dat een deel van de slachtoffers niet op de goede plek terecht komt en geen deskundige rechtsbijstand weet te vinden, wordt een aantal suggesties gedaan in de interviews. Naast het geven van voorlichting, een ruim toevoegingsbeleid voor rechtsbijstand in de strafzaak en een betere doorverwijzing door niet-gespecialiseerde advocaten en door SHN is de belangrijkste het instellen van een piketdienst voor slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven. In samenwerking tussen politie, OM en advocaten (en de NOvA) zouden hier afspraken over gemaakt kunnen worden. Een aantal jaren terug is de haalbaarheid van een piketregeling voor slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten onderzocht, maar landelijk niet van de grond gekomen. Opgemerkt wordt dat in een gemeente lokaal daadwerkelijk een piketdienst voor slachtoffers is opgezet door intensieve samenwerking tussen de politie, OM en een aantal advocaten. Er zijn zes advocaten ingeschreven op een lijst die aan slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven wordt gegeven om direct hulp en bijstand te krijgen. Elke advocaat heeft twee

maanden per jaar dienst. Iedere aangifte wordt doorgestuurd naar de advocaat, als een slachtoffer behoefte heeft aan bijstand door een advocaat. De advocaat met dienst neemt dan contact op met dat slachtoffer. Als het slachtoffer in gesprek is met SHN, dan verwijst de hulpverlener ook door naar de advocaat met piketdienst. Bij deze optie is het wel belangrijk om kwaliteitswaarborgen voor de geselecteerde advocaten in het oog te houden.

13.1.5 Kwaliteit van de rechterlijke macht

Uit de interviews komen geen knelpunten naar voren waar het de kwaliteit van de rechterlijke macht betreft. Wel is diverse keren opgemerkt dat de rechter bepaalde mogelijkheden heeft om bij te dragen aan het reduceren of beperkt houden van problemen die slachtoffers mogelijk ervaren in het civiele proces. Bij zwaar overtrokken schadeclaims kan de rechter aandacht besteden aan het bovenmatige karakter en uitleggen waarom hij slechts een deel van het bedrag toewijst onder verwijzing naar de objectieve maatstaven van de Smartengeldgids. Emotionele erkenning van de positie van het slachtoffer is hierbij van belang. Opgemerkt wordt dat de rechter een rol kan spelen bij het verwerken van de problemen door te informeren hoe het met slachtoffer gaat. Tot slot kan van belang zijn om de termijn te halen waarop vonnis gewezen wordt.

13.1.6 Bewijslevering

Volgens geïnterviewde professionals is dit aspect inherent aan het civiele proces; er worden geen oplossingen naar voren gebracht. Wel wordt opgemerkt dat de rechter en advocaat van de wederpartij tactisch en respectvol met het slachtoffer kunnen omgaan, zodat de bewijslevering niet emotioneel belastender wordt dan nodig.

13.1.7 Emotionele belasting

Wat de confrontatie met de dader betreft is het volgens respondenten mogelijk om hier met gerichte maatregelen voorzieningen voor te treffen, zowel qua infrastructuur (wachtkamers) als qua procespartijenbehandeling (instructie van het personeel om ongewenste ontmoetingen te voorkomen).[213] Voor de belasting die de procesvoering veroorzaakt zijn enige praktische maatregelen gesuggereerd door respondenten, al blijft inherent aan het civiele recht dat bewijslevering moet plaatsvinden en dat de wederpartij een andere visie op het gebeurde kan hebben, inclusief belastende verweren. Advocaten van de gedaagde en rechters zouden rekening kunnen houden met de situatie van het slachtoffer en tactisch kunnen opereren. De rechter heeft de ruimte om op de zitting het slachtoffer de gelegenheid te geven zijn verhaal te doen en leed te erkennen. Een goede uitleg waarom de schadevergoeding niet geheel wordt toegewezen of afgewezen kan helpen, zeker als de eiser onrealistisch hoge verwachtingen had. Advocaten van slachtoffers zouden er goed aan doen om bij hun cliënt reële verwachtingen te scheppen over de mogelijkheid tot en de hoogte van schadevergoeding. Een tweede punt betreft zedenzaken, waar advocaten vaker moeten doorvragen, ook als het om pijnlijke privézaken gaat.

[213] Zie ook de recent aangekondigde plannen van de Raad voor de rechtspraak, www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak/Nieuws/Pages/Modelregeling-voor-een-passende-verblijfsomgeving-voor-slachtoffers-van-misdrijven.

13.1.8 Verhaal

In de interviews zijn drie verbetermogelijkheden genoemd voor de executie van een veroordelend civiel vonnis. Het eerste punt betreft de informatiepositie van het slachtoffer ten opzichte van het vermogen van de dader. Als politie en het OM meer gegevens op zouden nemen in het proces-verbaal, zou dit wellicht kunnen helpen. Afgewacht moet worden of de recente versterking van de positie van het slachtoffer door toegang tot het strafdossier vruchten afwerpt.
Als tweede oplossing wordt door enkele respondenten uit alle groepen gesuggereerd om het verhaal in handen van de overheid te leggen, ook al druist dit in tegen de uitgangspunten van de civiele dogmatiek. Het idee van de schadevergoedingsmaatregel en incasso door de staat zou ook voor het civiele recht een grote toegevoegde waarde hebben. Eigen verantwoordelijkheid van burgers staat hier tegenover bescherming tegen het maatschappelijk probleem van criminaliteit. Het maken van onderscheid tussen groepen eisers is geoorloofd juist omdat een misdrijf een publiek belang met zich mee brengt. In aanvulling hierop zou de staat het bedrag ook na een civiele procedure aan het slachtoffer kunnen voorschieten. Het CJIB heeft veel kennis en ervaring en kan de inning zakelijk en op afstand doen. In het strafrecht is het inningspercentage na invoering van de schadevergoedingsmaatregel zeer sterk verbeterd. Een punt van aandacht hierbij is volgens enkele respondenten dat een dergelijke oplossing op veel weerstand zal stuiten, juist omdat het haaks staat op de fundamenten van het civiele recht. Dit wordt ook geïllustreerd doordat enkele respondenten van oordeel zijn dat er geen grond is om een onderscheid te maken tussen slachtoffers van misdrijven en andere eisers. Een derde oplossing voor het executieprobleem is het uitbreiden van de rol van verzekeringen. Als een slachtoffer rechtstreeks een beroep kan doen op een verzekeraar, dan ligt het verhaalsrisico daar (paragraaf 13.2.3).

13.1.9 Oplossing genoemd voor specifieke gevallen

Uit de interviews zijn geen knelpunten naar voren gekomen specifiek voor de situatie waarin de dader minderjarig is; daarvoor zijn dan ook geen oplossingen voorgesteld. Wat betreft de positie van nabestaanden bestaat er verschil van inzicht tussen de professionals die zich daarover hebben uitgelaten. Aan de ene kant zou het een verbeterpunt zijn om eerder affectie- en shockschade toe te kennen aan nabestaanden; aan de andere kant wordt betoogd dat het niet opweegt tegen de investering en ellende die bij dergelijke procedures komt kijken, terwijl emotionele erkenning ook nu reeds kan worden gegeven door de rechter in een civiele procedure. Een andere oplossing zou zijn om tussen de nabestaanden en de dader een verzekeraar te plaatsen, zodat de verzekeraar betaalt en niet de moordenaar. Het gaat om zeer kleine aantallen mensen in een zeer schrijnende situatie. De financiële gevolgen ervan zijn naar verwachting te overzien. De nabestaanden zouden dan een directe actie hebben op de verzekeraar, die de schade vervolgens kan proberen te verhalen op de dader.

13.2 Oplossingen voor meerdere knelpunten

Drie oplossingsrichtingen zien op het verminderen van meerdere knelpunten: 1) het invoeren van een apart regime voor slachtoffers van criminaliteit; 2) het beter benutten van de mogelijkheid tot schadeverhaal in het strafproces; en 3) het uitbreiden van de rol van aansprakelijkheidsverzekeringen. Bij de oplossingsrichtingen die meerdere knelpunten tegelijk kunnen verminderen wordt door drie respondenten

voorop gesteld dat van belang is om de doelgroep waarvoor een oplossing wordt gezocht helder in beeld te hebben. Als het doel van beleid is om een oplossing te bedenken voor de grote groep slachtoffers met een qua hoogte relatief te overzien schadebedrag, dan komen andere oplossingen in beeld dan bij het doel om knelpunten voor specifieke deelgroepen te verminderen, zoals slachtoffers die ernstige letselschade hebben opgelopen door een strafbaar feit of strafbare feiten met een zeer groot aantal slachtoffers, waarvoor het strafproces minder geschikt is.

13.2.1 Aanpassing van civiel systeem

Enkele respondenten suggereren een pakket aan maatregelen voor slachtoffers van criminaliteit, dat deels ook ziet op de civiele procedure. Er bestaat geen eenstemmigheid onder de respondenten over de vraag of een apart regime voor slachtoffers van strafbare feiten geïndiceerd is om civiel schadeverhaal beter te laten functioneren.

Een aantal respondenten wijst erop dat het civiele proces aspecten met zich meebrengt, die voor alle procespartijen hetzelfde zijn. Het civiele proces staat los van het strafrecht en dient een ander doel. In het strafrecht draait alles om de dader; in een civiele zaak gaat het om dit slachtoffer dat de zaak aanspant. De eiser heeft, anders dan in het strafrecht, een gelijkwaardige positie. Maatregelen om één van de twee partijen te faciliteren in het civiele proces staan daardoor haaks op het systeem zelf, waarin beide partijen gelijkwaardig horen te zijn. Vanuit de civiele invalshoek is er niet veel reden om deze categorie structureel anders te behandelen dan andere eisers. Of er al dan niet een strafproces gevoerd is, lijkt geen bruikbaar criterium om een slachtoffer van onrechtmatig handelen als eisende partij boven de andere partij te bevoordelen, ook niet bij de inning. In dit verband wordt het zwartwit beeld van slachtoffer en dader gerelativeerd door rechters. De hoogte van de schade en de ernst van het strafbaar feit hangen niet één op één met elkaar samen. Een relatief onbenullig feit kan grote schade veroorzaken en een juridisch ernstig strafbaar feit kan tot weinig schade leiden. Wie dader is en wie slachtoffer, is evenmin altijd scherp, bijvoorbeeld bij verziekte burenrelaties of bij geweld in het uitgaansleven. Bedacht moet ook worden dat de schade die een strafbaar feit veroorzaakt soms buitenproportionele gevolgen kan hebben voor de dader.

Aan de andere kant staan respondenten uit met name de wetenschappelijke hoek die menen dat een apart regime wel aangewezen is om de mogelijkheden van civiel schadeverhaal te verbeteren. De respondenten hebben verschillende combinaties van maatregelen voor ogen.
Een oplossingsrichting is een uitzondering op de algemene regels voor slachtoffers van misdrijven: 1) Vrijstelling van griffierechten; 2) Executie voor het slachtoffer door de overheid; 3) Vergoeding van rechtsbijstand voor slachtoffers. Als slachtoffers van misdrijven als een gewone eiser worden behandeld, wordt civiel schadeverhaal geen succes. De meest kwetsbare groep slachtoffers, de gewone burger, gaat niet snel civiel procederen. In het strafrecht zijn bijzondere voorzieningen getroffen voor met name zeer kwetsbare slachtoffers. Dat zou volgens de respondent ook bij civiel schadeverhaal kunnen gebeuren vanwege het publiekrechtelijk belang: het gaat om een algemeen belang dat slachtoffers van criminaliteit hun schade vergoed krijgen. Een tweede argument waarom strafbare feiten en gewone onrechtmatige daden een verschillende behandeling in het civiele recht en de civiele procedure kunnen rechtvaardigen is volgens de respondent dat het om opzettelijk toegebrachte schade gaat, waar mensen meer last van hebben, zo blijkt volgens de respondent uit onderzoek. In artikel 7 van de Aanbeveling van de Raad van Europa

nr. 2006 (8), is opgenomen dat rechtsbijstand verleend moet worden en dat maatregelen getroffen moeten worden om slachtoffers van criminaliteit effectieve toegang tot civiele voorzieningen te verzekeren.[214] Hieruit volgt een inkomensonafhankelijke bijdrage of gratis rechtsbijstand voor slachtoffers van misdrijven die een civiele procedure willen aanspannen tegen de dader.

Een tweede pakket maatregelen dat wordt voorgesteld door een van de respondenten richt zich op het weghalen van drempels voor een grote groep slachtoffers met kleinere schadeclaims: het voorschieten door de overheid van de schadevergoeding na een civiele procedure, het maken van werkafspraken tussen de sectoren van de rechterlijke macht, zodat de positie van het slachtoffer in het strafrecht geoptimaliseerd wordt, het instellen van regionale piketdiensten, toevoegingen voor rechtsbijstand van het slachtoffer in het strafrecht en door voorlichting te geven aan slachtoffers over voeging. Daarnaast zou volgens de respondent rechtsvergelijkend onderzoek naar de wijzen waarop in andere rechtsstelsels met deze problematiek wordt omgegaan, wenselijk zijn.

13.2.2 Mogelijkheden schadeverhaal in het strafrecht beter benutten

Als het slachtoffer via het strafproces de schade vergoed kan krijgen, is een civiele procedure niet nodig. Dat heeft een aantal voordelen: meer slachtoffers zouden hun schade vergoed krijgen, de kosten van de procedure zijn lager, de verhaalspositie is potentieel beter (vanwege de schadevergoedingsmaatregel), de procedure duurt minder lang, er is sneller een uitspraak en vermoedelijk is de emotionele belasting lager. Er zijn twee soorten suggesties gedaan om de mogelijkheden die het strafrecht biedt om via een voeging een civiele vordering in te dienen, beter te benutten.[215]
In de eerste plaats wordt opgemerkt dat de Raad voor Rechtsbijstand een ruim toevoegingsbeleid kan voeren voor rechtsbijstand aan slachtoffers in het strafrecht, voor zover dat nu niet zou gebeuren.
In de tweede plaats worden door meerdere respondenten suggesties gedaan om meer expertise van het civiele recht in de strafprocedure te brengen. De eerste suggestie is dat als experiment civiele expertise binnen de strafrechtketen ingezet kan worden tijdens het proces van letselslachtoffers die verlies van verdienvermogen lijden. Daarmee kunnen de kaders snel uiteen worden gezet, hetgeen voor slachtoffers het voordeel heeft dat er sneller duidelijkheid is. Als er nog geen eindtoestand is, kunnen beslissingen worden genomen over het vervolgtraject. Deze ingewikkelde zaken vragen om civiele expertise, die niet gevergd kan worden van strafrechters. De uitwisseling zou via de rechter-commissaris kunnen gaan; de civiele rechter zou een instructierol kunnen hebben. De tweede gedachte om de

---

[214] 7. Right to effective access to other remedies . 7.1. Victims may need to seek civil remedies to protect their rights following a crime. States should therefore take the necessary steps to ensure that victims have effective access to all civil remedies, and within a reasonable time, through:
- the right of access to competent courts; and
- legal aid in appropriate cases. 7.2. States should institute procedures for victims to claim compensation from the offender in the context of criminal proceedings. Advice and support should also be provided to victims in making these claims and in enforcing any payments awarded.

[215] Overigens wordt door een respondent opgemerkt dat het civiele recht juist bij massaschadegevallen, waar een dader of een strafbaar feit een groot aantal slachtoffers raakt, een oplossing kan bieden. Deze gevallen leveren bij behandeling van het strafrecht problemen op. Als het om grote aantallen slachtoffers gaat, dan werken slachtofferrechten in het strafproces niet. Mogelijk kan de civiele rechter wel een passend forum bieden, waarbij met name de Wet Collectieve Afdoening van Massaschade van belang kan zijn.

expertise te vergroten is om een speciaal team van rechters in te zetten, die zijn getraind in het behandelen van ernstige misbruik- en geweldszaken. Een derde idee is een wettelijke verwijsconstructie voor bepaalde rechtsvragen die in het strafgeding rijzen over het civiel schadeverhaal. De strafzaak zou aangehouden worden wat betreft het civiele deel. Een vierde idee is scholing van strafrechters in het civiele recht. Het zal echter lastig zijn om hier – naast alle andere aspecten waarvoor scholing noodzakelijk is – extra ruimte voor te creëren, want dat kost tijd en dus geld. Daarom kan wellicht kleinschalig begonnen worden door informele uitwisseling van kennis tussen de sectoren onderling. Er moet wel nagedacht worden over de processuele aspecten. Als er meer schadevergoeding kan worden toegewezen in het strafrecht en er ook grotere en moeilijkere kwesties beoordeeld worden, dan verdient de positie van de verdachte aandacht.

13.2.3 Verzekering

Een ander idee, geopperd door meerdere respondenten, is het uitbreiden van de rol die verzekeringen spelen voor het dekken van schade veroorzaakt door strafbare feiten. Deze oplossingsrichting is ingegeven door het frappante verschil tussen enerzijds slachtoffers van verkeersongevallen, medische missers en arbeidsongevallen en anderzijds slachtoffers van criminaliteit. In de eerste gevallen is in de regel een verzekeraar betrokken, maar bij slachtoffers van criminaliteit niet. Deze oplossing wordt genoemd als mogelijkheid om de kosten van een procedure te verminderen (de verzekeraar draagt een belangrijk deel van de kosten als aansprakelijkheid vast komt te staan), het verhaalsrisico praktisch uit te sluiten (de verzekeraar is solvent) en de emotionele belasting te verminderen (geen procedure tegen de dader, wellicht wel tegen de verzekeraar). Bij slachtoffers van criminaliteit biedt de persoonlijke aansprakelijkheidsverzekering van de dader in de regel geen dekking tegen schade als gevolg van strafbare feiten. In de verzekeringspolis van de aansprakelijkheidsverzekering is namelijk standaard een opzetclausule opgenomen op grond waarvan schade die onder de opzetclausule valt (en dat is zo bij de meeste strafbare feiten) niet gedekt is door de polis. Slachtoffers hebben ook geen directe actie tegen de verzekeraar. Bij verkeersongevallen speelt de WAM een grote rol. De opzetclausule geldt hier wel tussen verzekeraar en verzekerde, maar het slachtoffer heeft een directe actie tegen de verzekeraar die zich jegens hem niet op die opzetclausule kan beroepen. De verzekeraar moet het slachtoffer betalen, maar kan proberen verhaal te nemen op de eigen verzekerde. In dit systeem ligt het verhaalsrisico dus bij de verzekeraar, die dat vooraf heeft meegenomen bij de berekening van de premie. Een vergelijkbare constructie is denkbaar voor slachtoffers van criminaliteit. Bezien moet worden of dit hoge verzekeringskosten met zich mee zou brengen. Ook zou onderzocht moeten worden wat de dekkingsgraad is van aansprakelijkheidsverzekeringen voor particulieren en met name hoe dit ligt voor potentiële daders. Als de dekkingsgraad laag is, zou het verplicht stellen van een aansprakelijkheidsverzekering voor particulieren die ook schade veroorzaakt door opzettelijk handelen dekt, overwogen kunnen worden. Ook kan gedacht worden aan een directe actie van slachtoffers tegen de aansprakelijkheidsverzekeraar van de dader. Het gaat hier om een voor de overheid budgetneutrale oplossing, waarbij het maatschappelijk risico van schade toegebracht door criminaliteit wordt gespreid door verzekering. De prijs is de (hogere) premie te betalen door particulieren.

14 Samenvatting

In dit deel is onderzocht welke knelpunten slachtoffers van strafbare feiten kunnen ervaren als ze een civiele procedure (overwegen te) starten tegen de dader. Voor twee situaties zijn specifieke knelpunten onderzocht: bij een civiele procedure tegen een minderjarige dader en als nabestaanden een civiele procedure tegen de dader starten. Daarnaast is bekeken welke oplossingsrichtingen er voor geconstateerde knelpunten zijn. Er zijn semigestructureerde interviews gehouden met zes rechters, vijf advocaten en twee wetenschappers. De interviewvragen zijn mede gebaseerd op inzichten uit de literatuur over knelpunten die slachtoffers en rechtzoekenden kunnen ondervinden als zij civiel (willen) procederen. Bedacht moet worden dat de genoemde knelpunten berusten op een beperkt aantal interviews met een selectieve groep indirect betrokkenen. De resultaten brengen daarmee potentiële knelpunten in kaart, die input kunnen geven voor nader onderzoek om het werkelijke belang voor slachtoffers van elk knelpunt te onderzoeken.

In een aantal situaties heeft het slachtoffer feitelijk geen andere keuze om schadevergoeding te vorderen dan het voeren van een civiele procedure, aldus de professionals. Dat is, gelet op de mogelijke knelpunten van het civiel procederen voor slachtoffers, een punt van aandacht. Een van deze situaties betreft complexe vorderingen die in de strafprocedure niet-ontvankelijk worden verklaard. Vergroting van de expertise van het civiele recht van strafrechters wordt door de professionals als mogelijke oplossing gesuggereerd.
Een groot verhaals- en procesrisico, hoge kosten van een civiele procedure en de wens van het slachtoffer om niet te procederen, leiden er volgens respondenten toe dat er, ondanks schade die niet op een andere wijze vergoed is, niet civiel geprocedeerd wordt.

Potentiële knelpunten voor de slachtoffers die civiel procederen zijn volgens de professionals de hoge kosten en de lange duur van een civiele procedure, de toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand, problemen met de bewijslevering, de emotionele belasting van een civiele procedure en verhaal. De kwaliteit van de civiele rechter lijkt op basis van de interviews geen knelpunt te zijn.
Wat de hoge kosten betreft die een slachtoffer in het kader van een civiele procedure moet maken en voorschieten, gaat het om kosten voor rechtsbijstand, griffierechten, kosten voor deskundigen en bijkomende kosten. Als het slachtoffer de procedure wint, biedt de proceskostenveroordeling van de gedaagde vergoeding voor een deel van de kosten. De onderbouwing van de schade door deskundigen is vaak een hoge kostenpost. De kosten van een deskundigenrapport moeten in beginsel door de aansprakelijke partij vergoed worden, maar moeten worden voorgeschoten door de eiser, die daar de financiële middelen voor moet hebben. Bovendien draagt de eiser het verhaalsrisico. Ook als een slachtoffer procedeert op basis van een toevoeging zijn er kosten. De aangekondigde maar inmiddels controversieel verklaarde verhoging van de griffierechten zou volgens geïnterviewde professionals geen doorgang moeten vinden. Als oplossing wordt gesuggereerd te onderzoeken wat de rol van dekking van de schade door een aansprakelijkheidsverzekering kan zijn.
De lange doorlooptijd van civiele procedures wordt in de literatuur als knelpunt aangemerkt. De interviews bevestigen dit. Geopperd wordt om een vereenvoudigde procedure in te voeren en meer zittingscapaciteit voor dit type zaken vrij te maken.

Afdoening van de schade in het strafproces zou de termijn waarbinnen de schade vergoed is, ook sterk verkorten.
Wat de toegang tot en de kwaliteit van rechtsbijstand betreft, wordt gesignaleerd dat een deel van de slachtoffers zich onvoldoende bewust is en te weinig kennis heeft van de eigen rechtspositie. Voorlichting wordt als oplossing voorgesteld. Verder dienen complexe letselschadezaken vaker doorverwezen te worden naar gespecialiseerde advocaten, zowel door Slachtofferhulp Nederland als door niet-gespecialiseerde (strafrecht)advocaten. De kwaliteit van de rechtsbijstand door niet-gespecialiseerde advocaten kan onvoldoende zijn door een gebrek aan expertise. Een piketdienst voor slachtoffers die direct resulteert in rechtsbijstand door gespecialiseerde advocaat zou hier ook een rol in kunnen spelen.
Bewijsleveringsproblemen zijn inherent aan de civiele procedure. Met een veroordelend strafvonnis is de bewijslevering van de aansprakelijkheid van de gedaagde in de civiele procedure in de regel eenvoudiger. In dat kader bestaat er een verband tussen de prioriteiten bij de opsporing en vervolging en de mogelijkheden in een civiele procedure. Een punt van aandacht is dat het niet altijd eenvoudig is voor burgers om aangifte te doen. Voor dit potentiële knelpunt worden geen oplossingen gesuggereerd. Voor eisers is het moeilijk te begrijpen dat zij als slachtoffer bewijs moeten leveren van het strafbare feit en de schade. Bewijslevering kan volgens de respondenten ook emotioneel belastend zijn voor het slachtoffer, zeker bij delicten die een inbreuk op de fysieke integriteit hebben gemaakt. De wederpartij kan een andere visie op het gebeurde hebben, waarbij verweren aan bod kunnen komen die belastend zijn. Het gegeven dat er valse aangiftes of verloren herinneringen kunnen zijn, maakt het belang van zorgvuldigheid groot, zo wordt naar voren gebracht. Dit betekent dat er door de advocaat en de rechter soms pijnlijke vragen moeten worden gesteld. Afgezien van het feit dat de rechter en advocaat behoedzaam en tactisch om kunnen gaan met kwetsbare slachtoffers, is hier geen oplossing voor.
Volgens respondenten kan het voeren van een procedure in verschillende opzichten emotioneel belastend zijn voor slachtoffers, met name wanneer het om burgers gaat (en niet om rechtspersonen): angst voor en daadwerkelijke confrontatie met de dader op de zitting, angst voor represailles van de dader en emotionele belasting vanwege de procesvoering, waarbij de wederpartij met verweren komt die belastend kunnen zijn. Wat de confrontatie met de dader betreft kunnen gerichte maatregelen helpen, bijvoorbeeld aparte wachtruimtes in de gerechten en goede instructie van het gerechtspersoneel.
Een knelpunt dat bijzonder duidelijk naar voren komt uit de interviews is de slechte verhaalspositie van het slachtoffer. Dat speelt een belangrijke rol om niet te gaan procederen. Als er wel geprocedeerd wordt, is dit evenzeer een potentieel knelpunt. Slachtoffers realiseren zich volgens meerdere professionals regelmatig niet dat een veroordeling door de civiele rechter nog niet betekent dat de dader ook daadwerkelijk zal betalen. Daarnaast kost de inning van een vordering geld, inspanning en energie zonder dat op voorhand duidelijk is of dit resultaat zal opleveren. Niet altijd hebben het slachtoffer en zijn advocaat voldoende zicht op de vermogenspositie van de dader. Voor dat laatste probleem is de suggestie gedaan om in het proces-verbaal meer gegevens op te nemen over de dader. Twee structurele oplossingsrichtingen zijn in het kader van de verhaalspositie genoemd. In de eerste plaats kan het verhaal na een veroordelend civiel vonnis bij de staat worden gelegd, net als bij de door de strafrechter opgelegde schadevergoedingsmaatregel. De tweede oplossing is het uitbreiden van de dekking van aansprakelijkheidsverzekeringen tot schade veroorzaakt door strafbare feiten.
In de interviews zijn geen specifieke problemen genoemd voor civiel schadeverhaal als de dader minderjarig is. Als het om nabestaanden gaat, wordt als knelpunt genoemd dat een civiele procedure tegen de dader bijzonder belastend is. Belangrijk is

dat daarbij geen mogelijkheid bestaat om schadevergoeding te krijgen voor het verlies van een naaste (affectieschade). Dit is moeilijk uit te leggen aan de nabestaanden. Er bestaat geen eenstemmigheid of het een verbetering is om hiervoor een vergoeding toe te kennen in de wet.

Uit de interviews komt naar voren dat niet alle knelpunten dezelfde rol spelen voor alle typen slachtoffers en alle typen strafbare feiten. Bij de mogelijkheden om aangifte te doen en een civiele procedure te starten hebben repeat players, zoals energiemaatschappijen en grote werkgevers, de middelen en mogelijkheden om hun belangen efficiënt te behartigen. Voor hen speelt de emotionele belasting van een procedure geen rol. Een laag inningspercentage kan worden opgevangen door de prijzen voor alle gebruikers te verhogen. Voor een burger die gaat procederen hebben de hiervoor genoemde knelpunten een grotere impact, bijvoorbeeld waar het gaat om de emotionele belasting, de kosten voor een civiele procedure en verhaals- en procesrisico. Ook het vinden van de weg naar een deskundige advocaat is voor natuurlijke personen c.q. one-shotters lastiger dan voor een repeat player. De knelpunten kunnen ertoe leiden dat het slachtoffer zelf niet kan of wil procederen, zoals in de interviews wordt aangegeven.

Drie oplossingsrichtingen zien op het verminderen van meerdere knelpunten tegelijk: 1) het invoeren van een pakket aan maatregelen voor slachtoffers van criminaliteit om (civiel) schadeverhaal succesvoller te maken; 2) het beter benutten van schadeverhaal in het strafproces en 3) het uitbreiden van de rol van aansprakelijkheidsverzekeringen.
Er bestaat tussen de respondenten verschil van inzicht over de vraag of aanpassing van het civiele systeem wenselijk en nodig is. De uitgangspunten van een civiele procedure zijn twee gelijkwaardige partijen die tegen elkaar procederen; het is in strijd met die basisbeginselen om een van de twee partijen te faciliteren. Vanuit met name de wetenschappelijke hoek wordt daar tegenin gebracht dat, uitgaande van de gedachte dat civiel schadeverhaal voor slachtoffers van criminaliteit een reële optie zou moeten zijn, het nodig is om creatief te denken over mogelijkheden. Daarbij is van belang om helder te hebben voor welke groep slachtoffers beleid wordt gemaakt, omdat niet alle slachtoffers met dezelfde maatregelen gebaat zijn. Rechtsvergelijkend onderzoek zou inzicht kunnen geven in de manier waarop in andere jurisdicties met deze problemen wordt omgegaan. Daarnaast wordt ervoor gepleit een apart regime voor slachtoffers van misdrijven die civiel procederen in te voeren met een vrijstelling van griffierecht, gratis, inkomensonafhankelijke rechtsbijstand en executie door de staat. Er is een publiekrechtelijk belang bij compensatie voor slachtoffer van criminaliteit, dat een maatschappelijk probleem is. Dit zou voor de grote stroom slachtoffers met een relatief te overzien schadebedrag, maar ook voor slachtoffers met een hoge schade, een oplossing kunnen zijn.
Ook komt uit de interviews naar voren dat schadeverhaal verbeterd kan worden door de schadevergoeding voor meer slachtoffers via het strafproces te regelen. Daarmee valt potentieel veel winst te behalen, niet alleen omdat dit voor een grote groep slachtoffers een oplossing biedt, die anders niet civiel zou procederen, maar ook omdat de kosten lager zijn (geen griffierechten), er op kortere termijn een uitkomst is, met een vermoedelijk lagere emotionele belasting en vaak in combinatie met verhaal door de staat hun schade vergoed zouden zien. Verschillende opties zijn in dit verband genoemd, waaronder het vergroten van de expertise van strafrechters van het civiele recht, een uitwisselingsconstructie van rechters tussen de civiele en de strafsector en een doorverwijzing van vorderingen van de strafsector naar de civiele sector.

Tot slot kan als oplossingsrichting onderzocht worden of de rol van persoonlijke aansprakelijkheidsverzekeringen uitgebreid kan worden, bijvoorbeeld door polissen aan te bieden die ook dekking bieden tegen opzettelijk veroorzaakte schade of door slachtoffers een directe actie te geven tegen de persoonlijke aansprakelijkheidsverzekering van de dader.

Of en in hoeverre de potentiële knelpunten die door professionals genoemd worden voor slachtoffers werkelijk een rol spelen en in hoeverre de suggesties oplossing bieden, zijn vragen die nader onderzocht moeten worden in overleg met het veld.

15 Conclusies

15.1 Aanleiding en belang van het onderzoek

Dit onderzoek heeft tot doel in kaart te brengen welke rol de civiele schadeverhaalprocedure speelt voor slachtoffers van strafbare feiten binnen het geheel aan mogelijkheden om vergoeding voor schade te krijgen, welke knelpunten daarbij mogelijk een rol spelen en welke oplossingen daarvoor denkbaar zijn. De achtergrond van het onderzoek is de wetenschappelijke kennis dat slachtoffers van strafbare feiten behoefte hebben aan compensatie, zowel financieel als niet-financieel. Onder slachtoffers worden zowel natuurlijke personen als rechtspersonen verstaan. De relevantie van compensatie voor schade is groot, gelet op het feit dat in 2010 3,5 miljoen natuurlijke personen slachtoffer zijn geworden van 5,7 miljoen delicten en 200.000 bedrijven van circa 2,5 miljoen delicten. De totale schade (inclusief letsel) wordt op jaarbasis voor huishoudens (13 miljard), bedrijfsleven (2,9 miljard) en overheid (1,1 miljard) samen geschat op minimaal 16,9 miljard euro. Maximaal 7% van dit bedrag wordt op enige wijze en op enig moment vergoed (1,2 miljard euro). Het verbeteren van de positie van het slachtoffer past in een nationale en internationale ontwikkeling, die tot nu vooral beslag heeft gekregen in de strafrechtketen. Op het terrein van het straf(proces)recht is actief beleid gevoerd om de positie van het slachtoffer te versterken, hetgeen veel veranderingen teweeg heeft gebracht. De rol van de civiele procedure is nog een blinde vlek en in dat opzicht levert deze pionierende studie nieuwe kennis op en een aantal vervolgvragen voor onderzoek.

De volgende vijf onderzoeksvragen staan in deze rapportage centraal:
1 Welke mogelijkheden hebben slachtoffers van strafbare feiten om schade vergoed te krijgen?
2 Welk gebruik wordt er van deze mogelijkheden gemaakt?
3 Welke rol spelen civiele procedures voor slachtoffers van strafbare feiten die hun schade vergoed willen krijgen van de dader?
4 Welke knelpunten spelen voor slachtoffers van strafbare feiten mogelijk een rol bij het verhalen van schade op de dader via een civiele procedure?
5 Welke oplossingen zijn daarvoor mogelijk?

15.2 Methode

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. Om de rol van civiele schadeverhaalprocedures in kaart te brengen, zowel wat betreft de juridische voorwaarden als de aantallen slachtoffers die via een bepaalde route schade vergoed krijgen, zijn in deel I juridische en empirische data geanalyseerd en gecombineerd. In deel II is dossieronderzoek verricht ter beantwoording van de vraag hoeveel slachtoffers gebruikmaken van de civiele schadeverhaalprocedure, en om in kaart te brengen wat de kenmerken zijn van de procespartijen, de civiele procedures en de uitkomsten. Bij 17 van de 19 rechtbanken is bij de sector civiel dossieronderzoek gedaan. De sector civiel behandelde in 2010 zaken met een belang vanaf € 5.000 (vanaf 1 juli 2011 ligt de grens bij € 25.000). Het dossieronderzoek is beperkt tot rechtszaken die zijn afgedaan door de sector civiel, omdat de registratie van kantonzaken in het registratiesysteem van de Raad voor de rechtspraak vaak onvolledig is. In deel III zijn mogelijke knelpunten voor slachtoffers bij civiel schadeverhaalzaken op verkennende wijze in kaart gebracht en is

ingegaan op door professionals genoemde mogelijke oplossingen voor deze knelpunten. Aan professionals die werkzaam zijn op het terrein van civiel schadeverhaal zijn in semigestructureerde interviews vragen gesteld over mogelijke knelpunten voor slachtoffers. Bovendien is gevraagd naar mogelijke oplossingen voor geconstateerde knelpunten. Het gaat om zes rechters, vijf advocaten en twee wetenschappers. Het betreft aldus een verkenning die gebaseerd is op een klein aantal interviews met een selecte groep van professionals. De resultaten zijn derhalve niet representatief, maar kunnen wel input geven voor nader onderzoek.

15.3 Resultaten

Routes en routegebruik

Deel I van het onderzoek brengt in kaart welke routes een slachtoffer van een strafbaar feit heeft om schade vergoed te krijgen. Essentieel daarbij is of de dader bekend is (geworden). Is de dader onbekend gebleven, en dat is naar schatting het geval bij 67% tot 75% van de strafbare feiten, dan zijn de mogelijkheden om compensatie te krijgen beperkt. In de eerste plaats kan het slachtoffer zijn eigen verzekeraar (bijvoorbeeld ziektekosten-, inboedel-, opstalverzekeraar) aanspreken. Onduidelijk is in hoeverre schade van slachtoffers daadwerkelijk wordt gedekt door een verzekering. In ieder geval valt immateriële schade niet binnen de voorwaarden voor vergoeding. Als het om een strafbaar feit gaat dat valt binnen de reikwijdte van het Waarborgfonds Motorverkeer, dan kan daar een beroep op worden gedaan, maar in de praktijk speelt dit een kleine rol voor slachtoffers van strafbare feiten. Gaat het om schade veroorzaakt door een ernstig gewelds- of zedendelict, dan kan het slachtoffer voor de letselschade een claim indienen bij het SGM, dat een forfaitair en gemaximeerd bedrag kan uitkeren, ook voor immateriële schade. In 2010 keerde het SGM aan 4.344 van de naar schatting 20.000 - 30.000 slachtoffers een vergoeding uit.

Is de dader bekend, dan staan de voorgaande routes ook open, maar zijn er daarnaast andere mogelijkheden. Via schaderegeling bij de politie (cijfers over de omvang ontbreken) en het OM kan de schade door de dader vergoed worden aan het slachtoffer. Jaarlijks zijn 2.120 van de door het OM aangeboden transacties met als voorwaarde de betaling van schadevergoeding succesvol. Gaat een zaak door naar de strafrechter, dan kan het slachtoffer zich als benadeelde partij voegen in de strafprocedure (minimaal het geval bij 10,4 duizend zaken in 2010). Duidelijk is dat veel slachtoffers die schade hebben geleden, niet in beeld komen via de strafrechtketen: van het totale aantal rechtszaken met een slachtoffer wordt in ongeveer 29% een uitspraak door de strafrechter gedaan over schadevergoeding (voeging en schadevergoedingsmaatregel samen), maar in 71% niet. Er gelden voor voeging geen wettelijke beperkingen voor de hoogte van de schade of het soort schade, maar een vordering kan niet-ontvankelijk worden verklaard als de beoordeling ervan een onevenredige belasting van de procedure zou opleveren. De strafrechter kan een schadevergoedingsmaatregel opleggen aan de dader, hetgeen inhoudt dat de dader een door de rechter vastgesteld bedrag dient te betalen aan de staat, die dit bedrag vervolgens uitkeert aan het slachtoffer (10.919 schadevergoedingsmaatregelen in 2010). De inning wordt gedaan door het Centraal Justitieel Incassobureau. In 80% van de zaken slaagt het CJIB erin om het bedrag te innen bij de dader. Daarnaast bestaat voor slachtoffers van ernstige gewelds- en zedenzaken de voorschotregeling, op grond waarvan de staat acht maanden na het onherroepelijk worden van de uitspraak van de strafrechter een voorschot uitkeert als de dader nog niet heeft betaald. Er zijn, gelet op de recente inwerkingtreding van de voorschotregeling, nog geen cijfers beschikbaar over het aantal verstrekte voorschotten. In 4.700 strafza-

ken is in 2010 de vordering van de benadeelde partij in de strafprocedure niet-ontvankelijk verklaard zonder oplegging van een schadevergoedingsmaatregel. Deze slachtoffers hebben dus wel geprobeerd de schade vergoed te krijgen, maar zijn daar in het strafrecht niet in geslaagd. Zij stromen mogelijk door naar de civiele procedure.
Tot slot heeft het slachtoffer de mogelijkheid om via een schikking (waarover geen cijfers bekend zijn) of een procedure voor de civiele rechter schadevergoeding van de dader te eisen. Voor vorderingen onder de € 25.000 kan het slachtoffer sinds 1 juli 2011 een rechtszaak aanhangig maken bij de sector kanton en daarboven bij de sector civiel. Ook als de vordering onbepaald is, is de sector civiel bevoegd. Daarnaast is een optie om in het onderhandelingstraject met de dader een deelgeschil aan de rechter voor te leggen, maar dat lijkt tot nu toe niet veel gebruikt te worden door slachtoffers van strafbare feiten, behalve voor verkeersongevallen waarbij sprake is van een strafbaar feit. Wenst het slachtoffer op korte termijn een voorschot op de schadevergoeding, dan kan die vordering in kort geding aan de rechter worden voorgelegd.
Het is niet mogelijk om op basis van de beschikbare gegevens vast te stellen hoeveel slachtoffers de schade via welke route vergoed krijgen en welk deel van de schade dat betreft.

De rol van civiele procedures
Uit de resultaten van deel II (zie onderstaande tabel) komt naar voren dat er naar schatting in 2010 in totaal bij alle rechtbanken naar schatting 483 zaken zijn afgedaan door de sector civiel waarin een slachtoffer van een strafbaar feit een vordering tot betaling van schadevergoeding heeft ingediend tegen de dader. Dit aantal is inclusief het aantal geschatte zaken voor de twee rechtbanken die niet hebben meegedaan aan het onderzoek en de zaken uit de categorie 'onrechtmatige daad overig'. Het werkelijke aantal zaken kan afwijken van deze schatting, maar het ligt met 95% zekerheid tussen 411 en 556 zaken. Over 83 zaken kunnen op basis van dit onderzoek geen inhoudelijke uitspraken worden gedaan, omdat er te weinig gegevens beschikbaar waren. Van de overige 400 zaken gaat het om 343 eisers die slachtoffer zijn geworden van een vermogensdelict (86%), 50 slachtoffers van een gewelds- of zedendelict (13%) en 7 slachtoffers van een ander type delict (2%). De eerste groep vordert vergoeding van zaakschade en bij de tweede en derde groep komen verschillende schadeposten en combinaties daarvan voor (bijvoorbeeld letselschade en immateriële schade).
Een belangrijk resultaat van het dossieronderzoek is dat 292 eisers (73%) een rechtspersoon zijn en 108 eisers (27%) een natuurlijk persoon. De rechtspersonen procederen vrijwel allemaal voor schadevergoeding als gevolg van een vermogensdelict, terwijl ongeveer de helft van de natuurlijke personen procedeert voor een gewelds- of zedendelict en de andere helft voor een vermogensdelict. Van de 292 rechtspersonen die geprocedeerd hebben, zijn er 184 (46%) leverancier van de gedaagde; het gaat hierbij waarschijnlijk om energiemaatschappijen die schadevergoeding vorderen van de afnemer, die illegaal en zonder betaling elektriciteit heeft afgetapt voor wietteelt. Waarschijnlijk voeren de energiemaatschappijen gericht beleid op het verkrijgen van compensatie voor deze schade. Een andere duidelijk herkenbare groep bestaat uit 48 werkgevers (12%) die tegen een (voormalig) werknemer geprocedeerd hebben vanwege fraude of diefstal. Procedures in andere contractuele verhoudingen (bijvoorbeeld een vereniging tegen een bestuurslid, of verzekeraar tegen frauderende verzekeringnemer) komen in 2010 48 keer (12%) voor in het dossieronderzoek, met name in verband met diefstal en fraude. Voor eisers en gedaagden die partners, familie, vrienden of bekenden van elkaar zijn (41 eisers, circa 10%) gaat het in de helft van de zaken om een vermogensdelict

en in de andere helft om een gewelds- of zedendelict. Ongeveer 65 eisers (circa 16%) hadden voorafgaand aan het strafbaar feit geen enkele band met de gedaagde.
In de meeste gevallen (86%) voeren de eisers een bodemprocedure tegen de gedaagde. De helft van de procedures kent een doorlooptijd van minder dan zes maanden en de andere helft van meer dan zes maanden. Er is een aanzienlijke spreiding in de doorlooptijd. Een uitzonderlijk lange doorlooptijd van meer dan 28 maanden doet zich in circa 4% van de zaken voor. Voor slachtoffers van een gewelddelict is de doorlooptijd gemiddeld langer dan de doorlooptijd voor een procedure wegens een vermogensdelict. Er zijn duidelijke verschillen tussen enerzijds zaken waarin geprocedeerd is vanwege vermogensdelicten en anderzijds vanwege geweldsdelicten (gevorderd bedrag, wijze van afdoening, verschil tussen gevorderd en toegewezen bedrag, percentage verstekzaken). Ook doen zich verschillen voor naar het relatietype tussen eiser en gedaagde, waarbij de zaken tussen leverancier en afnemer zich kenmerken door een gemiddeld lager gevorderd en toegewezen bedrag en een aanzienlijk kortere doorlooptijd dan de zaken tussen werkgevers tegen werknemers en andere contractuele relaties. Voor civiel schadeverhaal wegens gewelds- en zedendelicten doet zich met name een verschil voor in het gevorderd bedrag tussen een persoonlijke relatie (partner, familie, bekende) en voorheen onbekende daders.

De resultaten van een civiele procedure laten zich als volgt samenvatten. In de eerste plaats komt het in iets minder dan een kwart van de zaken niet tot een eindvonnis. De doorhaling van een rechtszaak (het op verzoek stoppen van de behandeling van de rechtszaak) doet zich vaker voor (41%) bij de zaken in verband met geweldsdelicten dan bij die na vermogensdelicten (21%). Vermoedelijk bereiken de procespartijen in de doorgehaalde zaken een schikking. Voor 176 eisers is de vordering geheel toegewezen en voor 94 eisers gedeeltelijk. In 37 dossiers (een kleine 10%) is de vordering geheel afgewezen. Bij de gedeeltelijke toewijzing is het verschil tussen gevorderd en toegewezen bedrag hoger voor zaken in verband met geweldsdelicten dan voor vermogensdelicten. Een punt van aandacht is dat in 31% van de rechtszaken verstek is verleend. Dit kan erop wijzen dat het verhaal van de vordering op de gedaagde problematisch zal zijn, nu verstek een indicator is voor problemen bij de inning. Verder doen zich in de resultaten verschillen voor naar het type relatie tussen eiser en gedaagde.
In 2010 zijn vier zaken afgedaan waarbij de gedaagde minderjarig was. Onder de zaken afgedaan in 2010 waren geen nabestaanden die schadevergoeding eisten.
In de onderstaande tabel 6 zijn de resultaten samengevat.

Tabel 6 Samenvattende tabel van civiele schadeverhaalzaken

	Aantal afgedane zaken in 2010	%[a]
Totaal	483	
Geen informatie	83	
Wel informatie	400	
Type delict		
Vermogensdelict	343	86
Geweldsdelict	50	13
Ander delict	7	2
Juridische aanduiding		
Rechtspersoon	292	73
Natuurlijk persoon	108	27
Rechtsverhouding met dader		
Leverancier	184	46
Werkgevers	48	12
Andere contractuele relatie	48	12
Familie, vrienden of bekenden	41	10
Onbekende dader	65	16
Niet achterhaalbaar	15	4
Type procedure		
Bodemprocedure	345	86
Kortgeding procedure	55	14
Afdoening van de zaak		
Schikking	93	23
Toewijzing	176	44
Gedeeltelijke toewijzing	94	24
Afwijzing	37	9
Zaaktype		
Contradictoir	277	69
Verstek	123	31

[a] Het percentage is berekend op basis van het aantal zaken waar informatie over beschikbaar was (400 zaken = 100%).

Potentiële knelpunten voor slachtoffers en oplossingen volgens professionals

Uit deel III komt via een beperkt aantal interviews met een selectieve groep rechters, advocaten en wetenschappers een aantal potentiële knelpunten van civiel schadeverhaal en oplossingen daarvoor naar voren. Het gaat om een verkenning en de onderzoeksgegevens zijn niet representatief. De interviews lijken erop te wijzen dat belangrijke potentiële knelpunten voor slachtoffers zijn de hoge kosten en een lange duur van een procedure, de toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand, problemen met de bewijslevering, de emotionele belasting van een civiele procedure en het verhaal op het vermogen van de dader. De kwaliteit van de civiele rechter lijkt op basis van de interviews geen knelpunt te zijn.

In een aantal situaties heeft het slachtoffer feitelijk geen keuze om schadevergoeding binnen de strafprocedure te vorderen, aldus de professionals. Als het slachtoffer toch schadevergoeding wenst, is het slachtoffer aangewezen op een civiele procedure. Dat is, gelet op de mogelijke knelpunten van het civiel procederen door slachtoffers, een punt van aandacht. Een van deze situaties betreft complexe vorderingen die in de strafprocedure niet-ontvankelijk worden verklaard. Vergroting van de expertise van het civiele recht van strafrechters door scholing, de uitwisse-

ling van expertise tussen de civiel en strafsector en een verwijsconstructie van de strafsector naar de civiele sector wordt door de professionals als mogelijke oplossing gesuggereerd.
Een groot verhaals- en procesrisico, hoge kosten van een civiele procedure en de wens van het slachtoffer om niet te procederen, leiden er volgens respondenten toe dat er, ondanks schade, die niet op een andere wijze vergoed is, niet civiel geprocedeerd wordt.
Als mogelijke knelpunten van een civiele procedure worden door professionals hoge kosten genoemd, die in door het slachtoffer gemaakt en voorgeschoten moeten worden, ook als op toevoeging wordt geprocedeerd. Als de procedure gewonnen wordt, biedt een proceskostenveroordeling van de gedaagde slechts een vergoeding voor een deel van deze kosten. Hoewel de gedaagde bij aansprakelijkheid ook de kosten van een deskundige moet dragen, is er sprake van een verhaalsrisico; als de dader geen verhaal biedt, draagt het slachtoffer deze kosten uiteindelijk zelf. De aangekondigde, maar inmiddels controversieel verklaarde plannen om de griffierechten aanzienlijk te verhogen zouden geen doorgang moeten vinden, aldus de professionals. Een oplossingsrichting die door professionals wordt genoemd, is het onderzoeken van de uitbreiding van de rol van dekking van schade via verzekeringen. Als de aansprakelijkheidsverzekering van de dader bij aansprakelijkheid de kosten en de schadevergoeding voor zijn rekening neemt en er geen verhaalsrisico voor het slachtoffer is, zijn twee belangrijke problemen sterk verminderd.
De lange duur van de procedure is een klassiek knelpunt van de civiele procedure. Voorstellen ter verbetering van dit knelpunt zijn gericht op een versnelde afdoening door een vereenvoudigde procedure en het vrijmaken van zittingscapaciteit voor dit type zaken. Ook de afdoening van schadevergoeding in het strafproces kan tot een sterke verkorting leiden.
Wat betreft de toegang tot en kwaliteit van rechtsbijstand zijn op basis van de interviews twee zaken in het bijzonder genoemd. Wat de toegang tot de rechtsbijstand wordt gesignaleerd dat een deel van de slachtoffers zich onvoldoende bewust is van en te weinig kennis heeft over de eigen rechtspositie. Opgemerkt wordt dat een deel van de slachtoffers niet zelf de weg vindt naar deskundige rechtsbijstand. De doorverwijzing van letselschadeslachtoffers door Slachtofferhulp Nederland en door niet-gespecialiseerde advocaten is volgens geïnterviewde advocaten niet overal optimaal. Het tweede punt is dat de kwaliteit van verleende rechtsbijstand te wensen over kan laten, vooral als het om niet-gespecialiseerde advocaten gaat, zoals strafrechtadvocaten die ingewikkelde letselschadezaken behandelen. Voorlichting aan slachtoffers, een betere doorverwijzing naar gespecialiseerde advocaten en het opzetten van een landelijke piketdienst voor slachtoffers worden door professionals als oplossing aangedragen.
Als er een strafrechtelijke veroordeling van de dader ligt, is de bewijslevering van de aansprakelijkheid van de gedaagde in de civiele zaak volgens professionals eenvoudiger. Toch kan ook in dat geval tegenbewijs geleverd worden of kan de bewijslevering van de omvang van de schade en het causaal verband een knelpunt zijn, zeker bij zedenzaken. Slachtoffers vinden het volgens een aantal professionals regelmatig onbegrijpelijk dat zij als eiser in het civiele proces moeten stellen en bewijzen wat er is gebeurd en in welke schade dat heeft geresulteerd. Bewijslevering kan volgens de respondenten ook emotioneel belastend zijn voor het slachtoffer. Als er geen strafvonnis is, is bewijslevering moeilijker. In dat kader bestaat er een verband tussen prioriteiten bij opsporing en vervolging en de mogelijkheden in een civiele procedure. Een punt van aandacht is dat het niet altijd eenvoudig is om aangifte te doen. Hiervoor zijn geen oplossingen voorgesteld.
Voor degenen die civiel gaan procederen kan het voeren van een procedure in verschillende opzichten emotioneel belastend zijn volgens meerdere respondenten, met

name wanneer het om burgers gaat (en niet om rechtspersonen): angst voor en daadwerkelijke confrontatie met de dader op de zitting; angst voor represailles van de dader en emotionele belasting vanwege de bewijslevering en procesvoering, waarbij de wederpartij met verweren kan komen die belastend zijn. Wat de confrontatie met de dader betreft kunnen gerichte maatregelen helpen, bijvoorbeeld aparte wachtruimtes in de gerechten en goede instructie van het gerechtspersoneel.
Een potentieel knelpunt dat het meest duidelijk naar voren komt uit de interviews is de slechte verhaalspositie van het slachtoffer. Dat speelt een belangrijke rol om niet te gaan procederen, maar ook als er wel geprocedeerd wordt, is dit een potentieel knelpunt. Slachtoffers realiseren zich volgens professionals regelmatig niet dat een veroordeling door de civiele rechter nog niet betekent dat de dader ook daadwerkelijk zal betalen. Daarnaast kost het geld, inspanning en energie om de vordering te innen, zonder dat duidelijk is of dit resultaat zal opleveren. Niet altijd hebben het slachtoffer en zijn advocaat voldoende zicht op de vermogenspositie van de dader. Voor dat laatste probleem is de suggestie gedaan om in het proces-verbaal meer gegevens op te nemen over de dader. Twee structurele oplossingsrichtingen zijn in het kader van de verhaalspositie genoemd: het verhaal kan na een veroordelend civiel vonnis bij de staat worden gelegd, net als bij de door de strafrechter opgelegde schadevergoedingsmaatregel. Het voorschieten van de schadevergoeding door de overheid wordt in dit verband als een aanvullende optie genoemd. Het CJIB heeft veel ervaring en expertise en kan dit tegen relatief lage kosten efficiënt doen. De tweede oplossing is het uitbreiden van de rol van aansprakelijkheidsverzekeringen.
Bij zaken tegen minderjarige daders zijn uit de interviews geen specifieke knelpunten naar voren gekomen. Voor nabestaanden die tegen de dader procederen wordt als knelpunt genoemd dat er geen vergoeding van affectieschade mogelijk is, terwijl wel schade wordt geleden. Er is onder de professionals geen eenstemmigheid over of het een oplossing is een vergoeding voor deze schade in de wet op te nemen.
Uit de interviews komt naar voren dat niet alle knelpunten dezelfde rol spelen voor alle typen slachtoffers en alle typen strafbare feiten; bij de mogelijkheden om aangifte te doen en een civiele procedure te starten hebben repeat players, zoals energiemaatschappijen en grote werkgevers, de middelen en mogelijkheden om hun belangen efficiënt te behartigen. Voor gewone burgers zijn de knelpunten potentieel groter, als gevolg waarvan zij mogelijk eerder besluiten niet te procederen.

Drie oplossingsrichtingen zien op het verminderen van meerdere knelpunten: 1) het invoeren van maatregelen om (civiel) schadeverhaal succesvoller te maken specifiek voor slachtoffers van criminaliteit; 2) het beter benutten van de mogelijkheid tot schadeverhaal in het strafproces en 3) het uitbreiden van de rol van aansprakelijkheidsverzekeringen. Wat de eerste optie betreft bestaat er tussen de professionals verschil van inzicht over de vraag of aanpassing van het civiele systeem wenselijk en nodig is. Met de tweede optie kan potentieel veel winst worden behaald, niet alleen omdat dit voor een grote groep slachtoffers een oplossing biedt, maar ook omdat zij tegen lagere kosten (geen griffierechten), op kortere termijn, met een vermoedelijk lagere emotionele belasting en vaak in combinatie met verhaal door de staat hun schade vergoed zouden zien. Verschillende opties zijn in dit verband genoemd, waaronder het vergroten van de expertise van strafrechters van het civiele recht, een uitwisselingsconstructie van rechters tussen de civiele en de strafsector en een doorverwijzing van vorderingen van de strafsector naar de civiele sector. De derde optie is het onderzoeken van verschillende mogelijkheden om de rol van aansprakelijkheidsverzekeringen uit te breiden.

Of en in hoeverre de potentiële knelpunten die door professionals genoemd worden voor slachtoffers daadwerkelijk een rol spelen en in hoeverre de suggesties oplossing bieden, zijn vragen die nader onderzocht moeten worden.

15.4 Conclusie

Uit dit onderzoek komt naar voren dat er in 2010 naar schatting 483 civiele schadeverhaalzaken zijn afgedaan door de sector civiel, waarvan 108 procedures zijn gestart door natuurlijke personen. Gelet op het geschatte aantal delicten ondervonden door natuurlijke personen met een schade hoger dan € 4.544 is het aantal civiele procedures door natuurlijke personen voor de civiele sector aanhangig gemaakt, klein. Daarnaast blijkt dat andere routes voor schadeverhaal in 2010 vaker gebruikt zijn door slachtoffers. Voor rechtspersonen zijn op dit punt geen gegevens beschikbaar. In ieder geval zijn er aanzienlijk meer slachtoffers die via andere routes hun schade vergoed krijgen, waarbij vooral de voeging als benadeelde partij in combinatie met een schadevergoedingsmaatregel en uitkeringen uit het SGM in omvang opvallen (respectievelijk circa 11.000 schadevergoedingsmaatregelen en 4.344 uitkeringen door het SGM). Het aantal slachtoffers dat via de verzekeraar de schade vergoed weet te krijgen, is vermoedelijk groot (bijvoorbeeld ziektekosten), maar niet in beeld te brengen, omdat deze gegevens niet beschikbaar zijn. Aan de andere kant komt ook naar voren dat veel slachtoffers hun schade wel vergoed proberen te krijgen in de strafketen, maar daar niet in slagen. In 4.588 gevallen heeft de strafrechter in 2010 geoordeeld dat de vordering van het slachtoffer niet-ontvankelijk was. Deze slachtoffers hebben hun schade dus niet vergoed gekregen en zouden civiel kunnen gaan procederen.
Verder valt het op dat er meer rechtspersonen zijn die als eiser procederen (76%) dan natuurlijke personen (23%). Een zeer substantieel deel van de rechtspersonen bestaat bovendien uit leveranciers (184 van de 292) die procederen tegen afnemers; waarschijnlijk zijn dit energiemaatschappijen die procederen vanwege elektriciteitsdiefstal in verband met wietteelt.
De resultaten van een civiele procedure zijn in de regel gunstig voor de eiser. In iets minder dan een kwart van de zaken wordt de zaak doorgehaald; in die gevallen komen partijen waarschijnlijk samen alsnog tot een oplossing. Slechts een klein deel van de vorderingen wordt geheel afgewezen (37 vorderingen), en wat groter deel gedeeltelijk (94 vorderingen) en een groot deel wordt geheel toegewezen (176 vorderingen). In hoeverre het verhaal na een toewijzend vonnis in deze zaken slaagt, is onduidelijk; het hoge aandeel verstekzaken (31%) wijst op problemen. Ook uit de interviews met de professionals komt verhaal als een belangrijke knelpunt naar voren. Het verschil tussen de civiele procedure en de andere routes voor schadeverhaal is substantieel. Legt de strafrechter een schadevergoedingsmaatregel op, dan vindt de inning plaats door het CJIB, dat erin slaagt rond de 80% van de maatregelen te innen. Bovendien geldt voor slachtoffers van gewelds- en zedenzaken de voorschotregeling, zodat slachtoffers na acht maanden een voorschot uitgekeerd krijgen door de staat. Alleen wanneer de strafrechter de vordering van de benadeelde partij toewijst, zonder oplegging van een schadevergoedingsmaatregel, is de situatie vergelijkbaar met die na een civiele procedure. Dit komt maar weinig voor (264 keer in 2010); meestal legt de rechter namelijk wel een schadevergoedingsmaatregel op (10.919 keer in 2010).
Bepaalde factoren kunnen een drempel vormen voor slachtoffers om civiel te gaan procederen en kunnen een knelpunten vormen voor degenen die civiel procederen. Onderzoek via interviews met professionals wijst op potentiële problemen met hoge kosten en de lange duur van een civiele procedure, de toegang tot en kwaliteit van

rechtsbijstand, bewijsproblemen, de emotionele belasting en verhaal op het vermogen van de dader. De gegevens uit de interviews zijn verkennend van aard en berusten op een beperkt aantal interviews met een selectieve groep professionals en zijn om die redenen niet representatief. De vraag of en in welke mate slachtoffers deze knelpunten daadwerkelijk ervaren, is interessant voor vervolgonderzoek. Oplossingen om de schadeverhaal door slachtoffers te verbeteren worden door de professionals in vier verschillende richtingen gezocht: praktische oplossingen om bepaalde knelpunten te verkleinen, de invoering van een pakket maatregelen met een speciaal regime voor slachtoffers van misdrijven, betere benutting van de mogelijkheden om binnen de strafprocedure schadevergoeding te krijgen (uitwisseling van expertise, vergroten van civiele kennis van strafrechters, verwijzingsconstructie) en tot slot onderzoeken wat de mogelijkheden zijn tot uitbreiding van aansprakelijkheidsverzekering als dekking voor schade. Nader onderzocht zou moeten worden in overleg met het veld in hoeverre deze suggesties oplossingen bieden voor de knelpunten.

Afsluiting

Sinds de jaren zeventig is er in toenemende mate beleid ontwikkeld gericht op een betere behartiging van belangen van slachtoffers van criminaliteit. Een van de doelen van recent slachtofferbeleid is het verbeteren van de mogelijkheden tot het verkrijgen van schadevergoeding. Dit onderzoek laat zien dat civiel schadeverhaal een procedure is in aanvulling op andere routes om schade als gevolg van een strafbaar feit vergoed te krijgen, waarvan in 2010 beperkt gebruik is gemaakt. Andere routes voor schadeverhaal zijn in 2010 vaker gebruikt door slachtoffers, maar om vast te stellen wat de rol van de civiele procedure precies is in verhouding tot de andere routes om schade gecompenseerd te krijgen, is meer kennis nodig. Vervolgvragen voor onderzoek zouden zich kunnen richten op het verkrijgen van recent en gedetailleerd inzicht in de aard en omvang van schade die verschillende typen slachtoffers lijden en op het nader in kaart brengen van de routes die slachtoffers volgen om hun schade vergoed te krijgen. Met name de rol van verzekeringen door de dekking voor schade als gevolg van een strafbaar feit, is onbekend. Evenmin bekend is hoeveel rechtszaken over civiel schadeverhaal voor de kantonrechter spelen. Dat is een punt van aandacht, gelet op het feit dat sinds 1 juli 2011 de competentiegrens voor de sector kanton € 25.000 bedraagt (in plaats van € 5.000). Bij 60% van de onderzochte dossiers uit 2010 ligt het gevorderde bedrag onder de grens van € 25.000. Bovendien is procesvertegenwoordiging door een advocaat niet verplicht, waardoor zich andere knelpunten kunnen voordoen.

In ieder geval is duidelijk dat in 2010 maar weinig slachtoffers gebruik hebben gemaakt van civiel schadeverhaal in de sector civiel van de rechtbank om schade als gevolg van een strafbaar feit vergoed te krijgen van de dader; de knelpunten voor slachtoffers die zich volgens de professionals kunnen voordoen bij een civiele procedure, spelen hierbij vermoedelijk een rol.

Summary

Civil litigation as a means for Dutch crime victims to get damage compensation
Usage, problems, and solutions

Introduction

This research concerns the position of victims (both natural persons and companies) who have suffered financial damages as a result of crime. Crime-related damages are substantial in the Netherlands. Research indicates that about 3.5 million natural persons and 200,000 legal persons are confronted with 5.7 million crimes and 2.5 million crimes, respectively. These crimes result in an estimated 15,8 billion Euros of damage. Only a small amount (about 7%) of this damage is compensated in some way.
One of the aims of victim policy of the Dutch government is to promote and to ensure financial compensation to victims for their sustained damage. Since the 1970s, the victim policy has primarily been focused on improving the options for compensation within the criminal justice system, which as a result has been reformed considerably. Recently, however, the perspective has shifted to civil litigation as a potential means to get compensation for crime victims. An estimated 17,000 victims (natural persons) qualify for civil litigation at the district court. Yet, little is known about the role of civil litigation for victims of a crime as an option for damage compensation. The current research is the first to examine the role of civil litigation. It entails an empirical study of victim's usage of civil litigation and describes the empirical characteristics of the civil proceedings. The question concerns both the role of civil litigation in relation to the total number of victims and its significance in relation to the other compensation systems used by victims. The importance of civil litigation is assessed by examining case files from seventeen out of the nineteen district courts and by comparing compensation via the civil procedure with other ways of recovering damages. Problems and solutions related to civil litigation have been explored by interviewing professionals (six judges, five solicitors and two legal academics).

Damage compensation options

There are a number of options for damage recovery by crime victims.
The first option for a victim is to claim damages through an insurance company. Two different routes exist: a claim filed with one's own or the offender's insurance company. If a victim would file a claim with his or her health insurance company, the policy is likely to cover costs in relation to personal injury damages. However, an important limitation is that it does not allow for the recovery of emotional damages. The extent to which insurance policies effectively cover crime-related damages is unknown. The second route in relation to insurance is that a victim files a claim with the liability insurance policy of the offender. In most cases, however, this is unsuccessful because insurance contracts usually exclude coverage for crime-related damages.
Secondly, victims of severe violence and sexual abuse may file an application with the Violent Offences Compensation Fund. The amount this state fund may award to

a victim is maximised at 22,700 Euros for emotional damages and 45,000 Euros for financial damages (e.g. expenses). The system is based on a set of standardised compensation amounts which cover only a part of the damages. In 2010, the fund awarded compensations in 4,344 cases, whereas 1,785 applications were dismissed because the applicable conditions were not met. Compared to an estimated 20,000 to 30,000 annual victims of serious violent crimes or abuse, the 4,344 compensation awards concern a small part of the entire group of victims. For victims of other types of crime no such possibility exists, except for specific types of severe traffic offences, like drunk driving.
Thirdly, a victim may claim compensation directly from the offender within the criminal justice system. A number of options exists, ranging from settlement by the police, by the Public Prosecution Service (PPS), and ultimately a criminal court order in relation to damages. The police may mediate between the offender and the victim to get compensation paid to the victim. It is not known how often this is successful. The PPS has a number of legal tools to stimulate the offender to pay damages to the victim. In 2010, the PPS proposed voluntary damage compensation in 3,700 cases, 2,054 of which were accepted by the offender. In these cases compensation was effectively paid to the victim. To put these numbers into perspective: the PPS dealt with about 41,000 cases that qualified for settlement by the prosecutor. Finally, in 2010, criminal courts dealt with an estimated 54,000 crimes involving a victim. In 17,000 of these cases, the criminal court ordered a perpetrator to compensate the victim. The criminal court issued a specific court order in 11,000 of these cases, the so-called damage compensation order. The advantage of this specific order is that the state (the Central Fine Collection Agency) is responsible for the collection of the compensation, whereas otherwise the victim is responsible. Of these 11,000 cases, an estimated 9,000 resulted in a successful collection by the Central Fine Collection Agency. In about 4,700 cases, a victim's claim to damages was declared inadmissible or rejected by the criminal court. These victims thus have actively tried to get their damage compensated, yet have not succeeded within the criminal justice system. They may file a civil lawsuit at the civil courts.

Civil litigation

The central issue of this research concerns civil litigation as a means for crime victims to get compensated by the offender. The research focused on the year 2010 and pertained to cases dealt with by the civil court division dealing with claims with a minimum of 5,000 Euros. Our results indicate that of all civil court cases closed in 2010, about 483 were started by crime victims seeking financial compensation from the offender (See Table 1). Third party claims are not included in this number. Interestingly, only 27% of the claimants were natural persons, whereas the majority of the claimants (73%) were legal entities. The predominant type of relationship between the parties was that of suppliers and customers. Probably, these are mostly energy companies litigating for losses as a result of electricity theft (needed for home cannabis farms). Eighty-six per cent of the cases were started for the recovery of property damage, whereas 13% of the cases concerned damage as a result of a violent crime. Most of the defendants were known to the claimant. Some claims were settled without a court order (23%), other claims were fully granted (44%), partially granted (24%) or dismissed (9%). A partial rejection is usually because some of the claimed damage could not be proved.

Table 1 Civil Litigation of Crime Victims against Offenders Closed in 2010

	Number of Cases	%[a]
Total	483	
Information missing	83	
Information available	400	
Crime type		
Property crime	343	86
Violent or sexual crime	50	13
Other crime	7	2
Legal status of claimant		
Legal entity	292	73
Natural person	108	27
Relationship with the offender		
Supplier - customer	184	46
Employer - employee	48	12
Other contractual relationship	48	12
Relatives, friends, neighbours	41	10
Unknown offender	65	16
Type of relationship unknown	15	4
Case result		
Settlement of the parties	93	23
Plaintiff's claim fully awarded	176	44
Plaintiff's claim partially awarded	94	24
Plaintiff's claim not awarded	37	9
Case type		
Contradictory judgment	277	69
Judgment by default	123	31

[a] The percentage was calculated using the 400 cases for which information was available (400 cases = 100%).

Conclusion

In 2010, an estimated 483 civil lawsuits have been dealt with in the district courts in which a crime victim claimed damage compensation from the offender. Nearly three quarters of these lawsuits concerned legal entities. The remainder concerned natural persons. Given the estimated 17.000 natural persons who qualified for civil litigation at the district court, the 108 natural persons that were observed to use this option is a rather small number. Other options have been used substantially more often, in particular the damage compensation order (11,000 times) and grants from the Violent Offences Compensation Fund (4,344 times). The number of victims receiving money under an insurance policy was probably high. Figures were not available, however.

We identified several problems in relation to civil litigation. First, victims of unknown offenders will not be able to file a civil lawsuit. A rough estimation indicates that the offender is unknown in 67% to 75% of all criminal acts. In case of serious violent or sexual crimes, victims with an unknown offender may apply for an award from the Violent Offences Fund. Secondly, high costs and the long duration of a civil procedure were identified as problems by the interviewed experts, as well as problems with legal aid and access to justice, the burden of proof, and the emotional burden.

Typically, the collection of the awarded damages may be problematic as well. The high number of default cases (31%) is an indicator for enforcement problems. This is an important difference between civil litigation and other compensation options. When a criminal court issues a damage compensation order, the state agency, not the victim, is responsible for collection and realises an 80% success rate. The problems indicated by the professionals are of an exploratory nature; whether, and to what extent, victims do experience these factors as a problem is yet to be researched. Suggested improvements by the interviewed professionals include practical solutions, a better use of the compensation options in the criminal justice system, the extension of the coverage of insurances, and changes to the civil law system in a number of respects (e.g., free legal aid and state enforcement of civil court orders for crime victims).

We further conclude that future research could focus on obtaining recent and detailed data on the amount and type of damages suffered by different categories of victims as a result of crimes; a particular focus might be the diversity between victims and type of crimes. Furthermore, the significance of insurance is still a black box. More insight into the actual functioning of the compensation options within the criminal justice system is also needed. Another line for future research is the role of civil litigation in the small claims division of the civil courts, since the competence of these courts changed in the course of 2011 to claims with a maximum of 25,000 Euros. In 60% of the analysed cases from 2010, the claim falls below the threshold of 25,000 Euros. Finally, we tentatively conclude that the importance of civil litigation is rather limited; the factors identified by professionals as potential problems for crime victims might play a role in this respect.

Literatuur

Akkermans 2008
A. Akkermans, De emotionele kosten van het geschil, in: P. Langstraat, et al., *De kosten van het geschil*, Den Haag: SDU 2008, p. 93-131.

Akkermans et al. (2008)
A.J. Akkermans, J.E. Hulst, E.A.M. Claassen , A. ten Boom, N.A. Elbers, K.A.P.C. van Wees & D.J. Bruinvels, *Slachtoffers en aansprakelijkheid, Een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht,* Deel II, Affectieschade, Den Haag: WODC 2008.

Akkermans et al. (2009)
A.J. Akkermans, J.E. Hulst, E.A.M. Claassen, A. ten Boom, N.A. Elbers, K.A.P.C. Wees & D.J. Bruinvels, Onderzoek biedt steun voor wetsvoorstel: Vergoeding van affectieschade helpt, mits zorgvuldig aangeboden, *Aansprakelijkheid, Verzekering & Schade* 2009-3, p. 113-122.

Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV* (2011)
A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Verbintenissenrecht, De verbintenis uit de wet*, Deventer: Kluwer 2011.

Asser/Wansink, Van Tiggele & Salomons 7-IX* (2012)
J.H. Wansink, N. van Tiggele-Van der Velde & F.R. Salomons, *Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 7. Bijzondere overeenkomsten, De verzekeringsovereenkomst*, Deventer: Kluwer 2012.

Barendrecht (2003)
J.M. Barendrecht, Rechtvaardigheid en het welbevinden van slachtoffers, *Nederlands Juristenblad* 2003-23, p. 1175-1184.

Barendrecht et al. (2004)
J.M. Barendrecht, C.M.C. van Zeeland, Y.P. Kamminga & I.N. Tzankova, *Schadeclaims: kan het goedkoper en minder belastend? Opties om de transactiekosten van het aansprakelijkheidsrecht te verlagen*, Den Haag: WODC 2004.

Barendrecht & Gramatikov 2010
J.M. Barendrecht & M. Gramatikov, Aanvaardbaarheid van rechtspleging, *Nederlands Juristenblad* 2010, p. 1102-1110.

Barendrecht, (2011)
J.M. Barendrecht, Innovatie van civiele rechtspleging: de regie naar rechter en gebruiker, Nederlands Juristenblad 2011, p. 350-357.

Bijlsma, (2005)
A.C. Bijlsma, *Handboek benadeelde partij, De rol en positie van het slachtoffer in het strafproces*, Deventer: Kluwer 2005.

Bijlsma, (2010)
A.C. Bijlsma, Positie slachtoffer in strafproces versterkt, *Trema* 2010, nr. 4, p. 157-161.

Boom et al. (2008)
A. ten Boom, K.F. Kuijpers, m.m.v. M.H. Moene, *Behoeften van slachtoffers van delicten, Een systematische literatuurstudie naar behoeften zoals door slachtoffers zelf geuit*, Den Haag: WODC/ Boom Juridische Uitgevers 2008.

Brienen & Hoegen (1999)
M.E.I. Brienen & E.H. Hoegen, Victims of crime in 22 European jurisdictions: The implementation of Recommendation (85) 11 of the Council of Europe on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure, 1999.

Claassens & Stoker-Klein (1995)
J.C.A.M. Claassens & B.A. Stoker-Klein, Het slachtoffer in het strafproces, *Trema* 1995, p. 167-175.

Claassens & Wabeke (2005)
J.C.A.M. Claassens & M.A. Wabeke, Schadevergoeding voor slachtoffer in het strafproces, Zeist: Kerckebosch 2005

Consument & Veiligheid (2009)
C. Stam & J.A. Draisma, *Letsel door ongevallen en geweld: Kerncijfers.* Factsheet 12, Consument & Veiligheid 2009.

Cozijn (1996)
C. Cozijn, *Geweldsregistratie bij ziekenhuizen in Nijmegen,* Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC 1996

Van Dijk & Groenhuijsen (1993)
J.J.M. van Dijk, & M.S. Groenhuijsen, Schadevergoedingsmaatregel en voeging: De civielrechtelijke invalshoek, *Nederlands Juristenblad* 1993, p. 163-167.

Van Dijk et al. (2007)
J.J.M. van Dijk, M.S. Groenhuijsen, & F.W. Winkel, Victimologie, Voorgeschiedenis en stand van zaken, *Justitiële verkenningen* (33) 2007-3.

Dijkshoorn & Lindenbergh (2010)
W. Dijkshoorn & S.D. Lindenbergh, Schadebegroting, bewijs en waardering, *Ars Aequi* 2010, p. 538-542.

Eshuis (2009)
R.J.J. Eshuis, *De daad bij het woord, Het naleven van rechterlijke uitspraken en schikkingsafspraken*, WODC 2009, SDU Uitgevers, Raad voor de Rechtspraak, Research Memoranda 2009-1.

Faure et al. (2006)
M.G. Faure, T. Hartlief & N.J. Philipsen, Funding of personal injury litigation and claims culture, Evidence from the Netherlands, *Utrecht Law Review* (2) 2006-2, p. 1-21.

Noyon-Langemeijer-Remmelink (2010)
J.W. Fokkens & A.J. Machielse, *Het Wetboek van Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2010.

Galanter (1974)
M. Galanter, Why the 'haves' come out ahead: Speculations on the limits of legal change, *Law and Society Review* (9) 1974, p. 97-102.

Gramatikov et al. (2009)
M.A. Gramatikov, J.M. Barendrecht, M.S. Laxminarayan, J.H. Verdonschot, L. Klaming, C.M.C. van Zeeland, *A handbook for measuring the costs and quality of access to justice*. Antwerpen: Maklu 2009.

Groenhuijsen (1996)
M.S. Groenhuijsen, Het juridisch tekort van het strafrecht, *Nederlands Juristenblad* (71) 1996-37, p. 1527-1537.

Groenhuijsen (2008)
M.S. Groenhuijsen, Slachtoffers van misdrijven in het recht en in de victimologie, Verslag van een intellectuele zoektocht, *Delikt en Delinkwent* 2008, p. 121 e.v.

Groenhuijsen & Kooijmans (2010)
M.S. Groenhuijsen & T. Kooijmans, Probleemoplossing door voortschrijdende wetgeving in het strafrecht? *Delikt en Delinkwent* 2010, p. 419 e.v.

De Groot & Akkermans (2008)
G. de Groot & A.J. Akkermans, Schadevaststelling, bewijslastverdeling en deskundigenbericht, in: G.G. Hesen, S.D. Lindenbergh en G.E. van Maanen, *Schadevaststelling en de rol van de deskundige*, Deventer: Kluwer 2008, p. 187-206.

De Groot (2011)
G. de Groot, De deelgeschilprocedure in de rechtspraktijk: Goede start, spannende vlucht, behouden landing, *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging* (19) 2011, p. 41-49.

Hoogeveen & Van Burik (2009)
C.E. Hoogeveen, & A.E. van Burik, *Schadefonds Geweldsmisdrijven: De doelgroep nader beschouwd, Een onderzoek naar redenen van slachtoffers van geweld om geen beroep te doen op het fonds*, Woerden: Van Montfoort 2009.

Integrale Veiligheidsmonitor (2010)
CBS. Integrale veiligheidsmonitor 2010: Landelijke rapportage. Den Haag/ Heerlen: CBS 2011.

Klerx-Van Mierlo et al. (2011)
F. Klerx-van Mierlo, A. Pemberton & I.A.J. Lodewijks, *Vervolg kwaliteitsmeting slachtofferzorg*, Tilburg: Intervict 2011.

Kool (2011)
R.B.S. Kool, in: A.L. Melai, M.S. Groenhuijsen et al., *Wetboek van Strafvordering, aantekening artikel 51f,* Deventer: Kluwer 2011.

Koppen et al. (1992)
P.J. van Koppen & M. Malsch, Hoe de verliezer wint: Executie van civiele vonnissen, *Nederlands Juristenblad* 1992, p. 1101-1104.

Kottenhagen (2011)
R.J.P. Kottenhagen, Shockschade: Ontwikkelingen na het VILT-arrest, *Letsel & Schade* (2) 2011, p. 5 e.v.

Lamet & Wittebrood (2009)
W. Lamet & K. Wittebrood, *Nooit meer dezelfde, Gevolgen van misdrijven voor slachtoffers,* Den Haag: SCP 2009.

Langemeijer (2010)
F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer in het strafproces,* Deventer: Kluwer 2010.

Lind et al. (1990)
E.A. Lind, R.J. Maccoun, P.A. Ebener, W.L.F. Felstiner, D.R. Hensler, J. Resnik, T.R. Tyler, In the eye of the beholder: Tort litigants' evaluations of their experiences in the civil justice system, *Law & Society Review* (24) 1990-4, p. 953-995.

Lindenbergh (2008a)
S.D. Lindenbergh, *Smartengeld, Tien jaar later,* Deventer: Kluwer 2008.

Lindenbergh (2008b)
S.D. Lindenbergh, Moord en doodslag in het aansprakelijkheidsrecht, Ars Aequi 2008, p. 598-599.

Van Maas-De Waal (2006)
C.J. Maas-de Waal, *Voorzieningen voor slachtoffers van misdrijven,* Den Haag: SCP 2006.

Van Maurik (2011)
H.M. van Maurik, *Tekst en commentaar strafvordering, Commentaar op art. 51f Sv.,* Kluwer Deventer 2011.

Melai, Groenhuijsen et al. (2010)
M.S. Groenhuijsen, F.G.H. Kristen, Th.A. de Roos, *Wetboek van Strafvordering,* Deventer Kluwer 2010.

Van Mierlo et al. (2009)
F. van Mierlo, A. Pemberton, & R. van Tol, *Van tevredenheid naar kwaliteit: Een meetinstrument voor de slachtofferzorg*, Den Haag: WODC 2009.

Monitor Criminaliteit Bedrijven (2010)
WODC, *Monitor criminaliteit bedrijfsleven 2010: Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven.* TNS-NIP/WODC, Amsterdam: TNS-NIPO 2011.

Mulder (2009)
J.D.W.E. Mulder, *Compensatie na geweld, Wie krijgen er een vergoeding van het Schadefonds Geweldsmisdrijven en wat zijn de effecten van zo'n financiële vergoeding?* Tilburg: Intervict/PrismaPrint 2009.

Pemberton et al. (2006)
A. Pemberton, F.W. Winkel & M.S. Groenhuijsen, Op weg naar slachtoffergerichte theorievorming in het herstelrecht, *Tijdschrift voor herstelrecht* (6) 2006-1, p. 48-64.

Du Perron (2003)
C.E. du Perron, in: A.C. Zijderveld, C.E. du Perron & A.M. Cleiren, *Het opstandige slachtoffer: Genoegdoening in strafrecht en burgerlijk recht, preadviezen Nederlandse JuristenVereniging*, Deventer: Kluwer 2003.

Schneider (2001)
H.J. Schneider, Victimological developments in the world during the past three decades (I): A study of comparative victimology, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (45) 2001-4, p. 449-468.

Stichting de Ombudsman (2008)
Stichting de Ombudsman, *Overleven in de medische letselschadepraktijk, Een onderzoek naar de positie van de patiënt en de rol van de ketenpartners tijdens de afhandeling van een medische letselschadezaak*, mei 2008, www.deombudsman.nl/.

Stichting de Ombudsman (2011)
Stichting de Ombudsman, *De gedragscode behandeling letselschade: Een goed bewaard geheim?* Februari 2011, www.deombudsman.nl/.

Van Strien (2001)
A.L.J. van Strien, De positie van slachtoffers in het strafproces, in: M.S. Groenhuijsen en G. Knigge, *Het onderzoek ter zitting, Een eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering*, Deventer: Gouda Quint 2001.

Van & Akkermans (2011)
A.J. Van & A.J. Akkermans, Effect deelgeschilprocedure veel groter dan zichtbaar aan alleen het aantal uitspraken, *Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade* 2011-3, p. 82-86.

Vellinga (2001)
W.H. Vellinga, De benadeelde partij in het strafproces vanuit civielrechtelijk perspectief, *Verkeersrecht* 2001, p. 97-106

Velthoven & Klein Haarhuis (2010)
B.C.J. van Velthoven & C.M. Klein Haarhuis, *Geschilbeslechtingsdelta 2009, Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers*, Den Haag: WODC/Boom Juridische uitgevers 2010 O&B 283.

Vermunt (1997)
V.D.J.P.M. Vermunt, Conservatoir beslag ten behoeve van benadeelde in een strafgeding, *Advocatenblad* 1997, p. 131-133.

Visscher (2008)
Visscher, L.T., Schadevergoeding voor slachtoffers in het strafproces vanuit rechtseconomisch oogpunt, *Aansprakelijkheid, Verzekering & Schade* 2008, p. 27 e.v.

Wemmers (1995)
J.M. Wemmers, *Victims in the criminal justice system, A study into the treatment of victims and its effects on their attitutes and behaviour,* Den Haag: WODC 1995.

Wemmers (1996)
J.A. Wemmers, Procedural justice and Dutch victim policy, *Law and Policy (20)* 1996-1, p. 57-76.

Weterings (1999)
W.C.T. Weterings, *Vergoeding van letselschade en transactiekosten, Een kwalitatieve en kwantitatieve analyse*, Deventer: Tjeenk Willink 1999.

Van Wingerden et al. (2007)
S. van Wingerden, M. Moerings & J. van Wilsem, *De praktijk van schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Winkel et al. (2006)
F.W. Winkel, A.C. Spapens & R.M. Letschert, *Tevredenheid van slachtoffers met 'rechtspleging' en slachtofferhulp een victimologische en rechtspsychologische secundaire analyse*, Nijmegen: Wolf Publishers 2006.

Wittebrood (2006)
K. Wittebrood, *Slachtoffers van criminaliteit: feiten en achtergronden,* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006-7.

Bijlage 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. mr. S.D. Lindenbergh	Hoogleraar privaatrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden

Mr. H.M.J. Ezendam	Senior beleidsmedewerker, Directie Sanctie- & Preventiebeleid
Prof. mr. G. de Groot	Raadsheer in de Hoge Raad en bijzonder hoogleraar Rechtspraak en conflictoplossing aan de Vrije Universiteit Amsterdam
Mr. E.M. Kostense	Advocaat en registermediator NMI, Krans & Van Hilten Advocaten
Dr. A. Pemberton	Universitair hoofddocent victimologie, Universiteit Tilburg
Dr. B.C.J. van Velthoven	Universitair hoofddocent Rechtseconomie, Universiteit Leiden

Bijlage 2 Cijfers bij de Inleiding bij hoofdstuk 1

Tabel b2.1 Geschat aantal delicten naar de hoogte van de schade

	Gewelds-delicten	Vermogens-delicten	Vandalisme-delicten	Doorrijden na aanrijding	Totaal
< € 23	8.814	220.899	271.901	6.664	507.644
€ 23 - € 44	12.948	237.783	131.565	10.878	391.368
€ 45 - € 112	18.876	392.553	219.275	16.464	646.608
€ 113 - € 226	6.864	205.422	154.119	22.148	388.532
€ 227 - € 453	7.800	181.503	176.673	21.854	388.532
€ 454 - € 908	9.594	75.978	127.806	7.644	221.208
€ 909 - € 2.271	6.396	49.245	61.397	6.272	124.784
€ 2.272 - € 4.544	1.326	12.663	7.518	2.548	22.688
> € 4.544	2.418	14.070	a	a	17.016
Onbekend	2.886	4.221	82.698	2.254	93.588
Weet niet	a	11.256	21.301	1.372	34.032

a = Aantal is te laag; kan niet worden berekend

Bron: CBS, Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS), 2004, bewerking WODC

Bijlage 3 Cijfers bij deel I

Tabel b3.1 Het aantal bij de rechtbank ingeschreven strafzaken voor misdrijven met slachtoffers in 2010 en het aantal dat is afgedaan in dat jaar door het OM en door de rechter in eerste aanleg[a,b]

Soort misdrijf	Aantal ingeschreven rechtbankstrafzaken	Afgedaan door OM	Afdoening door rechter in eerste aanleg
Verkrachting	610	275	205
Feitelijke aanranding der eerbaarheid	750	375	310
Overige seksuele misdrijven	800	370	505
Bedreiging	9.285	3.395	4.950
Misdrijven tegen het leven	2.240	305	985
Mishandeling	25.965	10.830	13.275
Dood en lichamelijk letsel door schuld	60	50	35
Diefstal met geweld	4.420	750	2.895
Afpersing	360	65	235
Eenvoudige diefstal	24.185	8.520	11.250
Gekwalificeerde diefstal	19.975	6.050	11.870
Verduistering	2.665	1.365	1.240
Bedrog	3.210	1.905	1.005
Vernieling	8.810	3.930	4.025
Doorrijden na ongeval	4.755	2.800	1.620
Totaal[c]	**108.090**	**40.985**	**54.405**

Noot: a De cijfers in de tabel zijn afgerond op vijftallen.

b Definitieve cijfers van het CBS over 2011 verschijnen in juni 2012; de gerapporteerde cijfers zijn voorlopige cijfers.

c Het aantal afdoeningen door het OM en door de rechter in eerste aanleg telt niet op tot het aantal ingeschreven rechtbankstrafzaken. Een aantal inschrijvingen zullen pas worden afgedaan in 2011. Daarnaast zijn zaken die door de rechter ter zitting bij een andere zaak zijn gevoegd door het CBS niet als afdoening meegeteld.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, bewerking WODC

Bijlage 4 Uitleg van de boxplot (deel II)

Voor het beschrijven van een bepaald kenmerk waarover gegevens zijn verzameld, is het gebruikelijk zowel een centrummaat als een spreidingsmaat te geven. Vaak worden hiervoor het gemiddelde en de standaarddeviatie gebruikt. Het gemiddelde en de standaarddeviatie zijn kengetallen die een samenvatting geven door de meest typerende waarde van een bepaald kenmerk te geven (zoals een gemiddeld IQ van 100) en de spreiding in de waarden (bij een standaarddeviatie van 15 IQ punten scoort 68% van de mensen tussen 85 en 115 IQ-punten). Een probleem doet zich echter voor bij het beschrijven van kenmerken met uitzonderlijke waarden. Het gemiddelde en de standaarddeviatie leveren hiervoor een problematisch kengetal. In deze rapportage is dit het geval bij doorlooptijden en bij gevorderde en toegewezen bedragen. Uit het dossieronderzoek blijkt bijvoorbeeld dat er gemiddeld € 55.800 gevorderd wordt in een civiele procedure voor schadeverhaal. In 84% van de procedures is het gevorderde bedrag echter minder hoog dan dit gemiddelde. Het gemiddelde valt hoog uit, omdat er een aantal zaken is waarin een uitzonderlijk hoog bedrag gevorderd wordt, met als hoogst gevorderd bedrag 2,5 miljoen euro. Een gemiddelde geeft in deze gevallen dus een sterk vertekend beeld. Daarom wordt in deze rapportage gebruikgemaakt van een vijf-getallensamenvatting voor het beschrijven van de doorlooptijden, de gevorderde en toegewezen bedragen.

Een vijf-getallen-samenvatting van de waargenomen data bevat de volgende kengetallen: de mediaan, het eerste kwartiel, het derde kwartiel, het minimum en het maximum. De mediaan geeft de meest typerende waarde van een kenmerk en kan worden gezien als een alternatief voor het gemiddelde. De spreiding in de waarden wordt beschreven aan de hand van het eerste en derde kwartiel en het minimum en het maximum. De vijf-getallen-samenvatting zal grafisch worden weergegeven door middel van een boxplot (Tukey, 1977; zie figuur 38). Dit geeft een beter beeld van het gevorderde bedrag en de doorlooptijden dan een gemiddelde en een standaarddeviatie. In een boxplot representeert de verticale streep in de rechthoek het getal waar de helft van de civiele procedures onder zit en de ander helft boven (de mediaan). De rechthoek geeft de spreiding rond de mediaan (de afstand tussen het eerste kwartiel en het derde kwartiel) en omvat 50% van de civiele procedures. De horizontale lijn geeft de ondergrens en de bovengrens aan van een kenmerk (minimum en maximum). In deze onder- en bovengrens worden uitschieters buiten beschouwing worden gelaten. De uitschieters worden met korte lijnen weergegeven.

Figuur 38 Interpretatie van de boxplot

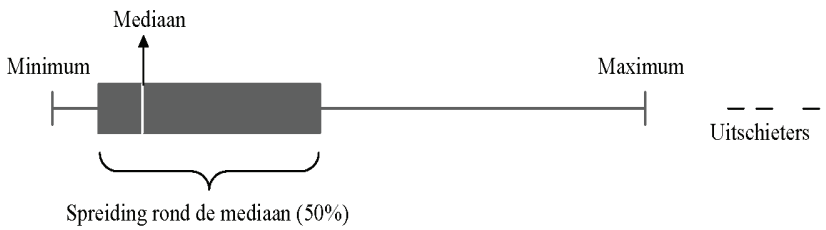

Bijlage 5 Lijst van geïnterviewde professionals

Prof. mr. A.J. Akkermans
Mr. M.R. Bruins
Mr. I. Crombeen
Mr. O.R.M. van Dam
Mr. I. Dilven
Prof. mr. G. de Groot
Prof. mr. M.S. Groenhuijsen
Mr. P.F.G.T. Hofmeijer-Rutten
Mr. K. Mans
Mr. L.H. Poortman-de Boer
Mr. N.B. Verkleij
Mr. L.A.M.G. Wellen
Mr. A.M. Wolf